ELIANA POPOVICI

CUTEZĂTORII

CINSTIȚI MEȘTERI MARI...

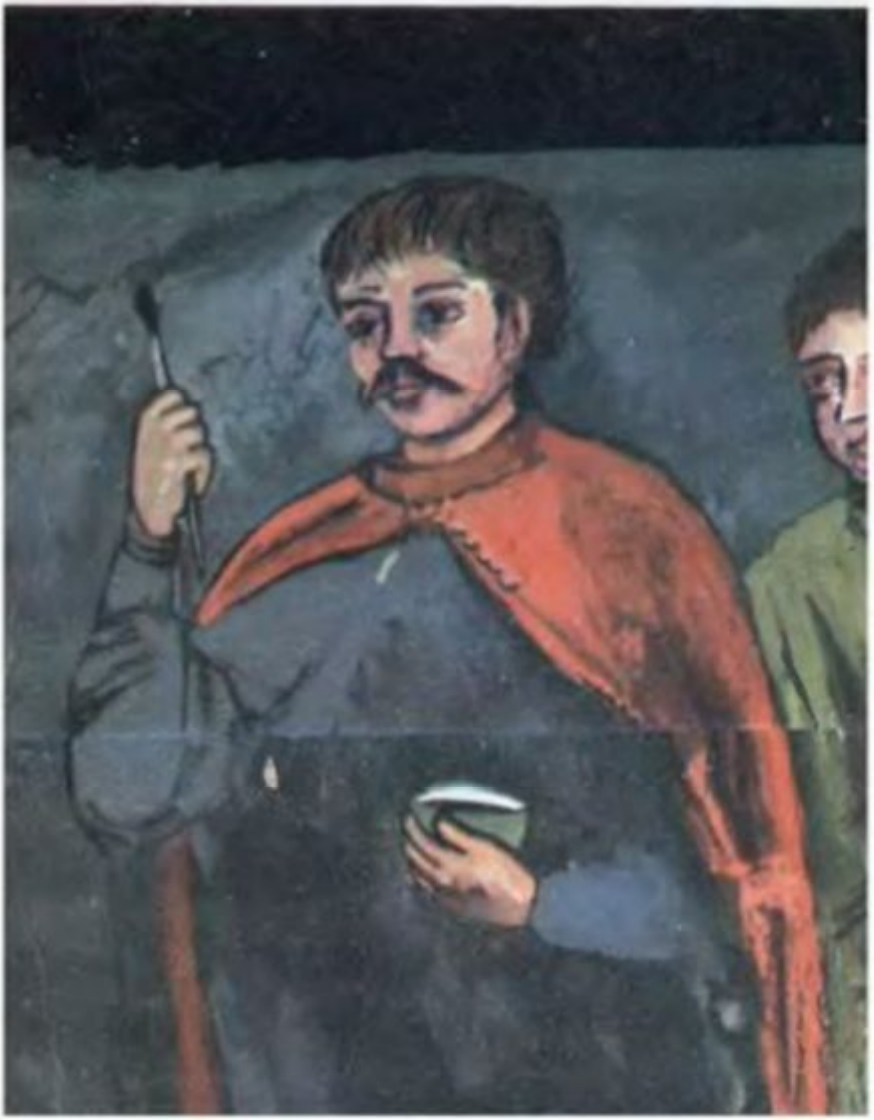

COLECŢIA CUTEZĂTORII

ELIANA POPOVICI

CINSTIŢI MEŞTERI MARI...

– roman istoric –

Versiunea digitală 1.0 – noiembrie 2024

Realizată după volumul apărut la Editura Albatros, Bucureşti, 1986

Ilustraţia copertei: Petre Hagiu

PARTEA ÎNTÂI

I
DOI OAMENI LA DRUM

Simion ocolea pădurea. Avea de făcut un drum lung, dar ocolea pădurea.

Radu ar fi tras mereu către marginea ei, însă îşi dădea seama că umbra ei răcoroasă îl neliniştea pe vremelnicul tovarăş de drum.

Se aşezau să poposească în dunga subţire de umbră pe care o dăruia buza vreunei fântâni din întinsul câmpiei. Ea era tot atât de neîndestulătoare ca apa stătută a unui ochi de baltă cu care încerci să-ţi astâmperi setea atunci când gâtul te frige.

Simion desfăcea desaga soioasă de culoarea pământului şi scotea un coltuc de pâine din care mânca cu îmbucături mici, atât cât se cuvenea pentru îndestularea inimii. Aşa zicea după mâncare: „eh inimă, bulgăraş de foc, ţi-am dat grijanie, acum trebuie să mă porţi mai departe."

Ai fi zis că e aidoma calului năzdrăvan din poveste pentru care doar jăratecul pus la inimă are vreo importanţă. Şi chiar înfăţişarea era pe potriva rostului: un chip lung, cenuşiu, cu fruntea pleşuvită, cu fălci puternice, dar buze frumoase, de om tânăr.

De călcâile care-l purtau, negre, scorojite, nu se îngrijea decât dacă întâlnea în drum vreo apă. Îşi sufleca iţarii de cânepă şi lăsa picioarele ostenite să se răcorească. De culoarea tinei îi era cămeşoaia zdrenţuroasă, pielea uscată şi subţiată care îmbrăca oase noduroase, de cal numai bun să meargă-n neştire, fără răgazul din faţa unei iesle îndestulate.

Radu îl iscodise de unde vine şi încotro se-ndreaptă.

Din lumea largă. Şi a venit acasă să-şi odihnească ciolanele obosite. Omul ţinea în fiinţa lui multe taine şi de asta Radu nu se îndura să-l părăsească pe el şi drumul deschis ca să se îndrepte spre straşina răcoroasă a pădurii. Îl atrăgea. Ştia că alături de el nu i se poate întâmpla nimic rău. Cine s-ar apuca să schimbe acest bolovan cenuşiu şi colţuros din rosturile lui? Şi taina pe care nu o pătrunde nicicum era cum de făcea el, hoinarul, el, cel ce n-avea mai mult decât cămeşoaia îmbibată de sudoare şi praf, să socoată că are de dăruit ceva oamenilor pe care nici nu-i cunoştea.

Avea mereu desaga plină cu ierburi şi rădăcini adunate în lungul drumurilor fără de căpătâi. Când ajungea într-un sat se aşeza cu voie de la sine într-o răspântie şi începea cu glas cântător: „ierburi tămăduitoare, ierburi minunate, vă scapă de buboaie, de fălcariţă, netezeşte pielea fetelor mari, aduce rod în pântecele neroditoare..."

Veneau femeile, încrezătoare, se aşezau în praf şi se apucau să-i spună deodată omului răsărit pe uliţa satului din unul dintre cele patru vânturi, ce şi cum le doare sau despre pruncul uneia aşa şi pe dincolo. Plecau cu un

mănunchi de barba ursului sau cu o rădăcină care aducea a carne uscată şi cu speranţa că lucrurile se vor îndrepta. Radu nu îndrăznea să-l întrebe pe acest vânzător de ierburi care făcea şi pe vraciul (odată luase un prunc al cărui picior atârna moale şi răsucise acel picior beteag de-l băgase bine în şold şi nu ţinuse seama de ţipătul mare al pruncului, nici de spaima mamei care-şi frângea mâinile, dar după asta copilul pusese piciorul în pământ), nu îndrăznea să-l întrebe dacă el crede în leacurile lui.

Dacă ar fi fost un înşelător, ar fi dus înşelătoria până la capăt cerând cât nu face pe leacurile acelea. Dar el se mulţumea cu o felie de mămăligă sau cu câteva căpăţâni de ceapă, atât cât îl duceau puterile să dăruie pe cel care avea încredere în ierburile sale.

Şi mai era ceva: avea Simion o putere a lui, care venea de la fruntea înaltă, pleşuvită şi de la ochii cu privire directă, fără gânduri ascunse, privirea unuia care a văzut multe, dar nu s-a lăsat nicicând cuprins de frică. El nu se temea pentru că n-avea nimic de pierdut.

— Şi chiar dintotdeauna ai fost pornit aşa... fără ţintă pe drumuri, nene Simioane?

— Cum dintotdeauna, băiete? Când eram aşa, ca tine, nu-mi era gândul decât la statornicie. Lucram în canţileria unei mânăstiri şi gândeam că toată viaţa o să fiu legat de orânduielile mânăstirii şi de zidurile ei. Nu numai eu, dar şi cei din jur credeau asta. Dar lucrurile s-au sucit în aşa fel că m-au dat diac pe lângă un boier de soi şi am plecat cu el prin cele străinătăţuri. El s-a prăpădit curând pe acolo şi nimeni nu a socotit cu cale să se îngrijească să-i aducă în ţară slujitorii. Am cam rămas ca frunza-n vânt. Dar nu m-am simţit de izbelişte. Chiar vroiam să fiu uşure ca frunza. Mi-a dat ăl de sus un har: să deprind vorbirea altora. Şi o cazină: să însetez a cerceta meşteşuguri de frumuseţe semănate prin sate şi oraşe. Am ucenicit la un pietrar şi la un zugrav. În ţara talienilor zugravii sunt ţinuţi la mare cinste. Şi nu numai biserici împodobesc, ci şi case boiereşti că aşa e acolo obiceiul. Dar de statornicit tot nu m-am statornicit. Făceam rost de ceva bani şi o porneam în alt loc, cu câteva verste mai aproape de casă. Am făcut cam de toate, până şi îngrijitor într-o bolniţă din Veneţia am fost. E un loc tare frumos, vreau să zic oraşul, nu bolniţa, cu case frumos chenăruite în jurul fereştilor, cu mozaicuri şi statui, oamenii fac din culori şi forme o necontenită petrecere, nu le e teamă că Cel De Sus o să se supere că iubesc petrecerea. Mi-a plăcut să cunosc tot felul de oameni. Unii te privesc ca pe o şopârlă a drumului pe care poţi s-o striveşti fără părere de rău, alţii îţi dau toată cinstirea tocmai fiindcă eşti un călător fără avuţie pământească, un pelerin, cum zic ei pe acolo.

Simion îşi depăna astfel amintirile lăsând impresia că ele nu-l împovărează. Dimpotrivă, ele erau bogăţiile din desaga lui neştiută, o desagă ce cântărea mai puţin decât un fulg şi totuşi enorm în balanţa demnităţii sale. Căci sărmanul acesta care colinda uliţele satelor, nu era deloc umil şi nu se lăsa călcat în picioare. Dacă slujbaşi de la vreo curte boierească pe unde treceau îl luau la goană cu vorbe de ocară, el nu pleca umerii. Se înfigea bine pe picioare, de câini n-avea teamă, puteau să hăuiască oricât în juru-i, căci văzând în cele din urmă că o fac fără folos, se lăsau păgubaşi, înălţa Simion capul cu ţeasta pleşuvită şi cu privirea aceea luminoasă de copil îi cerceta pe prigonitori în faţă, ca şi cum le-ar fi fost dator cu o mulţămire. Apoi se întorcea fără grabă şi se îndepărta cu mersul acela de stăpân al drumurilor.

Oamenii se uitau în urma lui şi o ciudată nemulţumire îi cerca, şi îşi aduceau aminte că străinul nu le aruncase nicio vorbă de ocară, dar nemulţumirea şi nedumerirea rămâneau.

— Matale ştii, nea Simioane, că unora le e teamă numai dacă-i priveşti? Asta vei fi învăţat-o prin cele străinătăţuri.

— Teamă? De mine? Te înşeli, băiete.

— Când îţi înfigi ochii într-ai unui zbir, toată răutatea îi îngheaţă pe buze şi încrâncenarea obrazului se înmoaie. Ai o putere a matale pe care nu se poate să nu ţi-o cunoşti.

— Asta vine de la suflet, băiete.

— Sufletul n-are putere, nene Simioane. El e numai prizonierul trupului şi caută mereu să scape din asemenea colivie prea strâmtă.

— De unde ştii tu una ca asta?

— Maica mi-a spus-o. Şi am şi simţit-o. În vis am simţit-o. Se făcea că sunt uşor ca un fulg. Mă desprind de pământ şi încep să plutesc. N-aş vrea s-o fac, dar nici nu mă pot împotrivi. Apăs cu palmele în jos, ca să găsesc un sprijin, aş vrea să-mi simt picioarele grele şi dacă-aş putea aş atârna de ele nişte pietre de moară, dar mă poartă vântul ca pe un fulg şi văd sub mine sate, ape, păduri. Eu zic că ăsta e sufletul: ceva ce nu-şi află locul niciunde şi dacă a nimerit în corpul omului se simte tare stânjenit. Mai bine uit de el şi-mi văd de-ale vieţii. Că-i tare bine să te simţi în putere, să apeşi pe coarnele plugului, să striveşti o prună-ntre dinţi şi chiar să iei îmblăciul în mâini, să loveşti fasolea. E şi bucurie şi durere în toate acestea şi ele vin să se înlocuiască una pe alta.

— Car-va-să zică pentru tine sufletul e potrivnic vieţii...

— E plutitor şi nestatornic.

— Dar dacă într-o zi îmi simt ciolanele grele ca de lut, dar vreau cu orice chip să mai fac o bucată de drum şi nu mă las şi seara mă văd la capătul drumului, oare năzuinţa asta nu de la suflet porneşte? El e una cu noi, cu

zvâcnirea cărnii şi puterea pumnului. De ce să-l las să plutească aiurea când eu am nevoie de el, să-mi mişte picioarele sau să se scurgă în vârfurile degetelor?

— Aş vrea să te înţeleg, neică, dar îmi vorbeşti altfel decât mi-au vorbit ai mei... Parcă puţin pe altă limbă. Vei fi fiind vrăjitor.

— Am văzut multe la zilele mele, am chivernisit bunurile minţii şi vorbesc cu chibzuiala bătrâneţii. De ce crezi că tot ceea ce nu înţelegi e vrăjitorie?

Radu e un flăcău cu braţe şi picioare lungi. La drum întins îşi potriveşte pasul ca să nu ostenească prea mult bătrânul. La început i-a zis „Bătrânul", dar acum, dacă ar fi să-i păstreze numele acesta, ar face-o numai pentru că întreaga înţelepciune a lumii pare adunată în el. A ajuns să-i placă tovărăşia lui. Omul nu se ţine legat de-un sat, de anume obiceiuri. Pretutindeni e la el acasă. Uneori dă în mintea copiilor. Se opreşte când îi vede jucându-se, le face chiar el de joacă sau le spune poveşti nemaiauzite. Alteori, la un popas, rămâne dus pe gânduri şi nu dă răspuns dacă este întrebat... Ca şi cum s-ar aduna în el, şi-ar aduna puterile sufletului pentru o altă bucată de drum. Se pare că are dreptate şi simte el ceva pe undeva, când spune că puterea îi vine de la suflet. Odată întâlnesc în cale un vătaf, unul din acela vânos şi plesnind de sănătate, care nu ştie decât să dea porunci. I s-a înglodat căruţa în drum şi-i îndeamnă pe cei doi drumeţi să pună umărul s-o despotmolească. Pe Simion îl împunge cu coada biciuştii între coaste, ca să-i fie mai convingător îndemnul.

Dar acesta se propteşte bine pe picioare şi-l înfruntă:

— Apoi, jupâne, braţele mele nu fac nici cât puterea unei spiţe adăugate la butucul roţii. Nemaipuind la socoteală că trăsura matale n-o să mă poarte nicicând pe mine...

Vătaful, mai să se sufoce de uimire că i se vorbeşte aşa. Cu calm şi stăpânire de sine, Simion nu se sfia să arate pricinile pentru care el, unul, nu socoate de cuviinţă să-l ajute pe drumeţ. Ba chiar cu un soi de ifos. Ca şi cum ar fi purtat pe umeri o mantie de catifea şi-i veneau mai la-ndemână vorbele decât fapta.

— Io-te-te la el cum se tocmeşte cu mine! De pe a cui moşie eşti tu, mă, slugă.

— Iată o întrebare cu mult tâlc. Şi bine faci că o pui, jupâne. Io mi-s al meu şi asta mi-e de ajuns. Face cât aş avea şapte căruţe şi grajduri pline cu vite, aşa s-o ştii!

Vătaful îl lovise cu biciul, dar Simion se depărtase fără grabă, ca şi cum i s-ar fi făcut o plecăciune.

Radu mai întârziase, să-l ajute pe drumeţ, apoi ajungându-l din urmă pe Bătrân se simţise mândru că poate păşi alături de un asemenea tovarăş.

— Al naibii eşti matale, neică Simioane!

Este o vară dăruitoare în ploi şi căldură, binefăcătoare, cu albastrul dimineţilor aninat în petalele cicorilor, cu aerul încins al miezului de ziuă tremurând deasupra capetelor în pânze mişcătoare şi trâmbe de praf răsucite din senin în mijlocul drumului. Ierburile uscate foşnesc aidoma rindelei dulgherului pe lemnul negeluit. Caii priponiţi fac salturi caraghioase şi se caută. Apa Sabarului, mâloasă şi leneşe, are miros de cânepă pusă la topit şi caută sub maluri prăvălite protecţia câte unei rădăcini de salcie, cu iz de răcoare şi putregai.

Doi drumeţi aşteaptă să le fie răsplătită truda drumului cu apariţia Târgului-Celui Mare, târgul de la care purced multe poveşti, unde se adună rădvane aurite şi cai arăpeşti şi unde oamenii nu-s deopotrivă, dar se lustruiesc atâtea parale trecând din mână-n mână, încât poţi nădăjdui că tu, un flăcău de la ţară, să-ţi găseşti acolo un rost. Radu nu-şi dă seama, dar merge cu gâtul uşor întins înainte în năzuinţa sa de a vedea mai degrabă Bucureştii. Are acolo un unchi dinspre partea mamei, fierar, care-l va învăţa meserie.

Cât despre Simion, acesta aşteaptă să revadă târgul tinereţilor sale cu o uşoară strângere de inimă.

II
MANUSCRISUL

Despărţirea celor doi vremelnici tovarăşi de drum avu loc înainte a ajunge la marginea târgului. Simion vroia să se oprească mai întâi la mânăstirea Cotrocenilor, care le era în cale. Când el plecase din Bucureşti, în urmă cu opt ani, zidirea acesteia era terminată, dar mai erau încă multe de făcut în zugrăvirea sa. Şerban Vodă o ridicase anume în codrul bătrân ce o împresura din toate părţile, căci în acest codru îşi găsise el scăpare pe vremea Ghicăi Vodă, când acesta umbla să-l piardă. Acum fusese tăiat drum larg prin pădure, venind dinspre Bucureşti, dar mai era şi unul aducând a potecă mai largă, dinspre drumul Bolintinului pe care-l străbătuseră cei doi tovarăşi.

Simion gândea că se va putea statornici la această mânăstire, unde-l cunoştea pe stareţul Daniil. Cuvioşia sa îi dăduse un înscris pentru o mânăstire din Ravenna, unde zăbovise aproape doi ani.

Drumul prin pădure era învăluit de o răcoare catifelată.

Simion se simţea uşure, ca omul ce se apropie de ţintă după o călătorie îndelungată. În toiul zilei îşi turnase pe el câteva găleţi cu apă la o fântână întâlnită în cale, încercând să capete o înfăţişare mai acătării, aşa, ca pentru prieteni din tinereţe. Dar îşi dădea seama că anii lucraseră mult împotrivă-i. Părul mai avea putere să deie doar spre tâmple şi spre ceafă, între dinţi apăruseră cam multişoare ostreţe, pielea se smochinise, căpătase o altă înfăţoşare decât aceea ştiută de prieteni, chiar dacă el îşi simţea otgoanele călcâielor încă vânjoase, iar mintea şi-o simţea ca un cristal prelucrat cu multe faţete.

Şi în ţară se schimbaseră unele lucruri. Mânăstirea Cotroceni care, sub domnia lui Şerban, răposatul voievod, ar fi fost inima vieţii cărturăreşti, după câte îşi amintea Simion acesta vroia să puie acolo o tiparniţă, acum se prea poate să fi rămas mică şi nebăgată în seamă. Noul domn, avea, fără îndoială, alte socoteli, aşa cum se întâmplă de obicei. Nu degeaba e o zicală în popor: „Schimbarea domniilor, bucuria nebunilor."

Îi deschise poarta un călugăr înalt, apoi o închise cu grabă mare, mai-mai să-i reteze nasul. Abia avu timp să vadă că sfinţia-sa are o faţă deosebit de roşie. I se adresă cu vorbă morocănoasă:

— Te-ai pornit dis-de-dimineaţă cu cerşitul crezând că vei agonisi mai mult?

— Sfinţia-ta, am venit cale lungă ca să vorbesc cu stareţul Daniil.

— Ha? Apoi din ce coclauri vii, dacă nu ai habar că stareţul Daniil nu mai păstoreşte aici de doi ani bunişori?

— Şi mai de departe de coclauri vin, cuvioase. Stareţul m-a trimis la talieni cu o trebuşoară.

Paznicul întredeschise binişor poarta să-l scruteze cum se cuvine pe cel ce se lăuda cu atâta neruşinare. Văzu ce văzuse mai-nainte, nişte veşminte trenţuroase aninate pe un trup şui. În plus, chipul unui om şiret, cu căutătură vioaie, ce scotocea orice colţişor. Nu-i plăcu sfinţiei sale.

— O trebuşoară, hai? Apoi dacă tot eşti obicinuit cu bătutul drumurilor, du-te după cuviosul Daniil la Muntele Athos, şi dă-i răspuns.

— Eu stau aici până veţi binevoi să deschideţi poarta. La sfânta slujbă nu mă puteţi împiedica să iau parte. Poate-l văd acolo pe cuviosul Partenie ori pe Rafail cel tânăr.

Zdrahonul care, dacă n-ar fi purtat sutană, ar fi spăimântat omul la drumul mare, avea mintea domoală. Şi se temea de treburi în care diavolul şi-a băgat coada cu anasâna. Aghiasma sfinţită îl ferea de astfel de treburi, dar mintea domniei-sale, mai puţin. Acum n-avea la îndemână aghiasmă, nici măcar vin de cel acrişor, care la o adică ţine loc de apă sfinţită, şi în puterea dimineţii se ivise ispita sub chipul unuia care-i ştia pe câţiva din sfânta mânăstire şi năzuia să iscodească trebile ei.

„Ptiu, drace!"

Dar arătarea cu ochi de viezure nu dispăru în aburul dimineţii, ba vădi un zâmbet lătăreţ pe chipul de culoarea smochinei puse la păstrare. Un zâmbet care-l puse în încurcătură pe zdrahonul însărcinat cu paza porţii, căci oricât de sărac cu duhul ar fi fost, îşi dădea seama că acesta din faţă-i era un om stăpân pe sine care ştia să-şi ducă la bun sfârşit gândurile. Aşa că purcese să-l caute pe Partenie, oricum, îi trecea acestuia misia de a scăpa de arătarea din faţa porţii.

Simion avu de aşteptat. Părintele egumen împărţi alimentele pentru această zi, apoi îşi aduse aminte şi de acel netrebnic despre care i se spusese că se prinsese ca lipitoarea.

Partenie îl cercetă pe noul venit şi chiar din primele momente privirea ochilor limpezi i se păru cunoscută.

— Blagosloveşte, părinte.

— Domnul cu tine, drumeţule.

Dar chiar rostind aceste vorbe, îi răsări înainte nălucirea unui bărbat care avea această privire limpede şi vorbire tărăgănată. Un bărbat ceva mai înalt ca acesta, cu părul inelat şi îngrijit pe care-l cunoscuse într-o altă vară. Îl privi cu atenţie pe acesta şi în creţurile de la coada ochilor desluşi amintirea pe care o căuta.

— De unde ai răsărit, Simioane?

— Aş zice, din cele patru vânturi, părinte.

— Să-ţi spun drept, am încetat demult să te socotesc în rândul celor vii. Te pomeneam uneori la slujba morţilor.

— Îţi aduc mulţămită părinte pentru gândul cel bun. O pomenire nu strică unui suflet păcătos.

— Te ştiam plecat cu alai şi cu toate cele trebuitoare pentru o cale atât de lungă.

— N-am avut parte de un drum oblu. Socoteam că stareţul Daniil se va mânia de zăbavă, şi iată, nu-l mai găsesc aici.

— S-au schimbat multe de când ai plecat. Ar trebui să treci domnia-ta pe la cămară să-ţi dea niscaiva straie şi vei avea şi o chilie în partea de vest a monastirii.

Umerii şi capul zdrahonului de portar se iviră îndărătul lui Partenie şi totodată uimirea de pe chipul său în legătură cu felul în care era tratat cerşetorul plin de sfruntată îndrăzneală. După mintea sfinţiei sale ar fi fost de ajuns să-l miluiască acolo, cu ceva, dar chiar să-l păstreze aici pe omul acesta cu ochi de viezure, atenţi şi surâzători, vădind că mereu unelteşte câte ceva şi mintea lui merge ca roata morii şi nu se umileşte în încremenita adoraţie a celor sfinte, ei bine, una ca asta putea aduce necazuri fraţilor din mânăstire. Aşa socotea cuvioşia sa, căci avea cuvioşia sa un catastif pe care-l ţinea în dreptul inimii, nescris catastif, în care cuprindea oameni ce nu cercetează rostul lucrurilor şi oameni care mereu izvodesc câte ceva. De la aceştia din urmă nu ştii niciodată la ce te poţi aştepta.

Simion se apucă să facă treabă la vie şi în livadă. Deprinse repede obiceiurile locului şi se purta de parcă ar fi fost aici de când lumea. Venea la utrenia de la miezul nopţii, la vecernie era nelipsit şi cu toate că nu era călugărit, trecu într-o seară în strană şi-i trase o cântare de-i uimi pe fraţii mânăstirii. Nu cânta pe nas, somnolent şi egal ca alţii, ci avea vocea lui niște înfloriturişi o adâncime care-l tulbura pe ascultător. Te făcea să crezi că-şi stăpâneşte această voce, nu-i dă drumul să se desfăşoare în întregime. Dacă i-ar fi dat drumul, s-ar fi înălţat până în slava bolţii, ar fi izbit pereţii şi s-ar fi prelins pe ei ca mierea cea grea. N-ar fi fost un lucru cuviincios faţă de întunecaţii călugări să dea drumul unei asemenea voci adânci, mângâioase, vibrante. Portarul cel voinic, cuviosul Macarie, se întâmplase şi el în biserică la acea slujbă şi mare vijelie se porni printre filele catastifului său, neştiind posesorul său dacă s-o aşeze în rândul vocilor de heruvimi sau este lucrătură diavolească la mijloc şi tinde la înfruntarea celor sfinte.

Într-o bună zi, la vreo două săptămâni de la venirea sa, Simion fu chemat la cuviosul Partenie. Era la ceas de seară şi în chilia egumenului ardea frumos o candelă de argint, scoarţe de soi acopereau patul şi pereţii, semn că egumenul nu era străin de adunarea celor lumeşti.

— Nu te-am chemat până acum, Simioane, căci nu cred să aibe cineva vreun folos aflând că ne leagă o cunoştinţă mai veche.

— Iar eu am înţeles că rostul cu care stareţul Daniil m-a trimis la talieni acum nu se mai cade a fi pus la socoteală.

— Ba acela da, Simioane, şi bine ai făcut că l-ai spus în gura mare când te-a întrebat portarul. Şi aşa s-o ţii mereu, oricine te-o întreba. Acela nu-i lucru cu primejdie. Dar noi doi ştim că ai făcut un popas la Viana, la un anume conte pe care trebuie să-l uităm amândoi şi rostirea numelui său, aşişderea.

— Deci sfinţia-ta îşi aminteşte...

— Ştiu, Simioane, la fel de bine cum ştia stareţul Daniil. În desaga ta trebuie că se află o scrisoare bine cetluită prin care neamţul dădea un anume răspuns. Acea scrisoare trebuie s-o ardem şi să uităm de ea. E bine c-ai zăbovit prin cele străinătăţi şi te-ai înapoiat fără însoţitori. Un om care bate drumurile cu talpa goală nu poate fi luat drept sol.

— Scrisoarea de la conte o avea jupân Neagu, care împreună cu Mitran şi Grozovici au făcut calea-ntoarsă de la Viana înaintea mea. N-aş fi cutezat să-mi continui calea spre Ravenna dacă purtam asupră-mi asemenea scrisoare.

Egumenul Partenie îşi mângâie barba rară adăstând cu degetele-i subţiri asupra locului unde se afla bărbia. Nu avea a se îndoi de vorbele lui Simion pe care-l ştia de când erau amândoi flăcăi neîmpliniţi şi împărţeau codrul de pâine pe din două. Îşi rosti gândurile cu voce în şoaptă, tărăgănat:

— Adevăr iaste că boier Neagu a sosit în mare grabă împreună cu cei doi seimeni de care pomeneşti domnia-ta. Se vede că i-a înmânat epistola chiar lui Şerban Vodă, care pe atunci mai trăia. Cred c-ai aflat că s-a dus în lumea celor drepţi acum şase ani.

— Am aflat şi eu când am pătruns în ţară. Cu un anume neînsemnat meşteşug poţi afla lucruri însemnate, lăsându-l să creadă pe cel ce ţi le spune că eşti prea netrebnic ca să le pătrunzi rostul.

— Da. S-a prăpădit cu totul neaşteptat, în plină putere a vârstei. Lumea vorbeşte că n-au fost străini de asta fraţii lui, Mihail şi Constandin, care vedeau în alianţa cu nemţii însăşi alunecarea spre credinţa papistaşe. Sau că au fost certuri de familie, căci Şerban socotea pământurile şi bogăţiile fraţilor pe jumătate ale sale. Deh... lumea vorbeşte multe. Drept îi că firea năvalnică şi trufaşe a lui Şerban nu era pe placul multora. Acum el odihneşte în această sfântă monastire sub piatra pe care ai văzut-o. Doamna Maria e fugită la Sibiu şi aşteaptă sprijin de la nemţi să-l pună aici în scaun pe feciorul ei. Dar partida fraţilor săi, Constandin şi Mihail e mai tare. L-au pus în scaun pe nepotul lor de soră, care şi-a luat numele de la moşia Brâncoveni, fostă a lui Matei Vodă. Cu mare grabă au făcut aceasta, Şerban nici nu se răcise bine şi l-au lăsat înconjurat numai de ai lui şi s-au dus cu

alai mare să-l facă domn pe Brâncoveanu şi graba asta a dat de gândit multora. Dar boierii sunt schimbători, asta-i de când lumea, poate-au şi înclinat spre acest Brâncoveanu, fiind el mai gospodar şi cu fire cumpănită, faţă de Şerban, care atunci când răcnea îi ieşeau ochii din cap şi zdrăngăneau fereştile palatului şi nimeni nu-i stătea-nainte şi vroia să înfiinţeze oaste mare, să se alăture nemţilor, treabă care cerea ca boierii să-şi cam subţieze pungile. Iacă un lucru pe care nu l-au pus la socoteală, dumnealor, cinstiţii boieri: că şi pacea aceasta vremelnică va trebui plătită. Mai puţin de boieri, mai mult de opincă, dar aşa îi e dat ţărişoarei ăsteia să-şi plătească şi răgazul firesc. Poate că în socotinţa Cantacuzenilor a fost gând bun întorcând spatele alianţei cu împăratul Leopold, căci lupta deschisă s-ar fi putut da chiar pe pământul ţărişoarei noastre şi ar fi adus numai pârjol şi jale, iar de ne-ar fi învins turcii mai grea ar fi fost înrobirea care ar fi urmat. Şi însuşi împăratul Leopold pusese condiţii în caz de ieşea învingător: să ne rămână suzeran. Cum vine asta, la o adică? Îţi dăm oameni, îţi dăm, după puterile noastre, toate cele cuvenite războelului şi apoi îţi rămânem supuşi? Ba chiar cu ameninţarea unor pretenţii care au mai fost ridicate şi-n alte daţi: de a renunţa la credinţa strămoşească şi de a trece la catolicism.

Toate astea le ştiu ca unul ce a stat multă vreme în preajma domnului Şerban, dar cu priceperea de ţăran, le-am pătruns, că ştii, Simioane, de unde am pornit-o. Nu-s tare într-ale politichiei, dar prea se avântase domnul Şerban cu totul de partea nemţilor. Şi nu mă ţin de partida Cantacuzenilor, dar păstrători ai credinţei cum sunt, vor fi gândit că mai bine să plătească haraciu turcilor, care niciodată n-au ridicat pretenţia de a ne schimba credinţa şi ni-s pe faţă neprieteni. Vorba-aceea: e mai uşor a te feri de duşmani decât de prieteni cu gând netrebnic. S-ar răsuci în mormânt Şerban Vodă de-ar şti că unul căruia i-a făcut atât bine, care a fost alături de el la asediul Vianei îi dă mai puţină dreptate după moartea lui. Dar nu din strâmbă credinţă faţă de binefăcătorul meu o fac. Viaţa m-a făcut şi cleric şi oştean, dar mai presus de toate sunt om din popor şi interesele celor deopotrivă cu mine îmi apar altfel decât unui principe care vrea puterea şi strălucirea şi înălţimea blazonului său. Căci năzuia răposatul domnitor să adauge vulturului său cu două capete însemnele Ţar Ţarigradski, să înstăpânească pe pământul acesta o nouă curte bizantină şi cu toată trufia-i nemăsurată s-ar fi găsit destui mai puternici să-l oprească, iar oamenii de rând n-ar fi avut nimic de câştigat din asta.

Iacă, Simioane, ţi-am înfăţişat gândurile din tainiţa cea mai adâncă a cugetului. Se pare că orice om simte nevoia asta într-un anumit moment.

— Cuvioase, înţeleg ca trufia principilor ţi-este străină, aşa cum şi mie îmi este. Pe unde am umblat am văzut mulţi nobili înconjuraţi de fală şi

strălucire. E bine să te împărtăşeşti din milosârdia lor, dar să te dărui cu trup şi suflet năzuinţelor lor este o faptă necugetată, căci nu ştii unde poate duce. Năzuinţele lor sunt altele decât ale omului de rând. Nu prea înalte şi nobile aşa cum li-i fala de care se înconjoară.

În penumbra odăii Simion îl cerceta pe tovarăşul din tinereţe bucurându-se că au ajuns tot acolo, deşi pe căi diferite.

Cuviosul Partenie, Lisandru, cum îi fusese numele în viaţa laică, nu fusese nicicând un bărbat chipeş. Nişte bube pe care le avusese pe faţă şi de care scăpase cu greu, lăsaseră urme adânci, mai ales obrazul stâng îi era noduros, ca şi cum carnea ar fi fost tăiată în cruciş şi-n curmeziş şi după aceea s-ar fi strâns. Barba rară abia de acoperea acest obraz chinuit. Nici înalt de stat nu era. Dar căpătase odată cu vârsta o făloşenie pe lângă care nu puteai trece nepăsător. Privirea ochilor întunecaţi te cerceta pe îndelete şi nu ştiai de-i placi ori ba. Avea el gândurile lui şi ştia a se face ascultat fără să ridice vocea. Fusese omul de încredere al stareţului Daniil, şi iată că şi acesta de acum nu se putea lipsi de el.

Simion îndrăzni să-i spună ce-l frământa:

— Părinte Partenie, să ştii că n-am pierdut deprinderea de caligraf. Ba dimpotrivă: la Ravenna am învăţat să scriu în latineşte şi am deprins înfloriturile pe care le folosesc ei acolo. Ştiu să împodobesc începuturile de capitol cu înfloriturile gingaşe, cu frunze şi chenare încârligate în fel de fel de culori. Poate socoate sfinţia-ta că voi fi de folos în vreun fel monastirei.

Egumenul îşi mângâie iar bărbuţa privindu-l adânc.

Socotise bine că omul acesta poate fi folosit oricum, fără primejdie. Iată, el îi vorbise de treburile ţării, de schimbarea domnilor, iar Simion se gândea tot la caligrafia lui.

— Ascultă, Simioane, cărţi care se scriu cu mâna şi cer ani de zile pentru aceasta, numai pe domni i-ar putea interesa. Acum, tiparniţa pe care a înfiinţat-o Matei Voievod şi pe care Cantacuzinii au lărgit-o, scoate pe fiece an mulţime de cărţi pentru toată ortodoxia. Ajung aceste cărţi până în Iviria şi la Trapezunt. Sunt scrise în greceşte, slavoneşte, arabă chiar. Şerban Vodă a dat spre tipărire prima biblie românească, ce şi-a văzut împlinirea la câteva luni după moartea sa. Ce să zic? La sfânta monastire se scriu felurite hârtii, dar ele nu curg cu nemiluita şi pentru întocmirea lor îl avem pe cuviosul Teodosie. Doi caligrafi ar fi prea mult.

— Mai ştiu şi altele, prea cuvioase. În Italia am deprins meşteşugul împodobirii pereţilor cu culori. Aş face treabă bună pe lângă un zugrav de biserici.

— Îndoi-m-aş, Simioane, că un zugrav şi-ar alege un ucenic aşa bătrâior cum eşti domnia-ta. Şi nu numai pentru că ucenicul trebuie să fie ager, să se

suie pe schele şi să care greutăţi, adică să facă partea mai de dârvală a meseriei. Dar şi pentru că el trebuie să fie un imitator al meşterului. Ori domnia-ta, înţeleg, ai ajuns să ai o înfăţişare proprie asupra rosturilor zugrăvelii. Poate să nu-ţi placă ce face meşterul. Iar lui, să nu-i placă ce faci tu. Ce fel de ucenic ai fi? Unul care se ia mereu la harţă cu meşterul? Iar ca să lucrezi de sine stătător, cine te cunoaşte, cine ţi-ar încredinţa pictura unei biserici?

Simion adusese cu sine o boccea de forma unei cărămizi ceva mai mari. Egumenul o văzuse de la început şi simţitor cum era la mirosuri, strâmbase din nas, neînţelegând rostul acestei legături de trenţe aduse în chilia domniei-sale.

Dar Simion, mai puţin atent la îndrumările pe care călugărul vroia să i le dea, ardea de nerăbdare să-i arate mica lui comoară învelită în trenţe murdare. Se apucă să desfacă legăturica şi dădu la iveală o carte groasă pe care o puse pe masă. Fără vorbă, o aşeză la îndemâna egumenului şi acesta, înţelegând rugămintea din ochii prietenului, prinse a o răsfoi. De la primele pagini îşi dădu seama că este o asemenea alcătuire care poate sta cu cinste într-un palat.

Pe foi groase şi mătăsoase, plăcute la pipăit, se aflau pâraie de slove frumoase care curgeau molcom într-o graţioasă trufie a curbelor mlădii, a spaţiilor bine echilibrate, într-o drămuială meşteşugită a luminii dintre rânduri cu întunecimea slovelor.

Egumenul nu ştia latineşte, dar ştia preţui o scriere fără cusur. La începutul fiecărui capitol se afla câte o ţesătură de frunze şi flori delicate, pe fond auriu unele, miniaturi cum egumenul nu mai văzuse până acum.

Înălţând privirile de pe carte, se aştepta să întâlnească trufia pe chipul aducătorului. Dar acesta aştepta liniştit, cu buzele uscate, brăzdate de crăpături adânci, cu privirea aceea tânără pe care timpul nu o schimbase sub arcadele puternice cu sprâncene subţiri. Ciudat om acest Simion, cu dragostea lui pentru scrierea aleasă, ori poate neasemuit de şiret, ştiind a-şi ascunde mândria pentru întocmirea unei asemenea cărţi.

— Poate crezi sfinţia-ta că am furat cartea de pe undeva.

— Nu cred asta, Simioane. Altfel n-ai avea curajul să te prinzi a întocmi una la fel.

— Am pus în ea toţi banii câştigaţi în cancelaria de la Ravenna. Ziua scriam acte, iar noaptea lucram la această carte al cărei text e copiat după una mai veche, găsită în biblioteca mânăstirii. Dar miniaturile nu-s copiate. Le-am chitit după priceperea mea inspirându-mă după frumuseţile văzute în bisericile de acolo. Nu poţi aşterne pe hârtie frumuseţi care acoperă mozaicuri întinse sau pereţi de zeci de metri. Dar după ce le priveşti

îndelung şi-ţi umpli sufletul cu ele, îţi rămâne ceva pe care ai vrea să-l aşterni după a ta socotinţă. Dacă vei privi sfinţia-ta cu atenţie, vei binevoi a vedea că-s acolo flori de la mine de-acasă: stânjenei şi margarete, măghiran cu frunze mici şi floricica aia de se cheamă trei fraţi pătaţi, pe care o vezi primăvara prin poieni. Când am terminat cartea, am socotit că e timpul să plec. Aşa cum am pornit, îmbrăcat în pânză de sac, gândeam că nu se vor găsi tâlhari să mă prade, că nu-i treabă de om cu cap să te repezi la desaga unui cerşetor căutând în ea o comoară.

— Şi ce ai de gând să faci cu ea, Simioane?

— S-o dăruiesc stareţului acestei mânăstiri. Sfinţia sa va socoti unde-şi află locul mai bine.

— În cazul ăsta ţi-o va preţălui cum se cuvine.

— Nu de galbeni este vorba, părinte. Când se va ivi trebuinţă, să mă pună să întocmesc alta, pentru nevoile sfintei mânăstiri.

— Până se va ivi un locşor aşa cum doreşti, va mai trece poate timp. Vei avea domnia-ta răbdare să aştepţi?

— Nu ştiu dacă Cel de Sus îmi va îngădui mulţi ani de-acu înainte. Dar nădăjduiesc să pună sfinţia-ta o vorbuliţă pentru mine pe lângă părintele stareţ.

— Nu-ţi făgăduiesc marea cu sarea, Simioane. Cea mai potrivită vorbuliţă o va pune meşteşugul tău. Până atunci m-am gândit la o trebuşoară cu folos şi pentru domnia-ta şi pentru interesele mânăstirii. Nu ştiu dacă ai cunoştinţă că Vodă Şerban a cumpărat în mahalaua grecilor de la jupâneasa lui Cârstea Bogdaproste un loc întins, unde a construit un han mare cum nu mai e altul în Bucureşti. El a fost lăsat de răposatul domn pentru a aduce venituri acestei mânăstiri. Vodă Brâncoveanu nu l-a luat, aşa cum a făcut cu alte averi din Bucureşti ale unchiului său. Ni l-a lăsat nouă. În privinţa hangiului care stă acolo ca dijmaş al nostru, am unele îndoieli. Îi controlez registrele şi ele par a fi ţinute în ordine. Dar se petrec acolo tot felul de lucruri care nu pot fi trecute în registre. Un om care să le vadă pe toate şi să mă înştiinţeze mi-ar fi de mare trebuinţă. M-am gândit la domnia-ta, că eşti umblat prin lume şi ager la minte. Ei, ce zici?

— Am poposit şi eu prin hanuri de tot felul, cuvioase, dar nu m-aş încumeta a zice că m-aş descurca în trebile lui încâlcite.

— Le-ai deprinde cu timpul. Stipendie ai primi de la noi, pe lângă ce s-o îndura să-ţi dea zgârcitul de grec. Se vântură lume multă pe acolo – deh, ca la orice han – dar am înştiinţare că grecul oblăduieşte pe unii ce ar unelti împotriva noii domnii. Treaba asta nu-mi place, că deşi am fost omul lui Şerban Vodă, uneltirile de acum nu l-ar scula din mormânt, iar de va prinde de veste noul domn de astfel de lucruri, ne-ar tăia veninurile acestea şi

poate ne-ar da chiar pedeapsă mai aspră. Să-i dăm Cezarului, ce-i al Cezarului, nu-i treaba noastră să ne amestecăm într-ale politichiei.

Lumina firavă a candelei dădea catifelare stinsă culorilor, taine ungherelor. De afară se auzea sunetul tocatului de seară.

Se aflau faţă-n faţă doi oameni atât de diferiţi...

Unul, statornic, încerca să aducă mersul evenimentelor în folosul său şi al mânăstirii pe care o slujea, aşa cum iei odgonul de oţel şi încerci să-l faci mlădios, desfăcându-l în fire dacă este nevoie, rănindu-şi degetele şi potrivindu-le şi pe ele după tăria oţelului.

Celălalt, nelegându-se de un loc anume, mulţumindu-se să culeagă câte puţin din fiecare, îmbogăţindu-şi sufletul şi mintea pentru un dor pe care-l purtase cu sine pretutindeni, întărindu-l în ceasuri de cumpănă.

Simion ridică privirile, în care mâhnirea momentului nu reuşise să picure apa grea a deznădejdii şi nu le împâclise cu aburul oboselii.

— Voi face cum zice cuvioşia-ta.

Candela arunca asupra filei deschise a manuscrisului de pe masă lumină pâlpâitoare, aducând în spaţiul de taină frântură de covor vechi, cu migală meşteşugit.

III
NOUA SLUJBĂ

Hanul lui Şerban Vodă era pentru oameni cu obraze subţiri şi pungi doldora. Răposatul voievod pusese să se zidească adevărată cetate cu ziduri groase, cu pivniţe cu bolţi de cărămidă, o vastă curte având în stânga sa grajduri, în rest prăvălii şi porţi de stejar întărite cu drugi de fier şi închizători făcute de meşteri nemţi, secretul închiderii şi deschiderii lor fiind cunoscut numai de hangiu şi de alţi doi slujbaşi de încredere. Să simtă omul că avutul cu care călătoreşte se află aici în siguranţă!

După un drum lung, pătrunzând în curtea unde toate sunt ţinute în bună ordine, ferestrele mari ale pridvoarelor de la primul cat, la care se află ghivece cu muşcate, bisericuţa din mijlocul curţii şi aburul îmbietor al mâncării, îţi aduc pacea în suflet şi te lasă să iei hotărârea unui răgaz în care vei scutura colbul de pe tine, vei schimba câte o vorbă cu folos pentru a afla care sunt preţurile în oraş.

Hangiul te ia în primire şi-ţi pune la dispoziţie cameră după rang şi pungă. Este acest hangiu, pe nume Papacostea, bărbat zgârcit la vorbă, cu care nu-ţi vine a te tocmi. Cu mustaţa albă, tuşinată şi părul tuns perie, este bărbat în putere, cu privirea pătrunzătoare şi faţa roză ca de copil. Nimeni nu-l văzuse râzând şi slugile nu ieşeau din cuvântul lui.

Sala cea mare a hanului era plină de zvon din zori până-n seară. Era cald în aceste zile de brumar, deosebit de friguros, căci într-o latură a sălii se află sobă mare de zid. În jurul plitei roboteşte neîncetat o femeie mărunţică, soţia hangiului, ajutată de două fete. Mirosurile îmbietoare ale plachiei, pilafului cu bureţi uscaţi sau pastramei de oaie se topesc unele în altele, ameţindu-te.

Este şi un ceas al dimineţii în care târgoveţii vin să cumpere de la prăvăliile din curtea hanului şi se abat şi în sala cea mare pentru o bucată de dovleac copt sau, după gust, pentru o ulcică cu vin roşu acrişor sau covrigi aurii cu susan. Destule motive pentru a dezlega limbile şi a netezi încrederea între cei ce s-au întâlnit întâmplător. Cei care stau aici mai mult de trei-patru zile ajung de se cunosc, şi socotesc hanul într-un fel al lor, casă vremelnică. Stau în jurul meselor până seara târziu când lămpile prind să fumege şi băiatul care moţăie într-un colţ răspunde comenzilor în silă şi cu zăbavă.

Are Papacostea şi trei fete, care, într-un fel, atrag destui muşterii cu stare ce se vântură nitam-nisam pe aici numai să le vadă. Într-un fel, pentru că acestea nu dau ajutor maicii lor în prăvălie şi nu se arată ca fete de rând. Cu toată cârpănoşenia lui, grecul le ţinea ca pe nişte jupâniţe în nişte odăi mai îndepărtate ale hanului. Apăreau toate trele legate parcă cu aţă una de alta

dimineaţa la biserică. Una dintre ele, Sultana şi Vasilichia, semănau cu maică-sa, negricioase şi uscăţive.

Vorbeau slugile că grecul n-are de gând să le dea după rumâni, în sipetele din cămările lui aduna zestre aleasă pentru a le mărita bine acolo, în Grechia lui. Poate aceste vorbe ajunseseră şi la urechile egumenului Partenie, care socotea că Papacostea se pregăteşte să părăsească ţara şi n-ar fi plecat el dacă nu şi-ar fi încropit o avere bunicică. O asemenea avere n-o legi dintr-o leafă, oricât de bună ar fi ea.

Simion se afla aici de aproape cinci luni. Gândea că-i treabă grea să-l dovedească pe hangiul ce-şi băga mâinile până la cot în bunuri care nu erau ale lui, numai pe vorbe nu te poţi sprijini când porneşti la asemenea treabă.

Când se înfăţoşase înaintea hangiului, acesta spusese că n-are trebuinţă de slujitori. Simion îi arătase că se mulţumeşte cu puţin şi se pricepe la îngrijirea cailor. Fusese primit pe mâncare şi două rânduri de haine pe an. Se lămurise curând că trebile grele ale hanului nu erau acoperite decât cu câţiva slujitori. Băieţii care serveau la mese, spărgeau şi lemne, curăţau coşurile, căsăpeau porcii, iar noaptea târziu curăţau încălţările negustorilor găzduiţi.

La grajduri fusese un singur om până la venirea sa, Stroe, şi acela beteag de-un picior, pridindind cu greu toate câte se cereau. Singura treabă pe care o făcea zi de zi era îndepărtarea bălegarului. Simion se apucă să îngrijească bidivii ce veneau de la drum lung, după priceperea lui. Le freca pielea înfierbântată cu şomoioage de paie şi le curăţa picioarele de scoarţa noroiului. Drept mulţumire primea bacşişuri de la proprietarii care vedeau treaba făcută. Dar se vede că Stroe l-a pârât „jupânului", căci se trezi chemat de acesta într-o seară.

— Ia să-mi spui omule, dacă în înţelegerea noastră au intrat şi ciugulelile cu care te învredniceşti zi de zi. Să nu-mi spui că nu iei bacşişuri de la muşterii.

— Nu spun, jupâne.

— Sau poate ţi se strecoară băncuţele singure în buzunar.

— Eu nu le cer, jupâne.

— Ceea ce faci, intră în îndatoririle tale, omule. Şi băncuţele se cuvin hanului. Să vii în fiecare seară să le pui aici pe masă.

— Aşa voi face, jupâne, zise Simion începând să se scotocească de băncuţele de aramă agonisite. Pentru un netrebnic ca mine nu-s de prea mare trebuinţă, că nu mi-am pus în gând să-mi fac casă cu rost. N-am muiere, nici copii, iar mâncarea pe care binevoiţi a mi-o da, e prea de ajuns.

Vorbă să fie! Cele două fierturi pe care le primea zilnic erau mai degrabă spălătură de vase.

Jupânul nu credea nici el în asemenea vorbe. Îl cercetă cu ochii săi scrutători:

— Să ştii că nu-mi plac oamenii care trăncănesc vrute şi nevrute. E de ajuns să-ţi împlineşti treaba pentru care ai fost pus.

Află astfel Simion că bacşişurile pe care le primeau slujitorii erau tot partea jupânului. Deh... un pumn de băncuţe se prefac într-un ochi strălucitor auriu şi mai mulţi la un loc fac o pungă grea căreia îi stă mai bine într-unul din sipetele jupânului.

La discuţia aceasta trăsese cu urechea jupân Ochi-Cu-Belea, meşter zăbunar, care ţinea una din prăvăliile din curtea dinlăuntru a hanului. Făcea zăbune pentru oameni de toată mâna, unele din postav, vătuite, altele din catifea, bordisite cu blană de vulpe, cu mâneci largi şi lungi de ajungeau pân'la genunchi şi te fereau de frigul iernii. I se zicea „Ochi-cu-belea" pentru că mai ales în tinereţea domniei sale fusese rău de deochi. Îşi fereau femeile copiii de privirile în care pelinul era amestecat cu miere şi dădeau scrânteală ce numai cu descântec se potolea. Meşterul îl chemă a doua zi la el pe Simion.

— Se vede că nu eşti de prin părţile acestea de te-ai angajat la un om abraş cum este grecul.

— Deh... nu prea mă pricep la multe, mi-s dragi necuvântătoarele, că ele nu te bagă-n boclucuri şi le citesc în ochi mulţumirea când le fac un bine.

— Iată că te-a băgat în bocluc Stroe, care nu înghite să faci treabă mai bună ca el. El nu prea primeşte bacşişuri, că face totul cam de mântuială. Eu ţi-aş da un sfat: să nu porţi băncuţele primite asupra domniei tale. De îndată ce le agoniseşti, le aduci aici, la mine. Îţi fac puşculiţă şi le scoţi la nevoie. Să ştii că aşa fac şi ceilalţi argaţi de la han. Are fiecare un locşor unde le strânge, fie la Vasile căldărarul, fie la Tănase bărbierul. E păcat să nu te alegi cu nimic când munceşti din zori până-n noapte. Şi apoi mai are grecul un obicei: schimbă des argaţii. Ori că li se face lor lehamite de aşa un stăpân, ori că lui nu-i place să vadă alţii trebile pe care le învârte. Slujbe sunt destule în târgul ăsta mare. Ai putea învăţa o meserie.

Simion mulţumi pentru sfat şi spuse că nici el n-are de gând să prindă muşchi aici. Continuă să dea în fiecare seară jupânului băncuţele primite. Ceilalţi argaţi începură să se uite cu ochi neprietenoşi la el. Eiii... asta schimba situaţia lui în ochii jupânului. Iată pusese mâna pe unul în care băgase frica. Socoti că-i poate încredinţa misii mai gingaşe, cum a fi cumpărarea alimentelor de pe piaţă, fără frica de a fi furat. Îi dădu într-o bună dimineaţă o căruţă să meargă să cumpere peşte, ceapă, cartofi, dar din cele mai ieftine şi cu grija de a se tocmai până la ultima para. I-o dădu ca însoţitoare pe Păuna, care-şi îmbrăcă scurteica de duminică şi nu mai putea

de bucurie pentru o aşa plimbare neaşteptată. Se aşează pe capră lângă Simion şi-i spuse acestuia că nu e nevoie să mâie prea tare.

Zăpada căzuse din belşug, avusese timp să se îndese şi era numai bună pentru săniile şi mai mici şi mai mari care-şi sunau zurgălăii. Târgul era acoperit de o pâclă lăptoasă, căsuţele de pe uliţele strâmte moţăiau sub glugile lor albe, doar în jurul caselor boiereşti era niţică forfotă, argaţii curăţând aleile, iar dindărătul fereştilor mari, neacoperite de florile gheţii, ivindu-se chipul câte unei duduci curioase, cu rochiţă subţire, semn că în camerele mari sobele duduie sub trosnetul lemnelor.

Simion prinde cu coada ochiului neastâmpărul însoţitoarei sale. Peticul de faţă îmbujorată pe care şalul mare al Păunei îl lăsă la lumină este ca un vas de porţelan frumos încondeiat.

Îi ardea de vorbă:

— Să nu-ţi fie cu supărare, nene Simioane, dar matale chiar vrei să iei locul lui Manciu?

— Cine este Manciu?

— Lumea vorbeşte, eu nu zic. Jupânul are nevoie de un om de încredere, că oricât ar fi el de ager, nu se poate împărţi în zece. Manciu era un adevărat vătaf, omul care-i trebuia jupânului. Da' l-a prins că fura şi l-a dat afară.

— Pe tine, fată, nu te-am prea văzut să slujeşti la bucătărie.

— Păi să vezi matale, pe mine nu mă plăteşte jupânul şi nici nu prea atârn de el. Eu sunt slujnică la jupâniţa Şosil, şi numai aşa... când şi când, fac ce zice hangiul, dar numai cu îngăduinţa stăpânei mele. O ştii, nu?

Simion ridică din umeri.

— E o jupâniţă venită tocmai din Francia. Nu s-a împlinit anul de când a descins aici. A venit cu trei rădvane încărcate, cu fata care o îmbracă şi-o dezbracă şi cu bucătarul ei, că nu-i priesc mâncărurile de pe la noi. Pe mine m-a luat să-i spăl şi să-i netezesc rufele şi să-i fac cumpărăturile de prin târg. E mândră jupâniţă noastră! Când trece în foşnet de taftale lăsând în urmă dâră de parfum, oamenii se dau în lături şi li se pare că văd o zână. A adus-o de prin străinătăţuri boier Negoiţă de la Târgovişte. Chitea el că se va însura cu ea, dar părinţii i-au stat împotrivă. Şi atunci el a aşezat-o la cel mai bun han din târg şi cât mai departe de moşia părintească. S-a învoit cu hangiul să-i dea patru camere la catul de sus. A spart nişte pereţi, a făcut o cameră mai largă şi două mai mici, a pus pe pereţi mătase în loc de zugrăveală şi a făcut nişte sobe mari cu plăcuţe lucioase şi cu copilaşi rotofei pe ele – ce mai! – iatac boieresc nu alta! I-a dat încredinţare hangiului că-i lasă toate aceste lucruri după plecarea domniţei.

Când şi când apare şi boierul Cristache al nostru – că aşa-i zice – Cristea Negoiţă, bărbat chipeş de ţi se scurg ochii după dânsul.

— Şi ţie ţi se scurg, Păuniţă-fată?

Fata se bătu cu palma peste gură şi parcă o pală de ger o pişcă mai abraş de obraji, dându-le culoarea trandafirilor.

— Ei, cum să se întâmple una ca asta, păcatele mele! Că mucalit mai eşti şi domnia-ta! Adică, ce să zic, până acum te credeam de-a dreptul ursuz.

— Şi pentru că mă credeai ursuz ai început să depeni secretele stăpânei tale, despre care tot nu m-ai lămurit: e jupânească, domniţă, sau principesă?

— Ei iaca, tac.

— Ba vorbeşte, Păuniţă, dar e bine să vorbeşti despre ale tele, că uneori treburile străine ies cu bucluc.

— Ce să zic de mine? Se cheamă că o fată săracă are o viaţă săracă. Şi dacă sunt în slujba asta, am şi eu partea mea la treburile jupânesei mele. Ştii domnia-ta ce înseamnă să potriveşti volanele unei rochii din acelea mari şi înfoiate în care intră zece coţi de mătase? La început nu mă pricepeam la nimic, dar m-a învăţat fama de şambr a jupânesei, o cheamă Mari, ăsta e chiar un nume de-al nostru, care – vezi domita – e şi prin părţile lor. Dar rochiile astea sunt într-aşa un fel că nu le poţi băga în albie să le speli. Când jupâniţa se plictiseşte de ele, ni le dăruieşte nouă. Am vreo patru asemenea rochii.

— Ai de gând să devii şi tu jupâniţă?

— Vai de păcatele mele, neiculiţă! Eu sunt fată aşezată. Dar le păstrez bine păturite şi am de gând să le desfac şi să-mi cos rochii după cuviinţă. Dintr-o rochie din aceea îmi fac trei.

— Se cheamă deci că eşti fată economă.

— D'apoi cum? Îmi trebuie şi mie ceva zestre că bietul taica nu poate scoate din tăbăcăria lui atât cât să hrănească zece copii şi să-mi mai dea şi zestre pe de-asupra.

Păuniţa cea guralivă hotărî să-şi mai hodinească gura, să se dea jos din sanie şi să-şi dezmorţească picioarele, când ajunseră la locul unde se aşezau de obicei carele de peşte, între Târgul de Jos şi Târgul Cucului. Se găsea şi pe timp de iarnă peşte bun, prins la copcă, cu grijă rânduit între calupurile de gheaţă. Simion cumpără zece ocale de crap cu solzi aurii, caras pentru saramură şi trei somni straşnici care la hanul lui Papacostea aveau să aducă venit încincit, după ce era pregătit de coana Sevastiţa, după o reţetă numai de ea ştiută.

Porniră apoi spre Târgul de Jos după celelalte lucruri.

— Ei, acum Păuniţă, fată, îţi poţi da drumul la vorbă şi să-mi spui de unde se cumpără mirodeniile mai ieftin, că eu nu cunosc negustorii de aici.

— Văd că ştie domnia-ta drumul deşi spuneai că n-ai umblat oraşul acesta.

— Deh, oricine vine o dată-de două ori într-un oraş, mai întâi drumul târgului îl află.

În aria târgului, forfotă mare. Prăvăliile, unele dintre ele simple barăci, îşi sprijineau umerii între ele într-o frăţietate care nu ţinea seama de scliviseala în galben şi verde a unora, alături de cumpănirea spre pământ a pereţilor altora, mai puţin încropite. Mărfurile erau scoase şi afară, pe tarabe şi pereţi, pentru a îmbia trecătorul.

Căldări de aramă şi vase de tuci, căciuli şi cojoace de oaie, postavuri, covoare de lână, altele ţesute din zdrenţe multicolore, grămăjoare de mangal pentru folosinţa grataragiilor, maţe de oaie pentru ciulamale gustoase, doniţe şi străchini frumos încondeiate, varză şi castraveţi muraţi în butoaie mari.

Negustorii, cu ochiul lor deprins a-l preţălui pe trecător îl pohteau pe Simion cu vorbe mieroase. Fiecare negustor se îndrepta spre un anume soi de cumpărător. Nu era să chemi un boier cu zăbun bogat să cumpere străchini, după cum nu merita să-ţi baţi gura pentru un pârlit cu căciulă flenduroasă să cumpere covor lucrat într-o mânăstire de maici, cu lâna de pe şapte oi. Unii dintre negustori purtau ei înşişi haine de soi, făcând prin aceasta firmă pretenţioasă prăvăliei, tocilarii a căror întreagă prăvălie era tocila purtată în spinare şi cei ce vindeau coşniţe şi rogojini, aveau picioarele groase ca nişte butuci, bine acoperite cu paie peste care erau înfăşurate cureluşele opincilor.

— Iată, aici e dugheana lui Garabet, armeanul. De aici cumpărăm mirodenii. Nu-i nevoie să le plăteşti, nene Simioane. Le trece într-un catastif şi jupânul le plăteşte la sfârşitul lunii.

Garabet purta haine europeneşti, avea mâini cu degete subţiri, şi Simion avu deodată, fără vrere avu, imaginea unui nobil pe care-l cunoscuse într-o bibliotecă la Veneţia.

Auzind că vine din partea lui Papacostea, îl pohti să şadă pe un jeţ cu catifeaua cam ponosită, singurul din prăvălie, deci la fel de bun şi pentru boieroaicele care-l vizitau. Trebui să fi primit şi asemenea vizite Garabet, căci pe lângă mirodeniile pe care le ţinea în chiupuri felurit colorate, cea mai mare parte din prăvălie era ocupată de rarităţi aduse din depărtări. Tăvi persane cu incrustaţii de sidef, goblenuri franţuzeşti, dantele fine, porţelanuri, până şi săbii cu teci frumos încrustate şi gheruţe lungi de fildeş, din acelea cu care boierii se scarpină delicat pe spinare.

Văzându-şi vizitatorul că cercetează toate celea, îl lămuri despre ele cu glas plăcut. Nu-l zorea, cu toate că hainele vizitatorului numai arătoase nu erau.

— Eu ţin aici bazar. Într-un târg se cer cam de toate. Am un frate în Francia, şi măcar o dată pe an primesc lucruri de acolo. Are şi el folos, că preţurile sunt mari pe aici.

— Nu te întreb cât costă vasul ăsta de Murano, nici ornicul cu figuri, din porţelan de Sèvres, că nu-s unul ce le-aş putea avea vreodată. Dar mare încântare aduc asemenea lucruri privirii. Dacă-aş fi eu negustor, le-aş pune asemenea preţ încât să nu le ia nimeni, că mi-ar veni greu să mă despart de ele.

Armeanul îl cercetă cu aceiaşi ochi blânzi, dar cu ceva mai multă atenţie. Nu-i sta în obicei să arate uimire sau mânie, chipul său era neclintit ca al unui om de soi ce păstrează bine cetluite stările sufleteşti, pentru sine. E drept, omul din faţa sa, cu opinci şi haină grosolană, nu aducea a nobil scăpătat, nici măcar a negustor chivernisit. Dar armeanul văzuse destule în zilele lui, ca să nu se mire prea tare găsind ceva bun într-un înveliş prost.

— Văd că domnia-ta ştie a preţui scule rare ca acestea, pe care puţini boieri le preţuiesc. Trebuie să-ţi fi trecut ceva porţelanuri de Sèvres pe dinainte ca să ştii să recunoşti unul ivit pe neaşteptate într-o dugheană.

Simion se căi că se fudulise fără a sta pe gânduri, dar îi plăcuse figura armeanului şi nici Păuna nu se afla prin preajmă să tragă cu urechea. Rămăsese afară la taraba unui papugiu.

— Chiar aşa multe nu am văzut, jupâne, dar m-au purtat nevoile pe alte coclauri şi am slujit la un nobil în Austria, care avea castelul plin cu de toate cele.

— Îmi este îngăduit a întreba ce slujbă ai îndeplinit?

— Sunt caligraf, jupâne.

Iarăşi chipul lui Garabet nu arătă uimire.

— Asta spune foarte mult, foarte mult. În prăvălia mea păşesc rareori oameni care cunosc frumosul şi mai adesea boieri care vor să cumpere lucru scump, fie el cum o fi, numai scump să fie. Mi-ar face mare plăcere să vă conduc la un prieten al meu care a călătorit prin Persia şi are ceva manuscrise. Tatăl său a călătorit mult, şi măcar că nu e aşa bogat, nu le-ar înstrăina pentru nimic în lume. Şi ar fi bucuros să le arate unuia în stare să le preţuiască.

— Şi pentru mine ar fi o bucurie.

— Atunci îmi făgăduieşti să vii îndată ce poţi? Pe mine mă găseşti oricând aici. Chiar după închiderea dughenei poţi să baţi la poartă. Locuiesc la catul de sus.

Şi uite aşa Simion plecă din târg cu peşte şi paporniţe de rogojină, cu o desăguţă de mirodenii care strânseseră în ele soarele cald al altor

îndepărtate ţinuturi, dar şi cu prietenia unui om puţin obişnuit şi cu făgăduiala admirării unor odoare care nu-i căzuseră niciodată sub priviri.

Afară îl aştepta Păuna mândră de a fi cumpărat nişte papuci de safian roşii ca focul.

IV
SFAT DE TAINĂ

Se lăsase o iarnă aspră cum de mult nu mai apucaseră bătrânii. Cerul îşi descărca nămeţii şi tot mai avea. Nici măcar un soare cu dinţi nu se arăta din când în când. Căsuţele mahalalelor erau acoperite cu zăpadă până peste acoperiş, de făcuseră oamenii tunele să ajungă până la uliţă. De atâta zăpadă pufoasă, care nu avea timp nici măcar să se geruiască, nici săniile nu prea se încumetau să străbată oraşul.

La hanul lui Şerban Vodă nu s-ar fi putut zice că muşterii dădeau năvală, dar tot erau câţiva statornici pe care vremuiala îi împiedicase să-şi continue drumul. Un negustor din Giurgiu care-şi încărcase carul cu sticlă bine învelită-n paie, doi polonezi cu treburi necunoscute, boierul Sima cu fiu-său, în drum spre Craiova să peţească o fată, doi braşoveni care descărcaseră în târg vase frumos ciocănite în metal şi un piteştean, care dăduse ţuica din prima zi, dar chiar cu carele uşurate de poveri, nu se încumetau să plece. Deveniseră cu toţi nişte obişnuiţi ai casei cărora li se ştiau gusturile şi luau mesele la ore fixe.

Acum, dacă gloata nu mai umplea de larmă sala cea mare şi tot se plictisea acolo, sus, în iatacul ei, se arăta şi doamna de Choisel, care legase prietenie cu femeile polonezilor şi prânzeau adeseori laolaltă. Nu-şi făcea apariţia în sala hanului în vreuna din rochiile acelea strălucitoare despre care vorbise Păuniţa. Rochiile simple în care apărea puteau fi recunoscute, de cineva care umblase prin Franţa, drept veşminte ale unei femei din clasa de mijloc, frumoase, pentru că statura doamnei era fără cusur şi un mic guler de dantelă era de ajuns să le înfrumuseţeze. Străina nu ţinea să poarte toalete bătătoare la ochi, dar îi venea greu să adopte veşmintele femeieşti de prin aceste locuri. Frumosul păr blond-roşcat îl purta într-o coafură pretenţioasă, cu bucle mari în creştet şi bucle lungi pe tâmple şi ceafă, ajungând până la umeri.

Doamnele poloneze îi ştiau limba maternă şi era o adevărată bucurie pentru dânsa să sporovăiască cu ele câte două-trei ore în şir într-un salonaş aparte de sala cea mare, unde luau şi masa. Doamna de Choisel era încântată să le servească bucate pregătite de bucătarul său, iar doamnele poloneze n-ar fi recunoscut nici în ruptul capului că mâncărurile valahe, cu multă untură, cu varză şi cartofi, sunt mai pe placul domniilor lor.

În salonaşul văruit în alb, cu ferestre ce coborau până aproape de podea, chenăruite cu rame late de stejar, Marguerite de Choisel încerca să-şi închipuie că gheaţa ce te împiedică să vezi afară este o podoabă de preţ şi să

înlăture gândul tot mai stăruitor că se află ca o pasăre în colivie şi nici măcar aurită nu e colivia.

Pornise să străbată Europa nu numai cu dragostea pentru superbul Cristea – Cristian, cum îl numea dânsa – dar şi cu speranţă ca în această parte a Orientului îşi va găsi loc printre vârfurile societăţii. Cristea o asigurase că şi aici se dau baluri, luxul şi bunul gust nu sunt străine unei anumite categorii sociale. Şi la o adică, făcând-o soţie legiuită, va fi liberă să-şi facă un salon al ei şi să impună altora modul ei de viaţă. Despre răgazul pe care-l cerea convingerea bătrânului boier Negoiţă pentru acceptarea unei nurori străine şi fără zestre, nu fusese vorba. Aici lumea era obişnuită să aştepte. Ea nu se simţea dăruită cu această calitate şi descoperea că situaţia de ţiitoare e mult mai incomodă aici decât în ţara-i de baştină. Cristea nici nu vroia să dea la iveală această situaţie, pentru ca drumul spre căsătorie să fie mai puţin spinos. Se arăta rar pe-aici, preferând să trimită după dânsa o caretă, ca s-o ducă într-o căsuţă de ţară unde-o aştepta. Îi promitea multe, îi dădea galbeni după pofta inimii, dar oricât de aventuroase i se păreau la început aceste întâlniri, o cuprindea încet oboseala şi plictisul. Situaţia ei nu se deosebea cu mult de aceea a unei cadâne. Departe de tot perspectiva de a fi admirată, de a presăra vorbe de spirit care apoi să fie reproduse, bineînţeles în faţa unor oameni care ştiau pune preţ pe ele. Aceste doamne poloneze, cu spiritul cam greoi, ce-i drept, priveau la dânsa ca la fântâna izvorâtoare de mir, domnii, la rândul lor, erau politicoşi şi se simţea înviorată în mica ei oază din mijlocul acestei crâncene ierni bucureştene.

Într-acestea, pereţii hanului – bine că erau lipsiţi de urechi – erau martorii unei daravele mai puţin duioase.

Un servitor se înfăţişă într-o după-amiază la unul dintre braşoveni, argintarul Iohannes Henning, spunându-i că a doua zi boierul său ar vrea să schimbe nişte vorbe cu domnia-sa între patru ochi.

Şi într-adevăr, la ora stabilită se ivi un tânăr în straie de călugăr, care-l căuta pe meşterul argintar.

— Vii domnia-ta din partea vreunei mânăstiri pentru o comandă?

— Ba pentru ale mele trebi vin, jupâne. V-a spus servitorul meu că e lucru de taină. Mă întreb dacă această cameră are pereţi destul de groşi sau dacă nu cumva slujitorii de pe aici au năravul de a asculta pe la uşi.

— Nu mi-am pus până acum întrebarea aceasta şi de câte ori am poposit aici m-am simţit în siguranţă.

— Vă nedumereşte poate neîncrederea mea, dar de la o vreme mă simt încolţit şi eu şi familia mea. Adică cei care au rămas din familia mea în Ţara Românească. O soră, un frate mai mic şi bunică-mea. Pot să-mi spun păsul domniei-tale fără grijă că-ţi aduc supărare?

— Dacă asta îţi uşurează inima, boierule, eu n-am nicio treabă care să mă zorească. Aş fi plecat de cinci zile de aici, dar se vorbeşte că drumurile sunt tare proaste şi mă tem că mă înzepezesc pe undeva.

Argintarul era un bătrânel care călătorise adesea prin aceste părţi, preferând să-şi vândă marfa singur. Vorbea destul de bine româneşte, dar de data aceasta tânărul ce i se înfăţişase i se adresase în limba lui maternă. Asta îl făcuse să i se adreseze cu „boierule", căci numai cineva de neam învaţă o limbă străină în principatul acesta. Başca un alt gând al său pe care nu-l dădea în vileag: tânărul acesta nu era din cale-afară de curajos, de vreme ce-şi pusese straie popeşti pentru a veni la dânsul.

— Sunt Voicu Merişan, fiul lui Staicu Merişan, cel care a însoţit-o pe doamna Maria a lui Şerban Vodă peste munţi, în Transilvania. Poate ştii domnia-ta că Brâncoveanu a aşezat-o pe doamna Maria şi pe fiul său Gheorghe la Drăgăneşti, dar aici doamna se simţea primejduită şi a părăsit ţara cu sprijinul generalului Heissler. Taica a fugit după aceea, împreună cu alţi boieri care erau de partea ei şi a Bălăceanului.

Tânărul se opri aşteptând din partea celuilalt o încurajare.

Dar argintarul era mai puţin curios să afle istoria Merişenilor, cât vroia să afle cum îşi va face loc şuviţa de curaj a tânărului printre bolovanii unei înţelegeri greoaie din partea domniei sale. Nici la preţăluirea obiectelor lucrate de el, meşterul Henning nu făcea risipă de vorbă. El era cel care avea obiectul, celălalt, dacă şi-l dorea, n-avea decât să vorbească.

Tânărul îşi drese glasul:

— Acum, Brâncoveanu, simţindu-l pe taica hain, ne-a luat toate averile. Am rămas cu toţi în casa bunicii, de care nu s-a atins, ea fiind rudă cu doamna Marica, soaţa lui Vodă. Noi socotim că domnia aceasta nouă nu va dura. Turcii au început a pierde bătălii şi dacă armata împăratului Leopold va intra în ţară, taica îşi va recăpăta totul, poate că va fi pus într-o dregătorie.

— Aş spune că domnia-ta nu ţi-ai făcut socoteală proastă dacă n-aş fi aflat şi eu – aşa străin de politică cum sunt – despre pierderea boierului Bălăceanu. Ştie Bucureştiul întreg că i-a fost adus aici capul şi pus în prepeleac pe locul caselor sale şi stă acolo de câteva luni bunicele şi rânjeşte la toţi acei care ar avea de gând a se împotrivi domniei celei noi.

Boier Voicu îşi pipăi fără să vrea gâtul subţire şi fiind pesemne mulţumit că el se află la locul bine ştiut, căută sprijin la vorbe bătrâneşti pe care le auzise de mai multe ori:

— Vremile-s schimbătoare. Nu e faptă creştinească din partea Brâncoveanului să fi chemat în ajutor pe turci şi pe tătari atunci când armatele împăratului Leopold au venit în ţară.

Boier Voicu se întrebă dacă-i cazul să continue. Meşterul neamţ părea să fie de partea lui Vodă, cu toate că cei care-l trimiseseră la el îl asiguraseră că-i om de încredere. Chiar şi fără aceste asigurări era de înţeles ca neamţul să fie de partea nemţilor.

— E firesc să doresc ca taica să se întoarcă în ţară şi să încerc a-i da un mic ajutor, nu crezi domnia-ta?

— Ba da, e cât se poate de firesc.

— Iată, am adus o epistolă în care sunt date în vileag unele uneltiri ale domnitorului împotriva împăratului Leopold şi poate ar schimba mersul lucrurilor dacă ar ajunge în mâna generalului Heissler.

— Epistola e întocmită de domnia-ta?

— Am spus că se află boieri cu a căror pricepere nu m-aş putea măsura, şi ei ştiu bine ce se află în această scrisoare.

— Dar domnia-ta, ştie?

— Sunt lucruri care nu se dezvăluie cu uşurinţă.

— În cazul ăsta, domnia-ta eşti folosit ca o unealtă, fie-mi îngăduit a o spune. Iar eu aş fi folosit la fel dacă aş duce această scrisoare, căci, după câte am înţeles, asta ţi-e dorinţa. E adevărat, faptele şi mai mari şi mai mici, se fac cu ajutorul uneltelor. Numai că eu nu am făcut niciodată aşa ceva şi nici nu am năzuit la fapte care să schimbe istoria. Caută-ţi domnia-ta alt mesager, nu-ţi fie cu supărare.

Tânărul încercă o mare silă faţă de această judecată măruntă, de meseriaş, care-şi vede de uneltele lui şi nu se avântă în încercări măreţe. Nu se aştepta să fie refuzat şi nici nu prea ştia ce să facă într-o asemenea împrejurare. Puţina-i experienţă nu-l învăţase să se retragă cu demnitate dintr-o afacere nereuşită.

Se ridică pipăind locul de la piept, unde ţinea scrisoarea.

— Pot fi sigur că domnia-ta nu vei aduce vreodată în vorbire numele meu şi rugămintea pe care ţi-am făcut-o?

— Nu obişnuiesc a vorbi despre lucruri care nu mă privesc. Eu rămân la ale mele: tăvi, vase şi altele de felul acesta.

Boier Voicu Merişan îşi trase gluga pe cap şi părăsi hanul cu mirare în cuget că un neamţ se ferea să aducă un folos alor săi.

Privind în urma lui, meşterului îi răsări fără vrere înaintea ochilor statura fiului său, Peter. Acela ajunsese la cunoaşterea de sine şi nu s-ar fi băgat în afaceri care să-i depăşească puterile. Cu câteva zile în urmă meşterul Henning dusese cele mai de preţ odoare ale sale la Curtea lui Constantin Vodă şi le vânduse pe preţ bun. Căni şi tăvi de argint, ferecături de cărţi şi fructiere, toate ciocănite pe foaia metalului preţios pentru a înfăţişa ghirlande de frunze şi flori cum se văd pe brocaturile grele, capete de satiri

aidoma celor de la fântânile din pieţele ţărilor apusene, o bogăţie năucitoare de forme care fac plăcere privirilor şi degetelor atunci când iei cana sau tipsia în mână.

Meşterul Henning lucra pentru Brâncoveanu de când acesta era vel-logofăt. Era primit în casele din apropierea Curţii Domneşti, case bătrâneşti acoperite cu şindrilă, aşezate în mijlocul unei grădini foarte bine îngrijite de doi grădinari italieni. Stăpânul casei însuşi, acum domnitor, cerceta obiectele aduse, ţinând foarte mult să fie făcute după îndrumările date de el. Cântăreau împreună argintul ce fusese pus în lucruri, socotind cât mai rămăsese. Apoi îi arăta ce alte lucrări dorea pentru perioada următoare. Acum îi dăduse comandă pentru nişte cădelniţe şi o ferecătură de evanghelie împărţită în câmpuri, fiecare din ele având să înfăţişeze o scenă religioasă. Domnitorul îi dăduse cantitatea de metal necesară şi modelele după care avea să fie lucrate scenele.

Între oameni sunt legături de inimă şi legături de interese. Apoi mai sunt şi altfel de legături, rare ca nişte odoare. Sunt legăturile de prietenie, de preţuire şi admiraţie. În acestea nu intră nici focul patimii, nici calculul rece al interesului.

Dacă socotelile între meşterul Henning şi domnitorul Ţării Româneşti erau dintre cele mai limpezi şi domnitorul era cel mai bun client al său, oricine ar fi putut spune că legăturile acestea erau de interes. Dar meşterul punea aceste legături la înălţimea preţuirii sale şi le păstra ca pe nişte odoare ale cugetului. Tăifăsuia îndelung cu domnitorul despre frumuseţea unei podoabe, răsfoiau stampe, sau puneau la cale încadrarea câte unui model, tratarea lui cea mai potrivită. Într-un fel, putea zice că meşteşugul său a avut de câştigat de când lucrează pentru acest principe, pentru care o tipsie nu era un simplu obiect, ci trebuia să spună ceva anume înţelegerii, ceasului de petrecere sau de contemplare.

Şi acum, iată, tinerelul acesta cu epistola lui năzdrăvană, care năzuia să-i uzurpe domnia. Poate nu era chiar aşa primejdioasă, şi doar în capul tânărului epistola avea nişte puteri distrugătoare. Dar dacă va înmâna altcuiva scrisoarea şi, ajungând la destinaţie, aceasta se va dovedi aducătoare de nenorociri? În cazul ăsta poate ar fi fost bine să i-o ia şi s-o distrugă.

Măcinat de cumpăna îndoielii, meşterul coborî în sala mare a hanului, unde-l aştepta concetăţeanul său. Pe scară, aproape să se lovească piept în piept cu un om uscăţiv. Acesta bolborosi ceva într-o nemţească stricată. Parcă-ar fi fost unul dintre argaţii care de obicei trebăluia prin curte. Dar să vorbească nemţeşte şi să ştie că cel de care s-a izbit este neamţ deşi pe scară era întuneric?

Calfa ce-l însoţea se afla la o masă într-un colţ şi, cu toate că avea ceva de spus la adresa vinului din ulcica de lut care-i făcuse gura pungă, trăgea totuşi zdravăn la măsea, se vede pentru a uita de drumul lung ce-l despărţea de Braşov.

— Se pare că vremea se înăspreşte şi drumurile se geruiesc.

— Eu zic să nu ne grăbim cu plecarea că s-ar putea stârni o viforniţă din aceea cum numai în câmpia valahă întâlneşti.

— Stăm aici pe trai bun şi cheltuim partea din câştig. Domniei tale poate nu-i pasă, că Peter se pricepe să te înlocuiască.

Frecându-şi mâinile la vederea grămăjoarei de colţunaşi aburinzi care îi fuseseră puşi dinainte, meşterul Iohannes îi răspunse că nu-i priieşte deloc lipsa de activitate.

Într-adevăr, Peter promitea să devină un bun meşteşugar şi nu s-ar fi băgat în treburi primejdioase, ca vizitatorul lui de azi.

V
...ŞI NU S-A SFIIT DOMNUL DE GREUTĂŢILE ÎNCEPUTULUI...

Ajunşi aici, să ne îngăduie cititorul a răsfoi câteva pagini dinaintea acestui an de graţie, 1693.

Când în urmă cu cinci ani, boierii cei mari, adunaţi în curtea Mitropoliei, i s-au adresat lui Constantin, fiul lui Papa Brâncoveanu:

— Logofete, noi cu toţi pohtim să ne fii domn, iar bărbatul cu faţa smeadă şi prelungă s-a ferit cu vorbe înţelepte:

— Dar ce aş avea eu cu domnia, de vreme ce ca un domn sunt în casa mea; nu-mi trebuieşte să fiu;

boierii au insistat:

— Ne rugăm, nu lăsa ţara, să intre alţi oameni, ori răi, ori nebuni, ci să fii;

din nou s-a împotrivit logofătul, iar ei într-un glas au fost:

— Toţi vroim, toţi pohtim.

O alegere cu alai crăiesc, cu salvele a trei tunuri pregătite din timp, cu aducerea unui cal alb împodobit cu harnaşamente de preţ, cu oameni de rând înşiraţi de la spătărie la mitropolie în haine de sărbătoare, măcar că voinţa nu era a lor, ci a boierilor era.

Iar aceştia socoteau, fiecare după a lui pricepere, alegerea aceasta în care nu intrau neapărat meritele logofătului.

Unii gândeau că, de la o vreme, domniile sunt trecătoare, un an – doi, acolo, nu lasă el turcul pe nimeni să prindă muşchi, ci doreşte doar pietre ce se rostogolesc. Şi atunci n-are cătare pe cine pui, că, mai ales fiind un boier de ţară, te va lăsa în pace.

Alţii socoteau că nu merită să te pui cu partida Cantacuzinilor al cărei prepus era Constantin logofătul.

Erau câţiva care ştiau de misiunea încredinţată logofătului în urmă cu câţiva ani de către unchiul său, Şerban Vodă, de a merge la Constantinopol, să vorbească în mare taină cu contele Caprara, ambasadorul austriac. Sigur că această misie avea şi o faţuială pentru cei ce s-ar fi interesat prea mult de ea: logofătul mergea să intervină pentru ca românii din Transilvania să fie lăsaţi să-şi păstreze credinţa ortodoxă, iar mitropolitul lor, Sava Brancovici, să fie eliberat din temniţa austriacă. Dar misia logofătului avea adâncimi cu primejdie: se angaja ţara, prin trimisul său, să se alăture popoarelor din Balcani pentru a scutura jugul otoman cu ajutorul austriecilor. Ideea de a proceda aşa întortocheat fusese mai ales a fratelui domnitorului, stolnicul Constantin. Acesta din urmă socotea că e mai puţin spinos drumul făcut la turci pentru a aranja o treabă împotriva turcilor, decât să ia de-a dreptul drumul Vianei, în văzul şi cu ştiinţa tuturor. Dar Şerban primise cu multă

scârbă o asemenea cale întortocheată. Firea-i năvalnică îl îndemna să apuce o cale făţişe, împotriva turcilor. După cum a şi apucat-o, câţiva ani după aceea, când a trimis o solie la Viana. Numai că solia abia fusese plecată şi domnitorul şi-a dat obştescul sfârşit. Una din primele griji ale lui Vodă Brâncoveanu după înscăunarea sa a fost de a trimite o nouă solie condusă de Preda Pârşcoveanu, care s-o prindă din urmă pe cealaltă şi să-i recomande ca angajarea faţă de împăratul Leopold să nu fie totală, vorbele ocolite erau mai pe placul noii domnii.

Cei care stăteau lângă scaunul ţării, puţini la număr, ştiau că aceasta era viziunea stolnicului Constantin Cantacuzino. Noul domn făcea primii paşi în domnie sub mâna unchiului, care de fapt îl ridicase şi-l îndrumase după ce tatăl său, Papa Brâncoveanu, fusese ucis în revolta seimenilor, revoltă în care însuşi pruncul de un an şi-ar fi pierdut viaţa dacă în locul său n-ar fi fost dat pruncul unei ţigănci care imediat fusese înfipt în sabie. Şi dacă primul pas în domnie fusese sub îndrumarea unchiului, cei a toate ştiutori zâmbeau în bărbile lor zicând că aceasta va fi domnia unchiului, atât cât va ţine ea. Iar cei mai puţin binevoitori dintre ei nu se sfiau a-şi apropia bărbile şi a zice că stolnicul îşi sugrumase fratele în aşternut pentru a îndruma domnia după vrerea lui. Prea năpraznică fusese moartea lui Şerban!

Gânduri de mărire nu purta în sine stolnicul. Rămăsese cu aceeaşi dregătorie şi sub acest nepot al său.

La numai două luni după alegerea sa ca domn şi după ce se asigurase de recunoaşterea Porţii otomane, Constantin Vodă trimisese o nouă solie lui Leopold al Austriei. De data aceasta, cu alai mare, 130 de oameni mândru înveşmântaţi şi 250 de cai, de se minunau vienezii de ce înseamnă strălucirea unui principe din Orient. Solii i-au dăruit împăratului o sabie cu teaca bătută în pietre scumpe, un cal cu harnaşamentul bătut în aur, o cruce cu diamante şi alte daruri alese. Aşa... ca de la faţă domnească la faţă domnească şi nu ca de la unii ce vin să ceară miluială. Daruri scumpe şi vorbe în doi peri: „vom fi alături de luminăţia voastră”... „ţara e mică şi oastea e mică”... „Noul domn abea s-a aşezat în scaun şi are nevoie de timp să rânduiască armata şi trebile ţării”...

Împăratul a socotit că aceşti orientali se urnesc greu.

Lucrul care-l interesa mai presus de toate era, ca în cazul unei ciocniri cu turcii, aceasta să nu mai aibe loc pe pământul Austriei, ci să aibe loc cât mai departe şi cel mai bine pe pământul acestui principat. Darurile erau şi ele bune, dar mai degrabă îl interesau informaţii privitoare la anumite puncte strategice, pe care solii se cădea să le dea.

Până la urmă informaţiile i le-a dat generalul său Veterani, spuindu-i că ţara nu are niciun punct fortificat, turcii nu îngăduiseră aceasta într-un

teritoriu supus. În cazul în care armatele imperiale ar fi trebuit să treacă în Valahia, singurul loc posibil era pasul Bran, strâmt şi incomod, de ar fi fost necesare cinci zile încheiate numai pentru trecerea a patru regimente cu bagajele lor. Iar pentru ocuparea Valahiei, patru regimente nu erau de ajuns, spunea generalul.

Împăratul era totuşi grăbit să ajungă pe pământul din coasta turcului, se vroia salvatorul creştinătăţii, dar nici alipirea unor teritorii străine nu stătea pe locul doi.

Generalul Heissler, încrezător în armata sa, trecu munţii în Valahia şi-şi lăsă ostaşii să prade, să scotocească pe unde-or găsi vin valah de cel bun, să-i împungă cu suliţa pe cei ce se împotrivesc, aşa cum se cuvine într-o ţară necivilizată. S-au oprit doar în preajma Bucureştilor, auzind că acolo bântuise ciuma.

Nu avea oaste mare generalul, dar se bizuia pe ajutorul boierilor, cari, aşa cum îl asigurase prietenul său Bălăceanu, nu-s deloc prietenii domniei celei noi. Numai că socotelile lui s-au cam încurcat. Boierii fugiseră, multe conace erau pustii, vitele ascunse prin păduri de nepătruns, vinul şi grânele puse în adăposturi subpământene greu de dibuit, cum numai acest popor, deprins cu peregrinările neprietenilor, ştie a construi. O ţară săracă, cu oameni pasivi, ce găseau tocmai în această pasivitate un mijloc de apărare. Aceasta a fost impresia generalului.

A cerut voievodului o întrevedere, căci cei câţiva boieri de ţară pe care-i prinsese o ţineau că au voievodul lor şi n-au trebuinţă de guvernarea austriacă.

Brâncoveanu l-a primit la Drăgăneşti şi nu i-a promis ceva mai bun decât ciocnirea cu tătarii, care erau la hotarele ţării.

Şi n-a trebuit să aştepte mult generalul, căci tătarii au năvălit într-adevăr cu vreo 25.000 de călăreţi, deprinşi a reteza capete în fuga calului, gloată urlătoare, de o energie cumplită, ce habar n-avea de tactica nemţilor. În sfârşit a înţeles generalul neamţ că a călcat cu stângul, şi dacă mai vrea să salveze ceva din armata sa dezorientată, trebuie să se retragă peste munţi.

Dar împăratul n-avea de gând să renunţe, cu atât mai mult cu cât socotea că turcii se află într-o situaţie neprielnică. De concursul principelui valah se cam lămurise. Nu vroia să-i supere prea tare pe turci, căci nu-i plăcea să-şi transforme ţara în câmp de bătaie. Nu punea la socoteală împăratul supărarea unui principe atât de neînsemnat că armatele austriece i-au încălcat teritoriul şi că românii din Transilvania sunt siliţi să treacă la catolicism. Poţi ţine seama de supărarea unuia egal cu tine, dar nu şi de a unuia care nici armată regulată nu avea. Aga Bălăceanu, ginerele lui Şerban Cantacuzino, care după moartea socrului său rămăsese în Transilvania, i-a

dat împăratului destule informaţii despre organizarea armatei turceşti şi s-a pus chezaş că, odată Ţara Românească dobândită, va şti el să stoarcă alimentele necesare armatei austriece. Aşa că generalul Heissler a trecut la reorganizarea armatei, urmărind să facă o nouă incursiune, de data aceasta masivă, cu toţi sorţii de izbândă, mai ales acum, după ce jaful tătarilor pustiise ţara.

Mai avea împăratul un temei să se grăbească. Voievodul Transilvaniei murise de curând. Împăratul vroia să-l pună pe omul lui, dar se ridica cu pretenţii contele Emerik Tököly, care ceruse pentru aceasta sprijin de la turci.

La un lucru nu se aştepta generalul Heissler în timp ce-şi pregătea armata; nu se aştepta ca atacul său să fie preîntâmpinat. Trecătoarea Bran era bine păzită de oşteni austrieci şi de vreme ce era singura trecătoare ce unea Transilvania cu Ţara Românească, nu avea cum să fie luat prin surprindere. Dar tocmai aşa ceva s-a întâmplat!

Ţăranii de la munte cunoşteau o mulţime de poteci anevoioase, drumuri puţin străbătute şi erau oricând gata să-l ajute pe principele valah. 2.000 de călăreţi români uniţi cu oastea tătară au trecut astfel Carpaţii ajungând în Ţara Bârsei. În dimineaţa zilei de 21 august 1690 frumoasa şi liniştita vale a Bârsei a cunoscut zăngănitul de fiare, tropot de cai, vălmăşag de oameni, răcnete cumplite, o alcătuire amorfă de pământ şi carne crudă, în cele din urmă.

Valahii au învins. De pe înălţimea unde-şi avea cortul, Brâncoveanu a putut cântări întregul preţ al acestei victorii. În spate avea ţara pustiită de trecerea tătarilor, aici i se aduceau veşti că a pierit cutare şi cutare, bărbaţi pe care se bizuise, care nici nu se răciseră încă şi oasele lor aveau să însemne borne de hotar pentru ţărişoara de pe versantul sudic al Carpaţilor, plătind pentru câtva timp liniştea ei. Pentru cât timp oare?

I-a fost adus în cort generalul Heissler făcut prizonier.

— Ţi-am spus să te potoleşti, generale, şi domnia-ta ai socotit că vorbesc într-o doară.

Trufaşul general, care se pricepea a pune gândul în fraze scurte şi în totul a păstra ordine, nu se pricepea acum a-l pune într-o categorie anume pe acest valah, care, în armură de războinic, părea mai mărunt de stat decât atunci când îl primise la Drăgăneşti. Armura nu reuşea să-i împrumute băţoşenia unui războinic, avea gesturi măsurate şi vorbă fără tăiş de sabie, mâini înguste cu degete prelungi şi priviri catifelate, cu un zâmbet calm, al unei tăinuite mulţumiri. Cunoscuse generalul un cărturar care semăna cu principele în armură din faţa sa. Asemenea priviri stăruie îndelung asupra filelor de carte şi când se ridică din slovele lor rămân atârnate încă de ele

prin imagini care nu sunt, părelnice plăsmuiri ce înrobesc cugetul, domolesc agerimea mişcărilor. Câştigarea acestei victorii era mai degrabă rodul împrejurărilor şi alăturării tătarilor, decât însuşirilor de războinic ale acestui bărbat. Acum, dacă-l aşezase în tagma cărturarilor pentru care numai îngreţoşare şi dispreţ avea generalul, situaţia lui de prizonier era mai uşor de suportat.

— N-a fost treabă creştinească aceea de a aduce tătarii peste noi, îl înfruntă el pe principe.

— Ba treabă creştinească a fost: că tătarii-s trecători, iar noi vom rămâne pe pământul nostru.

— Veţi rămâne supuşi turcului.

— Le vine şi acelora rândul.

— Sunteţi adeptul părerii că răbdarea este o formă a înţelepciunii?

— Avem răbdare, într-adevăr. Dar mai avem şi o credinţă de apărat şi un ogor şi graiul moştenit de la bătrâni. După cum vezi, nu suntem săraci, generale.

— Socot că nu m-aţi chemat ca să-mi spuneţi toate astea.

— N-ar fi rău să ţi le aminteşti domnia-ta şi când vei fi eliberat, să le spui împăratului.

Plecase generalul cu trufia ce se cuvine unuia din armata cezaro-crăiască şi rămăsese voievodul cu gândurile adunate la cele multe pe care le avea de înfăptuit şi mai ales la scoaterea din ţară a pacostei tătăreşti. Zice o vorbă bătrânească: „fă-te prieten cu dracu' până treci puntea". Dar a uitat bătrânul să adauge ce te faci cu dracul când ai ajuns la capătul punţii?

VI
DULCEAŢA ŞI PARAPONUL AMINTIRILOR

Simion pierduse nădejdea că armeanul din târg îşi va ţine cuvântul şi-l va duce să-i arate biblioteca acelui boier care călătorise prin Persia.

Dar iată că într-o zi Păuniţa, întorcându-se din târg, unde se ducea adesea după cumpărăturile cucoanei sale, îl chemă deoparte şi-i spuse că armeanul îl pofteşte să treacă pe la el a doua zi, sâmbătă, puţin înainte de închiderea prăvăliilor şi să rămână şi duminică.

Când auzi hangiul de o asemenea cerere, îl străpunse pe Simion cu lamele reci ale ochilor săi albaştri – mai rar grec cu ochi albaştri – de parcă ar fi căutat în măruntaiele sale un ceasornic pierdut.

— Nu ne-am învoit să-ţi dau liber.

— Jupâne, aş avea mare nevoie.

— În cazul ăsta, de luni poţi să nici nu mai vii.

Zisese asta cu gând că slujitorul cel nevolnic se va răzgândi la aşa o ameninţare. Sau poate nici nu-i plăcea să ţină prea mult timp un om pe care-l mirosise a fi din cale-afară de isteţ.

La rându-i, Simion simţi ca o adiere de eliberare. Nu stătuse el niciodată prea mult într-un loc, cu atât mai puţin într-unul ce nu-i aducea nicio plăcere. Slujba de iscoadă pentru care fusese tocmit de Partenie nu-i plăcea deloc. Chiar dacă aflase câte ceva despre uneltirile lui Merişanu, totuşi nu se dusese să spună ce aflase. Lucrurile nu erau clare şi el nu-şi putea lua drept de judecător. Socotea că-i o pâine amară aceea de iscoadă. Toată viaţa fusese propriul său stăpân şi schimbase repede slujbele. Aşa că îşi strânse calabalâcul în aceeaşi desagă soioasă, care-l însoţise pe drumuri europene, din care lipsea doar manuscrisul dat egumenului. Dar mai păstra un manuscris şi chiupuri mici cu culori felurite care-i vor servi la o nouă scriere. Se gândise că pe aici nu va găsi asemenea culori.

Începutul de martie apăsa oraşul cu un cer jos, plumburiu, din care se prefirau stropi subţiri şi deşi ca o ceaţă. Casele păreau murdare, aşteptând grijitura şi lustrul pe care-l vor da gospodinele în preajma Paştelui. Se gândea Simion că înfăţişându-se boierului aceluia cu opincile pline de glodul străzilor şi cu hainele acestea nu va arăta deloc a caligraf şi acela nu va socoti cu cale să arate comorile sale unuia cu aspect de slugă. Era ideea armeanului şi el îi păruse un om înţelept care cunoaşte rostul lucrurilor. Poate-i va împrumuta ceva straie mai arătoase.

I se înfăţişă, rămânând în penumbra de la intrare, să vadă ce are acesta de gând. Jupân Garabet se arătă bucuros de musafir. Îşi rânduia marfa în rafturi

şi curând închise prăvălia, trecând de-a curmezişul uşilor de stejar drugi grei de hier.

— Ai domnia-ta în săliţă nişte papuci şi un halat. Astă seară şi mâine, dacă-ţi va fi voia, vei fi oaspetele meu.

Îl conduse pe o scară solidă, care dovedea că e de lucrătură nouă, cu toate că pe-afară casa avea un aspect destul de ponosit, la primul cat într-o încăpere mare, boierească, unde-i întâmpină o cucoană micuţă şi firavă cu părul albit în întregime şi cu ochi negri, vioi. Curând apăru un băiat ca de douăzeci de ani, atât de tânăr încât nu părea fiul lor şi o fată ceva mai vârstnică, cu faţa lată şi uşoară mustăcioară deasupra buzelor, urâţică şi cu un aer trist. Îi prezentă ca pe fiii lor, iar pe el, ceremonios, cu numele de „maestru caligraf".

Negustorul îşi pusese un halat roşu, mătăsos. Toate din jur arătau că-i plac culorile calde, armonia în aşezarea obiectelor adunate cu grijă de-a lungul unei vieţi: dulăpioare cu încrustaţii de sidef, filigene de alamă şi tăvi cu migălite şi şerpuitoare desene, vase cu picior pentru ars mirodeniile, covoare moi pe care flori necunoscute îşi împreunau lujerele, broderii la care se lucrase ani în şir. Casa pe dinafară nu arăta grozav, cu tencuiala roasă până la cărămidă, dar asta putea fi doar un şiretlic pentru a abate atenţia pizmăreţilor. Altfel, era de cărămidă, acoperită cu olane de ardezie, ca cele din Transilvania, avea gratii la ferestrele duble, din care cel de-al doilea rând era cu vitralii colorate ce trebuie că erau aduse tocmai de la Viana.

Simion se văzu aşezat la o masă de familie, cum nici nu visase cu o zi mai-nainte, când, la lumina unei lămpi afumate şi în rămăşiţa de mirosuri amestecate ale bucătăriei, lua cu lingura de lemn o fiertură sleită. Dar Simion, cel pe care mulţi îl cunoscuseră ca pe o fiinţă umilă, era destul de purtat prin lume ca să ştie că o atitudine stânjenită din parte-i n-ar fi făcut plăcere acestor gazde primitoare. Îşi îndreptase spatele şi folosea cu pricepere tacâmurile de argint, fără să îndepărteze nimic din ce i se punea dinainte, deşi era obişnuit cu puţin.

După terminarea cinei, negustorul îl pofti într-o cameră alăturată, unde, după moda turcească, se aşezară pe perne, direct pe duşumea.

Îl întrebă dacă fumează şi, după răspunsul negativ, gazda îşi aprinse o narghilea.

— Mulţumesc cinstitei gazde pentru cina aleasă. În gândul meu cel prost mă întreb cu ce am meritat-o, că nu-s decât un drumeţ, neînstare a întoarce vreodată cinstea arătată.

— Meştere Simioane, am să-ţi spun că în Persia sunt cinstiţi drumeţii ca domnia-ta, care se cheamă dervişi. Ei se leapădă de bucuria straielor

frumoase, de adunarea bogăţiilor trecătoare şi colindă drumurile îndemnând oamenii la fapte bune, iar pentru ei alegând din viaţă doar ceea ce ar putea să le îmbogăţească mintea şi inima. Este un fapt des întâlnit acela de a găzdui un derviş. Îngăduie-mi a socoti că drumurile domniei tale nu au fost fără rost şi că în ele ai văzut atâtea, încât ai adunat o bogăţie ce nu se vede pe veşminte, ci doar în puterea privirii, în cumpătarea purtărilor şi în curgerea plăcută a vorbirii.

— Primesc aceasta ca o pohtire la depănarea unor întâmplări din viaţa mea care n-are nimic de seamă în ea. Eu, jupân Garabet, sunt fiul unui negustor din acest oraş. Taica m-a dat de mic pe lângă un dascăl de biserică să învăţ a scrie, căci socotea că asta îi va fi de folos în ţinerea cu rânduială a trebilor prăvăliei. Mi-au plăcut atât de mult cărţile bisericeşti – ştiu eu? – poveştile din „Vieţile sfinţilor", dar şi vorbirea aleasă din psaltire, că acolo tot ce e spus trebuie cercetat, ca un lucru gingaş, fiind cu totul altfel decât vorbirea bolovănoasă de zi cu zi. Dacă am prins gustul ăsta al vorbirii alese, am pus apoi multă râvnă să învăţ elineşte de la dascălul meu şi turceşte de la scribul unui boier. De la scribul acela am citit multe cărţi laice, pe care el le lua în ascuns de la boier. În estimp, taica m-a chemat să fac ucenicie la prăvălia lui. Eram fiul mai mare şi se cuvenea să-mi lase prăvălia, rămânând să le asigure celor doi fraţi mai mici alte rosturi. Dar aceştia socoteau că e nedrept ca ei, care au trebăluit tot timpul pe lângă taica, şi au deprins mai bine meşteşugul negoţului, să nu-l continue. Mi-au arătat în fel şi chip că-s de prisos, mergând până acolo că unul din ei – mezinul – care era mai aprig, să mă ameninţe că va da foc prăvăliei după moartea tatei, dacă mă voi instala acolo ca stăpân. Tare m-a umplut de scârbă purtarea lor. Aşa că le-am făcut bucuria să le spun că mă duc la o biserică în munţi să mă călugăresc. N-am ajuns departe. M-am oprit la biserica Radu Vodă şi, fiind priceput într-ale scrisului, am fost pus la cancelarie. Acolo erau destule cărţi şi am deprins scrierea cu înfloriturі, pentru care aveam o oarecare aplecare. Aveam câţiva ani buni – peste douăzeci – când m-au trimis cu alaiul unei solii ce pleca peste hotarele ţării. Solia a rămas în ţara nemţească, iar eu mi-am continuat drumul spre ţara talienilor.

Simion nu adăugă că făcuse acest drum din îndemnul şi pe cheltuiala domnitorului de atunci, Şerban Cantacuzino, îl făcuse împreună cu încă doi caligrafi, care rămăseseră acolo. Aceasta era o altă poveste, pe care se cerea s-o uite.

Armeanul îl privi cu ochii lui buni, văzând prin fumul albăstrui al narghilelei şi altele, care nu fuseseră spuse.

— ...Şi ai ajuns slujbaş la hanul lui Papacostea.

— Până azi am slujit acolo, jupân Garabet. Hangiul nu mi-ar fi dat învoire nici pentru o zi, fie ea şi duminică. Poate crede că slujbaşii sunt robi, şi mie nu-mi vine asta la îndemână. Eu am plecat şi fără voia lui.

— N-ai fi fost bun de călugărie, meştere. Nu ştii să dai ascultare fără crâcnire mai marilor.

— Iată că domnia ta m-ai dibuit. Îmi place să-mi fiu singur stăpân.

— Înţeleg că vizita pe care mi-o faci, te-a costat cam mult.

— Aş fi plecat oricum. Cunosc pe egumenul mânăstirii Cotroceni şi nu m-ar da pe poartă afară dacă mă duc să muncesc.

— După părerea mea, locul domniei tale este la curtea unui boier, care să ştie a preţui asta, sau chiar la cancelaria domnească. Domnul acesta nou ştie a preţui lucrurile frumoase şi adună pe lângă el meşteri iscusiţi. Dar deocamdată ţi-aş aduce rugămintea să copiezi pentru mine un manuscris vechi adus din Persia. Hârtia lui e roasă, lipsesc chiar unele pagini, dar frumuseţea miniaturilor ar fi păcat să se piardă.

— Mi-e teamă că domnia-ta nu-mi cunoşti meşteşugul. Ţi-am vorbit doar de el. Îmi poţi dărui încrederea numai pe atât?

— Vei avea aici totul la îndemână ca să-mi arăţi ce ştii să faci. Şi dacă vei reuşi vei sta aici cât pohteşti. Mai degrabă eu am nevoie de încrederea domniei tale. Ţi-am vorbit atunci când ne-am cunoscut de un boier care a călătorit prin Persia. Nu a fost adevărată întru totul mărturisirea mea, dar rogu-te să mă ierţi pentru asta. Iacă, eu sunt acela care a călătorit prin Persia, şi am socotit că în loc de a aduce pungi cu galbeni, e mai bine să aleg şi să aduc lucruri care nu-şi pierd preţul, ba încă, cu trecerea vremii, şi-l sporesc. Am avut prilejul să aleg statuete dăltuite în lemn scump, covoare, iconiţe şi câteva manuscrise vechi. Am avut şi acolo negustorie înjghebată cu ţesături şi mirodenii. Nu pot zice că mi-a mers rău. Îmi lăsasem soaţa în ţară cu cei doi copii şi pe cumnată-meu. Aici lucrurile se desfăşurau pe un făgaş deja pornit, acolo am înjghebat o dugheană mică. N-aveam de gând să rămân pentru multă vreme, dar socotelile nu ies cum şi le face omul. Am tot amânat venirea la ai mei, simţindu-mă în putere şi legând acolo unele prietenii folositoare. Apoi, mi s-a prăpădit băiatul cel mare cu care pornisem la drum şi din acel moment am socotit fără rost rămânerea prin străini. Aşa-s trebile negoţului, cam încâlcite. Acum mă aflu la o stare bună, pentru care mulţumesc lui Dumnezeu. Am păstrat legătura cu alţi negustori şi fac rost mereu de marfă nouă, căutată de boieri. Nu mă socot un om bogat. Dar faţă de punctul de la care am pornit, sunt un negustor încropit. Căci am pornit-o de jos. Deşi tata avea şi el o dugheană şi păstra ca pe un secret lanţul negustorilor prin care-i veneau mirodenii din ţară-n ţară, mi-a spus când am împlinit patrusprezece ani că-s dator să-mi croiesc singur drum în viaţă. M-a

tocmit să slujesc la un mare caravanserai ce se afla de cealaltă parte a Dâmboviţei, pe drumul Cotrocenilor. Apoi a ars din temelii şi s-ar putea ca domnia-ta să nu-l fi apucat, că eşti mai tânăr ca mine. Era un fel de han mare cu vreo cinzeci de odăi, construit după tipic turcesc, avea şi o baie cu mozaicuri frumoase, o moschee şi o grădină în curtea din mijloc. Găzduia nu numai neguţători dar chiar solii veniţi din partea marelui vizir şi a sultanului. Eu îi ajutam şi le aduceam zaharicale de pe la dughene.

Când s-a prăpădit taica am aflat că strânsese un sipet de galbeni. Şi eu eram singurul moştenitor. Şi el mă trimisese să-i slugăresc pe turci. Aşa erau oamenii pe-atunci: socoteau că vei deveni un bun negustor numai dacă te deprinzi cu greutăţile. E bine ca fiecare tagmă să şi le păstreze pe ale sale. Aşa de pildă eu n-am s-o îmbrac niciodată pe fiică-mea ca pe o boieroaică, deşi bani aş avea. Când iese în lume fiica negustorului trebuie să se deosebească de a meşteşugarului şi de boieroaică. Astă învăţătură le dau copiilor mei, aşa cum am apucat-o şi eu de la bătrâni.

— Şi totuşi suntem sub mâna prefacerilor, jupân Garabet. Chiar domnia-ta spui că tatăl domniei-tale avea o dugheană şi uite acum ai dever într-o casă de zid, cu gratii la fereşti şi fără îndoială, cu uşi grele de hier la beci.

— Asta-i de frica focului, mai mult chiar decât a hoţilor. Apoi numai eu îmi aduc aminte de vreo trei incendii care erau să radă târgul din temelii. De multe ori focul izbucnea de la nimica toată, un şomoiog de cârpe pe care oamenii îl aprindeau seara pentru a se feri de ţânţari. Că era ţânţărime multă din cauza smârcurilor numeroase formate de Dâmboviţa. Dar cel mai mare incendiu a fost acela de pe la 1658. Asta a fost înainte să fi plecat din ţară, îl aveam numai pe băiatul cel mare.

Când Poarta l-a mazilit pe Constantin Şerban, acesta a hotărât să prefacă totul în cenuşă, ca noul domn, Mihnea al III-lea Radu, să nu găsească un loc unde să-şi pună curtea. A poruncit Constantin Şerban să se pună foc Curţii Domneşti şi întregului oraş. Se înălţau pălălăile până la cer, se iveau coloane albastre pe acolo pe unde se nimerea câte un butoi cu păcură, trosnea şi pârâia totul ca într-o viziune de apocalips. Oamenii îşi târau boarfele pe maidane, nu ştiau, bieţii, pe ce să pună mâna mai întâi, am văzut atunci pe unul care târa după sine un sac de făină, un altul cu un copil într-o mână şi icoana în cealaltă, se strigau unii pe alţii şi se boceau femeile neştiind încotro să se îndrepte. S-au apucat unii să taie toţi pomii din jurul caselor şi parii de la porţi, ca focul să-i ocolească. Apoi animalele alergau de-a valma, atunci îţi dădeai seama câte animale sunt în târgul ăsta.

După ce a trecut năpasta, Bucureştiul arăta ca un târg mort şi te gândeai că oamenii îl vor părăsi. Radu Mihnea a intrat însoţit de turci şi tătari, care luau bietul avut al oamenilor pus la lumina zilei sub cerul liber şi năvăleau în

biserici luându-le odoarele. Doar biserica Sfânta Troiţă au cruţat-o, din porunca lui Radu Mihnea, care şi-a instalat aici curtea, întărind-o cu pari de lemn, între care a pus pământ.

Şi iată că oraşul s-a pus încetul cu încetul pe picioare, zidarii şi şindrilarii au făcut bani buni iar podurile străzilor au fost refăcute cu trunchiuri groase aduse din pădurea Cotrocenilor. Îndărătnici mai sunt oamenii! Ca să facă un oraş de durată ar fi trebuit să aducă piatră din munţi, dar ei s-au grăbit, că le place să vieţuiască în câmpia aceasta mocirloasă, în case de lemn şi din chirpici.

— Fie-mi iertat, şi domniei tale îi place târgul de vreme ce nu te-ai dat dus.

— Eu fac negoţ bun aici. Mi-au plăcut totdeauna locurile unde roiesc mulţi oameni. Ar fi o pedeapsă să mă duci într-un loc cu mişcare puţină, fie el bine fortificat. De zarva din târg avem aici parte din zori până-n seară. O să te necăjească şi pe domita, că fereastra camerei unde te-am rânduit dă înspre uliţa covacilor.

— Nu-ţi face griji, jupân Garabet. Eu am trecut prin atâtea şi ştiu a preţui nu numai clipele în care ţi-e prielnică liniştea şi te înveleşti de bunăvoie în faldurile singurătăţii, cât şi pe acelea în care chipurile şi vorbirea felurită a oamenilor fac horă în jurul tău.

VII
CULORI DE SMALŢ ŞI LAPIS-LAZZULI

Jupân Garabet avusese dreptate. Larma de sub fereastra casei sale se ţesea neostoit din zori până-n seară. O întreţineau cu spor atât neguţătorii statornici sau mişcători de pe uliţa covacilor cât şi gloata care venea aici măcar să cumpere o basma sau o zaharicală, să-şi frece umerii unii de alţii şi apoi să se ducă acasă să spună ce-au văzut.

Mai cu seamă în aceste zile premergătoare Paştilor, îmbulzeala şi larma din Târgul de Sus era tare plăcută bucureşteanului.

Mieii aduşi vii spre vânzare behăiau, vânzătorii îşi strigau marfa, păpuşarul venit cu „caraghiozul" său, erou din cârpe care-i trece pe toţi prin şpangă, numit aşa cu un cuvânt turcesc ce înseamnă „om cu ochi negri", aduna în jur ceată de copii, măcar că era săptămâna patimilor şi mamele nu le-ar fi îngăduit prilej de veselire. Mai puţină treabă făceau grataragiii, târgul fiind sărăcit de mireazma micilor şi fripturilor care în alte dăţi întremau pofta de a privi a trecătorilor şi aduceau spor ulcelelor cu poşircă, bună de uns gâtlejuri însetate. Văduviţi de aceste plăceri, târgoveţii socoteau că fac destul sacrificiu aducând prinos Celui de Sus şi se mulţumeau să facă provizii pentru îndestularea ce avea să vină în Săptămâna Luminată.

— Ardei iuţi, luaţi ardei iuţi care ustură limba şi le potolesc pe muierile gureşe.

— Ouă scoase de sub găină acum o oră, încercaţi că-s grele în palmă.

Se găsea câte un trecător mai ageamiu:

— De sub cloşcă le-ai scos acum o oră, jupâne? Eu zic să le vinzi mai scump, că îmbogăţeşti omul cu pui clociţi gata.

— Încălţaţi-vă, luaţi-vă opinci până mai am. Opinci din talpă groasă de nu se rup nici dacă faci pe jos drumul până la Giurgiu şi-napoi.

— Izmene bune din cânepă, dacă v-apucă câinele de ele, îşi rupe dinţii, dar pe ele, nu.

— Şi atunci, matale vinzi adevărate zale de hier, zicea ageamiul, ce folos am să mă-mbrac în hier?

Printre gură-cască din târg se afla şi Radu, proaspătul bucureştean care ieşise pentru întâia dată de la iernare. Nu o dusese rău deloc, avea umerii mai laţi şi-i fugeau ochii după straie noi, frumoase, că avea ceva bănişori puşi la chimir. Avea de gând să ia şi pentru nea Vâlcu un dar, măcar că nu se pricepea ce anume i-ar fi făcut plăcere. Cât despre ţaţa Safta, ştia precis ce i-ar fi făcut plăcere: o basma înflorată. Avea femeia aceasta uscăţivă şi vioaie o ladă plină cu basmale. Cine o ştia purtând rochii decolorate şi câte un petic de stambă tocită de atâta spălătură pe cap, n-ar fi zis ca-i fug ochii după

basmale scumpe, iar cine o ştia femeie cu frica lui Dumnezeu, n-ar fi zis că se lasă stăpânită de demonul agoniselii, chiar dacă era vorba de agoniseala unor cârpeturi.

Grozav o mai necăjea nenea Vâlcu pe chestia asta:

— De ce nu le porţi, femeie, dacă le ai?

— Nu se cade, bărbate, să mă împodobesc la vârsta mea.

— Şi atunci de ce le-aduni?

— Ei, iaca! Să le-aveţi de împărţit la moartea mea.

Ţaţa Safta era femeie cu frica lui Dumnezeu şi-n asta intra şi portul unor basmale cenuşii, care să nu-l atragă pe Ucigă-l toaca să se ţină pe urmele ei. Dar dacă cele colorate erau bine păstrate în sipet, cel împricinat nu se ostenea să scotocească. Asemenea socoteli întortocheate erau bune pentru ţaţa Safta, dar bărbatul ei tot nu se lăsa şi-i făcea plăcere să prindă din când în când drăcuşorul cel gălbejit şi gingirliu de coadă şi să-l zgâlţâie niţel.

— Mă femeie, eu zic aşa: dacă te împodobeşti cu fel şi chip de zarpale sau dacă ai unele mai mititele pe care le ţii ascunse-n sac, tot deşărtăciune se cheamă.

În unele zile de sărbătoare, ţaţa Safta deschidea sipetul şi-şi desfăta privirile cu testemelurile ce ar fi putut împodobi un cârd de fete. Erau testemeluri de stambă şi de caşmir, unele mici atât cât să le strângi colţurile la spate, altele bogate, cu ciucuri de se răvărsau pe umeri, cu bibiluri frumos cusute, sau foşnitoare de-ţi plăcea să-ţi treci degetele peste ele.

Cunoscând această slăbiciune a mătuşii sale şi vroind să-i aducă un strop de mulţumire pentru îngrijirea dintr-o iarnă întreagă, Radu se oprise dinaintea unei tarabe cu asemenea podoabe femeieşti din cârpă.

În faţa tarabei se mai afla o fetişcană, care se codea şi ea. Nu-i cercetă chipul, dar, întârziind acolo, îi simţea prezenţa făcută din neastâmpăr şi veselie.

— Vrei să te ajut să alegi un testemel frumos pentru ibovnică?

Fetele de la oraş sunt îndrăzneţe, şi se bagă-n suflet cu anasâna, dar nici tu nu trebuie să te arăţi că eşti un tăntălău.

— Deh, am o ibovnică cam mofturoasă. Poate mă ajuţi matale să aleg.

O privi cam dintr-o parte şi văzu un chip limpede, parcă spălat cu apă de trandafiri, pe care sticleau doi ochi verzi, cu scânteioare aurii într-înşii. Portul era al unei orăşence înstărite şi poate nu s-ar fi cuvenit să-i vorbească cu îndrăzneală.

— Eu nu-ţi ştiu puterea pungii, dar dacă e mai doldora ia-o pe asta de caşmir, iar dacă e mai subţirică, asta mătăsoasă e frumoasă şi ieftină.

— Mulţumesc de sfat, dar eu am pus ochii pe aia chinovie de colo.

— Sigur că-i cunoşti gusturile şi, iacă, vorba mea a fost de prisos.

— Eii... ibovnica mea nu-i o cucoană ca matale şi, măcar că-i mofturoasă, nu mă grăbesc să-i fac toate gusturile.

Fata izbucni în râs. Aşa un râs plăcut că te invita s-o priveşti drept în faţă ca să descoperi nişte dinţi curaţi, strălucitori, şi un nas drept care dădea multă mândrie chipului.

— Ehei, jupâne, dacă m-ai luat drept cucoană se vede că n-ai prea avut de-a face cu coconeturi.

Iaca! Tot se dăduse pe faţă că-i de curând venit de la ţară. Dar nu-i pagubă dacă nu se vor mai vedea de-aci 'nainte.

Lunganul cu ochi albaştri ca cicorile pe care numai atingerea buzelor celei mai călduroase luni din an le face să înflorească, priveşte în jos, la neastâmpărul fetei şi se simte deodată tare neîndemânatec. Parcă n-ar vrea s-o lase acolo şi după câţiva paşi s-o piardă de tot în zarva târgului.

— Dacă nu ştii locurile pe aici şi eşti singur, te pot conduce să-ţi arăt câte ceva, zise ea, ca şi cum i-ar fi ghicit gândurile. Am şi trăsură. E a cucoanei mele, care nu mă lasă să străbat târgul pe jos. Numai să ai matale puţină răbdare să trec pe la un prieten al meu ce se află câteva dughene mai încolo.

Şi iacă aşa Radu se pomeni în tovărăşie plăcută. Era şi prost s-o refuze pe Păuniţa cea mândră şi gureşe. Căci Păuniţa era fata cu pricina. Dornică să mai piardă şi ea vremea prin târg, căci de trebile de la han era sătulă, îl luă după sine până la o prăvălie înstărită, din cărămidă, şi ceru să vorbească cu nea Simion. Acesta se ivi în haine de abă curate şi dintru început Radu nu-l recunoscu pe cel care-l însoţise venind către Bucureşti. Nu-l recunoscu nici mai apoi, deşi ochii aceia de viezure şi vorbirea moale, stăpânită, îi aminteau de ceva însemnat, parcă de un vrăjitor care-l ţinuse sub puterea lui într-un vis.

— Jupân Simioane, am venit la 'mneatale cu o treabă.

— Chiar de-ai fi fără treabă îmi face plăcere, Păuniţă, să-mi desfăt şi eu privirile cu un chip gingaş.

Fata chicoti mişcându-şi umerii într-un fel al ei şi aflându-i cu acest prilej numele, Radu socoti că are un nume tare bine potrivit, chiar dacă soaţa păunului nu e prea făloasă şi aceasta de aici împrumuta cu cutezanţă rotirile mândre ale păunului.

— Să nu-ţi fie 'mneatale cu supărare dacă i-am spus stăpânei mele cu ce rost ai fost oprit aici. Şi lui jupân Papacostea i-am spus, numai aşa... să crape de necaz că ai o slujbă mai bună. Şi mi-a spus stăpâna că vrea şi ea o icoană frumoasă, să i-o dea în dar boierului ei. Nu se tocmeşte la preţ şi ar vrea s-o înfăţişeze pe Maica Domnului cu Iisus în braţe şi să fie gata până-ntr-o lună.

— Deh, pentru asta trebuie timp. Icoana nu-i zăbun şi nici burnuz, să le faci cu împunsături de ac. N-am nici lemnul la îndemână şi nici nu-s iconar

priceput. Atâta ai înţeles tu, Păuniţă fată, din rosturile care m-au oprit pe mine aici? Îndeamn-o pe stăpâna ta să se adreseze unei mânăstiri, unde se găsesc icoane gata sfinţite.

— Stăpâna nu are cunoştinţe pe aici şi eu i-am spus că ai învăţat la talieni, şi asta a fost de-ajuns să capete încredere mai multă decât i-ar da-o meşterii de pe-aici. Zău, meştere, nu mă fă de ruşine în faţa stăpânei că eu i-am spus că lucru ca cel ieşit din mâinile 'mneatale, nu se mai află.

— Păuniţă fată, mă bucur că te-ai gândit la mine, dar mai cu osebire mă bucur că mi-ai adus aici un prieten al meu ce nu se învredniceşte să mă recunoască.

— Parcă te-aş cunoaşte, jupâne, dar nu ştiu de unde să te iau.

— Ia-mă de pe drumul Bolintinului, pe unde veneam amândoi astă vară.

— Dumneata eşti...

Vroia să zică „cerşetorul acela", dar se opri la timp cu un nod în gât.

— Ei vezi... uneori bătrânii au mai multă ţinere de minte. Se vede că târgul acesta are o poală destul de largă de ne-a cuprins în ea pe noi şi pe alţii ca noi, ajutându-ne să ne facem un rost.

Radu îl privise de pe atunci ca pe un înşelător şi povestea asta cu făcutul icoanelor i se păru la fel de lipsită de temei ca şi doftoreala pe care o dăruia la colţurile uliţelor.

Cât despre Simion, acestuia îi făcea plăcere să-l revadă pe lunganul cu ochi albaştri care, în ciuda firii sale neîncrezătoare de ţăran, i se păruse tot timpul însoţirii lor fără apărare, făcându-i o tainică plăcere să se creadă apărătorul său.

Îl pohti să mai vină pe aici ori de câte ori avea treabă prin târg. Căci Simion avea de gând să zăbăvească mai mult la noul său stăpân. Îi dase o cameră ce primea lumina dinspre răsărit, îl ţinea alături de ai săi la masă, şi în toate petrecerile lor.

Dar mai ales, îi dase la îndemână câteva manuscrise persane şi armeneşti, cum Simion nu mai avusese până acum prilejul să cerceteze.

Din cele armeneşti nu era nici unul întreg. Doar foi răzleţe, unele ştirbite şi roase, întocmite de diferite mâini, în diferite timpuri. Îl lămuri jupânul Garabet, care, se vede, le adunase cu multă migală, că e imposibil de a le copia într-o singură carte, aşa cum Simion ar fi dorit. Fiecare iconiţă pusă pe-o filă îşi avea meşterul său, priceperea şi vederea acestuia asupra lumii.

Unele iconiţe înfăţişau personaje mari, solemne, la care cutele hainelor erau ca la statuile din piatră şi tot de la construcţiile din piatră erau stâlpii şi arcurile care le încadrau.

Altele, mai noi poate, ţineau mai puţin la amănuntele de arhitectură, priveau mai mult oamenii din ele, oameni pe care îi vedeai în mişcare, bine

rânduiţi în jurul unui personaj central, de obicei un sfânt, şi aveau pe chipurile lor trăiri fireşti – teamă, cutezanţă, linişte – uimitor cum pe o foaie mai mică decât cele obişnuite, artistul se trudise pentru adevărul din viaţă.

La manuscrisele persane, unele dintre ele mai puţin ştirbite de trecerea timpului, peisajul îşi făcea loc cu impetuozitate; coline domoale, asemenea unor ghebe, ici-colo, tufe de plante spinoase de prin părţile lor, şi ramuri şerpuitoare de pomi înfloriţi serveau drept fundal unor personaje bogat înveşmântate, dar cu chipuri abia schiţate, aproape toate la fel. Te atrăgea artistul în lumea lui ciudată, cu coline aride, şi palate cu colonete svelte, grădini pe terase, fântâni în chip de peşti uriaşi din gurile cărora ţâşnea apa, îndemnându-te să simţi puritatea aerului din jurul lor.

Simion se mira, căci religia islamică interzice înfăţişarea chipurilor omeneşti, turcii ţin la asta cu sfinţenie şi coranul lor e împodobit doar cu arabescuri, închipuind cu măiestrie uneori o pasăre, o corabie şi folosind pentru aceasta chiar literele scrierii lor.

Se vede că persanii îşi iau ceva mai multă libertate. Ţara lor cea stearpă, drumurile lungi pe care le fac pe pământul crăpat şi tare bocnă de secetă îi îndeamnă la închipuiri mai bogate, cu palate şi fântâni, cu oameni adunaţi în clipe de răgaz.

Cucerit de toate acestea, Simion se apucă să le copieze cu puteri care-l umpleau de bucurie, căci n-ar fi crezut că priceperea i se va mai putea scurge prin degetele cam amorţite de atâtea treburi grele pe care le făcuse. Avea un plan: să facă o serie de copii întocmai după cele înfăţişate de jupân Garabet, şi alt rând în care să-şi ia nişte libertăţi, să înfăţişeze cerul lui de acasă, dealurile şi muncelele ce se văd pe la noi, chenar cu viţă şi cu lujeri, aşa după cum îi era placul. Şi un necaz: că nu va putea folosi întocmai culorile ce se aflau în manuscrise şi va fi nevoit să le înlocuiască pe alocuri.

Oricum, jupân Garabet nu se precupeţea la bani dacă era vorba de cerneluri scumpe.

Simion umblă prin târg, pe la zugravi, să facă rost de ohră galbenă de Ţarigrad, de chilermeniu turcesc, roşiatic, de pământel de Sienna lazur albastru din piatră de lapis-lazzuli, pisată, de prasină muscălească[1] şi de alte cerneluri scumpe.

Pe lângă condeiele mici făcute din păr de veveriţă, îi mai trebuiau pene de gâscă, de bibilică şi de vultur pe care şi le ascuţea singur, cu adâncituri mai mari pentru a lăsa mai multă cerneală sau mai mici pentru dâre subţirele.

---

[1] Prasină muscălească – pigment verde natural obţinut dintr-un pământel de tip argilos. Toţi pigmenţii menţionaţi erau naturali.

Înarmat astfel, cu chiupuri pentru culori şi cu smocuri de pene, se simţea tare mulţumit în truda lui singuratică.

Jupân Garabet îl rânduise într-o încăpere la catul de sus. Era acest cat mai ieşit în afară decât cel de jos şi înconjurat cu geamuri după moda turcească. Camera era mare, cu covoare persiene pe jos şi pe divane, cu o măsuţă pe care sta tot tipicul narghilelei şi cu un vas de aramă cu picior înalt în care se ardeau mirodenii ce înmiresmau aerul.

Simion nu cătase niciodată ascunzişul într-o asemenea ticluială bogată, care îndeamnă la lenevire, dar dacă aceasta era prielnică scrisului, atunci era bine venită.

În răgazurile în care-şi îndrepta spinarea se apropia de fereastră şi privea grădina înconjurată pe toate laturile de zidurile casei, ca o peruzea bine închingată de armura unui inel, o grădină în care se scoseseră de curând hârdaiele cu leandri şi cu rodiori, în care fuseseră săditi un mirt şi câţiva smochini, ce peste iarnă erau apăraţi de cuşme din paie, măsurându-şi acum, în primăvară, verzeala cu a tufelor de tisă şi de tuia, acestea mai mândre, că au stat şi iarna neacoperite.

Odihnindu-şi astfel privirile, se gândea şi la adâncile, mustind de sevă grădini italiene, în care aleile întortocheate te conduc, iar vegetaţia te împresoară, având parcă pornirea de a te face prizonier, cât şi la solemnele curţi din preajma castelelor nemţeşti, unde verdeaţa nu e niciodată triumfătoare, ci rămâne dominată de cenuşiul pietrei.

Şi se mai gândea că peste tot locul el s-a simţit ca stăpân. Nu l-a apăsat niciodată gândul că a doua zi va porni pe un drum necunoscut, că se vor ivi vijelii în calea sa, sau hăţişuri neumblate, sau povârnişuri cu pietre. Mereu îl mâna ceva din urmă, mereu îl aştepta ceva înainte. Cei mânaţi astfel de demonul drumeţiei nu pun preţ pe agoniseală, nu năzuiesc a zice: „Casa asta e a mea", „grădina asta eu am făcut-o". Iar când îi era greu (odată îşi scrântise un picior, altă dată zăcuse în fierbinţeală lângă o groapă de gunoi şi se nimeriseră destui care să-i dea cu piciorul ca să-l încerce de se mai ţine viaţa în el), nu-i părea rău că se prăpădeşte. Avusese parte de mişcare îndeajuns, văzuse destule.

Aşa o fire avea, că îşi culegea mulţumirea din schimbarea mereu a feţei lumii înconjurătoare, cât şi din punerea propriei fiinţe într-o situaţie nouă, oricare ar fi fost ea.

Ajungea însă şi în momente ca acesta, în care zicea că e dator a lăsa ceva în urma să. Atunci îşi dădea toţi banii agonisiţi pe cerneluri, căuta ocrotirea unui senior sau a cuiva cu stare (odată îl adăpostise o femeie cu mulţi copii, care avea nevoie de cineva să-i spargă lemne şi să-i înjghebeze o magazie, altădată un argintar, care avea nişte hrisoave vechi şi le dorea copiate).

Dar n-avusese parte, ca acum, să se pripăşească pe lângă un om ca jupân Garabet, care-l pusese în odaia cea mai arătoasă şi-l socotea ca făcând parte din familie.

Seara se adunau cu toţi în camera aceasta şi „puneau lumea la cale". Jupân Garabet istorisea din cele văzute pe unde colindaseră, Glafira, soaţa jupânului, se pricepea să cânte cântecele triste şi tărăgănate, iar Edirné, fata lor, o însoţea cu un instrument micuţ, ca o diblă cu gâtul lung, căruia îi ciupea coardele.

Într-una din seri, jupân Garabet îi ceru fetei să cetească ceva, ce ştie ea bine că-i este pe plac.

Edirné deschise un manuscris cu ferecături de argint, ce era păstrat într-un sipet frumos lăcuit şi cu încrustaţii din sidef. Însăşi deschiderea acestui sipet aducea a oficiere, văzându-se că aşa ceva se întâmplă numai la zile mari.

Jupân Garabet se pregătea să asculte întipărindu-şi pe chip un soi de reculegere pioasă, încrucişându-şi mâinile pe pântec şi lăsând deoparte narghileaua, ca pe un lucru netrebnic, bun numai atunci când îţi laşi gândurile să se clătească lenevos, ca purtate în cala unei corăbii ce n-are vânt prielnic şi abia de se urneşte pe o mare ca uleiul.

Jupâneasa Glafira îşi lăsase lucrul. Se vedea că năzuieşte să facă pe placul soţului şi al fetei, care aşteptau ceva anume de la paginile pergamentoase ale cărţii.

Edirné prinse a ceti într-o limbă necunoscută. Citea cu o voce tărăgănată şi o intonaţie străină auzului lui Simion. Cuvinte oarecum bolovănoase, sunete ce porneau puternic pentru a se stinge sfielnic cu un foşnet ca al paşilor târşiţi.

Atât de straniu suna vorbirea aceasta, încât schimba parcă şi faţa lucrurilor înconjurătoare. Covorul de culoarea vişinei putrede, împodobit cu ghirlande de flori, fărâmele de sidef ale sipetului ce păreau nişte ochişori ce stau la pândă, razele luminoase ce cădeau pe pereţi de la candelă, totul părea scos dintr-o aducere aminte. Dar oricât ar fi căutat Simion în amintirile sale nu ştia dacă mai întâlnise o asemenea tihnă adâncă, în care oamenii nu se pripesc să iasă în întâmpinarea zilei de mâine, fiind prea îndestulaţi de ce le-au adus zilele trecute.

Tresări când Edirné începu să tălmăcească cele citite...

Era vorba în povestire de un prinţ care câştigase multe războaie, dar asta nu-i aducea nicio mulţumire şi stătea la sfat cu învăţaţii din ţara lui, dar nici învăţătura acestora nu-i dăruia o alinare, şi atunci a cerut să i se arate mersul stelelor, dar şi aceasta l-a nemulţumit foarte, căci spunea că pe cât le cunoaşte mai bine, pe atât se simte mai prizonier pe pământul acesta. Cineva

l-a sfătuit să meargă să-l cerceteze pe un schivnic din vârful muntelui, la care se ajungea pe poteci întortocheate şi pe podeţe aruncate peste văi prăpăstioase. Prinţul n-a stat pe gânduri şi a pornit-o într-acolo... Bătrânul schivnic l-a întâmpinat zicând că el ştie de ce-l caută. Că l-a aşteptat. Că ştie de pornirea lui în fruntea oştilor în râvna de a fi mare cât un munte... „Vezi muntele acela? În partea dimpotrivă se află prăpastia. Într-o bună zi chiar muntele se va zgâlţâi şi se va prăvăli în ea. Vai de cel ce se pune împotriva Stării Lucrurilor din râvnă prea mare de a atinge neuitarea. A lui vor fi uitarea şi sila veşnică." Cei ce-l însoţeau pe prinţ tremurau auzindu-l pe bătrân vorbind astfel... Ştiau cât de aprig e prinţul în mânia lui. Dar prinţul a rămas cuminte, ca un tinerel nepriceput. El venise la Curtea Adevărului, o curte fără slujitori şi oşteni, şi nu vroia să plece cu mâinile goale. „Cum vine asta, înţeleptule?" a întrebat el. „Din râvnă prea mare de a pătrunde culorile, ajungi la orbire, a răspuns schivnicul. Din râvna de a culege sunetele cele mai gingaşe, n-ai să te alegi cu ascuţimea auzului, ci te vei găsi prada atâtor zgomote în stare să te năucească. Aplecarea numai spre ştiinţă fără a te îngriji de suflet poate duce la dominarea fiinţei de lucruri. E bine să-ţi ascuţi gândirea, dar încercând să cuprinzi cât mai multe deodată să nu părăseşti un lucru în dauna altuia. Căci Starea Lucrurilor are multe feţe, dar pentru tine e bine să le vezi pe toate o dată, să nu te laşi atras numai de una din ele, aşa cum se lasă musca cea proastă trasă de aţa păianjenului." „Şi atunci, ce să fac, înţeleptule?" „Să-ţi domoleşti lăcomia că ea în patimă se preface. Să-ţi fii propriul stăpân, şi să nu năzuieşti a fi stăpânul Stării Lucrurilor."

Povestea aceasta era tulburătoare, mai mult decât prin miezul său, prin aducerea în această încăpere a unor gânduri zămislite de oameni trăitori pe alte meleaguri, atât de depărtate, încât puteai zice că-i luminează alt soare, îi leagănă alte nădejdi. Dar se vede că nu e chiar aşa. Ne leagă mereu un fir de mătasă pe trăitorii acestui pământ şi nu trebuie să ne spăimântăm de osebirea straielor sau a, credinţelor noastre.

Simion descoperea că Edirné, fata cu ochi migdalaţi şi braţe de statuă antică, ştie a ceti în persana veche, în armeană şi turcă. Persana o învăţase de la un bunic al ei şi se vedea că păstrează un soi de evlavie pentru o limbă ce-şi împlinise menirea şi acum putea fi culeasă numai din cărţi. Turca o ştia căci trăise în copilărie la Adrianopol. Şi cine ştie pe unde o vor purta paşii de-aci înainte... Fără îndoială, părinţii îi hărăziseră ca mire vreun negustor bogat, care acum se afla la multe verste depărtare. Ei păstrau legături cu negustori din Ţara muscălească, din Grechia şi chiar din Ţara nemţească, mereu venea cineva cu mărfuri şi depeşe din vreo parte a lumii. Se pare că cei mai mulţi le erau rude, iar treburile acestea negustoreşti făcute cu deplină încredere, erau în acelaşi timp rânduite de hatârul unor legături de

familie. Oricum, în târgul acesta ei se simţeau ca pe o mică insulă pe care se rânduiseră cu de toate în aşteptarea corabiei ce avea să-i poarte spre alte locuri.

Poate de aceea găseau, pe lângă strădania de a aduna averi, o plăcere în cercetarea cărţilor ce le vorbeau de acele tărâmuri îndepărtate într-o viaţă dăruită altfel banului şi grijilor.

VIII
PORUMBIŢA SE PREGĂTEŞTE SĂ-ŞI IA ZBORUL

Croitoreasa pe care o vizita fata armeanului era chiar cea care o însoţise pe doamna de Choisel de la Paris. N-ar fi conceput frumoasa doamnă să se îmbrace după moda orientală şi-şi luase toate măsurile pentru împrospătarea garderobei după obiceiul său.

Lisette era o fată modestă şi-şi făcuse socoteală că generoasa pensie oferită de „madame" o va ajuta să încropească după doi-trei ani o sumă numai bună să-şi deschidă la Paris atelier propriu.

Doamna îi dase îngăduinţa să-şi facă şi aici clientelă, dacă va fi posibil. Îi sugerase să vorbească cu negustorii de mătăsuri să o recomande clientelor care ar fi înclinat cât de cât spre moda Apusului. Prea mare plăcere nu arătaseră boieroaicele la asemenea lucruri noi şi îndrăzneţe, dar tot se găsiseră vreo trei domnişoare din societatea cea mai aleasă a Bucureştilor cărora le plăceau rochiile înfoiate şi dantelele şi măcar într-un cerc restrâns aveau curajul să le arate.

Tocmai asta îi spunea Lisette acum doamnei de Choisel în timp ce, în genunchi, îi proba o rochie de tafta cu ape albastre.

— Se pare că eşti mai norocoasă ca mine, Lisette. Ai pătruns în casele acestor boieri şi cred că ei au adevărate haremuri pentru femei.

— Nu chiar, doamnă. E adevărat că apartamentul femeilor ocupă o aripă deosebită a casei, dar iau masa laolaltă şi au un program zilnic în care interesele lor se împletesc. În casa acestui spătar Cantacuzino, unde am fost ieri, acesta la ei este un ministru dintre cei mai importanţi, fetele învaţă clavecinul, lucrează cu pricepere la gherghef şi, în afară de greacă, vorbesc italiana şi germana.

— Şi se socotesc elegante dacă se duc la baluri în veşminte lungi ca nişte halate.

— E adevărat că-s drepte şi de cea mai simplă croială, dar făcute din ţesături scumpe.

— Nu ştiu, dar pentru mine o rochie e reuşită numai dacă se îmbină în mod fericit calitatea materialului cu linia croielii. Şi mă rog, la ce fel de baluri se duc ele? Când se întâlnesc în diferite ocazii se aşează pe divanuri şi singurul divertisment gustat este cel oferit de ciudatele orhestre în care predomină instrumentele de suflat cu sunete stridente şi în care se mai află o pungă mare de piele cu două ţevi, printr-una din ele suflând, prin cealaltă scurgându-se un sunet stăruitor şi plângăreţ, în stare să te înnebunească, nu altceva.

— Văd că doamna le cunoaşte deşi nu a participat la asemenea reuniuni.

— Oh! A adus Christien o asemenea orchestră pentru desfătarea polonezilor care au poposit astă iarnă aici. Şi închipuieşte-ţi, a trebuit să-i spun că o găsesc agreabilă, ca să-i fac lui plăcere. Dar în privinţa toaletelor, draga mea, nu cedez niciun pas. Nimic nu e mai elegant decât o crinolină care să lase loc în jurul tău pentru a fi admirată. E drept că nu poţi purta aşa ceva decât în săli mari, sub lumini strălucitoare. Dar sunt adorabile crinolinele, draga mea, de-a dreptul adorabile! Dacă am renunţat la ele, ei bine, n-am să renunţ pentru nimic în lume la rochiile acestea bogate, cu mâneci largi. Christien are destul bun simţ ca să înţeleagă că dacă aş renunţa la ele, aş renunţa pur şi simplu la personalitatea mea.

În timp ce-i potrivea fundele pe rochie, Lisette se gândea că niciodată doamna nu purtase la Paris crinoline, ci avusese doar prilejul să le admire de la distanţă, dar de vreme ce nu era nimeni aici că s-o contrazică îşi închipuia că face parte din tagma distinselor pariziene care abea reuşesc să-şi strecoare crinolina pe uşa trăsurii atunci când coboară.

În loc de asta Lisette spuse ceva oarecare:

— Când le-am arătat acestor domnişoare desene cu ce se poartă pe la noi, li s-au părut încântătoare. Dar mi-au comandat rochiţe dintre cele mai simple pe care să le poarte dimineaţa în casă.

— E şi firesc, draga mea, apărând în societate în rochii ce se poartă la mii de leghe depărtare de acest colţişor de lume, riscă să fie ridicole. Sunt fete de bun simţ. Totdeauna am apreciat bunul simţ ca a doua natură a omului şi totuşi... iată, mi-am închipuit că eu, o străină, o să-mi formez aici un cerc în care să-mi impun vederile. Gânduri nebuneşti, draga mea, şi nu-mi găsesc nicio scuză pentru ele. Eu singură nu-mi găsesc şi cu atât mai puţin pot pretinde altora s-o facă.

Lisette era confidenta doamnei. Participase la întreaga agitaţie a plecării din Paris, fusese alături de ea în drumul lung şi obositor şi în sinea ei o admira pentru pornirea nebunească de a-l urma pe chipeşul valah. Printre toate acestea îşi avea loc şi un oarecare calcul de care nu poţi învinui o pariziancă cu spirit practic. Acolo era o curtezană ce-şi avea salonul său, admiratori cu grămada, dar îşi îngăduise fantezia de a deveni o doamnă cu situaţie statornică într-un colţişor îndepărtat de lume. Îşi potrivise înaintea numelui mica particulă „de" care şi aceasta era o fantezie nevinovată, lăsând restul pe seama averii boierului valah, pe care şi-o închipuia fabuloasă. Iată însă că nobilul îndrăgostit nu putea face prea multe aici, la sine acasă. Nu numai că nu o introdusese la curte şi în cercurile nobilimii pământene, dar nici averea sa nu era aşa mare, încât să purceadă la construirea unui castel pentru care doamna avusese prevederea să vorbească unui arhitect francez, lăsându-l să aştepte doar un semn ca să vină aici, să-l înfăptuiască.

Lisette înţelegea deznădejdea doamnei, ascunsă tot mai nedibaci sub ciripeala cotidiană despre rochii, despre nepriceperea bucătarului dumisale care nu avea prea multe reţete de mâncăruri alese, sau despre boieroaicele de aici ce nu se învredniceau cu purtarea corsetelor din prea mare râvnă de a ronţăi zaharicale ce le rotunjesc siluetele.

— Să ai grijă, draga mea, ca decolteul acestei rochii să fie mai puţin adânc. Am să renunţ la dantelă căci văd că întârzie comanda făcută.

— Aţi putea întrebuinţa dantela de la rochia vişinie pe care n-o mai purtaţi.

— Cum de te poţi gândi la aşa ceva? A început să se îngălbenească, n-am ajuns încă într-o asemenea stare de sărăcie încât să port lucruri învechite.

Dar fără să-şi dea seama, se contrazicea imediat întrebând-o pe Lisette dacă i-a găsit cumpărători pentru nişte mătăsuri vechi de pe fundul sipetului, faţă de care spunea că nu mai are niciun entuziasm.

— În târgul ăsta poţi vinde orice, madame. Sunt dughene cu tot soiul de vechituri, că nu le-aş atinge nici dacă mi s-ar da un premiu. Desigur, nu unor asemenea negustori m-am adresat. Mătăsurile dumneavoastră sunt dintre cele mai bune şi au fost bucuroşi să le primească negustori ce ţin lucruri de calitate.

— Te-aş mai ruga ceva, Lisette. Am deplină încredere în priceperea ta. Aş vrea să mă debarasez de două inele şi un colier cu diamante. Nu-s din cele dăruite de Christien şi nu-i face plăcere să vadă că le port. Ai putea să le arăţi fetelor acelui ministru la care mergi, bineînţeles trecând mai întâi pe la un bijutier să ţi le preţuiască. Iată-le în casetuţa aceasta.

— Vai, doamnă! Dar sunt adevărate splendori!

— Ţi-am spus, draga mea, mă pot lipsi de ele cu inima uşoară. Am înţeles că armeanca aceea care te vizitează are cunoştinţe bune în târg şi că, măcar de hatârul ei, nu te vor înşela.

Lisette plecă întărită de data asta în convingerea că o vor duce din ce în ce mai greu de-aci înainte şi că boierul valah era în ultima vreme mai puţin darnic.

Margueritte de Choisel scoase după plecarea ei un carneţel cu socoteli. În ultima vreme înstrăina nişte obiecte ale sale adunând banii de care avea mare nevoie.

Când veni Christien se arătă senină ca şi cum nicio cută nu i-ar fi brăzdat fruntea cu un ceas mai-nainte. Îl primi în salonaşul al cărui mobilier nu constituia mândria domniei sale: masa şi scaunele de stejar pe care le găsea greoaie, un covor oriental care mai îndulcea scârţâitul podelei şi o sobă de faianţă albastră făcută de un meşter neamţ.

— Porumbiţa mea a dormit bine după-amiază? Obrăjorul tău are dulceaţa crinilor şi dacă nu ţi-am trimis crini este pentru că la timpul acesta nu se găsesc.

— Îţi mulţumesc, dragule, dar nu se prea găsesc prin grădinile voastre flori care să înveselească o pasăre ţinută în colivie, fie ea blândă ca porumbiţa. Şi ai aflat, Christien, blândeţea este ultima dintre însuşirile ce mă caracterizează.

— Ha, ha! Ştii bine că nu mă înspăimânţi nici când ochii îţi scapără scântei. Cu atât mai dragă-mi eşti. Noi doi ne asemănăm. Ne place sfada şi, iată, de data asta te străduieşti pentru ea de cum am intrat pe uşă. Dă-i drumul, serenissimă doamnă!

Cristache îi făcu o reverenţă, o perfectă reverenţă franţuzească, pentru care corpul său mlădiu părea anume făcut.

— N-ai să mă dezarmezi, Christien.

— Ştiu bine, numai pungile mele cu aur te dezarmează.

— Ce-ţi mai face cinstita boieroaică, domnul meu?

— Care boieroaică?

— Soaţa dumitale, care alta?

Cristache se aşează întinzându-şi picioarele, atitudine pe care pantalonii săi bine strânşi pe pulpe, după moda franţuzească, îi permitea s-o adopte.

— Aşa deci... ai aflat.

— Cam târziu, cinstite domn, şi, ăsta e singurul lucru pe care mi-l pot reproşa.

Margueritte vorbea cu seninătate în timp ce turna ceaiul în pahare cu ferecătură de argint. Cristache îşi aţintise privirile asupra braţelor frumoase ce ieşeau din mânecile largi ale dezabieului. Nici el nu părea prea tulburat de întorsătura pe care o luau lucrurile. În definitiv Margueritte se afla la bună voia sa şi n-avea niciun rost să-i facă o „scenă".

— Regret, doamna mea, că nu am putut rămâne la Paris. Deh... banii şi pământurile se aflau aici. Îmi place modul de viaţă parizian şi, aducându-te pe tine aici, mi s-a părut că aduc un întreg mod de viaţă aproape de casa mea. Ar trebui să-ţi dai seama că preţuieşti cu mult mai mult în ochii mei decât boieroaica despre care vorbeşti, care nu ştie alta decât să stea printre şerbeturi şi dulceţuri la cuhnie. De altfel te şi plătesc mai scump decât pe ea.

— Asta e tot ce găseşti să-mi spui...

— Nu ştiu în ce măsură ar fi mai bine dacă-aş vorbi pe ocolite. Cutezanţa de a transplanta o floare aleasă aici, într-o ţară aproape barbară, a fost mare. Eu o plătesc cu galbeni sunători, tu o duci niţeluş mai greu până te obişnuieşti, dar suntem împreună, n-ai zis că asta îţi doreşti?

— Au fost şi nişte promisiuni din parte-ţi. Un cavaler îşi ţine promisiunile.

— Recunosc, recunosc! Cristache se ridică brusc din jeţ şi începu să se plimbe agitat prin încăpere. Spune, ce-ai fi făcut în locul meu, sfâşiat între ameninţarea de a te pierde şi gândul îmbietor al unei lungi convieţuiri secrete?

— Aş fi înfiinţat un harem, jüpen Cristak, surâse domniţa, înclinând capul pe un umăr şi pronunţându-i numele aşa cum îl prinsese ea din limba valahă, cam scrâşnit, dar făcându-i plăcere boierului Cristache.

În sinea ei socotea că este un bun actor, se amuza la rându-i lăsându-l să se desfăşoare, dar îşi rezerva pentru sine superlativul artei actoriceşti. Căci Margueritte aflase la scurtă vreme de la venirea sa aici că înfocatul îndrăgostit este însurat, dar socotise că nu e timpul să dea la iveală descoperirea făcută. Abia acum sunase ceasul din care ea avea de gând să culeagă maximum de succes.

— Cred că eşti domnia-ta de acord, jüpen Cristak, că porumbiţa vrea o mângâiere, să-şi spele puţin aripile într-un zbor liber în jurul coliviei sale. Măcar un ceas, şi asta va însemna foarte mult. Lasă-mă să fac o călătorie în Polonia, la invitaţia acelor amabili polonezi.

— Iar, Margueritte?

— Am mai făcut cumva o asemenea călătorie, despre care nu-mi mai amintesc?

— Mi-ai mai cerut-o.

— Asta nu-i tot una, dragule. M-aş înviora puţin şi la înapoiere relaţiile noastre fi-vor mai înflăcărate.

— Nu te-aş lăsa să pleci fără însoţitori de nădejde. Drumurile sunt nesigure, tu nu eşti deprinsă cu obiceiurile locului.

— Cum ţi-e voia. Deci pot lua asta drept o încuviinţare?

Prinse a bate din palme şi a se învârti prin cameră într-o maimuţăreală năzdrăvană pe care cu multă desfătare o primi boier Cristache ca unul ce avea ibovnică plină de fantezie, în stare să-i ofere un spectacol ad-hoc, şi nu dintre cele mai proaste.

Cât despre Margueritte, ea nu pentru fantezie se felicita. Cel puţin de data asta. Era pentru dibăcia cu care alesese momentul potrivit, cu adevărat demnă de o femeie cu spiritul ager ca al domniei sale. Dacă i-ar fi cerut cu insistenţe şi lacrimi învoirea la această călătorie, n-ar fi obţinut-o, poate. Dar speculase vinovăţia boierului mincinos, fără să-i facă reproşuri, ba încă, lăsându-i satisfacţia generozităţii sale. Sunt aceşti valahi mai vanitoşi decât francezii, plăcându-le atârnarea femeii de voinţa lor şi neadmiţând aranjarea unei afaceri de la egal la egal. Mai rămânea acum să-l convingă că drumul cu ocol, prin Transilvania, este mai sigur decât cel făcut prin Moldova, unde se vânturau tătarii când te aşteptai mai puţin şi hanurile erau

proaste. Trebuia s-o facă şi pe aceasta, deoarece doamna Margueritte n-avea deloc de gând să ajungă în Polonia. Ţinta călătoriei sale era Braşovul, pentru care îi erau încredinţate nişte scrisori din partea boierului Merişan şi a altora ca el. Văzând aceştia că dau greş cu mesageri ca jupân Henning şi aflând că în acelaşi han e găzduită o franţuzoaică dornică de bani şi obişnuită cu drumurile, încercaseră să afle dacă nu cumva respectiva doamnă nu s-a scârbit de prea multă şedere într-un loc. Aflaseră lucruri mulţumitoare. Îi arătaseră apoi că Braşovul e un altfel de oraş, care ar putea fi pe placul ei, având destule familii aristocrate, negustorime şi oameni care iubesc muzica. Apoi, doamna Maria, soţia răposatului voievod pentru care erau şi scrisorile, are acolo o mică curte şi este înconjurată de oameni cu o educaţie aleasă.

Toate, lucruri ce-i conveneau de minune Marguerittei, plus două pungi cu galbeni ce nu erau deloc de lepădat. Oricum, de aici nu putea lua decât garderoba personală, ca să nu-l pună pe boierul Cristache pe gânduri că drumul ei nu va avea şi întoarcere. Îi lăsă chiar să-i păstreze în gaj bijuteriile date de dânsul, cu seninătate şi linişte, ca să nu se trădeze. În sfârşit, adio salonaş cu scânduri scârţâitoare, adio sobiţă de faianţă albastră, prea firavă pentru a primi mulţimea de lemne ce se cer unor ierni ca acestea, adio miros de varză care se insinua pe scări cu neruşinare, până aici sus, la ea.

IX
SUNETUL PAŞILOR PE TREPTELE DE PIATRĂ

Simion apucase un drum mai ocolit spre Curtea Domnească. Dacă tot era să dea ochi cu înalţi demnitari, atunci să-şi potrivească spatele drept şi privirea semeaţă, pe care numai drumul întins ţi-l poate aduce după ce o iarnă întreagă şi bună parte din primăvară ai stat aplecat asupra mesei de scris.

Primise poruncă să se înfăţişeze la cancelaria spătăriei.

Îl chemase mai întâi egumenul Partenie, foarte supărat pe dânsul. Să plece aşa, dintr-o slujbă, fără să dea de ştire, era o purtare ce dovedea că îndelunga sa răzleţire prin lume l-a făcut să uite de ascultarea ce se cuvine în cadrul cinului călugăresc.

Simion spusese că va bate şi o sută de metanii pe zi dacă i le dă sfinţia sa, le va face cu toate că nu e călugăr, şi cu mintea lui cea proastă socoate că e lucru mai plăcut Domnului să-ţi foloseşti darul de a scrie, decât să îndeplineşti slujbă de grăjdar şi de iscoadă pentru care nu simţi nicio chemare.

Fuseseră apoi, din partea egumenului, cuvinte aspre despre semeţire şi încredere de sine, ba nu lipsise nici învinuirea de iubire de galbeni pentru slujba îndeplinită la armeanul din târg, toate acestea anunţând că tainul de o sută de metanii pe care-l probăluise Simion în mintea sa este prea blând după socotinţa egumenului.

Apoi acesta schimbase vorba spunând că ascultarea ce i-o va da acum îi este încredinţată chiar de stareţul sfintei monastiri şi nu poate fi încălcată cu niciun chip.

Despre ce era vorba? Stareţul primise manuscrisul lui Simion şi la o vizită a domnitorului ţării i-l dăruise acestuia. Primise poruncă să-l scoată de unde va şti pe caligraf şi să-l trimită la Curte.

— Ei, ce zici domnia-ta, Simioane, este nevoie să te legăm fedeleş şi să te trimitem sub străşnicia unei paze la Curte?

Pe undeva, Lisandru cel cunoscut în tinereţe ştia să fie şugubeţ, în ciuda grijilor mânăstirii care apăsau pe umerii sfinţiei sale.

Acum Simion ar fi trebuit să se bucure că lucrarea sa fusese luată în seamă de însuşi domnitorul ţării. Dar, de-i va da să lucreze, însemna să lase neterminată lucrarea începută pentru jupân Garabet şi-i părea rău, că tare omenos se purtase armeanul cu el.

Curtea Domnească era învăluită-n praf şi zgomot.

Brâncoveanu dase poruncă să fie înconjurată de ziduri de piatră. Scârţâiau care grele, încărcate cu piatră adusă de la munte, lucrau cioplitorii albiţi de praful alb de calcar, roboteala era în toi.

Sub Mircea Ciobanul, lăcaşul acesta fusese împrejmuit de trunchiuri groase de stejar, aşa cum sunt şi casele boiereşti. Dar împrejmuirea aceasta căzuse pradă flăcărilor şi mai ales focului cel mare, pus de Constantin Şerban. Domnitorul Brâncoveanu, care de patru ani fusese pus în scaun, se apucase să facă treabă gospodărească şi se vorbea că va purcede la clădirea din nou a caselor domneşti, dându-le altă înfăţoşare. Deocamdată, domnitorul stătea în casele bătrâneşti ale familiei sale, de sub dealul Mitropoliei.

Simion fusese chemat la Curte şi asta dădea chemării o importanţă care nu ştia de va fi în bine sau în rău. Lixandru credea încă într-un rost tainic al călătoriei sale în Apus şi tot aşa putea crede şi voievodul. Plecase doar ca însoţitor al soliei lui Şerban Vodă la Viana. Acum, după vorbele care umblau, cum că politica de înclinare a lui Şerban Vodă spre nemţi nu fusese deloc pe placul fraţilor săi, Constantin şi Mihai Cantacuzino, şi că aceştia îl aduseseră în scaun pe nepotul care înclina mai mult spre turci, se prea poate ca oricine slujise pe fostul domn să fie socotit hiclean. Dar Simion se temea prea puţin pentru pielea sa. Văzuse destule pe unde colindase şi, afară de asta, avea darul vorbirii, ştiind să se apere de va fi nevoie. Seimenul care-l luă în primire îl conduse printr-un coridor lung într-o încăpere mare doar atât cât omul să nu se simtă pierdut într-însa, şi primind lumina numai într-un ungher al său, acolo unde se afla o masă de scris, una din acelea ce se pot vedea prin canţileriile din Italia. Simion rămase lângă uşă. Dintru început nu văzu pe nimeni în jur. După a sa socotinţă avea să fie descusut de un agă cu limbă iute, unul din aceia care ştiu să înfricoşeze omul şi să scoată de la el şi ce lapte a supt de la mumă-sa. Draperia de catifea roşie care se afla chiar lângă el se dădu la o parte, lăsând să treacă un boier nu prea înalt, al cărui pas uşor nu fusese prins de urechea de dihor cu care Simion se fălea. Sărută două degete încărcate de inele, fără a ridica privirile la cel care le întinsese.

— Ridică-te, meştere caligraf. Aş vrea să aud din gura ta cât eşti de bogat de ţi-a stat în putinţă să faci sfintei monastiri de la Cotroceni un dar atât de scump cum e manuscrisul ce a ajuns în mâinile noastre.

Boierul începea cu blândeţe, ceea ce anunţa o tărăşenie destul de întinsă, la capătul căreia vroia poate să-l strivească pe caligraf.

— Bogăţia mea poate fi cercetată, înălţimea-ta. Aş putea spune că am făcut acest dar tocmai pentru că sunt de ajuns de sărac.

— Ţin să aud cum vine asta.

— Apoi, printre bunurile cam ponosite pe care le am, acesta nu şi-ar găsi locul. Ar fi doar un lucru rătăcit. Dar printre odoarele unei monastiri, capătă şi el valoare de odor.

— Şi la cât îl preţăluieşti, meştere?

— Un dar îşi are preţul doar în bucuria celui care-l dă.

— Eşti trufaş, după câte văz. Şi cauţi bucurii la care cutează doar un om de rang înalt...

Simion nu mai zise nimica. Boierilor nu le place să fie înfruntaţi. Dacă te întreabă şi cată să afle câte ceva de la tine, atunci o fac pentru ca să iasă tot cum vor ei. Şedea în picioare, cu braţele încrucişate pe pântec, el n-avea căciulă pe care s-o frământe între mâini, şi încerca să prindă ceva din chipul celui ce sta cu spatele către lumină. Era un bărbat în puterea vârstei, cu fruntea înaltă şi nasul drept, un boier obişnuit să-şi drămuiască mişcările şi le face pentru a-şi sublinia nobleţea.

— Ai ţinut anume să faci danii ăsta monastirei ctitorite de Şerban Vodă, ca o închinare celui pe care l-ai slujit şi pe care nu l-ai mai găsit în viaţă?

Iată deci şi întrebarea la care se aştepta, pusă într-un fel ce nu-i da putinţă să umble cu ocolişuri.

— E un lăcaş tare frumos sfânta monastire Cotroceni şi acesta e darul faţă de frumuseţea ei, pentru care mă umilesc.

Boierul izbucni în râs. Un râs bărbătesc, plin de voie bună, ca şi cum caligraful i-ar fi spus o znoavă. Dar râsul acesta avu darul să-l pună în încurcătură pe Simion, şi-l făcu să se încordeze pentru a desluşi dacă poartă în el o ameninţare.

Boierul se depărtă de el şi se aşeză într-un jeţ cu spătarul sculptat. Îşi aşeză mângâios mâna pe braţul jeţului lăsând la priveală degetele lungi încărcate de inele.

— E foarte frumoasă monastirea ridicată de unchiul meu şi n-am nimic de zis împotriva cuvintelor tale, meştere.

Acesta, cât era el de umblat, simţi că-l trece un fior rece în spinare. Să fie chiar Vodă? N-ar fi crezut că-l va vedea altfel decât înconjurat de alai mare.

— Măria-ta, rogu-te să mă ierţi, dacă vorbele mele nu ţi-au fost pe plac.

— De ce nu mi-ar fi, meştere Simioane? Aşa parcă am înţeles că te cheamă... Monastirea ridicată de unchiul meu e într-adevăr una care-ţi încălzeşte sufletul. Un om ca domnia-ta, care a văzut şi alte frumuseţi, o poate spune fără teamă. Dar cum rămâne cu calul pe care-l datorezi stăpânirii?

Simion făcu ochii mari.

— Care cal, Măria-ta?

Acum îşi dădea seama că Vodă se juca puţin cu el.

— Nu te preface a nu şti, meştere. Ai plecat din ţară în suita boierului Neagu şi ţi s-a dat pentru aceasta un cal. Acum te-ai întors, dar calul nu se află nicăieri.

Simion zâmbi cam strâmb, căci nu-şi închipuise vreodată că vorbele schimbate cu Vodă ar putea merge pe un asemenea făgaş.

— Am să-l plătesc, Măria-ta.

— Bineeee... Dar felul cum îl vei plăti, va fi rânduit de noi. Dacă e adevărat că înfloriturile din manuscrisul acela sunt făcute de mâna domniei tale, aşa cum mi-a spus egumenul monastirei Cotroceni, atunci vei putea face şi altele pe potriva lor. Nu-i aşa?

— Aşa e, Măria-ta.

— Un manuscris e un lucru tare frumos. A fost şi de folos multă vreme, atâta timp cât nu fusese născocit tiparul. Acum, cu această născocire, vorbele izvodite din partea bună a minţii omeneşti, umblă mai uşor în lume şi stau la îndemâna oricui cu ştiinţă de carte. Manuscrisele vor rămâne printre odoare, aşa cum bine ai spus. Vroiam ca priceperea domniei tale de a împodobi pagina cu chenare s-o îndreptăm spre altă alcătuire. Avem noi o monastire abia terminată prin părţile Olteniei şi socotim că ar sta bine fereştilor sale de a fi închenăruite cu mlădiţe şi lujeri, ca cele dintr-un manuscris. O biserică este şi ea ca o carte, cu osebire deschisă tuturor, chiar şi celor fără ştiinţă de carte. Nu e nevoie să le aşterni pe pereţi, O vor face cei deprinşi cu asemenea încondeiere. Domnia-ta le vei face pe hârtie şi vei veni să ni le arăţi.

Domnitorul se ridică din jeţ şi se apropie de una din acele ferestre înguste, ca nişte lame, aurii, care tăiau şi împărţeau în felii întunericul catifelat al sălii.

Acum Simion îl putea vedea mai bine, O rază de soare ce i se oprise pe umăr, părea o pasăre albastră, poposită lângă obrazul ocrotitorului ei. Domnitorul era înveşmântat în brocat albastru, tivit cu blană albă. Avea chipul prelung, cu două brazde adânci, încrustate în pielea smeadă, care totuşi nu-i dădeau un aer ascetic, şi aceasta din pricina ochilor negri, sfredelitori, ce păstrau căldura înţelepciunii şi blânda ei tristeţe.

Într-acestea, uşa se deschise şi îşi făcu apariţia un boier mai vârstnic. Un boier mare, de vreme ce intrase fără a fi anunţat şi nu se apleca să sărute mâna lui Vodă. Merse de se aşeză în apropierea acestuia şi, de acolo, îl cercetă pe caligraf. Vodă îi spuse:

— El e cel cu manuscrisul de la monastirea Cotroceni.

Ceea ce arăta că boierul nu era străin de chemarea lui aici.

— Şi spune chiar în faţa măriei tale, că manuscrisul a fost întocmit din scoarţă-n scoarţă de mâna lui?

— L-am pus la o încercare destul de grea. Să aducă împodobire fereştilor de la Hurezi. Dar dacă nu se simte în stare, mai are timp să dea înapoi. Ce zici, meştere, te învoieşti, au ba?

— Va fi după voia măriei tale. Atâta doar, să-mi fie îngăduită ceva zăbavă.

Simion se gândea la lucrul început pentru armeanul din târg, pe care ar fi vrut să-l isprăvească.

— Îţi va fi îngăduită şi aceasta. Numai să faci lucru bun.

Simion dădu să se retragă, dar boierul ceru învoirea lui Vodă să-i pună şi el o întrebare.

— Ce ştii de solia boierului Neagu la curtea Vianei, meştere?

— Eu am făcut parte din iscortă, împreună cu alţii, înălţimea-ta. Mi-a spus stareţul mânăstirii la care slujeam atunci că e dorinţa lui Vodă Şerban să cercetez unele manuscrise din ţara nemţească, pentru a vedea cum lucrează meşterii de acolo. Dar, după ce boier Neagu a fost la Curte, aşa s-a grăbit a se înturna, încât nu mi-a lăsat vreme să văd de rostul pentru care pornisem. M-am înfrăţit şi eu cu un călugăr care mergea la Roma şi am pornit-o pe drumurile Apusului. Nu mă răbda inima să mă întorc în ţară cu mâinile goale.

— Şi te-ai întors cu câteva lucruri adunate într-o carte...

— Mai sunt şi cele adunate în inimă, înălţimea-ta.

— Să vii atunci să ne arăţi lucrurile cu care te lauzi, zise Vodă, din nou înveselit. Îţi dau răgaz două luni.

Simion se retrase mergând de-a-ndărătelea, năucit de misia ce i se încredinţase, acum, la un soroc al vieţii lui la care socotea că şi-a cam încheiat treburile pe lumea asta.

Într-acestea, domnitorul se înturnă spre unchiul său, spătarul Mihail Cantacuzino...

— Neaşteptată este această moştenire pe care, cu vrere sau fără vrere, mi-a lăsat-o înaintaşul meu.

— Nu putem şti cu ce gânduri l-a trimis Şerban în Italia pe omul acesta. Ar fi bine ca adevărul să fie cel auzit din gura lui. Dar ce nevoie are măria-ta de acest bătrân care s-a irosit mergând din stăpân în stăpân? Oameni de soiul ăsta sunt schimbători şi fără credinţă faţă de stăpân.

— Acesta are credinţă pentru meşteşugul său, şi asta îmi va folosi mie. Am să-ţi arăt, spătare, manuscrisul întocmit de el, pe care îl iau drept cea mai bună chezăşie.

— După cât înţeleg eu, măria-ta vrea să dea un spor de veselie sfântului lăcaş de la Hurezi. E bine pentru a arăta că raiul e plin de flori şi verdeaţă, dar e mai puţin bine pentru tipicul bizantin pe care-l cunoaştem amândoi.

— Nu m-am gândit la asta, cinstite spătare. Când eram băieţel şi, însoţind-o pe maică-mea, intram în biserică, întunecimea şi locul strâmt mă înfricoşa. Vroiam să ies mai degrabă de acolo şi, ca să-mi fac curaj, o priveam pe mama tot timpul.

— Măria-ta gândeşte într-un fel osebit de ceea ce am învăţat eu din pravili. Şi n-aş spune că nu este un fel de a gândi ademenitor chiar pentru unul ca mine, învăţat la o şcoală mai veche. Să-ţi dea Domnul ani mulţi, să înfăptuieşti ce ai de gând.

Spătarul Mihail Cantacuzino înţelegea că acest nepot al său de soră, avea gânduri mari şi domniile trecătoare dinaintea lui, unele de un an sau doi, nu-l înspăimântau. Se pregătea pentru o domnie lungă, cu înfăptuiri mari. Era în stare să facă multe pentru câştigarea încrederii turcilor. Să schimbe reşedinţa domnească de la Târgovişte aici, la Bucureşti, pentru a inspira mai multă încredere Porţii. Să trimită sute de care cu grâne, miere şi piei în fiece an, nesătuilor din Istanbul care-şi închipuiau că de-aci înainte vor trăi sugând pe îndelete grăsimea adunată, aşa cum face ursul iarna. Dacă o porniseră pe asemenea cale, se vădea că timpul cât fuseseră războinici de temut trecuse şi vigoarea lor avea să scadă cu încetul. Va veni şi momentul când nimic nu va putea împiedica alunecarea acestui imperiu. Dar era acest moment atât de apropiat încât se puteau împotrivi pe faţă sau trebuia încă multă răbdare ca să-l prindă?

Vorbiseră despre aceasta şi în alte rânduri. Brâncoveanu era de părere că răbdarea e cea mai bună armă. Împotrivirea pe faţă şi alăturarea de partea nemţilor, ar fi dus, în cazul unui eşec, la transformarea ţării în paşalâc şi turcii probăluiau demult acest gând. Mai bine, zicea Domnitorul, să ne vedem de trebile noastre dinlăuntru. Şi el făcea lucrul acesta cu spor, aşa cum îşi gospodărise moşia cât fusese un simplu boier.

Gândurile lor parcă se întâlneau pe undeva, căci îl auzi zicând:

— Ai primit, domnia-ta, spătare, răspuns de la capuchehaiaua trimisă la Istanbul?

— Nu încă, măria-ta, dar pe alte căi am aflat că ne-am ales bine omul care să ne susţină la Poartă. Este după cum ştii acest Alexandru Mavrocordat un bărbat care, pe lângă însuşirile sale fireşti, cumpătarea şi înţelegerea treburilor politice, are multă ştiinţă de carte. A studiat la Roma, Padova şi Bologna, cunoaşte mai multe limbi evropene şi e profesor la Academia din Ţarigrad. Dacă acum este doar secretarul primului dragoman, Panaiot Mamona, există multe temeiuri ca să rămână în locul acestui Panaiot, care este bolnav. În demnitatea de mare dragoman, turcii au folosit întotdeauna priceperea şi înţelepciunea grecilor, care ştiu cum să trateze cu alte curţi evropene.

— Ar fi bine să ne apropiem de Mavrocordat chiar înainte să ajungă atât de sus. M-am gândit s-o mărit pe Safta cu Radu, fiul lui Alexandru Iliaş, căci după cum ştii domnia-ta soaţa lui Mavrocordat este, la rându-i, un fel de nepoată a lui Alexandru Iliaş.

— Această înrudire ar fi prea puţin, cred.

— M-am gândit şi la altceva, spătare. Am putea să-i dăm câteva pungi cu aur viitorului dragoman, sub motiv că acoperim o datorie mai veche a lui vodă Şerban, de care Mavrocordat nu are ştiinţă, dar noi am cercetat-o şi avem ştiinţă.

— Mda... Aurul ar fi un argument cu mult mai convingător. Căci avem nevoie de un om puternic la Poartă pentru a te pune măria-ta la adăpost de duşmanii care uneltesc. Dacă ar fi vorba numai de Staicu Merişan şi Preda Prooroceanu, care vor să-l aducă în scaun pe fiul lui Şerban vodă, chiar acum, după ce Bălăceanu a fost răpus, şi de Emerik Tököly pe care măria-ta ai încercat să-l ajuţi. Ca să nu mai vorbim de Constantin Cantemir, care ar vrea scaunul Ţării Româneşti pentru unul din fiii săi.

— Eh... Eu ştiu o vorbă bătrânească învăţată de la moş Gheorghe: „La omul fără duşmani, nu-i face pielea doi bani", şi eu îmi preţăluiesc pielea la multe pungi cu galbeni, spătare. Aş vrea de asemeni liniştea acestei ţări pentru galbenii ei. Că domnii trecătoare, cum au fost de la Matei vodă încoace, aduc mai multă pagubă ţării, decât peşcheşul plătit Porţii.

— Acest Mavrocordat nu poate fi de acord cu iubirea prea mare ce a căzut regelui Franţei asupra Semilunei şi trebuie să ştie că prietenia aceasta între vulpe şi lup are o ţintă precisă: izgonirea ortodoxiei de la locurile sfinte şi după aceea lupta pe faţă împotriva ortodoxiei. Dacă nu mai fac franţujii cruciate, socot că trebuie să puie ordine în religia creştină şi le cade greu la stomac că puterea lor nu este împletită cu puterea catolicismului.

— Tare mi-ar conveni o întrevedere cu viitorul dragoman al Porţii! Sunt de schimbat vorbe pe care nu le poţi încredinţa niciunei capuchehaie.

— Un bun prilej ar fi nunta fiicei măriei-tale cu Radu Iliaş. Să-l înduplecăm pe secretarul dragomanului să facă o călătorie prin părţile noastre ca oaspete de cinste la nuntă. Căci o călătorie a măriei-tale la Poartă ar trezi multe bănuieli.

Brâncoveanu se apucă să măsoare cu paşi rari sala spătăriei. În mintea sa se împleteau grijile pentru pregătirea unei nunţi domneşti cu multele lucrări ce se cereau pentru refacerea acestei curţi pe care o găsise în paragină şi cu prepusurile pentru viitoarele mişcări pe care aveau a le face duşmanii săi.

Şi încerca a pune ordine în toate acestea.

X
DOMNIŢE ŞI BEIZADELE

Familia domnitorului şedea mai mult la Târgovişte în timpul verii. Îi era dragă doamnei Marica aşezarea aceasta, unde găsea tihnă pentru a se ocupa de feciorii şi domniţele sale, iar buna rânduială într-ale gospodăriei putea fi păstrată mai bine aici decât în oraşul de şes, prăfos în timpul verii, plin de noroaie toamna şi primăvara.

Avea aici odăi mari, unde războaiele de ţesut lucrau din zori până-n seară pentru multele înzestrări ce trebuiau întocmite domniţelor, avea femei pricepute care ţeseau borangicul, altele care lucrau veşmintele, şi de toate se ocupa doamna Marica. Ticluia zestrea pentru fiecare din fetele sale în lăzi anume, trecea prin sălile unde se creşteau viermii de mătase şi le certa pe îngrijitoarele nepricepute, se tocmea până la bănuţ cu negustorii de blănuri şi brocarte.

Căci era această nepoată a lui Antonie vodă, cel ce se făcuse domnitor la bătrâneţe, după voinţa boierilor şi nu după a sa năzuinţă, o doamnă cumpătată, ageră în întocmirea catastifelor cu socoteli, neiubitoare de veşminte strălucitoare. Posturile le ţinea cu străşnicie, întărind cele ce se spuneau despre bunicul său, om foarte bogat, care consuma munţi de fasole toată iarna şi nu ştia cum e gustul cărnii.

Dar acum se pregătea de ospeţe întinse, căci avea musafir pe Radu Iliaş, venit de la Constantinopol şi pus pe şedere până la nunta ce urma să aibe loc în toamnă.

Doamna nu cerceta hotărârile înaltului său soţ, dar dacă avea să-şi mărite toate fetele cu sărântoci ca acesta, apoi avea să se destrame toată averea lui pentru a cumpăra gineri cu nume alese.

Radu beizadé era strănepotul lui Petru Rareş, şi Brâncoveanu se gândise la înrudirea cu stirpea veche a Muşatinilor, deşi spunea că firea cumpătată a băiatului era ceea care îl determinase să facă alegerea. I-o hărăzise pe Stanca, fata cea mai mare. Ca să se obişnuiască cu obiceiurile şi limba ţării îl adusese pe Radu cu câteva luni înainte de nuntă să steie aici la Târgovişte. Tânărul se născuse şi crescuse în Fanar, mahalaua grecilor din Constantinopol, vorbea greceşte, limba maicii sale, şi abia dacă o rupea pe româneşte.

Acum doamna Marica îi aşezase pe cei doi logodnici unul lângă altul la cina ce avea loc în foişorul încăpător, construit în lunca Dâmboviţei în apropierea casei domneşti.

Era aşezat acest foişor în mijlocul grădinii, avea acoperiş de şindrilă şi stâlpi de piatră, îmbrăţişaţi de vrejii trandafirilor urcători şi scăldat cu totul

de mireazma lor şi a fânului cosit. Se întindeau aici mai ales mesele de familie, lipsite de solemnitatea la care obligă o încăpere mare, lăsând liberă voioşia copiilor care, mai ales seara, simţeau îndemnul de a-şi împleti vocile ca să destrame fiorul tainic al nopţii ce dădea târcoale. Mireazma fânului se împletea cu gingaşe scripci de greieri, stelelor din înalt le răspundeau picăturile de lumină rece-verzuie a licuricilor din iarbă.

Oamenii Curţii care roboteau în jur priveau din întuneric chioşcul luminat de făclii ca pe o navă ce plutea în noapte, navă populată de fiinţe ce nu se grăbeau niciunde, ţinute acolo de o dulce legănare.

— Ştefane, hai spune-i şi mamei cum a fost vietatea pe care ai urmărit-o astăzi!

— Lasă, Ilinca, mama nu va crede.

— Hai spune, rogu-te!

— Ei bine, avea trup de cal, dar mai lung, picioare de leu, coama îi flutura de o lungime fără seamăn şi avea un corn în frunte.

— Un inorog! bătu din palme Safta, cu ochii sclipitori.

— Pe lângă galopul calului meu, fuga lui era de nălucă – şi nu făcea niciun zgomot.

— Fiţi pe pace, fetelor. Năluca asta e o născocire a lui Ştefan, ca să-l iertăm că n-a adus de la vânătoare nici măcar un iepure şchiop, le asigură Smaranda, care mai dibuise şi alte născociri ale fratelui său.

Doamna Marica era atentă la felul cum servesc oamenii de casă şi nu băga în seamă ciorovăiala copiilor. Doar în răstimpuri îi privea, îi privea cu sufletul, fără să fie nevoie să cerceteze în direcţia lor, şi încerca să întrevadă viitorul, potrivit cu firea fiecăruia.

Ilinca, cu faţa smeadă şi prelungă a tatălui său, cu mintea limpede, dar iute, pripită, pe cât era de harnică.

Safta, cu obrazul dulce, întârziind mult în faţa oglinzii, plăcându-i podoabele şi lucrurile alese.

Stanca, prima ei născută, tăcută, gravă, în stare să stea o după-amiază întreagă lucrând la o broderie. Doamna Marica socotea că-i seamănă cel mai mult. Se supunea voinţei părinteşti în privinţa soţului ales, dar nu-i trecea prin minte să facă risipă din farmecele-i fireşti pentru a face din acesta un îndrăgostit. Fără îndoială, dacă i s-ar fi aprins inima în preajma lui Radu Iliaş, ar fi făcut-o. Deh, soartă de fată! Radu Iliaş nu era un bărbat de lepădat, avea boiul frumos, ochi căprui cu privirea blândă şi părul mătăsos. Dar se ţinea mult adunat în sine, parcă frământat de o îngrijorare, împrietenindu-se greu cu cei din jur. Erau destule temeiuri ca el să ocupe scaunul Moldovei, cel pe care şezuse bunicul său în două rânduri. Pentru asemenea perspectivă, Maria, fata ce urma imediat după Stanca, o privea cu ochi

poncişi pe sora cea mare. Era mai săracă cu duhul, Maria, mofturoasă, obţinând ceea ce dorea de la surorile sale prin plânsete şi jeluieli, de se lipseau celelalte numai pentru a scăpa de atâta larmă. Se gândise vodă să-i dea soţ Mariei pe băiatul lui Gheorghe Duca, cel ce avusese o brumă de domnie în Moldova. Trăiau şi aceşti Duculeşti tot la Constantinopol şi erau oameni sărăciţi şi înconjuraţi de o droaie de mătuşi, nepoate, nepoţi, care numai pe spinarea lor se ţineau. Se osteneau să intre în graţiile Înaltei Porţi şi aşteptau să le pice de sus o mană cerească pe care s-o verse în haznaua sultanului pentru a obţine o nouă domnie, oricât de scurtă.

Doamna Marica se ruga în fiecare seară la Sfânta fecioară pentru copiii săi, dar în aceste rugi nu strecura niciodată pe aceea de a vedea pe fiicele sale soţii de domnitori. Greşea prin aceasta faţă de intenţiile soţului său? Poate. Dar dacă le era scris să urce treptele tronului, asta avea să se înfăptuiască oricum, iar dacă era după socotinţa dumisale, era de ajuns să ducă un trai îmbelşugat alături de soţi buni. Dar nu dădea la iveală aceste gânduri ale sale faţă de prealuminatul soţ. El avea şi aşa o mulţime de frământări pe care trebuia să le cumpănească în linişte. Datoria doamnei era să-i arate un chip senin şi dreaptă supunere. Şi să crească aceste odrasle ale lor ca pe cele mai de preţ odoare ce le fuseseră dăruite de Cel de Sus.

Ilinca continua să-l necăjească pe Ştefan, care de curând începuse să meargă la vânătoare sub oblăduirea fratelui mai mare, Constantin. Ştefan încerca să arate calităţile neobişnuite ale şoimului său, cum acesta îl recunoaşte dacă se apropie de colivia lui, dar Safta ţinea sus şi tare că-i un şoim bleg şi îmbuibat încât au început să cadă penele de pe el.

— Asta n-are niciun amestec cu deşteptăciunea lui. După cum nici fundele roz şi căpăstrul de mătase n-au să schimbe firea unei capre năzuroase şi obraznice, care a uitat să dea lapte de atâta răsfăţ.

— Nu e capră, ci căpriţă, se împotrivi Safta, pentru care căpriţa albă cu numele de Marghioliţa era tovarăşa de zburdălnicii pe pajiştea din jurul palatului.

— Nuuu... Şi n-are nici copite, nici corniţe, iar blana ei e de mătase şi se cere pieptănată în fiecare dimineaţă.

— Eu aş zice să nu vă mai împungeţi, interveni Ilinca. Dacă aţi pune faţă-n faţă şoimul şi căpriţa, ei n-ar avea nimic de împărţit.

Ilinca dăduse dovadă de judecată cumpănită de cum începuse a deprinde buchile. Se împresura de cărţi ce-i depăşeau înţelegerea şi punea întrebări care adesea îi sâcâia pe cei mari. Doar naşul său, stolnicul Constantin Cantacuzino îi răspundea cu răbdare. El îi pusese numele maicii sale şi găsea o fericită potrivire între numele purtat de atâtea înaintaşe şi înclinaţia fetei spre cele mai alese desfătări ale cugetului. Mai târziu se vădise să fata avea o

fire de stăpână, şi atunci când spunea un lucru era ascultată de fraţii săi, ceea ce iarăşi se potrivea cu firea acelei vajnice bunici a ei, neclintită în hotărârile sale de tiranicul Şerban care o încolţise să schimbe testamentul în favoarea lui după ce devenise domn, dar fără niciun rezultat.

Seara aceasta era atât de limpede, încât îţi venea a crede că e de ajuns să ridici mâna ca să atingi pridvorul stelelor. În geana apusului se păstra un petec de cer albastru, ca în covoarele orientale, pe care nu se vede niciodată întunecimea nopţii. Trandafirii din jurul chioşcului revărsau un prinos de miroazną. De undeva se auzea tânguirea unui fluier. Era ceasul la care şi cei mai necăjiţi năzuiau spre desfătarea cugetului.

Doamna Marica privi obrazele celor doi logodnici luminate de flăcăruile pâlpâitoare ale torţelor din foişor.

Stanca era îmbujorată nu numai de lumina făcliilor, ci şi de focul dinlăuntrul său, aşa cum se cuvine unei logodnice.

Cum s-or fi înţeles în de ei? toţi se minunau, căci Radu beizadé o rupea greu pe româneşte. Era de o curtenie caldă, cu gesturi largi, ceremonioase, dar uneori rapide şi neaşteptate. Privea mereu în direcţia logodnicei, ca şi cum ar fi vrut să-i ghicească gândurile. Alteori însă, privind-o pe Stanca, izbucnea într-un râs năvalnic, care, chiar dacă avea o undă de înduioşare, o punea în încurcătură pe fată. „Adorabilă, încântătoare", spunea el în greceşte, dar asta uşura prea puţin încurcătura Stancăi, nedumerită ce anume din atitudinea ei a iscat asemenea veselie.

Doamna Marica nu putea să nu pună alături amintirile ei despre înflăcăratul Constantin, care o peţise îndată ce venise de la Padova, şi ei i se părea un prinţ venit de peste mări şi ţări, cu atât de frumoase purtări, atât de scăpărătoare priviri şi o atitudine atât de învăluitoare, încât schimbase cu totul lumea ei şi nu vroia nimic altceva decât să trăiască pentru el.

Prezenţa acestui Radu beizadé o neliniştea în mod nelămurit. Îl vedea uneori cu gândul dus, ca şi cum lumea aceasta, nouă pentru el, îi cerea un efort pentru a o deprinde, şi simţea nevoia să-şi îndrepte când şi când gândul spre lumea pe care o lăsase în Fanarul lui, cel atât de îndesat cu greci cu fumuri de mărire, rămăşiţe ale fostului imperiu bizantin.

Doamna Marica împărtăşea tristeţea soţului ei pentru soarta acestei atât de distinse stirpe a Muşatinilor, care avea în fruntea sa pe Ştefan cel Sfânt.

I se mai năzări doamnei Marica un gând. Era poate de vină noaptea care-i împresura, lătrăturile a pustiu ale câinilor din depărtare, ţipatele unor păsări de noapte. Se gândea doamna la acea soţie a lui Mircea Ciobanul, rudă şi ea cu acest beizadé, de vreme ce cobora din Petru Rareş. Năprasnic cuget avusese acea Chiajnă, năprasnice purtări pentru o femeie! Păstrase de la înaintaşi numai hotărârea crâncenă de a domni, folosind pentru aceasta

spada sau securea, lăsând sângele la privealã, cu năpăsarea cu care laşi răşina să se scurgă atunci când scrijeleşti bradul.

Se cuvenea să îndepărteze imaginea acelei femei şi mai degrabă să nădăjduiască că tânărul avea ceva din firea tatălui său, care lăsase amintire frumoasă în timpul scurtei sale domnii din Moldova. Spuneau oamenii că acel Iliaş era bun să-l pui la rană, nu alta şi, deşi făcea judecăţile prin tălmaci, necunoscând bine limba, se înduioşa de cei sărmani care pierdeau procesele şi n-aveau cu ce plăti daunele, plătindu-le el, din punga lui. Avea purtări de senior înstărit, trimiţându-i lordului englez ce mijlocise numirea sa ca domn daruri de sute de pungi de galbeni, chiar dacă după mazilirea lui nu-i rămăseseră bani nici cu ce să-şi plătească drumul de întoarcere la Stambul. Poate că acest beizadé cu faţa rotunjoară şi mustaţă subţire deasupra buzelor pline şi cărnoase moştenise mai degrabă blândeţea acelui părinte şi mai puţin nechiverniseala lui.

În zorii zilei următoare toate aceste gânduri de noapte se destrămaseră. Doamna se trezea de la primele raze ale soarelui, veghind ca trebile casei să fie bine făcute. Coconii domneşti aveau să-l însoţească pe musafir într-o preumblare ca să-i arate vecinătăţile. Doamna îi sfătui să ia haine mai grosuţe, căci era o dimineaţă umedă. Ceaţa se ridica uşoară de prin văi, lumina creştea, trandafirie, peste creştetele pădurilor din jur.

Stanca îmbrăcase rochia verde de amazoană, după model nemţesc, şi o prindea de minune, căci avea talia lungă şi umerii largi, ţinându-se semeaţă în şa.

Ilinca avea rochie de culoarea castanei coapte şi-i plăcea să călărească bărbăteşte, luându-se la întrecere cu Ştefan.

Safta alerga prin casă, ciocănea pe la uşi, zorindu-i pe cei doi fraţi mai mari care se ţineau pe urmele musafirului, mai puţin dispus să colinde cele coclauri.

Se auzeau şi ţipetele Mariei, care bătea o slujnică ce nu-i dăduse ascultare, oprindu-se doar când maica sa apăru la uşe.

Apoi doamna urmări de la fereastră pâlcul de călăreţi însoţit de o droaie de câini ce nu puteau fi ţinuţi atunci când simţeau adierea vântului de ducă.

— Să ne arăţi, Ştefane, inorogul acela chiar de-ar fi să ne porţi pe drumuri nebătute, se rugă Safta, cea mai mică dintre fete.

— Doar nu vei fi crezând că el se lasă la privealã, mai ales când simte larma câinilor.

— Mai bine mergem la schitul lui Pintilie, propuse Stanca. Ţinea să fie ascultată mai ales în situaţia aceasta nouă şi privelegiată în care se afla. Apoi se întoarse către Radu, încercând să-i povestească în puţina grecească pe care o ştia, ce-i cu acest Pintilie.

În drumul lor întâlneau ţărani la cosit care se opreau o clipă din lucru pentru a privi mândrul alai, pâlcuri de fete pornite la cules de ciuperci în pădure, tăietori de lemne.

Ocoliră mânăstirea Dealului, căci Stancăi nu-i plăcea acest lăcaş unde călugării te conduceau mai întâi la mormântul voievodului Mihai. Ce fel de mormânt era acela unde se afla un cap desprins de trup?

Era aerul înviorător al dimineţii mai prielnic pentru gânduri vesele, dragi inimii domniţei. Alaiul de nuntă la care visa, împresurarea jupâneselor care vor fi cu ochii numai pe ea, şi apoi libertatea – casa domniei sale, unde nimeni nu-i va ieşi din cuvânt. Radu beizadé avea o fire domoală, sau numai absentă la cele din jur şi părea niţeluş îndrăgostit, toate acestea făcându-l uşor de purtat de agerimea ei.

Liniştea pădurii, mirosul dulceag de putregai, amestecat pe alocuri cu acela mai puţin plăcut de sălbăticiune, presărau printre aceste gânduri şi altele, legate de copilărie, când plecau cu toţi la cules de fragi şi afine şi-şi încondeiau feţele cu sucurile fructelor stropşite, întrecându-se care mai de care să aibe o înfăţişare fioroasă, ţipând şi alergând când se prefăceau că nu se recunosc şi se cred unii pe alţii drept arătări răsărite din umbra şi fumurile pădurii.

Ajunseră şi la luminişul unde sălăşluia moş Pintilie. Se credea schivnic şi se legase cu jurământ să nu părăsească acest luminiş până la sfârşitul zilelor sale.

— Bună dimineaţa, cuvioase.

— Bună să vă fie inima, feţii mei.

— Aşa de dimineaţă te-ai apucat de cioplit?

— Nu-mi dau pace trebile. Am avut un vis în care sfânta Parascheva îmi arăta arborele cel mai potrivit pentru uşorii uşilor şi, uite acum mă apuc să-l dobor.

Moş Pintilie îşi pusese în cap să construiască singur o bisericuţă de lemn, aici, în inima pădurii, bisericuţă fără coperiş, căci, spunea el, acoperişul e cerul şi nu se cuvine să faci aşezământul Domnului după tipicul caselor de locuit.

Până la împlinirea străduinţelor sale, avea iconostas în scorbura unui stejar bătrân, cu icoane şi mai mari şi mai mici, frumos rânduite. Trecătorului întâmplător îi cerea să-i aducă o iconiţă dacă va mai avea drum pe-aici.

Îi rămăsese omului această ţâcneală de când îi arsese casa şi socotea că pentru multele lui păcate păţise aceasta şi numai trăind departe de lume se va spăla de păcate. Avea în sat femeie cu trei copii, dar nici nu vroia să audă de ei. De obicei blând, chiar pus pe vorbă, se înfuria teribil dacă se arăta pe

aici muierea lui. Aşa că aceasta trebuia să se descurce cum putea. Se băgase slujnică la curtea domnească şi-i trimetea nebunului de ale gurii prin cine se nimerea să treacă pe acolo. Se găseau destule inimi milostive care să-i aducă demâncare, deşi puţini erau aceia care credeau în chemarea lui de schivnic. Milă aveau însă de rătăcirea lui şi nu-l ocoleau.

— Ţi-am adus nişte cartofi, moş Pintilie, zise Ştefan.

— Să trăiţi, feţii moşului. Dar nu se poate să plecaţi până nu gustaţi din ei. Îndată îi pun în spuză şi-i coc.

Îi rămăsese acest obicei de a da musafirilor dintr-ale sale de pe când era gospodar la casa lui şi socotea că nu se cade să plece cineva de la el „neomenit". Coconii domneşti îi ştiau şi obiceiul acesta, aşa că legară caii la marginea poienii şi se pregătiră de popas mai lung.

Moş Pintilie îşi încropise o colibă unde se adăpostea pe vreme rea şi alături cu ea avea groapă cu cărbuni întreţinând-o mereu aprinsă. Deasupră-i era ceaun pentru mămăligă şi, după lungile lor peregrinări prin împrejurimi, socoteau că nu se află mămăligă mai bună decât cea făcută de moşul cu mintea împuţinată. De fapt, îl priveau ca pe stăpânul de drept al locului, deşi pădurea aparţinea tatălui lor. Când se mutaseră la Curtea domnească îl găsiseră aici. Pe de altă parte, moşul nu dădea semne c-ar avea ştiinţă că-s feciorii şi fetele lui vodă, nici măcar de boieria lor nu-i păsa. El se purta cu toţi trecătorii la fel, nu le pupa mâinile şi nu-şi scotea căciula din cap. Nu erau lucruri minunate toate acestea? Un om pogorât parcă din poveste, care era sărman şi totuşi nu era, trăind sub oblăduirea pădurii, care nu recunoştea orânduielile din restul lumii, având o lume a lui.

În timp ce-şi treceau din mână-n mână cartofii încinşi, Constantin îl lămuri pe greceşte pe viitorul său cumnat că oamenii locului au obiceiul de a ridica câte o troiţă la marginea drumului unindu-şi puterile câţiva înstăriţi sau o întreagă obşte sătească.

— Ce-i aceea o troiţă?

— Ei bine, o alcătuire din lemn cu frumoase chipuri zugrăvite pe ea, cu un loc pentru odihnă şi cu coperiş din şindrilă. Sunt aceste troiţe aşezate lângă o fântână sau la răscruce de drumuri. Locuri de îmbărbătare pentru cel pornit la drum lung. Oamenii se gândesc la semenii lor, chiar la cei pe care nu-i vor cunoaşte niciodată la chip şi vor trece după ei pe drumurile acelea. Aşa că, cinstite beizadé, eu nu văd în străduinţa acestui sărman trufie deşartă, să facă adică construcţie trainică, la care numai boierii se încumetă. El s-a pornit să facă un fel de troiţă mai largă, pentru a micşora spaima călătorului rătăcit în pădure şi cum materiale are aici din belşug, s-a lăsat cu totul furat de munca lui de Sisif.

Ieşind apoi din pădure, întâlniră o stână aşezată pe un tăpşan, şi din nou, făcură popas la chemarea ciobanilor. Aşa se cade, îl lămuri din nou Constantin, să-l cinsteşti pe om cu câteva vorbe schimbate la el acasă, nu să-i arunci, acolo, nişte vorbe peste gard.

Ciobanii cunoşteau după numele lor caii coconilor domneşti; la rându-i, Safta se fălea că deosebeşte câteva mioare după obiceiurile lor, ştiinţă întâlnită numai lai ciobani, căci oamenii ceilalţi socot că toate oile-s la fel, seamănă între ele ca picăturile de apă.

La înapoiere, mergând pe drumul mare, întâlniră câţiva păcurari cu căruţele lor. Şi iarăşi îl lămuri Constantin pe Radu beizadé despre rostul acestor oameni care ştiu locurile unde găsesc păcură la suprafaţă şi merg apoi prin sate strigându-şi marfa.

În tot drumul acesta Radu beizadé se arătă foarte închis în sine. Faţă de vioiciunea coconilor domneşti el se simţea un intrus, un grec care trebuie să se deprindă cu obiceiurile locului. Era în situaţia trecătorului care vede toate oile asemenea, nepricepându-se s-o deosebească pe cea blândă de cea care nu-şi primeşte mielul să sugă.

O domnie... Cum era mirajul unei domnii văzute din depărtare, din căsuţa cu pereţi înnegriţi şi cu treptele surpate, de pe o ulicioară strâmtă din Fanar?

O situaţie ce te înalţă deasupra muritorilor de rând.

Şi iată-i pe aceşti fii de domn amestecându-se cu oamenii din popor, arătând că nu se cade să le întoarcă spatele dacă aceştia îi cheamă la masa lor.

Făceau asta pentru că erau prea sus şi gândeau că nicio atingere nu-i micşorează sau pentru că aşa fuseseră învăţaţi, să respecte pravilele nescrise?

Oricare ar fi fost motivul, era limpede că aşa se simţeau în largul lor.

În ceea ce-l priveşte, numai la gândul că înaintaşii lui au domnit, trecea dispreţuitor pe lângă turcaleţii de pe străzile Stambulului.

„Da, îi spunea ceva din interiorul lui, dar aceia nu erau de-o lege cu tine, ştiai bine că şi ei te dispreţuiesc ca pe un ghiaur ce te afli, aceia nu formau lumea ta..."

Acolo se simţea într-un fel de provizorat, aici era un musafir şi se cerea să se lase purtat de mână pentru a învăţa datinile şi vorba. Nu-i de invidiat soarta unuia fără de ţară... Şi dacă n-a pătruns din anii mai fragezi în conştiinţa lui ideea că aici e „acasă", oare fi-va el vreodată ca aceşti coconi domneşti, prietenos cu oamenii, bucuros să-i întâlnească? I se păruse lui sau fusese cu adevărat un accent de mândrie când Constantin spusese: „Pe aici, pe la noi, oamenii au năravul împodobirii a tot ce le cade sub mână:

strâchini, fuse, porţile caselor, loitrea căruţei. Am să te duc, pe domnia-ta într-o casă de ţăran, să vezi ce de scoarţe şi frumuseţi sunt într-însa."

Nu se lăudase cu brocarturile şi damascurile şi catifelele pe care le au ei în palat, ci găsise mai potrivit a se lăuda cu ce iese din mâinile necăjiţilor şi săracilor acestui pământ. Şi dacă Radu îşi arătase nedumerirea spunând că nu se pricepe să vadă frumuseţea unor podoabe din lemn şi lut, materiale repede pieritoare şi făr-de valoare, atunci Constantin beizadé se întristase... „Credeam că vrei domnia-ta să cunoşti sufletul valahilor. Că ei sunt la fel ca cei de peste Milcov, cei din care te tragi domnia-ta."

Radu beizadé se simţea măcinat între simţiri piezişe: pe de o parte că stirpea din care se trage, despre care îi vorbise dascălul său, e cu mult mai veche decât a acestor boieri noi ce se proclamau coborâtori din Basarabi, fără a avea un temei recunoscut, pe de alta – micşorarea pe care o încercase în drumul acesta, de azi, că el nu e legat prin atâtea fire de neamul acesta, aşa, ca noii săi prieteni. Răsărea o întrebare între această Scylă şi Carybdă: are dreptul a se mândri cu blazonul său atâta timp cât el nu cunoaşte neamul acesta, năzuinţele şi obiceiurile lui, nu a primit acestea toate în carnea şi sângele înţelegerii sale odată cu anii copilăriei? Şi dacă, la rândul lor, oamenii de aici îl vor privi ca pe un venit din afară, care nici limba nu le ştie, nu cumva blazonul său va rămâne o foaie uscată, căreia sângele săli nu-i va mai da vlagă şi strălucire?

XI
BĂTRÂNUL UCENIC

Într-acestea, un om mai puţin important se afla la capătul unui drum de vară.

Nu fusese pentru Simion un drum lung şi obositor, mai ales că-l făcuse în căruţă, înconjurat de atenţia căruţaşului şi a fiului său, cari ştiau că poartă un om în misie domnească.

În regiunea din nordul Olteniei, după ce străbătuseră păduri întunecoase, li se înfăţişă poiană întinsă, bine aleasă în căuşul dealurilor din jur. Înainte vreme singurii stăpânitori ai acestor locuri erau huhurezii. De la ei se trage şi numele de Hurezi.

În mijloc se află biserică albă, proaspăt construită.

O vedeai mai bine de-aproape, în juru-i fiind îngrămădeală mare de şoproane, unde lucrau pietrarii, de căsuţe de chirpici încropite pentru a fi locuite de meşterii de tot felul, de stive de cărămizi şi lemne.

Deşi zidăria bisericii era terminată, meşterii zidari mai aveau încă mult de lucru. De jur-împrejur, pe trei laturi ale bisericii, aveau să ridice abia de-aici înainte casa domnească şi chiliile mânăstirii.

Coborât din căruţă să-şi dezmorţească picioarele, Simion se apucă să colinde printre meşterii de aici, care, împreună cu calfele lor, formau mulţime mare, câtă încape într-un sat... Nimeni nu-l lua în seamă. Se vede că erau deprinşi cu trecătorii, cărăuşii care aduceau materiale, fiecare având ştiinţă cui să i se adreseze şi cum s-o scoată la capăt.

Intră în biserică.

Aici erau înălţate schele pe lângă ziduri şi la lumina torţelor lucrau zugravii înconjuraţi de calfele lor. Îi recunoşteai uşor pe meşteri, căci ei se aflau în centrul micului grup de pe o schelă, li se dădeau condeiele şi culorile la îndemână, ei erau cei care făceau chipurile sfinţilor şi dădeau porunci scurte.

Mirosul înţepător al văpselelor se amesteca cu cel al fumului, plăcut miros, căci cineva avusese grijă să pună câţiva bobi de răşină în smoala care ardea. Îţi era greu să te crezi într-o biserică. Zvonul glasurilor răsărind când într-un colţ când în altul mai puternic, bucăţi mari de perete încă goale, un chip de sfânt îndreptând spre lume doar un singur ochi, în alte părţi veşmântul terminat aşteptând să fie încununat de un cap cu nimb, iată ce i se înfăţişă lui Simion în lumina amestecată de zi cu cea pâlpâitoare a torţelor.

— Aş putea vorbi cu vătaful pictorilor?

Întrebarea o adresase unui tinerel cu straile pătate de văpsele, cu un umăr osos şi ascuţit ieşind prin ruptura cămeşii. Acesta îl privi un timp ca şi cum n-ar fi înţeles întrebarea, apoi îi dădu drumul:

— Ciocârlia de-i căta
Peste pupăză vei da
Şi cu penele-i stropite
Crezi că-i pasărea dorită.
Pe vătaf de-l vei căta
Peste un păun vei da.
Eu nu zic că-i lucru strâmb
Dar să nu-l aud ţipând.

Cei aflaţi în jurul tinerelului izbucniră în râs. Întoarse capul chiar meşterul lui, un bărbat cu chip rotund şi cu ochii uşor bulbucaţi.

— Măi Luca, tu ai să dai într-o bună zi de dracu' cu pildele astea care-ţi izvorăsc din gură.

— Să dai de dracu' căutându-l pe afurisitu', nu-i lucru mare, meştere Preda. E mai puţin chiar decât dacă-aş întâlni un tătar în cale. Că tătaru' are spadă, pe când dracu'-săracu', se duce ca un fum de îndată ce fac semnul crucii cu condeiul ăsta pe care domnia-ta mi l-ai pus în mână.

— Aoleu! Pe mine să nu mă bagi în asemenea trebi!

— Dar, ce? Nu m-ai învăţat domnia-ta să zugrăvesc încornoraţi la intrarea în pronaos pentru înfricoşarea păcătoşilor? Şi să nu zici domnia-ta că i-ai fi văzut vreodată...

Ceva mai încolo era alt grup, iar meşterul lor se vedea că nu dă frâu liber voioşiei calfelor. Era un bătrân înalt cu faţa îngustă şi ochi de un albastru ca al smalţului curat, lipsit de orice vinişoară străină. Coborâse de pe schelă şi, la oarecare distanţă, contempla o muceniţă cu straie ca pruna coaptă.

Simion se opri lângă umărul lui, atras şi el de încremenirea sfintei. Bătrânul nu se sinchisi de această prezenţă străină. Cu cunoştinţele lui într-ale lumii, Simion îl probălui a fi unul dintre aceia pe care nici lauda nici vreo altă părere nu l-ar fi atins.

În absida din dreapta picta un meşter care iubea mult pasta roşie. Straiele Preacuratei erau o adevărată bucurie pentru priviri.

Meşterul care îndrăgea această culoare era un bărbat vânjos, cu părul şi barba arămie, având pe deasupra acestei ciudate îmbinări, sprâncene albite, de moşneag. Ucenicii îi ziceau Neagoe, adresându-i-se cu mult respect.

Şi pentru că tot se pornise să-i afle pe aceşti meşteri, înainte ca ei să-l ştie pe el, Simion se interesă şi de ceilalţi aflaţi pe schele.

Ucenicul cercetat asupra lor îl privi cu curiozitate. Era îmbrăcat ca un călugăr, aşa cum mulţi de aici purtau haine date de mânăstire: haină cenuşie, grosolană, ilic negru şi un potcap pentru creştetul capului.

— Apoi la noi lucrează mulţi, că se cere să terminăm totul în vară, când culorile se usucă mai bine şi nu mai asudă pereţii. Este şi meşterul Stan Andrei, care abia a venit de la Sfântul Munte[2], Ioachim care se pricepe la punerea ipsosului în forme, mai ştiu eu câţi sunt? Pe cine caţi domita?

— Aş avea treabă cu cel mai mare.

— Apoi spune aşa... E meşterul Constantinos, dar bine ar fi să nu-l rupi de la ale lui, că se mânie foarte tare. Mai bine aşteaptă să terminăm cu toţii lucrul, să se golească biserica. Atunci vei vedea un bărbat îndesat îmblând de colo-colo şi mormăind. Nici atunci să nu-l tulburi. Îi place să cerceteze lucrul de peste zi de unul singur. Uneori cheamă câte un meşter la sine, dar niciunul nu se duce nechemat... Aşteaptă-l domita la ieşirea din biserică, se poate să fie în toane bune şi atunci poţi să-i spui ce ai pe inimă.

Simion îi mulţumi ucenicului de această lungă lămurire care îl scutea să-l supere pe vătaful pictorilor.

Se auzi strigat de cărăuşul care-l adusese şi merse cu el la egumenul mânăstirii să-i rostuiască şederea într-un fel de şopron lung, de altfel cu pereţi de chirpici bine legaţi şi cu laviţe cu picioare bătute direct în pământ, ce serveau drept paturi. Îşi lăsă pe una din ele desaga şi plecă să cerceteze împrejurimile.

Îl atrase mirosul de pâine coaptă. Într-o lature a taberei erau câteva cuptoare de lut în jurul cărora roboteau nişte femei îmbrăcate în straie cenuşii şi, se vede, dintr-o prevedere a ispravnicului, acestea erau mai toate femei bătrâne. Pe o pocladă mare aşternută pe pământ se stivuiau pâinile. Ceva mai încolo se pregătea cina în cazane mari de aramă. La această treabă dădeau o mână de ajutor câţiva slăbănogi, se vede, pripăşiţi din milă. Simion îşi zise că orice necăjit e primit aici şi i se dă demâncare. Dar lucrurile nu şedeau chiar aşa. Se convinse de asta imediat ce încercă să se aşeze acolo, de altfel cu gândul bun, de a da o mână de ajutor. Răsări ca din pământ lângă el o femeie trupeşe, cu ochi scăpărători.

— Dacă ţi-ai pus în gând să mănânci de pomană, rea socoteală ţi-ai făcut, moşule. Uitaţi-vă la ăsta, fetelor, are faţa rasă; l-o fi scărmănat careva şi i-a luat podoaba feţei drept plată.

— Nu-mi place cum vorbeşti, femeie. Vezi-ţi de ale tale.

---

[2] Muntele Athos – insulă grecească cu mânăstiri înfiinţate încă de pe vremea Imperiului bizantin. Erau şi câteva mânăstiri înfiinţate de domnitorii români.

— Io-tă-te la el! Are şi coraj, spânul! Vine după un blid de fiertură şi spune că nu-i place de mine...

— Poate că nu fiertura o cată, ci i s-a făcut şi lui să audă voce dulce de muiere, îşi dădu cu părerea un bărbat cu înfăţişarea de hâtru făcându-i cu ochiul lui Simion. Aşa o voce ca a matale, lele Domnico, pe care, pentru multele fapte bune, ţi-a împrumutat-o îngerul Judecăţii de Apoi de la trâmbiţa sa, că tot se temea să nu cumva să rugineasc㠄 până ce o va folosi...

— Ehei... neică Arbănaş, nu ţi-o fi plăcând vocea mea, dar găluştele pe care ţi le pun în mâncare sunt bune?

— Bune, nu zic ba, şi încă şi mai bune dacă-s presărate cu ceva pişcător din care matale nu duci lipsă.

Simion întoarse spatele acestei ciondăneli. Dar în jur se şi formase cerc de curioşi, în cea mai mare parte – cărăuşi care făceau popas până la un viitor drum. Trebui să răzbată prin acest cerc, cu priviri plecate. Îşi făcu loc, simţind, ca de fiecare dată când intra într-un bocluc ca acesta, furnicăturile sfielii. Cu atât mai abitir îl încercară ele cu cât la marginea cercului stătea la priveală căruţaşul care-l adusese, împreună cu un boier voinic. Amândoi cu zâmbetul pe buze.

— Jupân Simioane, acesta e ispravnicul Cernica. La dânsul trebuia să mergi, dar matale ai căzut în plasa lelei Domnica.

— E şi ea un vătaf printre crătiţele şi lingurile ei, lămuri cu bună voinţă boierul ce conducea toate aceste lucrări. Dacă o vei lua cu binişorul, vei avea de la ea numai faţa mâncării.

— Să-mi fie cu iertare, boierule, dar nu-i lucru înţelept să-ţi baţi gura de-a surda ca să îndupleci o femeie. Oricum ar fi, tot ea îi dă înainte şi, în aşa fel vorbeşte, că abia după ce i-au ieşit cuvintele din gură se gândeşte la ce a spus.

— Ce să-i faci, meştere? Omul nu face numai lucruri înţelepte. Bag seamă că domnia-ta n-ai prea avut de-a face cu partea femeiască şi poate că ai pierdut partea cea bună a vieţii...

— Partea cea bună au fost îndeletnicirile mele, ispravnice. Ele mi-au adus fior şi necaz, nelinişte şi bucurie, care nu mai lăsau loc şi celor iscate de-o femeie.

— Şi ce anume ştii să faci, meştere?

— Vodă m-a trimis pentru chenarele colorate din interiorul bisericii. Eu am întocmit asemenea modele pe pergament şi Vodă a însemnat cu mâna lui care şi unde să fie puse.

— Vom face după voia lui. Păstrează pergamentul şi să i-l arăţi vătafului zugravilor, meşterul Constantinos.

Pe acesta Simion îl găsi mai pe seară în pridvorul bisericii, aşa cum îl îndrumase ucenicul în straie de călugăr. Îi înmână scrisoarea domnească pe care vătaful, văzând-o scrisă în greceşte, o parcurse pe loc. Aducătorul încercă la rându-i să citească în estimp pe chipul vestitului pictor, să vadă ce anume l-a îndemnat pe Luca, ucenicul întâlnit prima dată, să-i facă un asemenea portret în poezioara lui şugubeaţă.

Constantinos era un bărbat bine legat, nu prea înalt şi cu faţa rasă de culoarea frunzelor de tutun când ele încep să se îngălbenească. Sprâncenele negre şi groase erau ca ale femeilor din popor, care şi le înnegresc cu cărbune, având şi un nume pentru asta „îşi fac lipitori", ca să pară mai ochioase.

Vătaful ridică glas nemulţumit după parcurgerea scrisorii.

— Biserica la mine – sfânt lăcaş este, nu casă domnească, de împodobit cu flori. Am destule pe cap – ai! ai! – câte am pe cap, şi-s destui pe aici care abia se învrednicesc să ţină condeiul în mână. Îmi dă Vodă de ştire că ai adus modele noi. Apoi de modele duc eu lipsă? Am modele folosite la bisericile din Serbia şi Grechia, că am lucrat şi pe acolo, şi nimeni n-a avut ceva împotriva lor, ba mi-au adus faima, aşa s-o ştii domnia-ta!

Faţă de furia aceasta gâlgâietoare, uşor plângăreaţă, a vătafului, Simion nu se simţea pus în încurcătură nici atât cât îl pusese mai adineauri în încurcătură stropşeala femeii cu ochi împungători. Pictorii sunt şi ei oameni cu slăbiciuni, şi una dintre ele este de a cere atenţia celor din jur. Cu o singură vorbuliţă de admiraţie îi dai gata, aşa cum poţi deschide lacăte ruginite cu firava iarbă a fiarelor.

— Cine nu ştie de faima domniei tale, cinstite meştere? Ea a făcut înconjorul Adriaticii şi a Mării de Marmara. Dar tocmai de aceea domnia-ta ştie mai bine decât un netrebnic ca mine că pictura trebuie să ţie casă bună cu construcţia de zidărie a sfântului lăcaş. Dacă în Grechia bisericile se fac după un plan în cruce, iar la cele din Serbia arcurile sunt sprijinite pe stâlpi care ocupă interiorul, apoi acestea de la noi, şi mai cu osebire aceasta care tocmai s-a zidit, are mai multă libertate în interior, aşa cum este lipsită de stâlpi, cupolele par înălţate mai sus şi-ţi cer osteneala să ridici privirile spre ele. Este altceva. Şi atunci e firesc ca şi pictura să fie în alt fel.

Meşterul grec se dădu doi paşi îndărăt să-l vadă mai bine pe cel ce-l înfrunta astfel.

— Mă înveţi tu pe mine? Te-ai văzut cu pitac domnesc şi te crezi cineva. Poate vrei să pui rânduială în toate de aici... Gata, dacă-i pe-aşa, las totul baltă şi mă duc unde-oi vedea cu ochii. Eu de comenzi nu duc lipsă.

Îi întoarse spatele, punând în smuceala umărului toată furia care i se năzărise. Dar după ce făcu câţiva paşi îşi aduse aminte că era poruncă

domnească sau, poate, crezu că l-a înfricoşat destul pe noul venit cu ţipetele lui. Se întoarse şi se stropşi la el din depărtare:

— Să te duci la Iosif ierodiaconul, să se spele el cu tine pe cap. De azi înainte pe mine nu mă priveşte ce fel de chenare veţi face. Asta e partea de umplutură. Eu fac pictură adevărată, nu umplutură!

Şi ieşi cu năduf.

Şi pentru Simion era cam de ajuns pentru ziua de azi. Reuşise să adune lumea în jurul său, ca la bâlci, să şi-l pună în cap pe mai marele pictorilor. Destul de abătut, se îndreptă spre şoproanele unde se îndreptau cu toţi la ora asta.

Meşterii, atâţi câţi Simion apucase să cunoască, erau adunaţi împreună cu alţii la o masă anume, neamestecându-se cu ucenicii. La vreo două mese lungi se aflau tinereii stând mai înghesuiţi. Se auzi strigat. Era Luca. Tânărul se îndesă într-unul din stânga sa, făcându-i loc să se aşeze.

— Ei, jupâne, l-ai găsit pe vătaful nost'? I-a fost dulce au aprigă cătarea?

— Lasă asta, Luca, îl certă un tovarăş de preste masă, mai bine adu-ţi aminte că ai greşit albastrul cerut de meşterul Preda. Ai să te vezi dat afară înainte de a fi învăţat meserie.

— Nu-i nimic. Că de găsesc un loc sub soare, nu dau bice la picioare. Mă întorc la mine-n sat şi zugrăvesc casele oamenilor în loc de biserici.

După vorbirea-i pripită se vădea că Luca-i oltean de prin părţile locului. Punea mult neastâmpăr în ceea ce făcea, şi dacă avea un cântecel pe buze şi o fiertură caldă în pântec, orice treabă îi venea la îndemână. Altfel, în jurul mesei nu-şi prea făcea loc vânticelul vorbăriei. Oamenii sorbeau fiertura ca la un popas bine meritat şi se ştergeau cuviincios la gură cu dosurile palmelor după ce terminau.

Dacă-ţi ridicai privirile, zidul verde al pădurilor de pe dealuri îţi amintea de singurătatea locului. Biserica albă care se vedea din locul acesta în întregime, părea o podoabă aşezată într-o casetă căptuşită cu atlaz verde. Coloanele zvelte ale pridvorului, împărţind întunericul de sub arcade în felii îngemănate de răcoare păreau, ele şi numai ele, să susţină toată înălţimea construcţiei, turlele lungi cu ferestre înguste, cele trei nivele ale acoperişului, sigur că zidarul ei va fi avut o anume socotinţă pentru a da soliditate lăcaşului, dar aceasta rămânea o taină a sa, iar pe de altă parte, privitorului i se înfăţişa acest mister al înălţării zidăriei cu mulţime de arcuri şi unghiuri măiestru potrivite deasupra coloanelor intrării mult prea gingaşe. Da, de aici din depărtare ţi se înfăţişa acest mister făcut de mâna omului şi de isteţimea lui. Rămânea apoi fiorul pe care-l încercai păşind pragul pridvorului, însoţit de hora petelor luminoase ce se prefirau printre

arcuri, şi destinderea din nava cea mare a bisericii, unde lumina cădea de sus, în trâmbe aurii, orânduind poteci de beteală.

Poate că domnitorul îşi va fi avut socotinţa lui hotărând o asemenea frumuseţe într-un luminiş de codru. Dar de-aici înainte locul va avea nu numai un nume ci şi un rost, de sărbători oamenii îşi vor face drum la mânăstire, pădurile se vor umple de zvonul glasurilor lor, poate se va înjgheba şi o aşezare omenească prin preajmă.

Îmbărbătat de asemenea gânduri, ce-i erau cu prisosinţă de folos după întâmpinarea făcută vătafului zugravilor, Simion porni după-masă să-l caute pe ierodiaconul Iosif. Era acela înalt şi slab pe care-l întâlnise în biserică, neîndrăznind să lege vorbă cu el. Se gândi că o mai apropiată cunoştinţă ar fi dacă-ar intra din nou în biserică şi ar cerceta bucata de zid la care-l văzuse lucrând. Şi într-adevăr, privind lucrul lui, Simion prinse a înţelege de ce tocmai la acesta fusese trimis. Nu era deloc prost grecul şi, aşa pripit cum se arătase, văzuse în lucrul lui Iosif o cunoaştere a înfloriturilor păstrate între filele manuscriselor, deci el, mai ales, era în stare să aibe înţelegere pentru desenele de chenare cu care Simion venise pregătit.

Caligraful are spre folosinţă un spaţiu restrâns. În el rânduieşte scrierea şi o înfrumuseţează cu iniţiale, frontispicii şi chipuri. Nu-şi poate îngădui prisosul, aşa cum golurile ar strica armoniei. Adeseori silueta unui sfânt e mai mlădioasă decât ar fi firesc, încadrându-se în chenarul sau scrierea ce-l împresoară, făcând el însuşi parte din ea.

În calitatea-i de zugrav, Iosif se văzuse în faţa unei întinderi cât un pogon. Nu-l aşternuse cu sfinţi în haine ţepene. Le migălise faldurile veşmintelor mai mult decât ceilalţi confraţi. Spaţiul din jur îl folosise pentru peisaj delicat cu vrejuri de frunze şi flori, desenul era şerpuitor, iar culorile ţineau armonie cu cele din chenar.

Ierodiaconul Iosif ascultă toată tărăşenia lui Simion cu ochii mijiţi, arătându-i un obraz albăstrui în perii rari ai bărbuţei rare.

— Îmi place că lauzi rânduiala manuscriselor, jupâne, dar dacă eşti stăpân pe asemenea treabă de ce nu ai rămas la ea?

Îl privi deodată chiar în lumina ochilor înălţând sprâncenele, parcă bucuros că l-a pus în încurcătură.

— Vodă m-a trimis...

Sfinţiei sale nu-i plăcu răspunsul. Ar fi vrut poate să audă că dorinţa cea mai vie a acestui caligraf era de a trece la zugrăvirea pereţilor... Îşi scărpină pe dedesupt bărbiţa rară, ca şi cum ar fi vrut s-o înfoaie.

— Dar am lucrat o vară întreagă cu nişte zugravi din Italia, adăugă Simion în nădejdea că-i va abate gândurile pe un făgaş mai prielnic.

— I-auzi! făcu neîncrezător ierodiaconul, nu se ştie pentru care motiv înveselit deodată. Şi... ai trecut la papistaşi?

Omul făcea parte dintre cei cărora le place să zădărască, să abată vorbirea pe făgaşe neaşteptate, doar-doar va scoate totul de la cel din faţa lui ca dintr-un sac pe care-l scuturi bine. Dacă-ar fi fost ceva mai tinerel decât el, Simion i-ar fi iertat pornirea pe hărţuială, în aparenţă nevinovată. Dar simţea că-l urăşte tocmai pentru că erau de vârstă apropiată şi aveau aceleaşi preocupări. Curioasă mai e şi firea omului, îşi zise, şi hotărî să se prefacă a nu băga în seamă gustul de hârjoană al noii sale cunoştinţe.

— N-am trecut încă, îi aruncă el răspunsul, tot aşa în doi peri ca şi întrebarea.

— Aşa... aşa... aprobă celălalt mişcându-şi capul ca o limbă de clopot cu o gravitate fără rost. Avea gâtul cam gros, cu falduri de piele încreţite, ca o bătrână broască ţestoasă. Era limpede că nu-i venea la-ndemână că se procopsise cu acest om despre care nu ştia dacă-i ucenic sau calfă, dar nu-i sta în fire să izbucnească, aşa ca vătaful zugravilor, ci o lua pe îndelete. Înălţă capul, împungând aerul cu bărbuţa sa firavă şi-l întrebă, de data asta cu seriozitate:

— Ştii să faci treaba zugravului de la alfa la omega, ca să zic aşa? Te pricepi să pregăteşti culorile şi să le aşterni pe un părete?

— Nu chiar. Am stat mai mult în preajma altora care făceau treaba asta.

— E bine că eşti cinstit şi o spui. Vei fi domita om umblat, dar să nu-ţi fie cu supărare, cu oamenii ăştia umblaţi lucrurile stau cam aşa: prind de ici puţin, de dincolo altceva, dar nu numaidecât partea care ar rotunji plinul cunoştinţelor. Până la urmă ştiu de toate, dar nu se pricep la ceva făcut prin propriile puteri.

— Sunt caligraf, meştere, ţi-am mai spus-o.

— Apoi împodobirea manuscriselor e treabă de canţilerie, treabă boierească, ca să zic aşa. Îţi cumperi din târg văpseluri, le aduni în chiupuri mici şi apoi şezi la masă şi le aşterni cu condeiele pe foaia de hârtie. Pe când treaba zugravului e salahorie curată. Geaba ar avea ştiinţă zugravul să facă un chip cu cărbunele pe peretele alb, dacă el n-are habar să puie destui câlţi sau paie în grundul de mortar, dacă n-a făcut de multe ori cu mâna lui făioara zidului[3] sau albul de plumb[4], dacă nu ştie să osebească glicasmul[5] de sarcă[6]. Dacă nu se pricepe la lucruri de felul ăsta chipul nu va căpăta

---

[3] Făioara zidului – pulberea albă obţinută prin măcinarea unei tencuieli vechi.

[4] Alb de plumb – alb de icoane; obţinut prin ţinerea unor fâşii de plumb în oţet, iar vasul se ţinea în bălegar ce fermentează.

[5] Glicasm – amestec alb, ocru şi cinabru pentru colorarea carnaţiei sfinţilor.

[6] Sarcă – amestec produs în acelaşi scop, ceva mai roşietic.

dulceaţa culorii şi nu va sta pe perete să-l vadă şi nepoţii. Hai cu mine, să văd dacă-ţi place şi dacă te simţi în stare a te înhăma la asemenea treabă!

Simion îl urmă în acele şoproane depărtate de tabără, unde se pregăteau culorile. N-avea rost să-i spună ierodiaconului că a mai văzut asemenea ateliere prin ţara talienilor şi nici că el, chiar dacă ştie câte ceva, nu năzuieşte să devină zugrav. Înţelegea că zugravul-călugăr vroia să-l umilească şi, poate, să-l facă să dea înapoi de la gândul de a deveni zugrav.

În şoproanele lungi, luminate prin ferăstruici acoperite cu beşici de bou se aflau râşniţe mari de piatră pe care se frecau grunjii pământelelor folosite pentru culori, copăi pentru amestecuri, lespezi de cremene pe care se frecau amestecurile, foale, rastele cu clondire frumos orânduite, având culori numai bune de întrebuinţare.

Mirosea puternic a rachiu şi oţet, folosite şi ele la unele amestecuri, a fum, a răşină, mirosuri puternice şi tari, care pătrunseseră în hainele celor ce roboteau aici şi în pereţi, dar se vede că oamenilor puţin le păsa, după cum nu se sinchiseau de pulberea colorată ce plutea peste tot locul, sau de pielea degetelor lor, tăbăcită de prafurile colorate, contopite toate într-un fel de cafeniu ca scoarţa de copac.

— Ei, iaca aici ar trebui să-ţi începi ucenicia, jupâne, zise meşterul Iosif, cu un zâmbet ce se iţea la pândă, ascunzându-se în brazdele adânci din jurul ochilor.

Erau într-adevăr mulţi tineri ucenici pe aici, unii păreau copilandri cu totul necopţi, dar se aflau şi alţii mai bătrâiori, oamenii de încredere ai lui Constantinos şi vorbele lor erau ascultate cu sfinţenie de cei mai tineri.

Simion nu punea la inimă că Iosif nu-i recunoaşte nicio pricepere în partea aceasta mai ascunsă a lumii culorilor. Dar nici nu se arătă spăimântat de roboteala aceasta învăluită în pulberi prin care abia răzbătea lumina roşietică a vetrei cu cărbuni aprinşi, totul aducând cu atelierul unui alchimist.

— Mde... Văd că aveţi de toate pentru a scuti osteneala de a aduce culorile de la mari depărtări.

— Să ştii domnia-ta că nu s-a scutit nicio osteneală pentru înfrumuseţarea acestui mare lăcaş... S-au adus şi boiuri de care zici, de la mari depărtări. Pământ de Sienna, din care scoatem ghiulbahar[7], lazurit de Persia[8] pe care-l pisăm bine ca să scoatem lazurul pe care apoi îl amestecăm cu apa de tărâţe pentru a sta mai bine pe pereţi. Dar de ce să aducem mai multe când avem şi coaje de nucă şi scoarţă de mesteacăn pentru negreală,

---

[7] Ghiulbahar sau culpahar – roşu-cărămiziu.

[8] Lazurit de Persia sau lapis-lazzuli – minereu albastru, uşor friabil.

şi cărbune din cel ruginos pentru chinovar[9], cât despre var, acesta se află din destul, şi dacă-l păstrăm în varniţă două-trei luni, dă albul durabil, bun pentru linăul de câmpuri[10].

— Ştiu, meştere, am şi gustat din albul acesta, că numai gustul îţi spune dacă-i bun ori prost.

— Vezi bine, se cade să nu fie nici amar, nici să strepezească gura pentru a-ţi da încredinţarea că nu mucezeşte, încuviinţă zugravul-călugăr, căruia nu-i prea venea la îndemână să vadă că nepoftitul mai ştie şi el câte ceva. Dar osteneala zugravului, continuă el, nu e de ici – de colo, şi dacă a aşternut o culoare, nici că se termină totul, aşa cum e pentru cei ce aştern culorile pe foaia de hârtie. El singur îşi pregăteşte câmpul din var şi câlţi bine tocaţi, apoi îl unge cu gledul, iar când se apucă să aştearnă culoarea o pune în straturi. Dacă ea va fi roşie, atunci primul strat e din minău de plumb şi alb de var, al doilea din chinovar şi ultimul din ghiulbahar. Păretele e altfel decât foaia de hârtie, meştere. El îţi cere răbdare şi pricepere şi numai după aceea te va răsplăti cu trăinicia şi frumuseţea lui.

Simion avu un zâmbet fugar, nădăjduind că fumul din atelier i-l va ascunde. Ierodiaconul Iosif îi zisese „meştere”, şi odată cu aceasta înflăcărarea de a-i dezvălui tainele meseriei se mai stinsese un pic, aşa precum cleiul ce dă în clocot se potoleşte dacă sufli în el cu o ţeavă de trestie. Simion îi cetise firea: una din acelea ce culege mare plăcere zgândărindu-i pe alţii şi pune în faţă neîncrederea atunci când leagă o nouă cunoştinţă.

Trecură printr-o săliţă, unde, în oale mari, pline cu oţet de vin, se pregătea albul de plumb, apoi ajunseră într-un şopron mai curat şi aerisit, unde câţiva ucenici şedeau la mese şi pregăteau condeiele de tot felul ce aveau să le folosească zugravii. Condeie mari, cu fire din păr de porc, pentru întinderea cleiului pe tâmpla altarului, condeie cu fire culese din coama măgarului sau din chişiţa[11] boului, bune pentru a întinde linăul pe perete şi altele mai mici, cu peri moi de veveriţă, cu care se da ocolul cununiţelor[12] sau alte linii mai delicate. Smocurile de peri erau udate, stoarse şi bine potrivite, apoi erau puse în pană de vultur de erau mici, sau într-un beţigaş bine rotunjit şi legate cu ibrişim[13] ceruit.

---

[9] Chinovar – roşu.

[10] Linău de câmpuri – alb cenuşiu, folosit la fonduri. Se obţinea din pigment negru din cărbune de stejar, lapte de var, în amestec cu puţin var nestins.

[11] Chişiţă – smoc de peri aflat deasupra copitei bovinelor.

[12] Cununiţe – aureolele din jurul capetelor.

[13] Ibrişim – aţă de bumbac.

Simion îi mulţumi meşterului că-l purtase să vadă truda oamenilor în straie ponosite, trudă ce sta îndărăptul sfinţilor mari şi senini de pe zidurile bisericii.

Asta-i aduse o dulce mângâiere călăuzei sale, care clipi mărunt din ochi, ca o pisică ce a fost scărpinată pe creştet.

Când ajunseră în prag adăstară, lipindu-şi spinările de uşorii de lemn ai uşii, căci afară se pornise o ploicică deasă, aşa cum se pornea aproape pe fiece zi în locul acesta.

— Ei, ce zici domita, te încumeţi a face chenarele fereştilor, aşa cum ai face chenarul unui manuscript?

— Dar nici nu am năzuit la una ca asta, sfinţia-ta. Eu am adus modelele pe care vodă le-a cercetat şi veţi face cum veţi crede de cuviinţă să le puneţi pe zid. Pentru mine se va găsi un locuşor. Iată, să leg condeiele sau să întind linăul pe pereţi. Oricum va fi acest locşor, îl voi socoti bun, căci voi fi alături de domniile voastre.

— Numai la asta năzuieşti domita?

— Nu e de ajuns?

Ierodiaconul Iosif înălţă privirile spre ceaţa ce se aşternuse peste dealuri. În pâcla aceasta şi ochii săi păreau mai şterşi. Nu-i plăcea că se procopsise cu un asemenea ucenic. Unul la fel de bătrân ca el, care nu era pornit pe ascultare. Şi, de altfel, lucra mai bine aflându-se singur, fără ochi curioşi aţintiţi peste umărul său. Îl va învăţa şi pe acesta să-i cunoască năravul şi poate-l va îndepărta.

Simion vedea că nu-i primit cu prietenie. Dar i se năzărise alt gând, faţă de care reaua voinţă a celuilalt păIea. I se năzărise că va face un drum peste câţiva ani în locurile acestea şi va vedea lume multă adunată la un praznic şi, deasupra capetelor tuturor va zări în depărtare ferestrele bisericii închenăruite de modelele iscate chiar de priceperea lui. Vedenia asta era atât de puternică, încât parcă-şi simţea junghetura gâtului amorţită de cât stătuse cu capul ridicat în sus, să le privească mai bine. Ăsta era chiar demonul trufiei care venise să-i dea târcoale.

O porni pe urmele lui Iosif să străbată curtea prin ceaţa lăptoasă. Dar parcă avea aripi la picioare, îndreptându-se spre vedenia aceea a lui, care-i ungea pieptul ca oloiul cel bun de măsline.

— Piei, codiţă îmbârligată! se adresă el peste umăr drăcuşorului acela ce-şi vârâse în cap să-l facă să se simtă bărbat falnic, pe el, un om nestatornic, pe care de la o vreme îl cam dureau călcâile şi nu ştia cum să le oblojească mai bine, şi inspirat, pe el, un caligraf oarecare, ale cărui manuscrise se aflau răspândite prin diferite biblioteci, de nu le mai ştia urma.

— Ai zis ceva? îşi întoarse obrazul spre el cel mai-nainte mergător.

— Nimic, sfinţia-ta. N-am zis nimic.

XII
SUB POALA PĂDURII

Meşterul Nichita se afla la cinci dimineaţa în picioare. Îşi împrospăta faţa cu apă ca gheaţa de la un şipot de sub streaşina pădurii.

În noaptea aceasta avusese un vis care-l ţinea încă în mrejele lui. Se făcea că Gina înainta spre el, mlădie şi zâmbitoare, şi-i spunea că a pregătit carâta de plecare. I-o şi arătase. O carâtă aurită, din aceea numai pentru două persoane, cu ferăstruici ce pot fi acoperite cu perdeluţe uşoare.

Nu-şi mai amintea s-o fi visat pe Gina. Credea că a uitat-o demult. Dar iată, îi apăruse atât de vie, până şi zulufii ce-i cădeau pe tâmple îi vedea fir cu fir. Gina era soţia prietenului său Matteo, alături de care lucrase la Florenţa ani la rând. Fusese găzduit în casa lui.

Femeia îşi pusese în joc toate farmecele pentru câştigarea meşterului valah. Numai că acesta se făcuse a nu băga de seamă, căşunându-i mult necaz frumoasei florentine, care era orgolioasă foarte.

În urma unui scandal, în care Gina îşi certa bărbatul că a băgat-o slugă la valahul acesta care mânca cât şapte, Nichita îşi părăsise gazda. Şi tare îl mâhnise pe Matteo! Nu ştia, bietul, cum să-şi ceară iertare pentru scandalul făcut de nevastă-sa. Dar mai bine că nu prinsese de veste că aceeaşi femeie se strecura în rochii uşoare în atelier când îl ştia pe Nichita singur şi se lipea de umărul lui cu chip că-i cercetează lucrul şi pieliţa îi era parfumată şi rochiile răcoroase, ca din întâmplare deschise la nasturii de deasupra sânilor... Câte nopţi se perpelise Nichita la gândul cărnii aceleia fragede, ieşite parcă din roze şi crini! Avusese el prietenii cu alte florentine, dar tocmai pe aceasta se îndărătnicea s-o dorească mai abitir. Îşi spunea, însă, că de va fi să muşte lemnul, de ea nu se va atinge, iar de-o va face – îi va spune prietenului său să-i taie un braţ. Era prea cumsecade omul cu el, musafirul şi învăţăcelul, ca să-i aducă asemenea necaz.

Şi iată că în această dimineaţă, la aproape douăzeci de ani de la petrecerile sale florentine, Gina îi răsărise la fel de luminoasă şi proaspătă ca atunci, şi mai abitir răsărise din pâclele nopţii părerea de rău că lăsase bucuria să-i scape. N-avem drept să dispreţuim favorurile vieţii, ele vin rareori şi se duc apoi în neant, lăsând doar cenuşa părerilor de rău.

„Eh, Nichita, se vede că ai îmbătrânit, dacă un vis te poate tulbura în aşa un hal..."

Coborând din pădure, i se năzări că, tot atât de limpede cum o văzuse pe Gina, stătuse înainte-i sculptura din lemn aurit a carâtei aceleia minunate. Era în stare să deseneze cu degetul în aer medalioanele ce închideau în ele capete de satiri, frunze mlădioase de acant, ciubucele ca nişte şnururi. O

asemenea carâtă putea exista numai în vis, dar motivele bogatei sculpturi erau exact ce-i trebuia lui pentru scaunele împărăteşti din biserică, mai puţin capetele de satiri care puteau fi înlocuite cu nişte rozete cuminţi. Se culcase chinuit de gândul că nu va fi în stare să sculpteze nişte jeţuri cum nu se mai văzuseră. Să repete motivele făcute la strane, nu vroia. Se vede că gândul umblase în timpul somnului şi scotocise în toate amintirile lui. Şi iată-l acum întrebându-se dacă se cădea să cioplească rotunjimile ca nişte sâni din visul său, rotunjimi ce vor da lemnului dulceaţa şi catifelarea cărnii, frunzişul bogat, numai bun să prindă în umbririle sale dorinţele şi părerile de rău care-l încercau pe el acum.

Chinuit de aceste gânduri, aproape să treacă fără a-l băga în seamă pe meşterul Istrate. Acesta suia în pădure în fiece dimineaţă însoţit de câţiva oameni. Căuta lemn bun pentru grinzile şi tocurile uşilor trebuitoare la casa domnească. Acu, că biserica fusese terminată, se pregăteau pentru construirea în viitorii ani ai casei domneşti şi ai unei bolniţe[14]. Lemnul trebuia găsit de pe acum pentru a avea timp să se usuce.

Istrate este un bărbat mărunt de stat, cu faţa smeadă şi părul negru-corb. Nu seamănă el cu Strâmbă-Lemne, poate numai umerii prea largi pentru o asemenea statură şi mâinile ca nişte cazmale să-i trădeze puterea, dar priceperea-i este mai presus de ea. Când zice el: „Bârna asta va sta aici", sau „Greutatea coperişului are numaidecât nevoie de căpriori din acest lemn", apoi nimeni nu-i iese din cuvânt.

— Iar ai să mi te plângi, Nichita, că lemnul nu este potrivit pentru strane?

— Apoi acela chiar că nu se potrivea.

— Bine, am să dau poruncă unei păduri să crească aşa cum ţi-e voia.

— Acum nu mă mai plâng.

— Zăău? Aş putea şti care e pricina?

— Am să-l domolesc, meştere. Să spună ce vreau eu. Am în gând ceva anume.

— Aşa deci... De lumina minţii duceai lipsă, nu lemnul, bietul, îţi greşise... şi-i întoarse spatele afundându-se în pădure.

Nichita nu se supără. Mai întâi că are dreptate vătaful lemnarilor, pe lemn nu te poţi supăra niciodată, dacă nu e bun pentru un lucru, atunci se va potrivi neapărat altuia. Poţi scoate orice din el, de la lingură până la uşă de biserică. Şi apoi, ei bine, mai apoi, se află Nichita într-o asemenea stare de plutire în această dimineaţă, încât nici vorbe mai răutăcioase ca acestea nu-l supărau.

---

[14] bolniţă – spital.

În tabără, în zilele de duminică, activitatea era împuţinată. Calfele şi ucenicii, cei mai mulţi tocmiţi de prin satele din jur, erau plecaţi pe la familiile lor. Cei rămaşi nu aveau voie să lucreze, aşa cum e rânduiala în ziua Domnului. Şi totuşi, până la liturghie, fiecare îşi rânduia o trebuşoară.

Meşterul Neagoe, aplecat asupra unui ciob aburit, îşi pieptăna barba roşcovană şi ondulată, căci, spunea domnia-sa, şi păsările cerului îşi netezesc penele şi nu e deşărtăciune să-ţi îngrijeşti podoaba care-ţi încadrează chipul.

Aplecat asupra măsuţei din chilia sa, Ioachim scria carte acasă. Avea soaţă tânără şi gândea că vraja cuvintelor nu e de lepădat când năzuieşti să-şi îndrepte dorul spre tine, măcar că dorul e ca fumul făcliei, de se prăpădeşte smoala, se împuţinează şi fumul până la topire deplină. Aşa că, pe lângă vorbele dulci pe care le scria mai strecura el şi vreo ameninţare, cum ar fi aceea că se va trezi pe neaşteptate cu el acasă, că a făcut rost de un bidiviu care-l va purta ca gândul până-n sat.

La masa făcută din trunchiul unui stejar şedea vătaful zidarilor, meşterul Manea, cu nişte hârtii având semne numai de el înţelese. Un bărbat potrivit de stat, cu părul şi barba albe. N-ai fi putut spune că e bătrân, atâta vreme cât arăta a fi vânjos, avea privirile limpezi şi pielea arsă de soare, cu asprimile bărbăţiei întipărite în cele câteva cute ale feţei.

Simion sta deoparte şi încerca să înţeleagă care-s firele de legătură între acest bărbat şi construcţia atât de limpede, ca un cristal de stâncă pe care natura l-a împlinit o dată pentru totdeauna. Şi dacă tot nu înţelegea nimic, căci avea dinainte un om obişnuit, îşi zicea că omul trebuie să fie de stirpe aleasă, căci pe fruntea sa se citea o asemenea linişte mândră, cum numai la unii seniori întâlnise. Cine ştie? Vreun coborâtor din acei cneji din vechime despre care se vorbeşte, la care hotărârea se cumpăneşte cu o adâncă înţelegere a lucrurilor.

Mai puţin mulţumit de acest răgaz duminical este Vucaşin Caragea, vătaful pietrarilor. Se opreşte dinaintea lui Manea cu picioarele desfăcute, un zdrahon de bărbat pus pe gâlceavă, până şi părul pare răzvrătit, şi-i cere socoteală:

— Păi bine, bre, să stai cu braţele încrucişate şi să laşi timpul să curgă pe lângă tine când de lucru este cu toptanul, nu-i treabă creştinească. Ia poftеşte domnia-ta să-i vezi pe Andrei şi pe Nichita că nu stau cu braţele încrucişate sub cap. Numai eu tândălesc, că vezi domnia-ta, urechile unora devin prea gingaşe în zi de duminică şi nu le place sunetul pietrei. Am să mă duc undeva departe, în inima codrului o să merg, să-mi văd de ale mele şi nu-mi mai pasă ce faceţi voi aici.

— Asta am auzit-o şi duminica trecută, bre Vucaşine. Altceva mai nou n-ai de zis?

— Mai nou, mai nou... Eu vin la domnia-ta ca la cel mai bătrân şi mai cu cap şi domnia-ta mă iei aşa. Nu-i frumos...

Manea surâse pe sub mustaţa subţire, ale cărei colţuri coboară până la barbă. A avut timp să vadă că zdrahonul cu părul zburlit are o pricepere de copil în dezlegarea iţelor încâlcite ale vieţii.

— Vucaşine, felul cum ai scos din piatră seacă frunzele acelea mlădioase ale capitelurilor şi din jurul fereştilor, îţi face cinste. Mi s-a întâmplat să cred, în fapt de seară, că ele au un ceas al lor când vor prinde să foşnească, ca o pădure adevărată. Şi dacă ceasul acesta nu-l vedem cu toţii acum, el va apărea fără îndoială la o dată nebănuită, făcând dovada strădaniei domniei-tale şi a ciracilor pe care i-ai diriguit. Dar omul nu e făcut numai din muncă, bre! Îi este rânduită şi hodina, pentru a prinde puteri.

— Ei iaca! La asta nu m-am gândit. Cum adică, eu am cioplit piatra pentru veşnicie?

— Ai vrut să iasă un lucru trainic, nu-i aşa?

— Aşa, aşa... Dar chiar până atunci nu mi-a fost gândul. Adică domnia-ta crezi tot ce stă zugrăvit acolo?

— Ce să cred, Vucaşine?

— ...Cârciumarul pus acolo să ducă boloboc mare în spate pentru că a pus apă în băutură... măcelarul osândit să poarte o vită pe umeri, pentru că a dat lipsă la cântar... Aşa să fie la ziua Judecăţii? Unde stau scrise toate bazaconiile astea?

— Asta-i partea cu haz a zugrăvelilor noastre, Vucaşine. Aşa e românul, să strecoare o znoavă, cât ar fi el de necăjit. Dacă ai merge la bisericile din Moldova, ai vedea şi alte asemenea născociri. Poate pe unii mai slabi de înger îi înfricoşează, dar ceea ce ştiu sigur e că pentru zugravul care le face e ca un fel de joacă: iacă, eu am prilejul să mă duc cu gândul ceva mai departe decât voi şi dacă vreţi să mă credeţi, n-aveţi decât!

Sârbul, care colindase şi el prin ţările Evropei, întâlnise destui călugări gata să-i sperie pe cei necredincioşi cu chipurile iadului, dar plăsmuirile de aici nu erau deloc înfricoşătoare, asta era, meşterul Manea avea dreptate, plăsmuitorii lor aveau mai degrabă înclinaţie spre şotii şi reuşiseră să facă ceva mai degrabă vesel pe bucata de perete pe care nu se aflau sfinţi împietriţi în mantiile lor ţepene.

Vucaşin se lumină la chip şi-l privi recunoscător pe cel ce-l ajutase să facă asemenea descoperire. Zugravii valahi erau puţintel hoţi şi se încumetaseră să strecoare o urmă de zâmbet printre atâtea înfăţişări solemne şi de spaimă.

— Meştere Caragea, ar fi un lucru plăcut inimii mele dacă ai primi să prânzeşti astăzi împreună cu mine şi cu ai mei, zise meşterul Manea.

În fiece duminică venea soaţa lui, Smaranda, împreună cu câţiva din copiii şi nepoţii lor şi prânzeau laolaltă. Veneau cale bunicică, în căruţă cu coviltir, pe ploaie sau ninsoare, cu gineri şi nurori, cu plozii de ţâţă veneau, căci niciunul din clan nu ieşea din cuvântul Smarandei. Pământurile cumpărate bucată cu bucată, adăugând în fiece an moşiei familiei, erau alese de ea, cunoscute în amănunt de ea, erau gospodărite cu grije, recolta pusă în ordine şi bunurile rânduite fiecărui copil după meritele ce i se cuveneau. Meşterul Manea n-avea timp pentru trebile gospodăriei şi recunoştea că priceperea soaţei sale într-acestea, o depăşea cu mult pe a lui.

Smaranda era ageră, iute şi neînduplecată în hotărâri. Din frumuseţea-i de alt'dată rămăsese semeţia, privirea straşnică a ochilor verzi, talia înaltă şi călcătura pripită, toate la un loc – fiind la mare preţ în ochii meşterului. Se înfăţişa îmbrăcată în haină lungă, de adevărată jupâniţă, cu broboadă înflorată pe cap, neadmiţând hainele cernite care s-o arate bătrână. Aducea colaci rumeni, smântână şi brânză proaspătă şi nu lua în seamă protestele meşterului Manea care spunea că el se poate lipsi de toate acestea. Se vedea înconjurat de familia-i numeroasă şi asculta lămuririle despre treburile gospodăriei ce se cuveneau şefului familiei.

Meşterul Vucaşin mulţumi pentru cinstea de a fi pohtit la asemenea prânz de familie. El era cam neîndemânatic, sorbea ciorba zgomotos şi nu s-ar fi simţit în largul său printre oamenii aceştia înveşmântaţi în haine netezite, parcă atunci scoase din lăzile de zestre. Dăduse de dimineaţă un ocol prin aria cuhniei[15], văzuse pregătirile făcute pentru prânzul de azi, zborul fulgilor de la găinile jumulite, jeratecul pregătit pentru perpelirea berbecilor şi tânjea de pe acum la ospăţul cu baierile inimii descătuşate, cu veselie şi vorbărie învălmăşită.

Un lucru e limpede: în zi de sărbătoare omul are alte purtări şi fiecare aşteaptă altceva de la cei din jur. Sunt unii care se poartă în toate zilele la fel – cu drămuiala puterii, cu cumpătare – fiind conştienţi că odată cu fiece zi se scurge o parte din puterile lor. Aceştia sunt înţelepţii. Ei se bucură de duminecă, întocmai ca de un ţinut ce li se oferă puţin câte puţin şi niciodată nu-l vor avea în întregime. Vucaşin făcea parte dintre cei ce ştiu perfect de bine ce să facă cu mâinile şi cu odgoanele vânjoase ale umerilor lor, duc poveri fără să crâcnească, dar când e vorba de odihnă se simt nevolnici, desprinşi din fiinţa lor şi nu-s în stare să contemple nemărginirea.

---

[15] cuhnie – bucătărie, care la casele domneşti şi mânăstiri se făcea aparte de corpul central de clădiri.

Slujba de duminecă se oficia în poienița de arini din apropiere, căci schelele ce umpleau zidirea cereau răgazul pentru isprăvirea lucrului.

Stareţul Ioan purta doar patrafirul peste veşmintele călugăreşti. Diaconul Procopie avea o voce subţirică pe care vântul o fura pe dată pentru pustietăţile din jur lăsând prea puţin pentru urechile celor adunaţi aici.

Stăteau şi aici în rânduială: la dreapta bărbaţii, la stânga puţinele femei, şi dacă n-auzeau prea bine slujba, prindeau în răstimpuri sunetul mărunt al frunzişului şi ciripitul păsărilor. Poieniţa străjuită de arini şi de mesteceni cu frunza rară căpătase viaţă deosebită de a locurilor din jur, primind această adunare de oameni înveşmântaţi de sărbătoare, furând gândurile lor spre îndeletniciri mai lumeşti, amintindu-le de câte mai au de făcut.

Neagoe, meşterul zugrav cu părul negru şi barba arămie, se gândea la scena din pridvor, cea cu păcătoşii care se îndreptau spre gura balaurului, care vărsa fluvii de foc. O desenase şi, în săptămâna ce avea să urmeze, avea s-o termine. Vedea ca aievea roşul trebuitor pentru flăcări, un roşu-arămiu, altul decât cel pentru straiele Fecioarei.

Ierodiaconul Iosif bătea cu năduf mătănii izbindu-se cu fruntea de pământul gol şi, în răstimpul cât nu o făcea, se întreba de unde luase acel amărât de Simion florile gingaşe şi nemaivăzute din pergamentul pe care i-l înfăţişase. Nu-l credea că umblase tocmai în ţara talienilor. Sfinţia-sa Iosif avea darul neîncrederii şi nu-l punea la socoteală printre acele păcate pentru care trebuie să ceri iertare divinităţii.

Constantinos sta rezemat de un arin şi simţea aşa, ca un fel de mângâiere, privindu-l pe diaconul Procopie, care avea un soi de frumuseţe de arhanghel şi o nepăsare de cioban. Ochii lui negri străluminau într-o perfectă uitare de sine. Gâtul firav părea o funie stoarsă de orice vlagă. Dacă i-ai fi dat la o parte sutana ai fi dat de un piept scofâlcit, chiar pieptul din care scotea sunetele acelea subţirele şi întretăiate. Ţinea cădelniţa cu degete încovrigate, ca şi cum ea ar fi atârnat cu mult mai mult decât credeai şi el se căznea din răsputeri s-o ţină.

Oare el apare astfel în faţa celor mai mărunţi din această tabără? I-a văzut pe unii înlemnind când le vorbeşte şi, oricum, în juru-i se face totdeauna linişte. Dar lui nu-i stă în gând să-i prigonească şi dacă ar fi să-şi aleagă un îndemn de urmat acum, apoi mai degrabă şi-ar alege pe cel ce zice: „dragostea îndelung iartă", şi chiar i-a iertat pe unii care au greşit şi nu i-a pârât la staroste.

În răgazul acesta mai mult nedorit de la lucrul său, meşterul Constantinos ar vrea să-i meargă vestea de om bun şi-l chinuieşte gândul că e mai degrabă temut.

Îşi scarpină pieptul păros uitând că la slujbă nu se cuvine asta. De fapt, o asemenea stare de nemişcare şi contemplaţie este prielnică pentru gândurile ce-i vin în legătură cu înfăţişarea chipurilor omeneşti. Totdeauna la slujba de duminică se gândeşte la asta, că în rest nu prea are timp. Şi asta pentru că are înainte o misie grea: aceea de a înfăţişa în pronaos familia ctitorului bisericii dimpreună cu tot alaiul Cantacuzinilor, cu care se înrudeşte. Lucru cu totul nou, ce iese din canoanele erminiilor[16], pe care el le cunoaşte bine. Dar nici nu se cade să nu împlinească dorinţa unui client atât de generos cum e Brâncoveanu. Deocamdată, zugrăvise în pronaos statura fiecăruia din alai urmând să înfăţişeze deasupră-le şi chipurile oamenilor. Pentru aceasta, Constantinos stătuse iarna trecută la Curtea domnească, făcând pe tăleraşe mici de lemn portretul fiecăruia din familia domnitorului. Nu i se cerea să înfrumuseţeze chipurile, după cum nici nu respectase straiele bogate pe care membrii acestei familii princiare le purtau. Brâncoveanu dorise ca toţi să stea acolo – smeriţi şi solemni – ca la o slujbă. De altfel, nici Constantinos nu s-ar fi priceput să prindă în amestecul văpselelor trecerea unui gând pe obraz, aşa cum se pricep meşterii italieni. Şi totuşi, se văzuse stăpânit la un moment dat de un îndemn necunoscut: de a înfăţişa, prin puterea condeiului, îmbinarea ciudată dintre solemnitatea de pe obrazul domnitorului şi tristeţea din privirile sale. Când îi stătuse în faţă pentru portret, privirile Brâncoveanului alunecau deseori într-o parte, puţin obosite şi preocupate, ca şi cum ar fi căutat ceva într-un ungher întunecos. Apoi deodată se întorceau spre meşter, cu un zâmbet subţirel se întorceau, ca şi cum ar fi cerut iertare de acea rupere de moment. Era firesc să fie preocupat de multe, dar era de toată lauda râvna de a nu supăra pe cel din faţa sa, chiar dacă el era numai un zugrav de biserici. Şi când zâmbeau, ochii acestui bărbat erau strălucitori şi calzi, în timp ce chipul prelung rămânea aspru, cu brazdele de oboseală săpate în lungul obrazului smead.

Constantinos se străduise să prindă pe lemn ceva din semeţia acestui chip măcinat de dogoarea ochilor negri. Stricase pentru aceasta multe bucăţi de lemn, refăcând în cămăruţa lui ceea ce nu-i plăcea, căci, se cuvine după a sa socotinţă, să nu semene cu nimeni ctitorul unei asemenea mânăstiri, să stea în faţa urmaşilor la fel de mândru precum stătuse în viaţă.

Luat de gândurile sale, meşterul nu observase că slujba s-a terminat. El împreună cu ceilalţi vătafi, cu ispravnicul Cernica Ştirbei şi cu stareţul Ioan, prânzeau în zilele de sărbătoare în odaia ce avea să fie trapeza, acum o înjghebare din bârne, până se va termina toată zidirea.

---

[16] Erminii – manuscrise care circulau în lumea bizantină, în care zugravii erau învăţaţi cum să prepare culorile şi cum să fie reprezentaţi sfinţii.

Ceilalţi zugravi se adunau în jurul mesei lungi de stejar de sub poalele codrului şi, pe lângă îndestularea ce le-o aducea mâncarea, aveau şi bucuria de a auzi câte un cuvânt dulce ca un sunet de clopoţel. Căci pe lângă Domnica cea abraşe, serveau la masă două fete tinere, Saveta şi Filofteia, fetele meşterului Stan. Rămase de mici fără mamă, acestea îl însoţeau pretutindeni pe tatăl lor. În straie cenuşii, legate la cap cu basmale negre ce lăsau să se vadă numai petecul alb al feţei cu bujori trandafirii sub genele ce se plecau cuminţi în jos atunci când le adresai vorbă, ele erau sortite călugăriei, după voinţa lor şi spre mâhnirea tatălui. Aşa tăcute cum erau, mişcându-se ca nişte năluci, aveau un rol mai mare decât ar fi năzuit în adunările ce se legau la fiece masă. Oamenii se fereau să spună vorbe deşucheate, se spălau pe feţe şi îşi potriveau straiele înainte de a veni la masă, ştiind că numai prin purtări frumoase pot năzui la atenţia fetelor şi, poate, cine ştie, vreunul mai norocos va reuşi să schimbe hotărârea aceea în legătură cu călugăria.

Doar câte unul mai şugubeţ aşa ca Luca, încerca să le stârnească la vorbă:

— Maică Filofteia, să-mi spui şi mie schitul unde mergi să te călugăreşti, să vin să-mi citeşti, că-s plin de păcate ca găina de căpuşe. Şi nu mă dau eu pe mâna popilor, numai un suflet curat ca al matale mă poate izbăvi.

Genele lungi ale Filofteii palpitau alarmate peste aburul vioriu al orbitelor, dar nu-şi îndrepta privirile spre păcătosul neînstare să-şi strunească baierile limbii, măcar că cei din jur se arătau înveseliţi, muşcând cu plăcere din poama acrişoară a glumei.

Luca nu era totuşi mulţumit dacă nu vedea nici urmă de zâmbet pe faţa Filofteii. El ştia că fetele din satul lui chicoteau de le spuneai o vorbuliţă cu-nţeles şi se fereau şi se îmbujorau, dar nu-ş cum se făcea că-n toată fereala lor mai blânde deveneau şi te trezeai cu ele aproape, aşteptând să le cuprinzi mijlocul. Seara, în faţa porţilor, ieşeau „la clic". Se ţineau de poveşti, câte un băiat mai guraliv înşira verzi şi uscate şi primea drept plată admiraţia neţărmurită a fetei, gâlgâiala râsului, ba şi câte o apropiere vinovată de iia uşoară, împunsă de mugurii sânilor şi voia de a-i mângâia grumazul sub rădăcina cozilor, acolo unde soarele nu pârguieşte pielea ce rămâne catifelată ca la jupânese. De la o vreme se răcorea, cineva din casă striga fata să intre, ea se zgribulea de frig şi juca pe loc lipăind papucii dar nu se dădea dusă. „Hai mă că mă duc... mă duc, mă!", dar astea erau doar aşa, nişte vorbe, iar băiatul ştia asta şi înserarea răcoroasă devenea un tărâm al lor, lăsându-le bătrânilor tihna dinlăuntrul caselor. Aşa le ştia Luca pe fete. Aceasta de aici se născuse cu moartea-n suflet, sau ce era?

Fire scormonitoare, Luca se întrista în faţa oricărui lucru căruia nu-i dădea de capăt. Ar fi cutezat el mai multe, să vadă cum este cu adevărat fata

asta, dar se temea de meşterul Stan, pentru că omul îşi privea fetele ca pe nişte odoare.

În estimp, meşterul Manea mersese cu familia lui într-o poiană din apropiere. Smaranda aşternu faţă de masă albă ca neaua şi ajutată de nurori începu a pune pe ea merindele din coşuri. Nu-l servea pe soţul său numai cu răcituri. Adusese pui gata curăţaţi şi aprinseseră foc bun unde să pregătească mâncarea. Se aşezară apoi să prânzească. Cei patru băieţi luară loc de-a dreapta şi de-a stânga maicii lor. Doi dintre aceştia lucrau aici, calfe de zidari. Cel mai mare, Fanache, şi prâslea, care nu era însurat, rămăseseră să muncească în gospodăria de lângă Râmnic, iar meşterul îngăduise aceasta, deşi în adâncul sufletului tare i-ar fi fost pe plac să intre toţi băieţii în echipa sa. Smărăndiţa avea dreptate că trebuie să crească bărbaţi pricepuţi într-ale gospodăriei, care era una dintre cele mai cuprinse.

— Aşa... după cum îţi spusei, pe locul cumpărat de la Ieremia sunt numai vişini şi pruni bătrâni, din cei ce dau rod puţin. Ce zici dumneata, bărbate, n-ar fi bine să-i scoatem şi să punem livadă tânără?

— E bine, sigur că e bine, Smarandă.

— Recolta de mei şi de grâu o să fie bună. Tare mă tem că o să vină poruncă domnească să strângă tot grâul, ca anul trecut. Am sleit din timp groapa aceea dintre duzi şi o să cărăm într-o noapte tot grâul, cât o să putem căra. O acoperim bine şi facem deasupra claie de fân, să n-aibă habar nici vântul ce se află dedesupt. Gherghiţa, nu sili copilul să mănânce, dacă mănâncă plângând are să se înece. Mateiaş, nu-l lovi pe Ticu, îţi dau una de nu te vezi. Recolta de struguri n-o să fie grozavă. În veri reci cum este aceasta, strugurii nu adună destulă dulceaţă în boabe. Apoi a fost şi grindina aceea, şi via dinspre Piatra Ciocârliei e dusă toată. Dar stăpânirea nu se uită la asta. Mă pregătesc să dau vinăriciul: la zece vedre culese, una pentru stăpânire, başca ploconul. Să nu uit: l-am împrumutat pe Tudor Scofală cu douăzeci de galbeni. Era omul ameninţat să cadă în rumânie[17] şi chiar de mi-o înapoia banii cu puţinul, tot se cade să-ţi ajuţi vecinul când ai de unde.

— Bine ai făcut, Smarandă.

Meşterul Manea ştia că soaţa lui, femeie abraşă pentru cine n-o cunoştea cu adevărat, avea suflet bun. Şi poate nu uitase că atunci când se luaseră, tatăl ei era căzut în rumânie, adus la sapă de lemn. Altele uită când ajung la chiverniseală.

---

[17] căzut în rumânie – expresie întrebuinţată pentru cei ce nu mai erau în stare să plătească dările şi deveneau iobagi.

XIII
ÎNALTUL OASPE

Frunzişul fagilor de pe dealurile Hurezului prinseseră nuanţe de galben şi ruginiu şi brun la timpul acesta când la Bucureşti avea loc nuntă domnească. Însuşi mitropolitul pusese pirostiile pe capetele Stancăi şi al lui Radu Iliaş.

Era Stanca înveşmântată în haină de brocat alb, tivită cu hermină, iar Iliaş arăta mândru şi zvelt, conducându-şi cu grije mireasa. Clopotul cel mare al Mitropoliei suna de dimineaţă împlând târgul de bucuria calmă a unei petreceri cu boi puşi la frigare, stropiţi cu vin nou, pentru care erau pregătite din timp stive de ulcele în jurul butiilor.

Făceau treabă bună într-o zi ca asta halvagii, bragagii, vânzătorii de cofeturi, care-şi strigau vârtos marfa, potrivindu-şi în aşa fel vocea ca ea să fie ori mai înaltă ca a vecinului, ori mai tunătoare, să nu treacă gloata nepăsătoare pe lângă ei. Că deh... dacă era o asemenea sărbătoare, ieşiseră toţi, cu mic, cu mare şi se arătau dispuşi să-şi uşureze buzunarele de câţiva bănuţi de aramă. Mai priveau straiele negustorilor amestecaţi cu gloata, carâtele boierilor care treceau în grabă, stropindu-i cu noroi, muierile îşi dădeau drumul la gură după pohta inimii, cerşetorii îşi strigau bicisnicia mai tare ca de obicei, ţigăncile ghicitoare aveau folos de starea încrezătoare a poporeanului care petrece, fetele scăpau mai uşor de supravegherea maicilor, pungaşii îşi făceau mendrele nestingheriţi.

— Ai văzut carâta aceea cu roţi înalte? E a boierului Corbeanu. Aşa carâtă descoperită şi-a făcut că vrea cucoana să-i ştie tot târgul podoabele. S-a preumblat în sus şi-n jos de vreo trei ori de azi dimineaţă, aşa, fără treabă, că-i făloasă cucoana nevoie mare.

— Mie mi-a plăcut alaiul de călăreţi, toţi flăcăi de însurat. Leit-poleit, datina de la noi din sat. Numai că în loc de cojoace şi căciuli de oaie, purtau haine de şiac alb cu bumbi de aur şi penele acelea albe, nu ştiu zău, de la ce orătanie le-o fi luat, că adiau în vânt ca mătasea. Straşnici feciori, zău aşa!

— Nu ţi-ar fi şi domniei-tale pe poftă aşa unul, pentru fiică-ta? întrebă soţul jupânesei în cauză, zgândărind-o niţeluş, aşa... ca în zi de sărbătoare.

— Oi! bărbate, ce-ţi trece prin cap! Nu mai poate omul să deschidă gura că-i şi răstălmăceşti cuvintele.

Aveau şi bătrânii vorbele lor, că de multe ce văzuseră trecând pe acest pământ, un alai ca acesta nu le lua aşa degrabă ochii şi minţile.

— Oare vodă are de gând să facă atâta risipă şi la nunţile celorlalte fete câte mai are de măritat? îşi pune întrebarea un bărbat cu ochii bulbucaţi şi vocea gâjâită.

— Trufaş vodă, trufaş nevoie mare, încuviinţează un bătrânel cu aspect de ţârcovnic. Eu mi-l amintesc de pe când era ispravnic şi apoi vel-logofăt. Mergea oriunde însoţit de alai de boiernaşi, pâlcuri de 10–12 oameni, ca să nu treacă nebăgat în seamă când se arăta în oraş.

— Nu se gândeşte la vremelnicia domniei, că uite, s-a apucat să taie casele din târg după bunul său plac, ca să-şi facă drum cât mai drept până la moşia sa de la Mogoşoaia. Drumul trece peste curtea lui unchi-său, Şerban Vodă, şi nu s-a sfiit să taie în două curtea răposatului, de au rămas în stânga casele beizadelelor şi în dreapta biserica Doamnei Maria cu casele sale. Se zice că nici prin gând nu-i trece s-o despăgubească.

— Se crede omul turcului. După victoria de la Zărneşti asupra nemţilor, a primit în dar de la sultan haină de blană scumpă. Ascultă-mă pe mine, o să ne silească să purtăm şalvari ca turcii, să ne radem în cap şi să ne facem turbane.

— Asta n-o cred, jupâne. Prea eşti prăpăstios, domnia-ta. Ţine la datina pământului. Nunta a fost făcută după obicei şi domnul se duce pe fiece duminică la mitropolie să se închine împreună cu familia. Poate nu ştii, dar îşi zice coborâtor din viţa Basarabilor, şi şi-ar dori domnie lungă, ca a lui Matei bătrânul. Ştiu asta de la un fin al meu, care a slujit sub steag domnesc în bătălia de la Zărneşti. Când luptele s-au terminat şi oamenii s-au strâns să vadă câţi mai sunt şi încercau să uite spaima şi să-şi aducă aminte cuvintele de toate zilele – „bună ziua fârtate", „bună să-ţi fie inima", – şi se priveau în faţă miraţi că nu le găsesc şi limbile li-s încleiate, atunci a venit în mijlocul lor vodă, fără surle şi trâmbiţi a venit, rândurile de oameni se desfăceau în faţa sa şi părea tare obosit şi s-a ridicat pe un trunchi să-l vadă toţi din jur, era faţa lui ca pastrama de oaie păstrată îndelung, dar vocea suna dulce, ca a unui arhiereu, aşa a zis fină-miu, o voce în care nu puteai să nu crezi: „Oameni buni", a zis, „ne vom trage acum pe la vetrele noastre şi ne vom vedea de rostul gliei că mai vârtos ne îndestulează glia decât războaiele. Aveţi făgăduiala mea că, atâta timp cât voi sta în scaunul ţării, nu voi căta pricini de război şi voi desface oastea de ţară. Nu suntem bicisnici, în lupta asta aţi dovedit-o, dar ţara e mică şi-şi are necazurile ei şi nu ne putem lăsa măcinaţi între pietrele de moară ale împărăţiilor de la Soare Răsare şi Soare Apune. Cei dintre voi care sunteţi mai bătrâni şi aţi apucat vremea lui Matei Voievod ştiţi că a fost o vreme mănoasă, şi dacă fiecare gospodărie s-a încropit, apoi şi ţara a înflorit. Nu ducem lipsă de isteţime şi cu puţină isteţime din parte-ne vom reuşi să trăim în pace". Aşa a zis atunci vodă, încheie omul cu ochii bulbucaţi, care, pe măsură ce simţea că tot mai multe priviri se îndreaptă asupra sa, vorbea mai poticnit dând la iveală un năduf ce i se aşeza pe inimă şi-i necăjea vinele gâtului umflându-le ca pe nişte sfori.

— Ţţţ!... Chiar aşa să fi zis? se minună bătrânelul cu chip de ţârcovnic, trăgându-se de bărbuţa rară şi aruncând priviri poznaşe spre cei adunaţi în jur. Mirarea lui era ca o găleată de apă aruncată peste tumultul din povestirea celuilalt.

Un flăcău cu pantaloni din stofă grosolană şi cu o vestă de atlas albastru, de modă franţuzească, argat se vede, după mâinile mari, bătucite, dar procopsit cu vesta bătătoare la ochi de la boier, îşi aduse aminte să închidă gura pe care o ţinuse deschisă pentru o mai bună înţelegere.

— Da. Chiar aşa să fi zis?

Omul cu năduf îşi trăgea sufletul ca după un urcuş, şi acum, că avea mai mult aer, îşi permitea să se învelească într-o tăcere plină de demnitate. Un altul din preajmă îşi dădu cu părerea:

— Brâncoveanu n-are vină de războinic. Ba are toate motivele să urască oastea. N-a pierit taică-său, Papa Brâncoveanu, în revolta seimenilor? Ar fi pierit şi el dacă doica nu ar fi înfăşurat pruncul unei roabe ţigănci în scutece de cocon boieresc şi nu l-ar fi dat pradă pentru şpăngile oştenilor lefegii.

Bătrânul cu bărbuţă rară, stăpânit se vede de demonul împotrivirii, îşi trecu limba peste buzele uscate şi clătină capul:

— Tinereţele şi le-a petrecut prin şcoli străine. La ce bun asta, nu, vă întreb pe domniile voastre, la ce bun? Poate vor fi pohtit ai lui să-l facă un soi de vlădică. Şi acum, dacă a ajuns domnitor şi-a umplut o canţilerie cu tot felul de scârţa-scârţa pe hârtie, care vorbesc toate limbile pământului, spre desfătarea lui a făcut-o, că cine ce are cu ei, au venit aici cu tot cu familii, ştiu asta că le duc pe fiece zi verdeţuri proaspete, şi e un fel de Turnu Babel în casele lor din dosul Curţii Domneşti şi iacă de ce lui vodă nu-i arde de oaste, ci mai degrabă să petreacă cu cei adunaţi la Curte şi lasă pe seama scrisorilor şi a soliilor aranjarea trebilor cu ţările din jur, că multă încredere are în cuvintele aşternute pe hârtie.

Tânărul cu ilic de atlaz, care a văzut destule la curtea unde slujeşte, află că traiul omului şi pricinile pentru care el se zbate sunt cu atât mai încâlcite cu cât el e mai suspus.

— Dar cu Bălăceanu, cel căruia vodă i-a luat capul şi l-a lăsat în vârf de prăjină aproape un an, până ce corbii au terminat şi ultima fărâmă de piele, de a rămas ţeasta lucioasă, cum a fost? vrea el să ştie, cu gând că i-a înfundat pe cei doi cumetri.

— Eii... acela îi era duşman, făcu cel mai bătrân dintre cumetri, înălţând degetul mare, noduros şi cu o unghie neagră, în semn că „tocmai aici e buba", e lucru tare cu-nţeles. Dacă nu-l răpunea el, apoi îl aştepta pe Brâncoveanu soarta asta. Şi se porni a râde mânzeşte de parcă el era însăşi SOARTA şi le ştia demult pe toate.

— Bălăceanu ni i-ar fi adus pe cap pe nemţi şi-ar fi fost vai de capul nostru, făcu omul care zisese mai-nainte că Brâncoveanu n-are vână de războinic, după straie părând a fi negustor. Vă spun eu, că am umblat prin Transilvania şi am văzut cum cei de-o lege cu noi trăiesc cu frica-n sân că-i ţara împânzită de ostaşi cezaro-crăieşti, care-şi bagă nasu-n toate, straie cenuşii cu bumbi de alamă, cu chivăre mai înalte decât capul, oamenii-s tare temători de asemenea straie şi trăiesc în ţara lor, ca şi cum n-ar fi a lor.

— Ei vezi? d'aia ne trebuia şi nouă oaste, făcu triumfător unchieşul cu aspect de ţârcovnic, ca şi cum vroia ca asta să iasă la iveală şi ştia dinainte că aşa cum roata vine la ştirbină, tot aşa vorbăria lor va ajunge în acest punct. Dar oastea cere bani, pungi doldora de galbeni care altfel intră în visteria domnitorului.

— Şi în carele încărcate care iau drumul Porţii, completă omul cu ochii bulbucaţi.

— ...Şi în acelea! încuviinţă unchieşul.

— Eh, vecine, grea treabă să ţii corabia domniei între valul lacom al turcului şi cel al papistaşilor din coasta de la miazănoapte. Corabia-i mică, valurile puternice şi are el grijă turcul să schimbe cât mai des cârmaciul, pentru ca să nu deprindă meşteşugul conducerii...

Cu puţin noroc am putea găsi în acest amestec de oameni şi nişte cunoştinţe mai vechi. Păuniţa însoţită de trei fraţi mai mici şi cu Radu care se lăsa condus de ea ca un proaspăt orăşan ce se află. Îi e teamă acestuia că-şi face de râs însoţitoarea cu straiele-i simple şi se aţine mai în urmă. Păuniţa poartă o rochie de atlaz roşu-gheorghiu, acoperită de o haină fără mâneci de culoarea frunzei de tutun, numai bună de cules. Este din piele de mânz această vestă, de care fosta-i stăpână a socotit cu cale să se descotorosească. Pare o jupâniţă cu stare, iar capul descoperit, cu cozi negre în care a împletit funde de mătase, arată că-i fată bună de măritat. Păşeşte mândru, dar, când şi când, întoarce capul şi-şi priveşte însoţitorul pe sub gene, cu privirea aceea iute şi poznaşe care-l face pe tânărul fierar să se întrebe dacă n-a greşit cu ceva în purtările sale.

— Spune, meştere, te-ai gândit că porţi acelaşi nume cu ginerele crăiesc de astăzi?

— Nu m-am gândit, şi iacă, dacă domnia-ta mi-o spui, cred că asta nu-mi aduce niciun folos.

— Prea te gândeşti numai la foloase, meştere; e de ajuns să-ţi zici că asta poate fi o sărbătoare pentru toţi cei cu numele de Radu şi atunci, parcă-ţi vine mai bine, îţi vine ia-aşa, să-ncalici pe un bidiviu şi să te arăţi lumii întregi.

— Eu ştiu să călăresc pe deşelate, şi-mi place să fac treaba asta când am o întindere în faţa mea, nu să mă împiedic de lume.

— Vai, meştere, nu ştiu dacă noi doi o să ne-nţelegem vreodată.

Radu înălţă din umeri. El socotea că se-nţeleg destul de bine, chiar dacă Păuniţa isca fel de fel de pricini ca să-l pună pe el în încurcătură. Aşa-i limba femeii, mai iute, şi răzbeşte cu acest dar al său. El avea gânduri de temei, să pună ceva bani deoparte, să-şi încropească o căsuţă şi s-o înduplece pe fata cu frunte netedă şi coade groase să pornească amândoi în viaţă. Dar tare-i era teamă că gândurile fetei ţintesc ceva mai sus. După plecarea franţuzoaicei la care slujise, intrase în slujbă la boierul cel mai mare, după domn, la însuşi spătarul tării. O dusese acolo croitoreasa franţuzoaicei, ca şi cum această fată veselă şi liberă în mişcări trebuia să se afle mereu la picioarele unor cucoane din protipendadă.

— Pun prinsoare, meştere fierar, că te socoteşti un fel de păzitor al meu.

— Degeaba încerc s-o fac în mulţimea aceasta că şase zile pe săptămână tot singură te afli.

— Şi ce? Mă aflu printre oameni cu purtări alese.

— Eu nu m-aş amesteca cu boierii, Păuniţă fată! Mai ales ce au la îndemână, nu se sfiesc să ieee.

— Nu ştiu ce vorbeşti. Mai bine, spune, nu-ţi încântă ochii alaiul acesta?

— Nu ştiu mie, dar domniei-tale prea multe îţi încântă ochii...

*

Alai mare, bani gârlă, dar nu asta era în mintea domnitorului în această zi cenuşie de noiembrie, când livezile Bucureştilor, sărăcite de podoaba lor, lăsau la privealã case mărunte de lemn şi chirpici.

Ochii lui erau pe oaspetele de vază, Alexandru Mavrocordat, pe care-l înconjurase de suită aleasă, seimeni călări în jurul caleştii sale, ca şi cum el era sărbătoritul, pentru el dangătul clopotului celui mare, covoarele întinse de la caleaşcă, la intrarea Mitropoliei, jeţul împărătesc cu catifea roşie, întreaga slujbă înălţătoare pe care o oficia mitropolitul Ungro-Vlahiei, cu tiara bătută în pietre scumpe şi cârje aurită.

Prin faţa ochilor acestui înalt demnitar al Porţii trecuseră imagini a tot ce avea mai de preţ Europa: catedralele Romei, palatele Veneţiei şi Padovei, minunea artei bizantine, acea Sfânta Sofia care, dacă fusese botezată de ctitorii ei cu numele înţelepciunii, dovedise şi acea faţă a înţelepciunii care ştie să primească scurgerea timpului cu toate ale lui, în speţă, primise între zidurile sale pe închinătorii lui Allah cu ceea ce aveau bunăcuviinţă în religia lor. Căci turcii, oameni cinstiţi în negoţ, până la ultima para, cumpătaţi în prânzurile lor, neadmiţând jocurile de noroc, nici trufia încăierărilor în doi,

care în Franţa se cheamă duel, păstrează la rândul lor, ceea ce avusese bun Bizanţul. Nu stricaseră bisericile creştine, iar pe grecii dispuşi să se supună nu-i scuipase ca pe nişte măsele stricate.

Iată, acest grec care-i slujea cu dreaptă credinţă, era dregător şi sfătuitor al Porţii în problemele dinafară. El însuşi produs al acestei ciudate osmoze dintre Bizanţ şi noua împărăţie a Profetului, Alexandru Mavrocordat avea purtările unui turc de vază, dar avea, pe de altă parte, larga cuprindere a politicii europene, ceea ce aducea mai degrabă scârbă minţii leneşe a turcului. Un timp, duşman al lui Brâncoveanu, uneltind chiar pentru mazilirea lui când abia fusese numit domn, fusese înduplecat cu numeroase pungi de aur să vină aici, căci la galbeni se năravise la fel ca şi stăpânii lui. Poate se adăuga la aceasta şi curiozitatea de a cunoaşte la curtea sa pe acest principe ambiţios, despre care se spuneau felurite lucruri. Iată, îl vedea încercând să refacă fastul slujbelor bizantine, având chiar un mitropolit al scaunului său, cu toată fala cuvenită.

După petrecerea primelor trei zile ale nunţii, fu invitat să se hodinească la Mogoşoaia, o curte boierească din afara Bucureştilor. Vodă însuşi îl urmă, lăsându-i pe alţii să petreacă mai departe şi să se veselească.

La această dată a lui noiembrie 1692 se aflau la Mogoşoaia case bătrâneşti acoperite cu şindrilă, cuviincioase case văruite în alb, cu prispă lungă susţinută de stâlpi de lemn şi fără etaj. Construise Brâncoveanu în 1688 – anul înscăunării sale ca domn – un paraclis pentru închinăciune în zilele de duminică, atunci când familia sa poposea aici.

În sala cea mare a conacului, simplă sufragerie cu masă lungă de stejar meşterită după moda florentină, cu jeţuri la fel, având spătare înalte, se adunară trimisul Porţii şi vodă cu cei doi sfetnici de încredere ai săi, Mihail şi Constantin Cantacuzino.

Ferestrele erau înguste aducând puţină lumină, dar pe masă ardeau lumânări de ceară curată în sfeşnice de argint. Aruncau blândă lumină asupra pocalelor frumos cizelate, a tipsiilor încărcate de fructe.

Mavrocordat era aşezat în fruntea mesei. Bărbat înalt, cu frumuseţe ce trebuie să fi stat în tinereţe alături de cea a efebilor dăltuiţi în marmoră albă din vechea Grechie, avea ferestrele ochilor cu ape de o calmă visare, nasul prelung, iar sub mustaţa moale, coborâtă până la bărbiţa scurtă, o gură cărnoasă, frumos modelată, dovedind înclinare spre bucuriile vieţii, generozitate întoarsă poate numai spre ale sale trebuinţe lumeşti.

Îi plăcea tihna de aici, vorbirea în limba sa, pe care aceştia o foloseau cu ştiinţă culeasă din cărţi, nu cu aceea a grecului de pe stradă. De altfel, curiozitatea ce-l mânase încoace fusese hrănită de ce ştia în legătură cu cei doi Cantacuzini, aici de faţă. Familie rămuroasă care dăduse mulţi generali

în timpul Imperiului bizantin, cărturari şi chiar un împărat, pe Ioan Cantacuzino, se bucurase de o vitalitate deosebită, trecând la îndeletniciri negustoreşti după căderea Constantinopolului, atrăgându-şi nu de puţine ori mânia sultanului pentru averile strânse, mânie care mersese până la spânzurarea unui strămoş al acestora, Mihail zis Şeitan Oglu, şi mai târziu a bunicului acestora, Andronic Cantacuzino, cel ce fusese un sfătuitor de nădejde al lui Mihai Viteazul. Nu lipsiseră din istoria acestei familii nici faptele de arme glorioase, nici aplecarea asupra cărţilor (Matei, fiul acelui Ioan Cantacuzino, dăduse la iveală un neegalat comentariu asupra „Cântării cântărilor", foarte apreciat la vremea să), nici traiul îmbelşugat, nici prăbuşirea urmată de fuga misterioasă sub ameninţarea gâdelui. Un timp fusese cea mai puternică familie din Istanbul, în care-şi puneau speranţele toţi grecii rămaşi acolo după căderea imperiului bizantin. Sigur că Poarta simţise ameninţarea acestora, destul de trufaşi ca să-şi asume riscul de a reface imperiul bizantin prin comploturi şi cabale, destul de nebuni ca să nu se mulţumească cu averile dobândite (acel Mihail, zis Şeitan Oglu, fusese omul de încredere al marelui vizir, prim furnizor al Porţii, aducând din Rusia blănuri scumpe şi mărfuri de tot felul), şi să dorească binele tuturor creştinilor rămaşi sub mâna turcului.

Aşa gândea Alexandru Mavrocordat: numai nebunii cred că pot învia steaua unui imperiu apus. Istoria merge înainte, şi dacă te numeri cumva printre cei ce deţin la un moment dat iţele istoriei, trebuie mai întâi să te uiţi bine în jur, să cunoşti bine realităţile şi apoi să întreprinzi ceva. Adânc cunoscător al istoriei neamului său, Mavrocordat păstra un soi de mândrie nostalgică pentru secolele de fală din care descinsese întreaga cultură a Europei, o mândrie care-i permitea să privească de sus pe turcomanii abia pripăşiţi pe continent şi chiar pe ambasadorii altor ţări cu care avea de-a face. Atât. O mândrie a sa, pentru sine. Căci altfel, ştia să-şi învăluiască purtările în atitudini îndatoritoare, în vorbe care să-i ungă pe inimă pe cei din jur, şi chiar în supuşenie aparent lipsită de voinţă, dacă era nevoie. Toate acestea făceau parte din arsenalul său de înţelepciune. Nu spune evanghelia „fii blând ca porumbelul şi înţelept ca şarpele"?

Îşi număra mătăniile cu degetele lui lungi, moi, cu unghii îngrijite. Purta întotdeauna la el un şirag de mătănii aduse de la Muntele Athos. Gestul prin care degetele se mişcau cu repeziciune numărându-le boabele era singurul ce trăda un neastâmpăr bine înfrânat, dar pentru un ochi mai puţin pătrunzător putea să fie un simplu gest evlavios şi-l înrudea astfel în mod fericit cu prinţii bisericii. Număra mătăniile, dar niciun muşchi de pe faţa sa nu arăta concentrarea, sau alte stări ce i-ar fi permis celui cu care sta la sfat să-l cântărească, să-l dibuiască.

— Domniile voastre mi-au dăruit una dintre cele mai alese găzduiri şi numai trebile ce mă aşteaptă la Poartă mă fac să mă rup prea curând plăcerii de a vă fi oaspe.

— Ne bucurăm că puţinul pe care-l avem este în stare a mulţumi un înalt dregător al Porţii.

— Ştim şi ne bucurăm că domniile voastre nu aţi apucat pe calea hainirii, aşa cum au făcut-o alţii dinainte, şi daţi Porţii ceea ce i se cuvine.

— Aşa vom face şi de-aci înainte, lua cuvântul spătarul Cantacuzino. De aceea ţinem să amintim înălţimii voastre că zvonurile care au ajuns la Poartă pe căi lăturalnice cum că am pregăti oaste de ţară, nu-s adevărate. Ne bucurăm de oblăduiala Înaltei Porţi şi n-avem nevoie de o oaste a noastră. Ne ajunge oastea de curte care este mică: seimenii cu 6 steaguri, cazacii cu 12 steaguri, catanele cu 3 steaguri şi câţiva tunari, să-i numeri pe degete. Asta pentru cazul unor revolte din popor, să apărăm Curtea Domnească. Acea oaste din 2.000 de călăreţi care s-a pornit peste munţi împotriva generalului Heissler a fost întocmită în pripă pentru sprijinirea oastei turceşti. Şi tot în pripă a fost desfăcută, după împlinirea rostului său.

— Iar pentru a uita înălţimea-voastră necazul pe care i l-a adus acel unchi şi înaintaş al meu, glăsui vodă, ne simţim datori a da pe fiece an câte 200 pungi cu aur, care să fie ale înălţimii-voastre, de la care nădăjduim protecţie pe lângă sultan şi vizir.

Mavrocordat înclină uşor capul în semn că este o orânduială dreaptă aceasta.

— Cred că socotiţi la fel ca mine: atâta timp cât vă bucuraţi de libertatea legii voastre şi ţara nu devine paşalâc, niciun preţ nu e prea mare.

— Aşa e, înălţimea-ta. E mai rea stăpânirea austriacă ce s-a înfiripat în Transilvania şi care pe lângă bunurile pământului năzuieşte să se strecoare în sufletele oamenilor, să le ia credinţa ortodoxă moştenită din bătrâni.

Mavrocordat era încredinţat că vorbele acestea rostite de Brâncoveanu nu-s simple vorbe de diplomaţie. Avea ştiinţă de sprijinul pe care Brâncoveanu îl acorda patriarhului Dionisie al IV-lea, rudă a Cantacuzinilor, de daniile făcute mânăstirilor de la Muntele Athos şi Sinai, chiar şi mânăstirii Sumela din îndepărtatul Trapezunt. Această continuare a bunelor tradiţii bizantine, aducea iar în mintea domniei-sale bănuiala că trufia acestui principe mergea până acolo încât năzuia să strămute obiceiurile curţii bizantine la această curte mică şi deloc neatârnată. Îi era pe plac protecţia ortodoxiei, dar n-avea de gând să încurajeze pe faţă gesturile imperiale la care aceştia se dedau. Încuviinţarea tacită din parte-i, le era de ajuns.

Stolnicul îi puse la îndemână o carte în greceşte scoasă de sub tipar chiar în acest an. Îi vorbi despre tipografia înfiinţată de Brâncoveanu la Buzău în

1691, care fiinţa pe lângă cea de la Bucureşti ce dăinuia din 1678 şi cea de la Târgovişte, încă şi mai veche.

Secretarul dragomanului Porţii mângâie cu degetele-i fine foile acestei cărţi greceşti, atât de proaspătă, că încă se simţea mirosul cernelei.

— Are poate ştiinţă înălţimea-voastră că am adus anume de la Constantinopol tipograf priceput, pe numele său Andrei, venit tocmai din Iviria, de la chirchizi. E om harnic şi bun rânduitor al trebilor tipografiei. Aici, la noi, s-a călugărit, luându-şi numele de Antim. El a terminat biblia în româneşte începută sub Şerban.

— Am auzit, am auzit. Şi m-am mirat, drept să vă spun. Nu că m-ar interesa trebile dinlăuntrul acestei ţărişoare (Mavrocordat sublinie acest din urmă cuvânt pentru a le mai tăia din aripi acestor boieri care se purtau ca nişte înalţi demnitari), dar aşa... ca un creştin oarecare, mă întreb de ce este scrisă pre limba română şi nu în slavonă, care e limba obişnuită în care s-au tipărit până acum cărţile în partea asta de lume?

— Desigur înălţimea voastră ştie că ar fi fost o limbă de împrumut, pentru că norodul de aici nu o cunoaşte, numai călugării şi diecii ştiu s-o tălmăcească.

— Dar de vreme ce slujba, mai toată, se face în biserică pre limba poporenilor, de ce să fie cărţile scrise altfel?

— Dacă înălţimea-ta ai cunoaşte limba vorbită de poporeni, ai avea ştiinţă că cele mai multe cuvinte sunt latineşti şi chiar cele care sună niţel altfel, tot din tulpină latinească sunt pornite. Cât despre înlănţuirea lor în vorbire, la fel ca în latină se înlănţuie. Şi dacă limba unui neam arată cel mai bine chipul maicii sale, aşa cum un om ce a avut nenorocul să-şi piardă mama de la naştere şi nu-şi aminteşte cum arăta, dar el păstrează în sine ceva din înfăţişarea ei şi chiar din felul ei de a fi, tot aşa şi un neam nu se poate lepăda de moştenirea limbii şi e dreptul său să o folosească.

— Văd, stolnice, că-ţi place a folosi scolastica deprinsă la Padova şi mă faci să cred nişte lucruri nemaiauzite.

— Aici, la noi, nu-s de tot nemaiauzite, că oamenii de rând îşi zic rumâni, şi măcar că această numire a ajuns tot una cu „om ajuns la sapă de lemn”, trebuie să fi pornit ea de undeva, dintr-o cunoaştere pe care veacurile au acoperit-o cu nemila lor, până într-atât au acoperit-o încât nu mai ştiu care sunt rădăcinile. Dar noi, dacă ştim latinească şi am avut în mână cărţi ce pomenesc despre venirea împăratului Traian cu armată mare prin locurile acestea, putem cuteza a înlătura obrocul nemilos al vremii şi a-i privi ca pe urmaşii vajnicilor romani.

— La ce bun toate astea, stolnice?

— Pentru a-şi folosi neamul acesta mai bine limba sa, nu numai în vorbire, ci şi în scriere. De este fapta asta de nimică sau de e cu adevărat un bun, asta o va arăta viitorimea.

Mavrocordat îl privi îndelung pe stolnic, cu un soi de tristeţe nostalgică. Dacă grecul ar fi fost o fire mai vioaie, privirea aceasta ar fi fost mai degrabă ironică. Căci se întreba la ce viitorime se ridică boierul valah. Un om, fie el boier mare, înfăptuieşte ceva pentru sine şi ai săi apropiaţi. Numai împăraţii cutează gesturi pentru un neam şi viitorul său. Iată că se vădea ceea ce doar bănuise: oamenii din stirpea aceasta au năravul unor gesturi gratuite, ce nu le aduc lor un folos imediat. Ca şi acel Mihail Şeitan Oglu ce complotase în numele tuturor creştinilor din Istanbul, ca şi bunicul lor Andronic, care-l susţinuse pe voievodul Mihai, ca şi Drăghici, fratele mai mare al acestor doi Cantacuzini, aici de faţă, care se pornise anume la Istanbul ca să schimbe cerinţa Porţii de a lua, pe lângă haraciu, şi un număr de copii pe fiece an din acest principat, năzuinţă şi zbatere de la care i se trăsese moartea.

Ceea ce la un altul ar fi fost ironie, pe chipul lui Mavrocordat era doar o tristeţe izvorâtă din neînţelegere. Iar mai în adânc, în zonele nemărturisite ale cugetului, acelea care şi pentru sine erau acoperite, era un soi de ciudă pentru purtările princiare ale acestora.

El, unul, ieşise dintr-o familie de greci din clasa de mijloc. Fusese un învăţăcel tenace pentru a deprinde obiceiurile actualilor stăpânitori ai Istanbulului şi reuşise cu vârf şi îndesat să le fie pe plac. Bunicul şi străbunicul acestora fuseseră tot negustori. Dar purtările acestor urmaşi vroiau să arate că aceea fusese o stare vremelnică în ghenealoghia lor şi tot ceea ce făceau, era ca să se uite trecerea prin acea stare dictată de împrejurări. Purtările lor erau un fel de praf aruncat în ochii acestui înalt demnitar al Porţii. Ca să-i amintească lui că pe vremea când străbunii lor ţineau în mâini soarta unui imperiu, străbunii lui făceau parte din gloată. Ei bine, va înghiţi acest afront, atât cât va fi nevoie îl va înghiţi. Dar va veni şi vremea când le va arăta că el este cel puternic!

Acesta era râul subteran, năclăit şi mocirlos, ce zăcea în cugetul înaltului dregător. Atât de adânc încât abia de îl presimţea. Dar înaltul dregător era un om de lume şi ştia ce se aşteaptă de la el într-o anumită situaţie. Aici el era un reprezentant al suzeranului lor – Poarta Otomană – dar liber să cunoască trebile bisericii ortodoxe şi deloc potrivnic unor înfăptuiri pe această cale. În plus, vroia să le arate întinderea cunoştinţelor sale. Aşa că zise:

— În trebile dinlăuntru ale acestei ţări, eu nu mă amestec. Dar cărţi tipărite, asta da, e un lucru de mare folos şi sunt trebuitoare – o mulţime – şi

pentru alte mânăstiri. De la Muntele Athos şi Sinai, chiar din Iviria şi îndepărtatul Trapezunt.

— Le vom face, în greceşte şi chiar în limba arabă de va fi nevoie. Avem aici, la Academia Domnească, traducători pricepuţi în greceşte, cum sunt Sevastos Chimenitul, Ieremia Cacavela, Ion Comnenul. Dar ce zic eu? Sevastos a fost învăţăcelul înălţimii-voastre la Academia elinească din Constantinopol. Nu-l cunosc eu atât de bine precum îl cunoaşte înălţimea-voastră. Cu sprijinul lui şi al altora am vrea să punem aici bazele unei Academii pentru fii de boieri care vor să se adape la izvorul cărţilor.

— Şi nu numai pentru ei, adause domnitorul.

— Atunci pentru cine încă? vru să ştie înaltul oaspe.

— Mă gândesc că, odată porniţi câţiva, ştiinţa de carte se va răspândi ca o pecingine, cea mai binecuvântată pecingine ce există şi vor pohti chiar fii din popor să înveţe. Cei pregătiţi la Academie vor merge să-i înveţe buchile pe oamenii de rând. Vor avea de la mine bani şi tot sprijinul. Nişte case speciale pe lângă curţile boiereşti, de va fi nevoie.

— Vezi departe, măria-ta, dar nu ştiu ce treabă vei face cu ţăranii ştiutori de carte.

— Apoi nu-i nevoie de filosofie şi retorică pentru a avea un popor luminat. Un an sau doi de carte în copilărie îi sunt de folos omului o viaţă întreagă ca să ia în mână o cărţulie cu sfaturi gospodăreşti, sau un cronic cu fapte din istoria neamului, sau biblia, aşa cum în alte ţări măcar la zece familii găseşti o biblie în casă.

— Şi până atunci, la Academie, spudeii vor învăţa retorică şi filosofie?

— Acestea şi încă astronomie şi fizică, latină şi elină.

— Văd că năzuiţi la o academie adevărată, ca cea de la Padova sau de la Constantinopol şi aţi şi reuşit să înduplecaţi profesori de la Constantinopol să vină aici.

Mai vedea el Mavrocordat şi altele. Mândria acestora de a domni peste un popor ce se trage din romani, era un lucru nou pentru el, abia acum auzit. Ea se adăuga la celelalte pricini de mândrie ale acestei familii. Cele pentru care îşi însuşiseră stema cu vulturul cu două capete a imperiului bizantin şi o puneau în fruntea tuturor actelor lor. Vroiau poate să arate lumii întregi că acest principat este o fărâmă a imperiului roman de răsărit. Păstrarea conştiinţei originii în cugetul acestui popor putea înlesni şi lucrarea lor grea şi anevoioasă, în care nu se ştie de vor izbândi. Dar încercarea lor i se părea îngemănată cu o altă încercare a unui principe de la începutul acestui secol. A voievodului Mihai de a înmănunchea cele trei ţărişoare din jurul munţilor într-una singură, pe temeiul că locuitorii lor sunt de acelaşi neam. Acela folosise puterea armelor. Aceştia înţeleseseră că nu era momentul s-o

folosească sau nu se pricepeau s-o facă. Dar încercau un lucru care, de ar fi să izbândească, ar putea deveni la rândul lui o armă.

Mavrocordat dădu din cap şi zâmbi pentru prima dată la această întrevedere. Avea să-şi păstreze această constatare pentru sine. De va fi să lovească această armă peste secole, atunci când nici el, nici cei ce o pregăteau nu vor mai fi, nu intra în îndatoririle sale să-i prevină pe actualii stăpâni. Şi, în scurta viaţă ce-i era hărăzită, avea să profite de pungile cu aur promise de aceştia. Le accepta ca preţ al tăcerii sale.

XIV
STOLNICUL CONSTANTIN DĂ SFATURI

Casa stolnicului din Bucureşti nu era una dintre cele mai arătoase. De altfel, îndărătul bulumacilor groşi, înalţi cât stejarul, care formau îngrădirea ei, nu puteai vedea mare lucru nici atunci când treceai călare. Avea puţine acareturi, iar curtea din jur nu ocupa o întindere mare. Era totuşi casă solidă din cărămidă, cu un cat şi cu acoperiş din foi de plumb, lucru rar la acest timp în Bucureşti. Împărţirea interiorului fusese făcută de un arhitect italian, rezervând cea mai mare parte a parterului pentru biblioteca stolnicului, care îi servea şi drept cabinet de lucru. Era această bibliotecă vastă, nu atât pentru preumblarea în lungul şi-n latul său, atunci când stolnicul îşi căuta gândurile, cât mai ales pentru orânduirea pe două laturi, din podele până-n tavan, a unor volume preţioase legate în piele de viţel, tipărituri şi manuscrise venite din toate părţile Europei. Ferestrele din cea de-a treia latură erau în stil gotic, cu arc frânt deasupra, cu o baghetă de piatră la mijloc, împărţindu-le în două, fiecare parte având arcuri mici, trilobate. Locul rămas pentru geamuri avea vitralii preţioase aduse de la Viena. Lumina îndulcită care trecea prin ele scotea din umbră biroul cu sculpturi bogate, banchete şi jeţuri florentine, un glob pământesc de mari proporţii, care lăsa să se vadă că boierului învăţat îi place să vadă întinderile ţărilor pe unde nu umblase şi n-avea să umble vreodată. În tinereţea domniei sale cercetase cărţi despre rostul aştrilor, preocuparea aceasta adăugându-se înclinaţiei spre retorică şi logică, spre metafizică şi chiar spre strategia militară. În urmă cu câţiva ani întocmise o schiţă cartografică înfăţişând asediul cetăţii sârbeşti Petrovaradin, la cererea Ligii Sfinte din care făceau parte asediaţii, dar şi armatele austriace care le veneau în ajutor. Adunând date de la informatorii săi migălise cu multă grije locul taberei turceşti, cetatea şi în preajma ei fluviul Danubiu, mişcarea trupelor şi a vaselor pe fluviu. Acum pornise la o altă înfăptuire de mai mari proporţii: harta Ţării Româneşti, cu toate râurile, oraşele şi drumurile sale, aşa cum nu se mai făcuse alta.

În sertarele biroului se aflau într-o ordine desăvârşită hârtii cu prescurtări de texte despre istoria ţării, culese cu strădanie din lucrările celor care se interesaseră vreodată despre locuitorii ţinutului dintre Dunăre şi Carpaţi, dar mai erau şi liste întregi cu cuvinte elineşti, în faţa cărora stăteau cele româneşti, care li se potriveau cel mai bine, însemnări despre plante folosite în popor ca leacuri, scrisori primite de la cărturari din diferite părţi ale Europei.

Constantin, fire meditativă, iubea mult tihna studiului, dar totodată tindea să-şi înalţe un monument prin faptele sale, una dintre acestea fiind susţinerea domniei nepotului Brâncoveanu, domnie ce pornise în ape destul de tulburi, dar iată, se menţinea de mai bine de patru ani, făcându-şi drum printre neprieteni şi duşmani ca printre ţepii scaieţilor şi săbiile trestiilor. Întâmplările de-o viaţă prin care trecuse stolnicul şi familia lui îi arătaseră că mai primejdioşi sunt neprietenii de aici, din ţară. Când se afla copil mâncase pâinea pribegiei în Transilvania împreună cu familia sa care-l urmase pe fostul domnitor Constantin Şerban. Apoi, dacă reveniseră în ţară, sub Mihnea vodă, care le dăduse asigurări de tihnă, răgazul fusese înşelător şi de scurtă durată. Nu era de mirare atâta timp cât domniile din Ţara Românească erau rodul întâmplării şi ai greutăţii pungilor cu aur.

Acest Mihnea, fiu al unui negustor din Fanar, îşi schimbase numele de Franţi în Gioan beiul, apoi în Mihnea, Michael pentru blazon, şi după vârsta de patruzeci de ani devenise domn în schimbul a 200.000 de galbeni. Nu vedea domnia decât în chipul unei autocraţii depline, iar pentru aceasta îi stăteau în cale atât boierii cât şi suzeranul de la care o obţinuse – Poarta otomană. Vroia să-i macine pe aceşti doi duşmani ai săi într-o încleştare teribilă. Aşa că, pe de o parte încercase să-i determine pe boieri să pornească o răscoală antiotomană, iar dacă aceştia se lăsau greu, se pornise cu tot felul de pâri la Poartă împotriva celor mai de vază dintre ei. Printre aceştia se afla şi postelnicul Constantin, tatăl stolnicului. El hotărâse să ia din nou drumul pribegiei, de data asta în Moldova, la cei doi fraţi ai postelnicului, boierii Toma şi Iordache Cantacuzino. Şi bine făcuse, căci Radu Mihnea al III-lea se pornise să căsăpească boierii din Ţara Românească, chemându-i pre ei la Curte şi, în sunet de dairale şi timpane, căsăpindu-i ca pe animale. Alţi şaisprezece boieri fură atraşi în cortul trimisului sultanului şi omorâţi de o ceată de tătari.

Îi stătea pe inimă lui Mihnea că-l scăpase din mâini pe unul dintre cei mai de vază boieri. Îl înduplecase pe sultan să trimită doi capugii în Moldova după postelnic şi luase acesta drumul Ţarigradului cu moartea în suflet. Dar era stăpân pe el bătrânul postelnic şi ştia să stăpânească şi împrejurările şi dacă s-a aflat în faţa divanului de judecată, atunci s-a apucat să spună despre toate uneltirile lui Mihnea. Nu era de acord cu politica lui Mihnea nu numai în problema boierilor pe care se pornise să-i împuţineze nesuferind în preajmă decât oamenii supuşi, care să vadă lucrurile cu ochii lui, dar nici în trebile târgurilor şi satelor cu totul străine lui şi pe care nu-şi da nicio osteneală să le cunoască.

Puternicul vizir Koprülü îl cunoştea de multă vreme pe postelnic şi vedea limpede că niciodată nu vor sta la acelaşi nivel talerele balanţei dacă pe unul

se vor aşeza faptele zănaticului Mihnea şi pe celălalt cumpătarea şi înţelepciunea acestui om al pământului, tată a doisprezece copii. Aşa că-i dăduse drumul să plece în linişte la Iaşi, iar galbenii pe care Mihnea îi trimisese pentru uciderea postelnicului nu-i primise vizirul, ieşindu-şi o dată din obiceiurile lui de bun preţuitor al metalului nobil.

Preţuirea pe care stâlpul Porţii Otomane i-o acorda postelnicului se vădise un an mai târziu când, înainte de a înfiinţa un paşalâc la Bucureşti, pe care gineri-su, Mustafa-paşa, se şi pregătea să-l ia în primire, vizirul îl chemase din nou pe Constantin Cantacuzino ca să ştie cum stau lucrurile în Ţara Românească şi ce sorţi de reuşită va avea acest paşalâc. Boierul român îi arătase că multă caznă şi cheltuială vor avea de depus funcţionarii Porţii ca să schimbe o stare de lucruri cu alta, că oamenii sunt îndărătnici şi dacă slujbaşii ţării reuşesc să ia de la ei haraciul şi zehereaua şi dijma o fac pentru că ştiu cum să-i ia, şi ce nevoie are Poarta de griji în plus, când şi aşa primeşte danii grele din Ţara Românească şi apoi de unde pot şti că ţările din jur nu vor găsi în asta prilej de război pentru apărarea unui principat creştin, acum, când lucrurile s-au mai liniştit şi chiar austriacul şi-a tras trupele în matca sa?

Din nou hotărârea vizirului fusese schimbată, spuind că la o adică el nu dorea decât să se stăvilească odată frământările dintre partidele boiereşti şi dacă boierul român îşi ia misiunea să prepuie un domn paşnic, atunci n-au decât să-şi vadă de trebile lor.

Postelnicul ar fi putut atunci să rostească numele unuia dintre fiii săi pentru scaunul ţării. Drăghici, cel mai mare, era trecut de treizeci de ani, Şerban avea douăzeci şi şapte. Dar nu năzuia la măriri. A plecat urechea la rugămintea lui Grigoraşcu din familia Ghiculeştilor, care fusese crescut la Iaşi şi dacă cunoştea obiceiurile şi nevoile de acolo se cheamă că era al neamului acesta, apoi era un bărbat cumpătat, mai degrabă şovăielnic, nădăjduind postelnicul că dacă-i va sta ca sfetnic în preajmă va reuşi să-i inspire şi hotărârea de care ducea lipsă. Numai că firea aceasta şovăielnică a noului domn avea să fie pierzarea bătrânului postelnic. Stroe Leurdeanu şi alţi câţiva au picurat în auzul domnitorului tot felul de vorbe înveninate şi au reuşit să subţieze încrederea în binefăcătorul său, căruia, în înfierbântarea dorinţei de domnie, Grigoraşcu îi dăduse o scrisoare cu cele mai călduroase asigurări de bine. Dar acum el era domnul! Poate că umilinţa lui de atunci îl îngreţoşa. Făcuse totul ca să-i fie pe plac bătrânului acesta ce se simţea atât de deasupra boierilor din ţara sa, încât îşi permitea să privească cu dispreţ scaunul domniei. Se vede că punea mai mult preţ pe uneltirile din umbră.

Gândire limitată, fire temătoare, Grigoraşcu Ghica socotea primejdios tot ce nu putea înţelege. Hotărând uciderea postelnicului curma o dată pentru totdeauna şirul pârilor care-l încolţeau din partea celor mai apropiaţi şi înlătura această familie primejdioasă de lângă scaunul său.

Bătrânul postelnic fusese luat din casa sa de la Mărgineni, purtat ca un proscris în car cu boi până la Snagov şi sugrumat în trapeza mânăstirii de acolo. Pentru familia lui urmaseră ani grei... Şerban fugise din ţară, dar ceilalţi fuseseră mai întâi întemniţaţi, bătuţi şi batjocoriţi, puşi în convoi să care piatră şi var pentru repararea caselor domneşti.

Constantin era tânăr pe atunci, abia se întorsese de la Padova, şi scârba încercată faţă de răutate şi silnicie îi apăruse ca cea întâmpinată de călătorul vesel şi fără griji care merge pe un drum drept şi cade deodată într-un hăţiş plin de scaieţi, păianjeni şi lipitori ce ţi se agaţă de haine, te zgârie, şi îţi ung pielea cu balele lor scârboase.

Vremea aceea trecuse, dar ea îl însemnase pentru totdeauna pe Constantin. Devenise prevăzător mai mult decât este nevoie. De undeva, de unde nu te aştepţi sau într-o zi mai senină decât altele putea răsări o primejdie care să crească ca aluatul şi să se lăţească, înainte ca să te înarmezi şi să fii în stare să-i ţii piept. Primejdie de aici, din interior, mai degrabă decât din partea duşmanilor ştiuţi. Fire meditativă, iubind cărţile şi viaţa de familie la fel ca tatăl său, îşi impunea să fie foarte atent la atitudinile şi năravurile oamenilor din jur, dăruind pentru aceasta o parte destul de bună a timpului său, deşi i-ar fi fost mai pe plac să stea deoparte, la o moşie a sa din afara Bucureştilor. Dacă liniştea şi tihna era condiţionată de ţinerea frâielor puterii în mâinile familiei sale, şi mersul lucrurilor o dovedise, atunci trebuia să vegheze ca cineva din familia sa să stea în scaunul ţării. Şerban, fratele său mai mare, îi tăiase fără milă pe boierii neprieteni şi se pricepuse să inspire teamă celor rămaşi. Ba năzuise să inspire aceeaşi teamă celor din familia sa. În ultima parte a vieţii încercase să forţeze mâna maicii lor, Ilina, să schimbe testamentul în favoarea lui. Avea Şerban firea impetuoasă şi năvalnică a acelui strămoş al lor, Mihail, zis Şeitan Oglu, ceea ce în limba turcilor se cheamă Fiul diavolului, căci spăimântase întreg Istanbulul cu felul cum ştia să se strecoare printre primejdii şi tot în picioare cădea, cu fascinaţia pe care o răspândea în jur şi cu îmbogăţirea rapidă.

Abia apucase Şerban să-şi dea duhul că fraţii săi, spătarul şi stolnicul, adunaseră pe boierii de încredere să meargă să-l pună în scaun pe nepotul Brâncoveanu. Cu firea-i cumpănită şi deprinderile de bun gospodar era cel mai potrivit pentru a rotunji avuţia ţării, atât de trebuitoare la acoperirea haraciului şi zaharelei cerute de Poartă.

Dar stolnicul veghea mai departe. Veghea ca nepotul să nu se socoată un vârf al familiei şi să ştie că fără sprijinitorii săi ar fi rămas un boier cu dregătorie înaltă. Atât.

În seara asta îl aştepta să vină. Cina în sânul familiei stolnicului în fiecare sâmbătă seara era un obicei mai vechi, aproape un ritual, discuţiile dinaintea ei un prilej de a-şi limpezi unele lucruri cu adâncime şi dacă acum dezlegau mai puţin tainele cărţilor şi lăsau loc mai mare pentru nevoile cârmuirii, Dinu lua aceeaşi atitudine de învăţăcel în faţa unchiului său. Nu era nevoie să se umilească pentru aceasta. Nu se umilise nici când era un tinerel căruia abia îi dădeau tuleile bărbii. Unchiul său, tăcut şi îngândurat, cu gesturi măsurate şi privirea pătrunzătoare, fusese primul bărbat căruia dorise să-i semene şi rămăsese astfel, căci nu-l văzuse pierzându-şi cumpătul sau încolţit de situaţiile grele.

Îndată ce auzi huruitul caleştii urmat de vocile din antreu, stolnicul merse să-l întâmpine. Dinu scoase haina grea de blană ajutat de Vasile, sluga mută şi surdă a stolnicului. Blana mirosea a geruială şi aer proaspăt. Acest decembrie venise cu un vânt tăios, deşi până acum nu ninsese, nici lapoviţă nu venise dinspre munte.

Brâncoveanu purta pe dedesupt haină de mătase vişinie, pantaloni negri strânşi pe coapse după moda italiană şi botfori din piele moale, toate acestea scoţându-i la iveală sprinteneala mişcărilor, ţinuta încă tinerească. Merse să-şi încălzească mâinile în faţa căminului, în care ardea un butuc gros.

Îi plăcea domnitorului în casa acestui unchi şi dascăl al său mirosul de podele proaspăt ceruite, prin coridoare mirosul de răşină ce arde în căţui şi parcă şi un vag parfum de lăcrămioare, care nu ştia de unde vine. Parfumuri amestecate, de casă bătrânească. Îi aminteau de propria casă părintească de la Brâncoveni.

Se gândi că, la rândul său, stolnicul a încercat să aducă pe cât posibil în casa aceasta ridicată în inima târgului sufletul bătrânei case a tatălui său, postelnicul, de la Mărgineni. În timpul prigoanei Cantacuzinilor casa aceea arsese. Pierderea ei fusese pentru unchiul său ca pierderea unei fiinţe dragi.

Ridică glas şi-i spusese stolnicului părerea aceasta a sa.

— Într-adevăr, Mărginenii erau locul îndrăgit de taica. Se simţea un om fericit cu cărţile sale şi cu întreaga familie în jurul său. Când trebuia să facă drum la Curtea Domnească de la Târgovişte sau până la Istanbul, nouă, copiilor, ni se părea că pleacă peste mări şi ţări. Cred că asta venea de acolo că îl vedeam gânditor, şi pe ceilalţi adulţi din casă cu chipuri prelungi, trase de îngrijorare. Parcă presimţea bietul taica ceva. Dar noi, copiii, ce să ştim? Ni se părea că aşa va fi până la sfârşitul veacurilor; toţi adunaţi într-un mănunchi, în jurul unui om puternic.

— Cred că domnia-ta îi semeni cel mai bine bunicului.

— Mde... Taica a avut parte să cunoască măriri, dar asta nicio bucurie nu-i aducea. Când se întorcea de la curtea domnească era bucuros că ne revede, dar dacă îl întreba careva cum este acolo, se întrista. Spunea că omul peste care dă năpasta puterii îşi schimbă firea, îşi pleacă uşor urechea la spusele sfetnicilor pizmăreţi, cât despre puterea de a împărţi dreptatea în Divan i se păre că e tot una cu bunul său plac. Devine mai sărac şi temător. Ca o casă rece, în care nu pătrund razele soarelui. Atunci nu înţelegeam cum vine asta...

Brâncoveanu se juca cu un cuţitaş din os, din acelea pentru tăiat hârtia. Cunoştea firea pesimistă a unchiului său, îi ştia şi rădăcinile. Prigoana îndurată în anii mai tineri nu putea să nu lase urme. Era un neajuns al firii acestui om luminat, pentru care nu se mai putea face nimic. Dar în privinţa lipsei de omenie a celor ce-şi zic „Unşii lui Dumnezeu", era şi el de aceeaşi părere. Zise cu voce moale, ca pentru sine:

— Soarta conducătorului, fie că se numeşte el duce sau principe, rege ori sultan, este de a-şi simţi singurătatea. El este deasupra tuturor şi preste el se află numai cerul. Puterea ce o are de a lua hotărâri, uneori distrugătoare pentru alţii, nu este de natură să-i aducă bucurie sau împăcare sufletească, mereu îi va rămâne un sâmbure de îndoială firească, chiar dacă pravilele spun că însuşi Dumnezeu i-a înarmat braţul.

— A auzit careva dintre puternicii timpurilor glasul lui Dumnezeu încurajându-l şi aprobându-l?

Stolnicul pusese întrebarea cu glas moale şi cu oarecare tristeţe îngândurată, aplecând capul pe umărul stâng.

Uneori, Brâncoveanu asemuia cugetul acestui înţelept unchi al său cu o fântână adâncă, cu întunecimi de nepătruns. El lua din creştinism parabolele despre omenie şi îndrumările de bine pentru un trai cinstit, dar nu era deloc înclinat spre recunoaşterea miracolelor şi supraomenescului. Poate nici nu credea în existenţa unei divinităţi. El mai degrabă se prosterna în faţa învăţăturii din cărţile filosofilor greci.

Schimbară vorba, preocupaţi de veştile pe care iscoadele trimise în afara hotarelor ţării le aduseseră.

— Omul nostru ne trimite veste că a văzut la Poartă numai chipuri alungite de îngrijorare. Îi strâng armatele imperiale ca-ntr-un cleşte, ultimele trei bătălii au fost pierdute de turci.

— Trebuie să ştii că armata otomană ştie să-şi regrupeze forţele. A dovedit-o şi-n alte dăţi, când a renăscut ca pasărea Phoenix. Aşa că, să nu ne grăbim, fu de părere stolnicul cu acelaşi scepticism care-l făcea să treacă mai greu la acţiune.

— Generalul Veterani aşteaptă de la noi o depeşă cu asigurarea că vom da tot sprijinul armatelor imperiale într-o bătălie decisivă.

— Să-i trimitem. Să nu creadă că promisiunea făcută acum un an a fost dată uitării.

Se aşezară la scris. Stolnicul mai trimisese şi alte depeşe în care îl lămurea cu amănuntul pe generalul armatei austriece despre toate mişcările turcilor. Căpătaseră din nou încrederea lui Veterani datorită acestor informaţii precise care contribuiseră la ultimele lui victorii. Împăratul însuşi fusese determinat să înţeleagă că valahii nu-i sunt potrivnici, dar tot ce pot face în momentul de faţă este să dea aceste informaţii şi să facă ceva rezerve de alimente pe care să le pună la dispoziţia armatei austriece în momentul când se va bătălia cea mare, din care turcii nu vor mai avea scăpare.

Lucrurile acestea fuseseră spuse şi contelui Marsigli, trimisul austriac la Poartă, cu un an în urmă, când făcuse un popas în Bucureşti. La fel generalul Heissler, care fusese eliberat de Brâncoveanu după bătălia de la Zărneşti, îl lămurise pe împărat prin viu grai despre poziţia valahilor. Neavând oaste de ţară, bine strânşi în chingi de otomani, ar risca totul dacă s-ar alătura pe faţă austriecilor. Ţara nu vroia să fie prefăcută în paşalâc turcesc. Era binevenit şi ajutorul acesta cu informaţii precise, purcese chiar din inima imperiului otoman.

Quarrient, consilierul împăratului Leopold, avusese şi el o întrevedere secretă cu Brâncoveanu, în care se stabiliseră anumite lucruri pe placul împăratului. Trecuse acesta cu buretele peste fapta lui Brâncoveanu de la Zărneşti. Cu oastea turcească şi hoarda tătărască în ţară, principele valah nu putea proceda altcumva decât dând ascultare suzeranului său.

Că Leopold înţelesese politica lui Brâncoveanu şi-i acorda toată încrederea, reieşea din felul cum îi tratase pe boierii valahi, fugari din ţară, care se duseseră la Viena cu plângere împotriva Brâncoveanului şi cererea ca oastea imperială să ocupe Valahia. Smintită cerere, după părerea stolnicului. Care împărat va da ascultare cererii unor fugari dacă interesele lui, anume, nu se potrivesc cu ce vor ei? Ori în momentul de faţă oastea împăratului Leopold purta bătălii cu cea turcomană, la hotarele celor două imperii, năzuind la o nouă linie pentru aceste hotare. Ţara Românească intra în vederile amândurora. De va fi ca balanţa victoriei să încline spre turci, domnitorul ei actual ştia la ce se aşteaptă. O continuare a stării existente, cu posibile îmbunătăţiri, sau, dimpotrivă, cu cereri mai mari de peşcheş. În orice caz, Poarta nu socotea treabă înţeleaptă să se amestece în orânduielile bătrâneşti din ţară. Îi lăsa cu ale lor. Pe când, de va fi ca balanţa să încline de partea austriacului, cine poate şti? Va fi bucuros împăratul să-şi întindă braţul peste această ţărişoară şi atunci îi va pune în drepturi poate pe fugarii

ce se aflau la curtea sa. Din păcate, printre ei se afla şi Iordache Cantacuzino, fratele mai tânăr al stolnicului, credincios politicii duse de Şerban ce nu socotea altă alianţă posibilă decât cu un împărat creştin. Şederea lui Iordache acolo, de care turcii ştiau, nu le putea fi de niciun ajutor fraţilor de aici, domnitorului însuşi. Când Mavrocordat venise în ţară şi avusese acel sfat la Mogoşoaia, le spusese: „Nu credeţi domniile voastre, că fratele mai tânăr pe care-l aveţi, acel Iordache, face prea mare zarvă la curtea împăratului Leopold? Sultanul ştie că n-are nicio încuviinţare din partea domniilor voastre, totuşi, dacă într-o bună zi va voi s-o ia altfel, nimeni nu va putea să-l împiedice s-o facă." Asta putea foarte bine să semene a prevenire. Adică, iată, puneţi mai întâi zăbală celui din familia voastră care v-ar putea căşuna destul rău.

Aşa stând lucrurile, scrisoarea pe care o întocmeau acum către împăratul Leopold se cerea trimisă în mare taină. Chiar fără ştirea lui Iordache. Acela trebuia să ştie că nepotul său, domnitorul, cât şi fraţii săi din ţară, sunt cu totul de partea Porţii. Mai bine aşa. Un alt trimis, pe altă cale, va trebui să se înfăţişeze lui Iordache cu sfat şi rugăminte din partea stolnicului să facă o călătorie prin ţările apusene ca, cel puţin un timp, să nu mai fie văzut la curtea împăratului. Constantin ţinea mult la acest frate al său. În vremile de prigoană de sub Ghica vodă, când membrii familiei Cantacuzino erau bătuţi pe fiece zi la tălpi şi fratele cel mic, Iordache, nu îndura bătaia şi cădea în leşin, fratele său Constantin era acela care cerea să i se dea lui vergile pentru amândoi şi să fie lăsat în pace Iordache.

Cei doi bărbaţi, unchiul şi nepotul, având între ei masa cu toate ale sale de scris şi lampa cu glob frumos de Murano, întocmeau cu grijă înscrisul către împărat. Stolnicul vroia să arate o atitudine prea plecată. Viaţa, cu suişurile şi coborâşurile ei, îl învăţase că nu are nimic de pierdut dacă se umileşte atunci când împrejurările o cer. Chiar umilinţa poate fi pusă în asemenea forme încât să-i dea celui puternic putinţa de a se simţi nepereche, dar, în acelaşi timp, să fie îndemnat să admire mlădierea spiritului celui ce trimite scrisoarea...

Domnitorului nu-i plăceau asemenea temeneli. Corecta aproape fiecare gândire a stolnicului, iar acesta o aşternea pe hârtie aşa cum i se spunea.

Erau mulţumiţi ei doi, cei ce ştiau că ţin destinele acestei ţărişoare în mâinile lor, erau mulţumiţi unul de altul?

Cine poate şti?

Stolnicul ar fi trebuit să fie mulţămit că cel pe care l-a învăţat şi l-a înălţat şi-a întrecut magistrul. A devenit adică domnitor plin de însemnătatea persoanei sale, pornit să trateze cu împăraţii lumii de la egal la egal. Dar firea calculată a stolnicului, preceptele sale de viaţă, cum era acesta – „capul

plecat, sabia nu-l taie" –, nu puteau să-l facă prea mulţumit de pornirile trufaşe ale nepotului său de soră. Chiar în acest început de domnie.

La rându-i, Brâncoveanu, admirând în continuare înţelepciunea şi erudiţia bătrânului şi nu prea de tot bătrânului său unchi, îl socotea destul de nepotrivit pentru întâmpinarea unor vremuri noi. În ultimul timp îi spunea prea adesea că nu-i bine dacă atrage privirile celor puternici asupra lui şi asupra ţărişoarei lor. Purtarea domnitorului ar fi trebuit să fie, după părerea stolnicului, ca a unui moşnean îmbrăcat în straie modeste care nu cere admiraţia celor din jur. Admiraţia e foarte aproape de gelozire, iar gelozirea poate fi aducătoare de rele.

Brâncoveanu îşi lărgea tot mai mult legăturile cu alte puteri. În călătoriile sale ca tânăr spudeu prin ţările evropene învăţase a preţui destule la alte neamuri. Curios lucru, dar cunoscând anume ce le deosebeşte, îţi dai seama că sunt infinit de multe trăsături care le apropie. Dacă o asemenea cunoaştere se va face de la o cancelarie la alta, de la o curte princiară la alta, vor avea mai mult de câştigat neamurile. Şi poate va veni o vreme când minţile cele mai luminate vor recunoaşte că puterea unui neam nu se află în cutezanţa de a încălca hotarele altuia învecinat şi chiar va fi de ruşine o asemenea faptă, şi vor căuta să-şi arate puterea în construcţiile solide ridicate, în mulţimea cărţilor scrise şi păstrarea bunelor obiceiuri.

Odată terminată scrisoarea pentru care domnitorul şi sfetnicul său îşi apropiaseră frunţile de lumina globului de cleştar, Brâncoveanu fu pohtit la masă de către stăpâna casei. Se înţeleseră ca a doua zi stolnicul să cheme un om de încredere care va lua drumul Vienei. Aici, la el îl va chema, nu la Curte.

Dar în afara acestei înţelegeri, stolnicul mai avea să facă ceva. Avea să copieze pentru sine scrisoarea. Sora geamănă a acesteia avea s-o pună într-un sipeţel tăinuit a cărui cheiţă o purta mereu asupră-i. Aşa făcea cu multe din înscrisurile importante trimise peste hotare. Nu se putea şti la ce-i vor folosi cândva aceste scrisori de taină. Cu respectul său pentru fiece căpeţel de hârtie scrisă, se va fi gândit stolnicul că ea ar fi putut deveni vreodată un document pentru istoria ţării. Nu-i sta gândul la timpul acela că toate scrisorile adunate în sipeţel îi vor folosi ca o dovadă a hainiei nepotului său faţă de Poartă.

Aşa aveau să se petreacă lucrurile când bătrânul avea să socotească domnia nepotului prea îndelungată şi că sosise vremea ca domnia să se împrospăteze printr-o mlădiţă tânără, mai bună, care nu putea fi alta decât cea dată de fiul său, Ştefan.

Deocamdată însă, Ştefan era un copilandru şi-l aştepta alături de fratele său şi de cele două surori pe domnitorul ţării şi pe tatăl său în sala de mese. Stolnicul ţinea la un obicei vechi, deprins din casa lor de la Mărgineni, de a

prânzi şi cina toţi membrii familiei laolaltă, de la bătrâni, până la prâslea. Tatăl său, postelnicul Constantin, se socotea un moşnean, un om al acestui pământ, şi chiar dacă era prielnic unor obiceiuri bune deprinse de aiurea, acesta – al strângerii familiei în momentele de tihnă ale zilei – nu-l părăsea, ca fiind cel mai de seamă pentru preţuirea roadelor pământului, pentru preţuirea eforturilor părinteşti de către copii. Aşa că acum, în jurul mesei înguste şi lungi de stejar, se aflau toţi cei patru copii ai stolnicului: Ştefan şi Radu, Ilinca şi Maria.

În lumina lumânărilor din sfeşnicele de argint, chipurile lor apăreau palide ca şi cum ar fi fost măcinate de o mare emoţie. Trecură să sărute pe rând mâna voievodului, vărul lor.

Jupâneasa Safta, cu frumoasă statură, mişcări vioaie şi un aer de bună dispoziţie al chipului de femeie în floarea vârstei îi dădu musafirului lămuriri asupra felului cum se usucă şi se păstrează ciupercile peste iarnă, domnia-sa fiind mare meşteră în prepararea mâncărurilor cu ciuperci.

În încăpere era cald doar atât cât respiraţia să nu aburească aerul, stăpânul casei e împotriva unei călduri moleşitoare, care atunci când toropeşte fiinţa, ajunge să lenevească şi gândirea; pe peretele de vest, tapiseria ce reprezintă o vânătoare a zeiţei Diana, arată o savantă împletire de elemente vegetale şi animale în care verdele şi brunul se susţin în chip fericit; ţurţurii de cristal ai candelabrului de deasupra mesei desfac lumina lumânărilor în fulgere scurte, albastre şi roşii şi de un galben solar; tăbliile dulapului de stejar dinspre peretele care primeşte mai puţină lumină par din aramă veche, şi toate acestea le privesc de sus, de la înălţimea portretelor aşezate între ferestre, postelnicul Constantin şi postelniceasa Ilina. Postelnicul are zâmbet de înţelept, adânc cunoscător al firii şi miezului lucrurilor, soaţa sa, fericit aliaj al tuturor virtuţilor femeieşti, are chipul firii sale, semeţ, fără a fi trufaş, blajin, fără a părea dezarmat. Care femeie i-ar fi acordat iertare celui vinovat de uciderea soţului său, aşa cum făcuse ea cu Stroe Leurdeanu, când, sub domnitorul Antonie din Popeşti, boierul fusese chemat la judecată şi jupâneasa Ilina avusese deplină libertate să hotărască asupra sorţii lui? Şi câte femei trecute de şaptezeci de ani, ce au trăit atâtea primejdii şi spaime, ar fi avut curajul să facă la asemenea vârstă, un pelerinaj până la Ierusalim?

Dar, fără îndoială, nu acest gest al anilor săi târzii îl determinau pe stolnicul Constantin s-o aibe în consideraţia sa ca pe o sfântă. Fusese cea care legase familia într-o unitate a dragostei şi bunelor rânduieli. Fusese vajnica apărătoare a intereselor tuturor fiilor atunci când Şerban ajuns domnitor, voise să-i forţeze mâna, să-şi schimbe testamentul numai şi numai în favoarea lui.

Şi mai presus de toate, stolnicul vedea într-însa o demnă coborâtoare din oamenii acestui pământ, dacii cei neînfricaţi, chezaşul legăturii lui cu acest popor despre care ar fi vrut să povestească lumii întregi, adunând dovezi, scoţând la iveală lucruri uitate sau numai rătăcite, într-o mare şi de glorie carte a neamului.

Căci pentru stolnic, istoria nu era numai o îngrămădire de documente în care cel mai important este găsirea oamenilor de seamă care au reuşit să împingă mersul evenimentelor înainte. Pentru stolnic istoria era o alcătuire vie, cu scene pe care adesea le retrăia în desfăşurarea lor, percepând starea de spirit a întregului norod, ameninţarea ce a planat vreodată asupra lui, încrâncenarea deznădăjduită a unor lupte, tot ceea ce înseamnă trăire pentru perpetuarea unui neam.

XV
CURTEA FAMILIEI PRIBEGE

Margueritte de Choisel călătorise cu bine în primăvară, printre câmpii înverzite de grâu şi mei, printre livezi pline de floare, trecând apoi prin regiunea muntoasă tăiată de spumoasa Prahovă. Ajungând la Braşov, se simţise deodată mai la largul ei. Era acesta un fel de burg nemţesc, nu unul dintre cele mai arătoase, dar îndeajuns de încropit ca s-o mântuiască de plictiseala câmpiilor nesfârşite între care abia când şi când răsărea câte un sătuc cu 20–30 case răzleţe. Erau aici străzi înguste şi pietruite, ateliere cu embleme de alamă scârţâind în bătaia vântului, case bine oblonite având curţi cu porţi înalte, fiecare o mică cetate ascunzând trecătorilor activitatea din interior. Dimineaţa, forfota femeilor purtând şorţuri, care de care mai frumoase, a oamenilor de rând cu aspect cuviincios în hainele lor de postav închis la culoare, duruitul caleştilor pe caldarâmul cu pietre rotunde, îţi lăsa impresia unor treburi bine rânduite. Nici vorbă de zarva pestriţă a Bucureştilor, de cerşetori întâlniţi la fiece colţ de stradă şi de acea nesiguranţă ce plutea în văzduhul său prăfos.

O primă preocupare a Marguerittei fusese de a scăpa de însoţitorii pe care i-i dase boierul Cristea. Numai câteva pungi cu aur îi făcuse să înfrunte la înapoiere mânia boierului. Îi sfătuise să-i povestească despre un atac tâlhăresc în care fusese ucisă. Să se înfăţişeze înaintea boierului cu hainele rupte, fără cai, pentru a întări această poveste. N-ar fi rău ca doi dintre ei să-şi caute în altă parte slujbe, iar ceilalţi să spuie că i-au pierdut şi pe ei în încăierarea cu tâlharii.

După ce treaba asta fu încheiată, Margueritte se văzu uşurată de o bună parte din bani. Boierul Cristea nu se arătase prea darnic la plecarea sa, sub motiv că având puţini galbeni asupră-i, Margueritte va scurta şederea la acei prieteni poloni, dorul lui arzător neputând suporta o despărţire prea lungă. Poate că, dimpotrivă, dorul lui cam secase şi nu-i încredinţase prea mulţi bani având bănuiala că Margueritte nu se va mai întoarce la el. Oricum, ea trebuia să-şi drămuiască în aşa fel aurul rămas, încât să aibă destul pentru întoarcerea în Franţa.

Abaterea ei pe la curtea fugarilor din Sibiu nu-i dădea speranţe prea mari, totuşi se îndreptă într-acolo, căci un popas care n-avea s-o coste prea mult era binevenit înaintea călătoriei lungi spre Franţa.

Ştiau sibienii de casa unde se afla Maria din Ţara Românească. O casă arătoasă, unde o pusese chiar împăratul Leopold, dându-i pe deasupra o pensie princiară, după ce o invitase să vină să stea la curtea imperială din Viena, iar Doamna, mulţumindu-i frumos, arătase numeroase pricini pentru

care vrea să fie aproape de ţara sa. Una dintre ele era că îi ajung mai uşor aici veniturile de pe moşiile dumisale, pe care credincioşii din ţară le trimit pe diferite căi. Astfel îi trimiseseră de data asta prin franţuzoaică. Numai că aceasta făcuse pierdută scrisoarea prin care se dădeau unele amănunte, de însoţitorul care ştia câte ceva scăpase, aşa că-şi însuşise bună parte din sumă. Nu-i păru totuşi rău că nu-şi însuşise o parte mai mare. Găzduirea sa aici, măcar câteva săptămâni, alături de onorurile acordate ca unei înalte doamne de la curtea lui Ludovic al XIV-lea, îi mângâiau vanitatea. Mai ales după izolarea în care trăise la hanul bucureştean.

Aici era o curte princiară în mic; doamna având pe lângă patru fete şi un fecior, mulţi boieri credincioşi, fugari ca şi dânsa, care stăteau pe la diferite case din oraş, dar veneau aproape zilnic la dânsa cinstind-o ca pe adevărata doamnă a ţării, vremelnic în exil.

Margueritte îi cunoscu astfel pe Staicu Merişanu, fost paharnic la curtea lui Şerban vodă, pe Radu Haţeg, pe căpitanul Sârbu şi alţi boieri ce-şi ziceau căpitani, Preda Prooroceanu şi Preda căpitan de Milcov. Veneau aici pentru a juca şah în salonul cel mare al casei sau pentru a asculta cântând la clavecin pe una din fetele doamnei. Se dădeau şi baluri după moda apuseană, uneori erau invitaţi la masa de prânz sau la cină. Acest du-te-vino, masa luată la ore regulate, ţeseau în jurul acestei familii un adevărat protocol, în care franţuzoaica se încadra fără efort.

I se dădu o cameră mare la etaj, la care ajungeai suind un colimacon – scăriţă îngustă răsucită în spirală, fiind mai izolată de restul casei. Era o cameră mare cu frumoasă sobă rotundă din faianţă, cu stucatură cu flori şi amoraşi pe tavan şi un frumos candelabru în mijlocul său. Margueritte îşi despături rochiile şi le puse în ordine ţinând să apară de fiece dată ca o fiinţă strălucitoare, căci îi intrase de-a binelea în cap că reprezintă aici curtea regelui Franţei. Şi pentru a da mai multă eleganţă acestui căpşor scornitor de fel de fel de treburi, începu să poarte frumoasele-i peruci cu fire argintii pe care la Bucureşti le-ar fi pus doar cu riscul de a părea ridicolă.

Unul dintre căpitani, Preda Prooroceanu, se îmbrăca şi el după moda franţuzească, ceea ce o determină să se apropie de el chiar din prima seară. Ceilalţi purtau haine nemţeşti. Oricum, scăpase de a vedea halatele care măturau pământul, răpind din frumuseţea siluetelor şi libertatea mişcărilor.

Reuniunile zilnice erau întunecate doar de straiele cernite ale Doamnei Maria şi ale fiicei sale, tot Maria, văduvă de curând după moartea în bătălia de la Zărneşti a boierului Bălăceanu. Nu erau prea vesele aceste reuniuni, dar găseai în ele o oarecare etichetă, iar franţuzoaica se simţea strălucitoare, captând privirile bărbaţilor şi lăsându-le cu gura căscată pe fetele mai mici

ale Doamnei, care începură s-o roage să le împrumute croitoreasa şi să facă conversaţie în limba franceză.

Preda Prooroceanu vorbea curgător această limbă, străduindu-se să fie curtenitor şi s-o însoţească în plimbări în afara oraşului.

— Cum de a putut domnia-ta să facă o călătorie atât de lungă până în Valahia, ştiind că principele său nu-i este prieten regelui Franţei? îndrăzni el s-o întrebe într-una din zile.

— Treburi de stat, căpitane. Mi le-a încredinţat regele, gândind că o femeie poate fi mai greu bănuită ca purtătoare a unui mesaj până la Constantinopol.

— Sunteţi curajoasă, doamnă.

— Numai că misiunea mea a dat greş. N-am ajuns până la Constantinopol, iar suita mea a fost oprita la Bucureşti.

— E bine că aţi scăpat cu viaţă. Acest Brâncoveanu e un om sângeros. De fapt, e simplu boiernaş de ţară ce n-are drept a purta nici numele de Brâncoveanu, nici pe acela de Basarab. E adevărat, stăpâneşte moşia de la Brâncoveni, dar a trebuit să caute multe până a găsit că poartă în vine sânge brâncovenesc de la o strămoaşe cam dintr-a şaptea spiţă. Cât despre Basarabi, e doar un nume ilustru pe care şi l-a luat, dar nici măcar un strop nu curge prin vinele sale din acest sânge. E însă foarte bogat, iar în vremurile acestea turcii pot fi înduplecaţi numai cu aur.

— Sunt treburi ce nu mă privesc, spuse Margueritte, părându-i imediat rău de spusele sale, de vreme ce se dăduse şi ea amestecată în nişte treburi de stat. Am cules însă ceva impresii din această călătorie a mea şi sper să dau unele informaţii preţioase regelui Franţei.

— Înţeleg, înţeleg. Nu este în intenţiile mele să cercetez ce anume v-a adus pe meleagurile noastre. Sunt doar bucuros că am avut prilejul să vă cunosc. Dacă nu vă plictisesc, aş vrea să vă spun că şi eu sunt de neam ales, numai că nu mă pot lăuda cu bogăţia. Domeniile mele au rămas de cealaltă parte a munţilor şi au avut aceeaşi soartă cu ale boierilor ce se află aici: au fost însuşite de hrăpăreţul Brâncoveanu. Fără nicio ruşine şi le-a însuşit. Deh... avantajul călăreţului. Dar nu e departe vremea când va fi silit să ni le înapoieze. Împăratul Austriei ne va sprijini să pornim cu oaste peste cel robit turcului. Şi vă voi mai încredinţa un secret: am primit veste de la Constantin Cantemir, domnitorul Moldovei, că şi dânsul ne va acorda tot sprijinul. Acum vom merge până acolo o mână de credincioşi ai doamnei Maria şi de acolo poate la Istanbul cu veşti secrete pe care numai Cantemir le ştie şi care ar putea să-l coste viaţa şi domnia pe Brâncoveanu.

— Treabă primejdioasă, căpitane!

— Eu nu zic că-i uşoară, se împăuna cel ce mai adineauri spunea că nu se laudă cu bogăţia. Dar porni a se lăuda cu vitejia sa.

Pe Margueritte o amuza cum o făcea. Despre calităţile lui, niciun cuvânt. Dar multă admiraţie, curgând ca râuri vâscoase de miere, despre eroul lor, acel boier Bălăceanu ce fusese ginerele Doamnei Maria. Om care iubea acţiunea, cavaler neînfricat, credincios propriilor convingeri, gata să-şi piardă averea pentru ele, averea şi viaţa şi-o pierduse, căci nu umbla cu tertipuri diplomaticeşti şi de retragere a cuvântului dat. În aceste şuvoaie groase de miere se scălda şi el, povestitorul, ca unul ce-l urmase fără crâcnire.

— Vedeţi, madame, încheie el, în Valahia sunt acum la modă drumurile şerpuitoare, vorbele ocolite, te poate încredinţa domnia azi de una, pentru ca mâine sabia să spânzure deasupra capului tău dintr-un simplu capriciu al vreunui dregător. Rele obiceiuri au adus în ţară turcii, şi mai vârtos decât ei grecii, cu spinările hârşite de cât s-au frecat pe lângă uşile Porţii Otomane, cu târlici moi şi vorbe blajine, dar ascunzând sabia sub caftanele lungi. Altfel de oameni stăteau înainte la cârma Valahiei, oameni la care fapta era una cu vorba, neînstare să-şi plece capul înaintea păgânilor, gata oricând să încalece pe cai şi să înfrunte greul campaniilor. A fost un domnitor al nostru, Mihai Vodă, zis Viteazul, care a luptat ca munţii să nu mai stea barieră între cei de-un sânge şi de-o limbă... Acela era oştean, aşa cum oştean a fost şi Şerban Vodă care n-a avut parte să domnească prea mult.

Căpitanul Preda devenise visător. Margueritte îşi dădea seama că mai mult pentru sine vorbeşte şi avea o gravitate şi o neclintire, în convingeri, străine spiritului sau mobil de franţuzoaică. Ea nu cunoştea realităţile pământului pe care călca. Se poate ca retorismul însoţitorului său în această plimbare pe un drum de iarnă, să se fi dezlănţuit tocmai pentru că-şi dădea seama că nu e înţeles şi avea nevoie să-şi vorbească sieşi. Dar aşa de puţine câte ştia Margueritte, îşi dădea seama că acest căpitan e admiratorul curajului făţiş, ce se aflase în mare cinste şi în ţara ei cu vreo două sute de ani în urmă. Prea dispreţuia virtuţile diplomaţiei despre care acum se vorbea pretutindeni.

Se înfăşură mai bine în blana dăruită de boierul Cristea pentru ierni a căror asprime nu o cunoştea. Privind pomii încărcaţi de zăpadă ce se perindau prin dreptul fereştilor caleştii, simţea că mâhnirea pune stăpânire pe ea. Iată că socotelile pripite pe care şi le făcuse cum că acest căpitan va înlocui vremelnic pe boierul Cristea, se dovedeau lipsite de temei. Căpitanul Preda era nu numai sărac, dar plin de gânduri de vitejie, ceea ce era încă mai rău. Vremea când o femeie aşteaptă îndelung întoarcerea iubitului din vreo

campanie, trecuse demult în ţara ei. Poate că aici se mai întâmplă încă aşa. Treaba lor!

Simţi nevoia să-şi împrăştie mâhnirea cu o vorbă jucăuşe:

— Te vei întoarce învingător, căpitane Preda. Puterea braţului nu are nimic de-a face cu mlădierea spiritului.

Căpitanul Preda întoarse spre ea chip nedumerit:

— Despre ce mlădiere vorbeşti, madame?

— Despre aceea a duşmanilor voştri. Chiar domnia-ta spuneai că ei folosesc căi şerpuitoare şi vorbe ocolite.

Căpitanul era cu totul dus la fapte de vitejie trecute şi viitoare, căci uită să-i mulţumească însoţitoarei sale de complimentul făcut.

*

Chemarea acestor căpitani şi boieri la domnitorul Moldovei era grabnică, ei deja făceau pregătiri de plecare pentru drumul spre răsărit. În preajma plecării, Doamna Maria dădu un bal la care fură invitaţi şi câţiva nobili din împrejurimi. Nu legase multe prietenii cu magnaţii unguri, dar veniră ofiţerii austrieci dintre oficialităţile oraşului cărora le fusese încredinţată protecţia principesei de către însuşi împăratul Leopold.

Doamna îşi dădu osteneala ca bucatele şi desfăşurarea balului să fie după obicei nemţesc. Aduse o orchestră din oraş pentru acele dansuri în perechi, cu paşi largi şi învârteli anume, în care bărbatul cuprindea mijlocul partenerei străduindu-se s-o apropie cât mai mult de sine. O sfătui pe fiica sa Maria să calce peste rigorile doliului şi să poarte o rochie cenuşie cu dantelă albă. Croitoreasa franţuzoaicei fu din plin solicitată. Potrivi domnişoarelor rochii cu volănaşe, cu adâncitura de sub gât destul de pronunţată şi avură toate cu această ocazie pantofiori de atlaz făcuţi de cel mai bun pantofar din oraş. Doamna însăşi avea rochie de culoarea prunei coapte şi puse pentru prima dată de la băjenirea sa, bijuteriile de preţ ale familiei.

În lumina candelabrelor cu lumânări din ceară albă, preţăluia frumuseţea fiicelor sale, gândindu-se că pentru cele două care urmau după fiica văduvă, Casandra şi Ilinca, era timpul să-şi facă gânduri de măritiş. Bălaşa era încă o copilă de unsprezece ani şi nu fusese lăsată la petrecere. Avea un buchet de fete frumoase doamna.

Mai ales Casandra, mlădie şi 'năltuţă, cu faţa albă, sprâncenată şi ochi negri, codaţi, semăna cu tatăl său, chiar şi la firea mândră îi semăna şi fusese pentru Doamnă destulă străduanie ca s-o înveţe cu gesturile line şi zâmbetul supus potrivite unei fete de neam ales. În rochia sa albastră îi amintea Doamnei de o altă fiică, Smaranda, care fusese cea mai mare şi care se

prăpădise încă pe când Şerban domnea în Ţara Românească. Doamna îşi făcu cruce repede pe piept când crezu că n-o vede nimeni, să se ducă gândul care-i muşcase inima pe pustii locuri.

Casandra deprinsese repede paşii cadrilului şi chiar ai lendlerului, dans popular, dar preţuit de nobilii mai mărunţi şi de orăşenii de aici. Aluneca graţios pe pantofii ei cocoţaţi pe tocuri, iar strălucirea diademei cu pietre îi sporea gingăşia obrazului îmbujorat de plăcere. Repede mai deprind copiii obiceiuri străine, mai mult din maimuţăreală o fac. Doamna ar fi vrut să-i fie în preajmă, s-o audă cum se descurcă în vorbire cu cele câteva cuvinte nemţeşti de doi ani încoace. Dar iată, fata adunase câţiva străini în juru-i şi nu se sfia că aceştia fac haz, desigur, de felul stâlcit în care ea pronunţa cuvintele.

Tare era mâhnită doamna că trebuie să facă faţă unor obiceiuri ce nu-i erau pe plac! Alte gânduri îşi făcuse cu soţul său pentru viitorul acestor fete ale sale. Să le mărite cu boieri de vază sau chiar cu unii din familii domnitoare. Acum totul cădea pe umerii săi slabi de femeie. Chitise ea ceva. Apropierea de domnitorul Moldovei era binevenită, nu numai fiindcă era înverşunat duşman al Brâncoveanului şi ar fi putut avea ceva influenţă la Poartă, puţină de altfel faţă de pungile cu aur pe care Brâncoveanu era dispus să le dea, ci mai ales pentru că bătrânul domnitor avea un fiu la anii potriviţi însurătoarei.

Se întreba doamna în ceasurile singurătăţii sale, şi ajunsese aceasta să fie o stare ce o împresura chiar atunci când se aflau alţii în juru-i, ce ar fi făcut soţul său într-o atare împrejurare. Uneori i se părea că-i aude vocea tunătoare prin vreun ungher al casei. Aceasta se întâmplase la moşia lor de la Drăgăneşti, unde se retrăsese după moartea lui. Atât de vie era părerea, încât alerga într-acolo şi numai la jumătatea drumului se oprea certându-se pentru întunecarea de-o clipă a minţii. De la o vreme se ruga în fiece seară la icoane ca să-l viseze şi-n vis să-i dea un semn. Dar nu-l visa. Cu cât dorea mai intens lucrul acesta, cu atât nu-l vedea nici măcar în treacăt. Când trăieşti o viaţă alături de un om cu o energie clocotitoare, golul lăsat în urma lui e cu atât mai mare. O bună parte a acestei vieţi doamna Maria aproape că uitase că are voinţă. Nici când, ispravnic al curţii fiind, umblau atâtea zvonuri prin palat de prea marea aplecare pe care doamna Anastasia, soaţa Ducăi vodă, o avea pentru soţul ei şi când, la un ospăţ, doamna Nastasia îi adresase un semn să se ferească de ce-i pregătea vodă, iar Şerban fugise drept în codrul Cotrocenilor, ştiindu-se vinovat, şi nici de alte zvonuri care umblau, doamna Maria nu se mâniase într-atât încât să se socoată îndreptăţită să-şi arate vrerea. Dar iată, acum după ce Şerban nu mai era, o parte din voinţa sa părea să fi trecut în vinele doamnei. Vroia să-l vadă pe fiul lor pe scaunul

ţării. Şi pentru aceasta nu erau de lepădat ţesăturile mărunte ce puteau duce la şubrezenia tronului Brâncoveanului şi le care o îndemnau căpitanii ce se constituiseră drept sfetnicii săi. Staicu Merişanu îi împărtăşise o bănuială a sa, întemeiată pe anume veşti primite din ţară. Brâncoveanu, care se arăta supus turcului şi reuşise să-i câştige încrederea luptând împotriva austriecilor la Zărneşti, reuşise să stabilească legături cu diplomaţii austrieci ce treceau prin ţară şi prin ei să-l convingă pe împărat că nu aşteaptă decât momentul prielnic să se alăture Ligii Sfinte. O asemenea uneltire, dacă ajungea la urechile vizirului, avea să-l coste mult pe Brâncoveanu. Dar ca să ducă vestea aceasta la Poartă ca reprezentant al familiei fugare a lui Şerban, Merişanu avea puţini sorţi de izbândă. Era mai bine să se prezinte ca trimis al domnitorului Moldovei, într-o solie a acestuia la Poartă. Cât era de bun planul acesta, doamna nu avea priceperea a socoti. Era oricum mai bun decât nimica.

Dacă era să-şi asculte inima – şi asta făcuse totdeauna înainte de ascultarea raţiunii – drumul acesta la care porneau căpitanii, era sub ameninţarea primejdiilor de tot felul. Iar ea avea să rămână şi mai singură. Petrecerea din jur o simţea străină. Adoptase o atitudine visătoare cu un zâmbet îngheţat pe buze. Împărţea saluturi bărbaţilor ce se opreau înainte-i strângând călcâiele şi înclinând capul, iar cu femeile schimba câteva cuvinte în limba lor bolovănoasă, pe care niciodată nu o stăpânise prea bine.

Tot spectacolul acesta semăna cu un teatru de păpuşi dat de un turc, demult, în copilăria dumisale. Păpuşile se agitau, apăreau şi dispăreau, fără vreun motiv anume. Dar chiar dacă nu înţelegea nicio iotă din cuvintele ce răsunau îndărătul hardughiei turcului, le privea fermecată. Apropierea de această amintire plăcută îi aducea pe buze zâmbetul îngăduitor. Se simţea în afara petrecerii acestea, uşor visătoare, cu vagi speranţe pentru un viitor mai bun.

Mai mari erau aceste speranţe la căpitanii credincioşi ai lui vodă Şerban. Petreceau ca şi cum s-ar fi pregătit pentru o campanie lungă în pragul căreia vroiau să se bucure din plin de prezenţa doamnelor. Căpitanul Sârbu regreta că nu e în ţinută ostăşească şi-şi puse în gând ca după întoarcerea de la Istanbul să intre în rândurile armatei austriece, să arate tot atât de mândru ca cei câţiva ofiţeri care se învârteau pe aici. Prooroceanu, în veşmintele sale de modă franţuzească, cu manşete largi de dantelă şi guler la fel, făcea companie bună Marguerittei. Conjuraţia stelelor îi era favorabilă. Muzică, danţ, un drum învăluit în mister şi nu printre cele mai puţin însemnate, înfăţişarea lui cuceritoare, manierele alese. Se număra printre puţinii boieri valahi ce călătoriseră în Francia şi nutrea gânduri de a mai bătători drumurile ce duceau spre ea. Ca să stârnească dragostea franţuzoaicei se

cerea să ducă la bun sfârşit o faptă vitejească, şi el se avânta cu toată însufleţirea în această faptă.

Doar Preda Milcoveanu nu-şi putea ascunde părerea de rău că se desparte de Maria, văduva Bălăceanului, o domniţă de o rară frumuseţe, care ar fi meritat o soartă mai bună.

— Să ai grije de mata, domniţă, şi de maica domniei tale. Rămâneţi aici fără alţi bărbaţi în afara slugilor.

— De hoţi nu-i primejdie aici, căpitane. Suntem între oameni cinstiţi. Cât despre primejdia ce ar fi venit din partea Brâncoveanului, suntem mai liniştiţi de când am venit aici. Dacă am fi rămas la Drăgăneşti, cu toate asigurările date, ne-am fi putut trezi într-o bună zi că ne ridică şi ne trimite în surghiun la turci.

— Nu cred, domniţă. Erau asigurările unui voievod şi ale unui unchi în acelaşi timp.

— Prea eşti încrezător, căpitane. Asta izvorăşte dintr-un cuget cinstit. De domnia-ta să ai grije. Porniţi la o treabă cu primejdie. Va trebui să căutaţi drumurile ocolite, să vă luaţi altă înfăţişare şi alt nume. Mai ales la întoarcere, când veţi trece prin Ţara Românească.

— Noi nu vom cerşi nimic, domniţă, aşa să ştie înălţimea-ta.

— Tocmai aici văd eu primejdia, căpitane. Sunteţi oameni deprinşi cu spada, dar nedeprinşi a mânui iţele subţiri şi alunecoase ale diplomaţiei. Şi să ştii domnia-ta că ne va lipsi mult credinţa pe care ne-ai arătat-o.

Maria ştia că aceste vorbe bune adresate Milcoveanului, vor fi purtate de el ca un talisman pe oriunde îi vor fi purtaţi paşii.

XVI
ZEIŢĂ SAU LIBELULĂ?

După plecarea boierului Merişanu şi a căpitanilor, Doamnei Maria i se împuţinară grijile pentru primiri şi invitaţi şi hotărî să ducă împreună cu ai săi traiul unei familii de târgoveţi. Fără baluri şi mese, fără preumblări la moşiile nobililor din jur, cu care prietenia era abia înfiripată. Avea nevoie doamna de mulţi galbeni pentru zestrea fetelor, pentru dascălii aduşi tocmai de la Constantinopol. Fiul său, Gheorghieş, trebuia să primească educaţie aleasă, căci, dacă va voi Cel de Sus, avea să ajungă domn în Ţara Românească.

Îl cheamă pe Gheorghieş la dânsa să-i arate stema Cantacuzinilor, socotind că acum cugetul vlăstarului princiar e mai aproape de înţelegerea lucrurilor înălţătoare.

Dintr-o cutie căptuşită cu catifea scoase lucrătura din aur, rubine şi smaralde care înfăţişa un vultur cu două capete încoronate. Încercă să-i arate băieţelului de 12 ani că aceasta nu-i o simplă podoabă.

— Însemnul acesta poate fi purtat numai de familia noastră coborâtoare din împăraţi ce au stăpânit cu cinste Imperiul Bizantin. Ţi-au vorbit dascălii tăi despre organizarea şi strălucirea acestui imperiu.

Copilul se foia pe scaun neîndrăznind s-o întrebe pe maica sa despre o mulţime de lucruri nelămurite.

În trăsăturile chipului său, doamna Maria citea mai multe asemănări cu clucerul Gheţea, tatăl domniei sale, boier aşezat de prin părţile Giurgiului şi preocupat mai mult de trebile moşiei decât de faimă. Dar trebuie să se afle în firea sa ceva din mândria Cantacuzinilor, chiar dacă aceasta se va dovedi mai târziu.

— De ce nu mă iubesc unchii mei, dacă şi ei sunt tot Cantacuzini şi trebuie să ţinem la mândria neamului? se pomeni doamna cu cea mai nedorită întrebare.

— Ei vor, fiecare dintre ei, tronul Ţării Româneşti pentru fiii lor.

— Dar Ţara Românească nu e tot una cu imperiul bizantin.

— Trebuie să înţelegi, Gheorghe, că dacă imperiul bizantin continua să existe, el ar fi cuprins într-un fel sau altul şi ţărişoara noastră, care era în marginile sale. Spun într-un fel sau altul, căci era de ajuns să fie scaunul ortodoxiei la Constantinopol, în capitala imperiului, ca să fim socotiţi vasali.

— Dar şi acum se află Patriarhul tot la Constantinopol. De aceea suntem supuşi turcilor?

— Acum e cu totul altceva. Scaunul Patriarhului a rămas acolo în amintirea locului de unde a pornit credinţa. Dar atât. Pentru a fi cu adevărat

un centru ar trebui ca Patriarhia să aibă bani, să întreţină mânăstiri şi biserici, să tipărească cărţi. Dar nu-i are. Ei bine, tatăl tău a purces la asemenea cheltuieli, neuitând că este coborâtor din împăraţii Bizanţului, ţinând ca gloria acestui imperiu să nu se stingă. Vezi tu... un stejar se poate usca, dar nu de tot, mai păstrează unele ramuri verzi, care, chiar fiind îndepărtate de trunchi, tot ale sale sunt.

Doamna Maria nu fu mulţumită de această comparaţie care-i venise în minte pe moment. S-ar putea naşte în mintea copilului întrebarea de ce i se cere să continue opera tatălui de a lupta pentru un stejar cu seva împuţinată. Fi-va în stare această ramură să ţină în viaţă trunchiul vlăguit?

Cam aşa se desfăşurau lecţiile pe care doamna ţinea să le dea fiului său. Sigur, dascălii greci aduşi de la Constantinopol îi spuneau lucrurile mult mai savant, dar credea de cuviinţă că pe lângă înţelegere, fiul are nevoie şi de simţire şi numai ea putea să-i dea îndrumări de la inimă la inimă.

Cât despre situaţia fetelor, aceasta o îngrijora în alt fel. La despărţirea de boierul Merişanu îi înmânase acestuia o scrisoare pentru Constantin vodă Cantemir. Îi înfăţişa acestuia pe cele două fete de măritat: Casandra şi Ilinca. Îl ruga pe domnitor să-i spună dacă în Moldova s-ar găsi feciori pe potriva lor. Fetele erau frumoase, cu o educaţie îngrijită şi aveau şi ceva zestre, atâta câtă le putea da în situaţia ei de pribeagă. Gândul tăinuit al doamnei era ca domnitorul însuşi s-o dorească drept noră pe cea mai mare. Pentru el, coborâtor dintr-o familie de boiernaşi de prin părţile Bugeacului, înrudirea cu o Cantacuzină nu era deloc de lepădat.

Stând cu aceste gânduri ale sale în dreptul ferestrei înguste ce lăsa să se strecoare puţină lumină în această tulbure zi de iarnă, faţă-n faţă cu fiica sa Maria, care lucra la gherghef, aproape se sperie când Gheorghieş, împreună cu Casandra, năvăliră ca aduşi de furtună în încăpere.

— Mamă, mămico, avem să-ţi dăm o veste care te va uimi.

Maria lăsă lucrul în poală şi-i privi mustrător pe năvălitori.

Doamna Maria ar fi putut să-i mustre aspru pentru asemenea purtare cam departe de ţinuta unor vlăstare domneşti, dar în cenuşiul acestei zile simţea nevoia să se lase cucerită de năzdrăvăniile lor, şi apoi o durea inima să-i lipsească de bucuria de a se desfăşura când şi aşa erau lipsiţi de multe bucurii. Nu era prea severă doamna Maria. Aerul ei de severitate era mai degrabă o convenţie pe care copiii o luau uşor cu asalt.

— Nu te supăra, măicuţă, dar am alergat să-ţi dăm o veste mare, o veste simandicoasă şi paraponicoasă, continuă Casandra pe ton şăgalnic, ca un vânticel de primăvara, care deschide uşi şi ferestre, aleargă prin toate ungherele, cu dor de sfadă şi de alintare. Apoi foarte încântată de cuvântul inventat, începu să ţupăie şi să se învârtă prin încăpere bătând din palme:

— Paraponicoasă şi simandicoasă, o veste aleasă şi paraponicoasă!

— Ai, ai! făcu Maria, cruţă-mi rogu-te urechile.

— Ascultă, Maria, tu ce ai face văzând coborând dintr-o caleaşcă o zeiţă, dar chiar o zeiţă din Olimpul dascălilor noştri, atât de uşoară, încât condurii abia ating pământul, iar în faţa ei s-ar ivi un cavaler ce are spadă, dar cu nimic nu-i foloseşte spada în faţa farmecelor ei şi atunci face cel mai prostesc gest care-i vine în minte: pune un genunchi în zăpadă şi încearcă să-i ia zeiţei picioruşul în palma sa? Ei spune, ce ai face? N-ai izbucni în râs?

— Nu aşa, surioară, nu aşa, interveni fratele la fel de dornic de a povesti ce văzuseră, dar nemulţumit de comparaţia cu zeiţa şi cu Olimpul. Spune mamă şi tu Marie, aţi mai văzut libelule în timpul iernii? Şi zău că numai aripile-i lipseau ca să semene a libelulă!

— Uf! Gheorghieş, cum de nu-ţi dai seama că o libelulă fără aripi e urâcioasă? Şi doamna Margueritte nu e deloc urâcioasă.

— Despre ea e vorba deci? se lămuri Maria şi strângându-şi buzele îşi reluă lucrul, căci hotărâse mai demult că tot ce este în legătură cu musafira lor, poate fi pus în afara persoanei sale.

— Eu zic că mersul său nu este ca al unei pământene, îşi susţinu Casandra părerea.

— Iar dacă vrei să aibă aripi, continuă Gheorghieş, poţi foarte bine să pui la socoteală pelerina ei. Dacă ar umfla-o niţeluş vântul ar semăna cu nişte aripi. Şi iată o libelulă de-adevăratelea!

Casandra se opri din ţupăială şi se porni iar pe râs, puindu-şi amândouă mâinile sub mijlocel, acolo de unde râsul izbucnea năvalnic. Apoi, potolindu-se treptat, îi lămuri pe cei din preajmă de arătarea ce i se năzărise la spusele lui Gheorghieş.

— Auziţi... cum vi s-ar părea s-o vedeţi pe doamna Margueritte luată pe sus de vânt, cu fustele sale cele multe umflate de i s-ar vedea pantalonaşii? Tare aş vrea să-i văd dantela pantalonaşilor!

— Gata, Casandra! interveni de data aceasta energic maica sa. Ai, ai! Nu-ţi dai seama că nu mai eşti un copil şi se cade să te gândeşti la vorbele ce-ţi ies din gură?

— Nu fi supărată, măicuţă! Dar dacă mi s-a năzărit c-o văd pe doamna Margueritte zburând sunt eu de vină? Cât despre pantalonaşi nu-i un cuvânt de ruşine. Cadânele turcilor poartă pantaloni de atlaz şi asta face parte din cea mai aleasă îmbrăcăminte a lor.

— Pe asta de unde o ştii?

— În orice caz nu de la cuviosul Panaiotis. El bietul, e atât de savant, încât dimineaţa când se scoală nu ştie dacă intră în pantaloni sau în mânecile prea largi ale hainei sale.

Doamna Maria oftă. Copiii din generaţia asta îşi luau îndrăzneli neaşteptate. Credeau că de vreme ce le trece ceva anume prin minte nu e niciun păcat să şi rostească aceste gânduri.

— Casandra, nu vreau să mai aud ce spui. Să faci bine să mergi în camera ta şi să pui mâna pe lucru, aşa cum se cade unei fete.

— Mamă dragă, dacă este cumva vinovată Casandra, sunt şi eu vinovat în aceeaşi măsură, îi sări Gheorghieş în ajutor. Dar ce poţi face când întâmplările te atrag în mrejele lor fără să vrei? Se cheamă că suntem vinovaţi că am avut o după-amiază cu întâmplări dintre cele mai puţin obişnuite? Ea a început destul de obişnuit. Ne-am preumblat prin oraş cu vizitiul Trifon, aşa cum domnia-ta ne-ai dat încuviinţare. Ne-am oprit şi la cofetăria jupânului Menzler. Ştii, mamă, în lipsa simigiului nostru ne mulţumim cu nemţeasca lui turtă dulce. Miroase frumos la el acolo şi Casandrei îi place orânduiala din dugheană şi se joacă cu Hans şi Ane-Marie, care-s atât de bălai că parcă nu i-a văzut nicicând soarele. Apoi am plecat cu zaharicalele luate să le mâncăm în păduricea de la marginea oraşului. Asta e tot o toană a ei, că zice că lungim astfel drumul până când le mâncăm şi aşteptarea asta lungă le sporeşte gustul bun.

— Gheorghieş! îl fulgera Casandra cu privirea şi vorba.

— Nu-i nimic, surioară. Şi eu am zis că-mi place, aşa şi e adevărat. Am văzut şi o veveriţă, şi Casandrei i-a trecut prin minte s-o cheme ciocănind două pietricele, dar tot mai bună era plăcinta făcută de simigiul nost' de la Bucureşti. Când deodată vedem caleaşca doamnei Margueritte şi în urma ei un călăreţ cu haine cu bumbi de aur şi cu pene la căciulă. Tare era mândru şi ţanţoş, parcă avea o armată în urma lui! Noi ne-am ascuns. S-a dus şi veveriţa, da' zău că merita să vedem ce va urma. Caleaşca a oprit, i-a deschis uşa căpitanul sau ce va fi fost el, a pus un genunchi în pământ, iar ea parcă plutea, ei iaca, nu mai zic că voia să-şi ia zborul! Păcat numai că ne-a dovedit ascunzătoarea că n-am putut ascunde şi caii, iar Topaz sforăia şi bătea din copită, ştii cum este el, mămico, cal tânăr şi nu poate sta mult timp locului.

— Bine, bine, acum duceţi-vă şi vă schimbaţi hainele!

După un moment de descumpănire în care cei doi aşteptau pedeapsa pentru fapta lor ce nu-i fusese deloc pe plac doamnei, o zbughiră cât se poate de repede ca nu cumva maica lor să se răzgândească.

În urma lor, Maria lăsă lucrul din mână şi-şi lăsă umerii firavi scuturaţi de un râs subţirel.

— Trebuie să fi fost tare încurcată franţuzoaica văzându-se iscodită de doi copii tocmai când se credea mai departe de lume.

— A devenit cunoscută în oraş această doamnă pentru prietenia ei cu ofiţerii austrieci. Mi-au spus-o nevasta brutarului şi fierarul curţii noastre.

M-au întrebat dacă nu-mi este cumva rudă. La drept vorbind, altfel se petrec lucrurile într-un oraş decât la moşie. La noi la Drăgăneşti nu-mi trecea prin minte să întreb vreun musafir cât are de gând să stea sau cu ce gânduri a venit. Aici, se întreabă alţii de aşa ceva. Şi iată, musafira noastră şi-a format mica ei suită, iar casa noastră a devenit curtea unde-i primeşte.

— Mă gândesc uneori, care-i rostul şederii ei aici?

— Asta mă întreb şi eu. S-ar putea să fie o iscoadă a regelui Franciei, şi în cazul ăsta numai bine nu ne-ar face şederea ei aici. Împăratul Leopold nu vede cu ochi buni amestecul acelui rege în această parte a Evropei.

— Eu cred mai degrabă că madame Margueritte nu cunoaşte niciun stăpân în afara propriei voinţi. Am eu temeiurile mele.

— Nu ştiu ce să zic, fetiţo. Ştiu doar că a furat minţile tuturor şi m-aş lăsa şi eu cucerită de farmecul ei, dacă n-aş sta să mă gândesc că veselia şi înclinaţia spre petrecere e cu totul nepotrivită alături de doliul nostru. Mai zilele trecute atâta m-a purtat pe căi ocolite ca să mă determine să dau un bal, încât era cât pe-aci să zic „da". M-a salvat nepriceperea limbii păsăreşti pe care-o vorbeşte şi cu toate că gesturile ei erau destul de grăitoare – se învârtea în pas de danţ în jurul meu şi-mi tot arăta o rochie frumoasă pe care ar trebui s-o port – am făcut-o până la urmă pe prostul.

— Cum o fi, mamă, să-ţi fii singurul stăpân? Şi cât de puternic trebuie să fii pentru asta?

— Ce-ţi trece prin gând, fetiţo? Totdeauna atârnăm de cineva şi de obicei de mai mulţi deodată.

— De când a venit străina asta la noi mă ispiteşte demonul curiozităţii. Nu ştiu cât de ticălos e acest demon, dar cred că el nu apare decât dacă se ivesc nişte pricini neobişnuite. Doamna Margueritte e o asemenea pricină, trebuie să recunoşti, măicuţă. Mă întreb cum de a pornit în lumea largă, atât de departe de ţara ei, fără un ocrotitor alături. Se bizuie numai pe frumuseţea ei? Frumuseţea face casă bună cu eleganţa şi bogăţia şi ea nu pare să poarte atâta aur cu dânsa încât să-i ajungă pentru ani de peregrinări. Şi apoi, tâlhari se găsesc pe toate drumurile, şi la noi şi aiurea, s-ar putea să fie prădată într-o bună zi şi să rămână aşa cum a venit pe lume. Numai cu frumuseţea. Femei frumoase şi sărace sunt destule pe lume şi pentru atâta lucru nu li se deschid porţile palatelor. Iar doamnei Margueritte îi stă bine numai în palate. Cum de are curajul acesta să străbată drumurile fără o gardă personală, fără măcar un bărbat credincios alături? Ba ceva mai mult: găzduirea noastră o primeşte ca şi cum ne-ar face un hatâr. Dacă cineva i-ar spune că ne datorează mulţumiri pentru filotimia noastră, sunt sigură că s-ar porni să râdă cu râsul acela în triluri de privighetoare.

— Cred că n-ai de gând să faci o asemenea nepoliteţe să-i aminteşti de găzduirea noastră. Este pe măsura rangului nostru să dăm găzduire unei doamne de neam.

— Nu mă înţelegi, măicuţă! Ştiu ce se cuvine din parte-ne. Rangul nostru e însoţit de o seamă de obligaţii. Ea nu se simte împovărată de nicio obligaţie. E liberă şi sprinţară de parcă ar fi învăţat să trăiască de la păsările cerului. Abia văzând-o pe ea mi-am dat seama că întreaga noastră viaţă e bine strânsă în chingile familiei, bisericii, rangului şi, în ceea ce ne priveşte, ale situaţiei de femeie; trebuind să arătăm lumii un grumaz care se pleacă împrejurărilor cu supuşenie de căprioară, o frunte ce nu gândeşte, gesturi moi, lipsite de vlagă. Toate aidoma una cu alta ca nişte păpuşi.

— Mă îngrozeşti, Mărie. N-aş fi crezut vreodată ca ar putea să-ţi treacă aşa ceva prin minte.

— Fii pe pace, măicuţă. Îmi cunosc bine învăţul. Şi am crezut întotdeauna că aşa cum trăim noi e cel mai bine, că cel mai de seamă lucru în viaţă e să fii pus la adăpost de greutăţi şi întâmplări neaşteptate. Dar nu mă pot opri să mă întreb cum de se poate şi altfel. Să înfrunţi adică necunoscutul şi greutăţile, dar nu cu atitudinea bătăioasă a bărbatului, ci cu zâmbetul pe buze. Nu se cheamă şi acesta curaj?

— Curaj este şi al tău de a-ţi îndura cu seninătate soarta de văduvă. Şi în general acela de a primi toate loviturile sorţii. Nu trebuie să cauţi greutăţile cu lumânarea. Aceasta e nebunie curată! Ia să faci bine să spui aceste gânduri ale tale duhovnicului. Ai să vezi că-ţi va spune ca şi mine, nu este menirea noastră de a căuta o viaţă veselă şi lipsită de griji.

Maria plecă capul asupra lucrului. Era făcută pentru îndatoririle acestea şi nu pentru altele. Dacă cineva ar fi îndemnat-o să trăiască aşa ca doamna Margueritte, nu s-ar fi priceput şi n-ar fi dus-o puterile. Dar asta n-o împiedica să poarte sub sân un soi de bucurie ascunsă, că sunt pe lume şi altfel de femei, stăpâne pe soarta lor şi curajoase.

XVII
AŞEZARE NOUĂ

Drumul pe care Margueritte mersese spre Braşov i se păruse la un moment dat înfricoşător. Acolo unde Prahova curge cu vuiet mare, în stânga perete de stâncă, în dreapta, aşişderea. O pustietate în care nici glasurile omeneşti nu reuşesc a-ţi da curaj, căci nu răzbesc prin zvonul neîntrerupt al apei.

Acelaşi drum fusese făcut de Mihail Cantacuzino în tinereţea dumisale, cu o depeşe din partea fratelui său, Şerban. Îl prinsese noaptea la margine de codru şi îl îndrumaseră nişte căruţaşi întâlniţi în cale către un schit de călugări aflat într-o poieniţă acolo unde drumul capătă ceva lărgime. Fusese bine primit de cei câţiva călugări ce slujeau la o bisericuţă din lemn. Şi hotărâse boierul a doua zi în zori că locul înconjurat de păşuni e demn de ridicarea unei biserici din piatră, cu chilii pentru călugări în jurul său. Să încerce drumeţii tihna unui răgaz, atunci când străbat cele coclauri. Venind el apoi spătar şi terminându-se peregrinările familiei când în Transilvania când în Moldova, cumpărase pădurile şi păşunile din jur, socotind că dajdia pe care o va cere ciobanilor nu este demnă de aruncat. Şi începuse să ridice mânăstirea în vara anului 1690, tot atunci când nepotul său, ajuns domnitor, începuse să ridice Hurezii.

Spătarului îi plăcuse ctitoria lui Brâncoveanu, precum şi cea premergătoare ei de la Cotroceni, a fratelui său, Şerban vodă. Hotărâse ca aceasta să le semene. Când pereţii se uscaseră bine, pornise la înfrumuseţarea lor, voind ca treaba aceasta s-o facă Pârvu, zis Mutul, cel care zugrăvise biserica de la Filipeştii de Pădure. Dar acesta era bolnav. Abia se apucase de treabă că-l doborâse slăbiciunea şi se dusese la Braşov la un prieten al său, unde stătuse un an încheiat. Oamenii săi îi continuaseră lucrul după învăţătura primită, dar mai fuseseră chemaţi şi alţii care să-i ajute. Printre ei se afla şi Simion, care venise de la Hurezi împreună cu meşterul Preda şi ucenicii săi. Îl luaseră ca să ticluiască chenarele de pe pereţi, acestea dând un spor de frumuseţe întregului. Dar făcea aici tot felul de treburi, şi mai ales îndruma întocmirea amestecurilor de culori, căci avea, după spusele meşterului Preda, „un ochi măiestru" care vedea acolo unde un om nedeprins vede aceeaşi culoare, osebiri gingaşe de care e bine a se ţine seama. Asta îl scutea pe meşterul Preda de supravegherea îndeaproape a ucenicilor, lăsându-i mai mult timp pentru umplerea cu culoare a sfinţilor de pe pereţi. Lucrul mergea anevoie, căci în aerul umed de aici văpselele se uscau greu. Spătarul venise să vadă cum merge treaba şi se arăta nemulţumit. Spusese că nu le va plăti niciun şfanţ, decât după terminarea

lucrării şi numai dacă ea îi va fi pe plac. Până atunci, stareţul schitului, venerabilul Pahomie, le da pe fiece zi aceeaşi mâncare, lapte şi caş de la o stână, iar în zilele de post tocăniţă sau ciulama de ciuperci. Meşterul Preda cârtea.

— Bine de tine, Simioane, că nu ai nicio nagodă pe cap. Eu mă descurc greu, că am acasă cinci guri de hrănit.

— La Hurezi primeam simbrie bună.

— Aceea era treabă la domnie, era altceva. Dar de se întâmplă să lucrezi la un boier cărpănos, care vrea lăcaş de pomenire, dar cu bani puţini, te alegi cu praful de pe tobă.

— Vorbea lumea despre Constantinos că la Hurezi a câştigat atât cât să trăiască pân' la adânci bătrâneţi.

— Deh, sunt şi din aceştia. Cum te saltă norocul...

— Şi despre Pârvu, cel ce a început lucrul aicea, se zice că-i bogat.

— După a mea ştiinţă, acesta s-a priceput să intre pe sub pielea răposatului vodă Şerban căruia i-a zugrăvit monastirea de la Cotroceni. Apoi şi a altor Cantacuzineşti, cum e spătarul Mihail. Că limba dulce-mult aduce, o ştii şi domnia-ta. Pârvu, bietul de el, are o limbă gângavă, de unde i s-a zis şi Mutul. Celor mai mari aşa le place să hie omul, cam sărac cu duhul şi cu puţină pricepere în cele lumeşti. Aşa pare bietul Pârvu, un om care în afară de zugrăveli nu mai ştie nimic. Apoi s-a bucurat şi de proteguirea naşului său, visternicul Pârvul Vlădescul sub domnia lui Matei vodă Basarab. Ce mai, n-a pornit-o în viaţă ca un neprocopsit ca mine! Taică-său a fost popă într-o mahala din Câmpulung, a avut ceva cheag, iar în tinereţele sale, când boier Vlădescul a fost omorât din porunca lui Mihnea vodă şi cei ce-i erau apropiaţi se temeau şi ei, i-a dat mâna să bage ceva galbeni la chimir şi să ia drumul Moldovei. Acolo a învăţat nişte lucruri ce ne sunt străine nouă şi le păzeşte cu străşnicie. E tare scump la vorbă cu cei din breasla lui. În schimb, s-a priceput să câştige încrederea Cantacuzinilor cărora le-a zugrăvit, după a mea ştiinţă, vreo trei biserici şi care-l ţin în mare cinste, pohtindu-l să steie cu ei la masă. Boier fără isnaf de boierie, ce mai! Păi mă pot pune eu cu unul ca el?

Simion nu se mira să vadă că breasla zugravilor e şi ea destul de pestriţă şi că nu se iubesc între ei ca fraţii. Spusele lui Preda i-l înfăţişau pe zugravul preferat al Cantacuzinilor, ca pe unul ce a căutat o soartă mai bună, folosind condeiul ca pe o armă. Dar nu se lăsa convins. Ştia destule într-ale vieţii, ca să pună înainte neîncrederea atunci când altul punea patimă în spusele lui. Asta nu înseamnă că atunci când se lăţi vestea că Pârvu Pârvescu se înapoiază de la Braşov se trezi curios nevoie mare să-l cunoască. Unul dintre ucenici zise că însuşi arhanghelul îi conduce mâna, un altul zise că în sfârşit

acum văpselele de pe pereţi se vor usca, aşa că înainte să apară trăsura închisă care-l aducea pe meşter veni un vânticel de speranţă în tabăra de la Sinaia.

Din trăsură coborî un om mărunţel şi slab îmbrăcat într-un caftan sur. Îi ieşi în întâmpinare stareţul Pahomie, care-i pregătise cea mai bună odaie de la arhonderie şi pusese să facă focul chiar în această zi de vară. Dar meşterul nu merse să se odihnească, ci intră în biserică unde calfele sale şi ucenicii se aflau la lucru.

Pârvu dădu ocol pereţilor, apoi se apropie şi răzui cu un briceguş zidul ca să vadă cum a fost pregătit mortarul şi gledul şi se arătă nemulţumit. Asta se putea vedea după felul cum clatină capul şi îşi muşcă buza, dar nu certă pe nimeni. Schimbă nişte vorbe cu două dintre calfe, dar nici atunci Simion, care se afla ceva mai departe nu-i auzi glasul. Când îl zări pe Preda se îndreptă cu pas hotărât spre el, ceea ce trăda bucuria de a-l revedea. Îl întrebă de sănătatea lui şi a lui Stan şi Neagoe care-i fuseseră ucenici. Avea o voce gângăvită, dar nu plângăreaţă, trecând repede peste unele cuvinte, dar rotunjindu-le pe altele cu deosebită grije.

Masa o luă noul venit în trapeza mânăstirii, numai el şi stareţul. Se vede că acolo puseră la cale care anume va fi „câmpul" pe care va lucra noul venit, precum şi unele schimbări ce se cereau, căci a doua zi stareţul, care era şi ispravnicul lucrării, îi anunţă că gledul dinspre peretele de miazănoapte trebuie dat jos ca să se facă altul nou.

De aci încolo meşterul Pârvu putea fi văzut din zori până-n seară la peretele altarului, unde se apucă să înfăţoşeze „Coborârea de pe cruce". Mai întâi desenul cu cărbune, făcut cu multă pricepere, apoi umplerea lui cu culoare.

Simion îşi făcea de lucru prin preajmă, urmărind înaintarea lucrării. Nu de alta, dar subiectul era anevoios, după a lui socotinţă, fie şi numai pentru că, spre deosebire de sfinţii de pe pereţi înfăţişaţi fiecare de unul singur, într-o înlemnire ce părea să stea faţă-n faţă cu veşnicia, aici era vorba de trei personaje ce se cereau legate între ele, legate în aşa fel încât să cheme simţirea privitorului, cu stropul ei de omenie. Văzuse el trupul lui Iisus răstignit pe cruce în multe troiţe ce se întâlnesc la marginea drumurilor, îl văzuse şi zugrăvit şi modelat, aşa cum apare pe crucile papistaşilor. Acestea din urmă nu-i strângeau inima când le privea, găsind că rotunjimile lor nu vorbesc despre un trup aflat în suferinţă. Sau, dacă o fac, nu o fac prea bine. Într-o icoană pe lemn sau pe zid zugravul poate face în aşa fel încât să apară trupul cu totul sleit, până aproape de a deveni fum şi a trece în nefiinţă.

Meşterul Pârvu punea în vârful condeiului multă simţire. Îşi dădu seama de asta după felul cum înfăţişă mai întâi chipurile celor două femei care-l

susţineau, şi lăsă la urmă hainele lor. Parcă voiau femeile să treacă o parte din puterea lor trupului lipsit de vlagă. Acesta, înfăşurat pe sub sâni cu un giulgiu alb-cenuşiu, a cărui albeaţă nu se osebea prea mult de paloarea trupului, avea braţele subţiri şi descărnate, încrucişate cuminte în poală, capul plecat pe umărul drept, şi pe chip întipărită multă suferinţă, însăşi capătul suferinţei omeneşti. Doar pletele bogate, revărsate pe umeri, de un castaniu deschis, arătau că omul este tânăr şi jertfa sa a fost timpurie.

Pe măsură ce lucrarea înainta şi Simion îşi dădea tot mai bine seama ce gândeşte mâna celui ce o aşterne, se ţinea tot mai departe, temându-se ca zugravul să nu se supere. Dar într-o zi când venise cu paşi neauziţi şi se pitise în colţul cel mai umbrit, îl văzu pe zugrav că se întoarce repede cu faţa chiar spre locul unde se afla el.

— Ei, ce ai de zis, meştere? (Îl ştia că e cel ce se pricepe să facă amestecuri bune, dar el nu-i ceruse niciodată ajutorul).

— Apoi, deh, n-aş vrea să te supăr, dar mă atrage lucrul domniei tale.

— Acum, dacă te strecori ca o şopârlă pe lângă ziduri, vei fi având şi o îndreptare pentru această icoană.

— Eu nu aş pune cununiţe aurii în jurul acestor trei capete.

— I-auzi poznă! Asta nu se poate, că aşa stă scris în erminii. Şi de ce, mă rog, te-ai încumeta la una ca asta?

— Eu zic că de-ai fi făcut-o mică, atât cât să încapă pe foaia unei cărţi, tot mare aş fi văzut-o, şi nu numai eu, dar oricare ar fi privit-o.

— Şi pentru asta să mă zgârcesc la făcutul cununiţelor?

— Ei, iaca, nu mă înţelegi. Se cheamă că din înfăţoşarea aceasta iese atâta nobleţe omenească, încât se poate lipsi de adaosul cununiţelor. Ce poate fi mai sfânt decât nobleţea simţirii omeneşti?

— Ehei, meştere, gândurile matale sunt cam întortocheate şi ar trebui să te temi că eşti aproape de buza păcatului.

Pe chipul meşterului Pârvu apăru un surâs care arăta că-l ceartă fără răutate. Nu-l mai văzuse până acum zâmbind şi-i şedea bine, arătând uşoara tresărire a mustăcioarei negru-corb care-i dădea un aer tineresc.

— Dacă păcat înseamnă a te feri să-ţi pui gândurile şi simţirea în nişte canoane scorţoase precum e coaja copacului cea lipsită de viaţă...

— Este şi acesta, că-ţi laşi simţirea slobodă.

Meşterul Pârvu zise asta cam într-o doară. Nici el nu suporta ideea păcatului ca una ce trebuie să conducă viaţa omului. Ea vine din străfundurile fiinţei, de acolo de unde vine şi frica, ori dacă-ţi laşi viaţa condusă de frică, atunci nimic nu cutezi şi rămâi în mlaştina neştiinţei, zicându-ţi că dacă faci câţiva paşi pe pământul tare îţi vei zdreli picioarele.

El îşi petrecuse o parte din anii copilăriei într-o mânăstire de călugări alături de tatăl său, preotul Pârvescu, care, după moartea soţiei se călugărise. Acolo citise psalmii lui David, cazania şi alte cărţi bisericeşti. Văzuse în ele gândurile unor oameni şi, chiar, printre rânduri, firea acelor oameni. Uneori, stând cu ochii închişi, putea să vadă chipurile lor. Solomon trebuie să fi fost un bărbat mândru cu ochi arzători, însetat să vadă lucrurile frumoase în bogăţia de care era înconjurat. Din când în când, descoperea frumuseţea în locuri simple şi sărace şi atunci simţea amarnice mustrări de cuget şi-şi zicea că nu e îndeajuns de înţelept şi-i trântea o cântare care să-l spele de şovăială. Ba chiar înălţa zidurile Ierusalimului, ca să fie pentru toţi, nu numai pentru el însuşi. Desigur, trebuie să fi fost un om căruia-i plăcea să bată drumurile, îi plăceau ploaia şi fâneaţa, pomii încărcaţi de rod, dar şi lucirea unei ape în depărtare, după un drum făcut prin arşiţă care-l secătuia de sudoare. Şi aşezându-se la popas, îndestulându-şi trupul cu apă şi hrană, se apuca să scrie învăţăminte pentru alţii, din care nu lipseau comparaţiile cu toate cele din jur, care lui îi mângâiau inima.

Când îi spusese tatălui său ce vedea el în cărţile sfinte, acesta se îngrozise. După câteva zile de post şi rugăciuni hotărâse că fiul său e făcut pentru viaţă, pentru oameni, şi-l dase pe lângă boierul Tudoran Vlădescul, nepotul naşului său, care zisese că va face om din el.

Pârvu păstra în cuget părerea de rău că-şi necăjise tatăl, dar îşi urmase îndemnul de a zugrăvi oameni. Şi credinţa e după firea omului: cel laş şi temător vede peste tot numai păcatul, cel puternic ţipă despre păcatele altora, ca să nu se vadă ale sale, înţeleptul cată să dea învăţăminte, ca să le dăruiască o cârje şi un ajutor celor neajutoraţi. El căta peste tot locul asemuiri, iar în chipul omului căta acele trăsături care-i arătau cel mai bine firea.

Pe pereţii bisericilor de la Măgureni şi Filipeştii de Pădure, acolo unde e locul ctitorilor, înfăţişase zeci de chipuri din familiile lui Toma Cantacuzino şi a vărului său, Drăghici, soţii, fii şi fiice, având grijă ca pe chipul fiecăruia să se găsească ceva care era numai al lui, deosebindu-l de alţii. După a lui socotinţă, zugrăvirea mireanului merita tot atâta atenţie cât şi a sfântului. Ba chiar, pentru înfăţişarea câte unui chip de sfânt, căuta asemuirea cu cineva ştiut de el din viaţă, şi numai astfel treaba lui era făcută cu tragere de inimă.

Cel de aici, Simion, era după socotinţa lui asemenea Ecleziastului. Aflase despre el că-i plăcuse să colinde lumea şi nu o făcuse fără folos. Ţinuse să afle ce gândeşte, dar nu ştiuse cum să-l zădărească la vorbă. Iată că se ivise prilejul şi-şi putea da seama că nu se înşelase.

Şederea lui în acest loc cam pustiu, unde numai ciobanii puteau fi întâlniţi în cale (cuviosul Pahomie – care slujise mulţi ani la o mânăstire de la

Muntele Sinai – îi zisese cam în glumă Sinaia şi aşa-i ziceau acum cu toţi), avea să fie îndulcită în ceasurile de tihnă de sfătuirea cu acest om cu carele se potrivea în gânduri.

„Coborârea de pe cruce" era o lucrare dragă inimii lui (o mai făcuse la alte două biserici), părându-i că de fiecare dată e şi el părtaş la scena aceasta din miez de noapte, în care dragostea celor două femei se contopeşte cu puterea de sacrificiu a celui răstignit, dând laolaltă un mănunchi de simţire omenească în ce are ea mai bun.

Aflând că Simion se pricepe a face picturi în manuscripte, îl lăsă pe acesta să facă veşmintele celor două femei, cu cutele lor bine ticluite.

În zilele de duminecă el îi cerea lui Simion să-i povestească despre locurile pe unde umblase, iar acesta, la rându-i, vroia să asculte despre alte lucrări ale lui Pârvu, pe care nu avusese prilejul să le vadă.

Niciodată Pârvu nu vorbise atât de mult. Dacă ar fi adunat toate cuvintele spuse despre sine până acum şi dacă le-ar fi pus în balanţă cu ceea ce se pornise să-i vorovească noului prieten, tot mai greu ar fi atârnat mulţimea acestor cuvinte din urmă.

Se vânturase şi el prin tot locul, fără a putea zice că are o casă a sa, unde năzuieşte să se întoarcă. Până la anii aceştia nu se învrednicise să se însoare. După terminarea unei lucrări se întorcea la schitul unde fusese călugăr tatăl său. Acolo era primit cu bucurie şi putea sta oricât printre fraţii care-l ţineau în mare cinste. Tot de acolo, din schitul Lespezi, fusese făcut începutul. Era bisericuţa schitului tare afumată în timpul copilăriei sale. De-abia de se zărea ochiul unui sfânt, ocolul cununiţelor, greabănul balaurului pe care-l împunge sfântul Gheorghe, iar lui i se păreau cântările rostite la slujbă tare triste, fără martorii coloraţi de pe pereţi. Văzându-l pe călugărul Evghenie cum întocmeşte iconiţe pe lemn pe care le vindea în zilele de praznice, se dăduse pe lângă el, spunându-i că vrea să înveţe pentru a putea zugrăvi când va fi mare zidurile bisericii. Mai în şagă, mai în serios, Evghenie îi pusese condeiul în mână. Prima iconiţă înfăţişând un sfânt Nicolae cu obrajii rumeni i-o dăruise Pârvu lui Tudoran Vlădescul, care se bucurase, zicând că neputinţa băieţelului de a vorbi limpede se răzbună şi a trecut în harul mâinilor sale. Îi făgăduise că-l va da pe mâna unui meşter învăţat, iar când Pârvu căpătase învoirea tatălui său, se înfăţişase la boier rugându-l să-şi ţină făgăduiala. Aşa se face că, înainte de a împlini douăzeci de ani, Pârvu luase drumul Bucovinei, despre ai cărei meşteri se dusese vestea. Acolo şezuse vreo şase ani, învăţând să pregătească văpsele, să pregătească „câmpul" de zugrăveală şi să aştearnă un strat peste altul, ca să capete o culoare trainică. Meşterul Andrei care-l luase pe lângă sine ca pe propriul copil, îl îndemna

să-şi mai domolească neastâmpărul. Că dacă ar fi fost după el, ar fi dat gata câte un sfânt pe zi şi n-ar fi precupeţit nici noaptea pentru asta.

La înapoierea în ţară, când se apucase a zugrăvi biserica de la Aninoasa, al cărui ctitor era Tudoran Vlădescul, nu-l mai ţinuse nimeni în frâu şi putuse s-o dea gata într-o vară, cu puţine ajutoare. După o asemenea treabă era slab ca un ţâr, supt parcă de toată vlaga, şi fugise din locul acela, căci i se părea că se găseşte în fiecare chip de pe pereţi câte o părticică din el însuşi, şi ea îl urmăreşte cu ochi adevăraţi din fiecare ungher.

Aşa fusese viaţa sa: trecând mereu de la o biserică la alta, neştiind unde se termină simţirea sa şi începe alcătuirea nemişcată a celor zugrăviţi pe pereţi, doborât uneori de oboseală, un fel de friguri ce-l încercau când şi când.

La îndemnul jupânesei Bălaşa, se înfăţişase pe sine însuşi pe peretele dinspre pronaos al bisericii Trei ierarhi din Filipeştii de Pădure şi atunci avusese timp să se cerceteze cu un ochi scrutător, să-şi probăluiască anii bărbăţiei.

Se înfăţişase într-un anteriu verde, peste care avea o haină cărămizie încinsă cu un brâu cafeniu înnodat în faţă, ţinând capul uşor întors spre umărul drept, pentru a se osebi de icoanele sfinţilor care privesc înainte. Părul scurt, umbrind o parte a frunţii şi retezat după o linie dreaptă, numai cu două degete deasupra sprâncenelor, era astfel purtat ca la tinerii boieri, la fel ca şi mustaţa subţire care dădea contur buzelor strânse.

Obiceiul de a pune pe zidul din spate al bisericii pe ispravnici şi pe zugravi, alături de ctitorii lăcaşului, îl aduseseră în ţară Cantacuzinii. Ei puneau preţ pe harul unui meşteşugar, văzând în aceasta un drept de înălţare printre oamenii de rând. Îl chemau şi în casele lor şi la mesele lor. Astfel Pârvu avusese prilej să se socoată unul dintre aleşii sorţii. Şi să vadă că viaţa omului însoţită de lucruri de preţ, trezeşte în el gingăşii nebănuite. Un om de rând n-are timp să se gândească cum calcă şi nici nu-şi bate capul să aibă purtări alese, ca să fie pe placul semenilor. Ceea ce poate face pentru sine e să-şi pună straie curate şi cuviincioase. Din când în când, îl atrage culoarea aprinsă a unei ţesături, sau se nevoieşte să pună o podoabă prispei casei sale, făcând modele în lemn. Veselia îi este limpede, dezlănţuită, la înmormântări se jeluieşte tare, în auzul tuturor. Altceva este cu omul care nu se spetează muncind şi nu cade seara frânt de osteneală. Veselia, ca şi tristeţea lui, au o mulţime de feţe, aşa cum roşul, chiar cenuşiul au o mulţime de înfăţişări. Vorba şi mersul nu sunt lăsate în voia firii cu care l-a blagoslovit Cel De Sus, ci sunt bine strunite de gândurile sale. Firea devine mai mlădioasă, mai blândă. Plăcerile nu se îndreaptă spre culori ţipătoare şi

parfumuri tari, veselia nu-i e dezlănţuită, glumele sunt mai puţin muşcătoare.

Şi în toate acestea nu-s de lepădat lucrurile cu alcătuire frumoasă de care se înconjoară un boier.

În casele Cantacuzinilor, Pârvu Mutul avusese prilejul să vadă o mulţime de lucruri minunate, care-l umpluseră de încântare.

Pereţii împodobiţi cu reliefuri din stuc aurit ori cu mozaicuri din plăcuţe multicolore, ferestre cu arcuri gotice sprijinite de colonete subţiri şi răsucite, sobe mari de teracotă smălţuită, lăzi grele cu capete de satiri şi frunze sculptate, jeţuri cu braţe împodobite cu vrejuri, poliţe cu vase de argint, talere şi cupe lucrate în filigran, covoare moi, în care ţi se înfundă piciorul, atât de măiestrit ţesute că închipuiau adevărate grădini în care se aflau toate culorile curcubeului.

Mişcându-te printre asemenea lucruri, simţi îndemnul de a-ţi îndrepta boiul, de a avea gesturi line, mângâioase, chiar propria voce ţi-o auzi mai bine, dorind-o cât mai aproape de muzică, iar când te zăreşti într-una din acele minunate oglinzi de cleştar, ai dori să nu te ruşinezi de portul tău.

Aşa se face că Pârvu începuse să se îmbrace ca un tânăr cu stare, căci mijloacele nu-i lipseau.

Şi mai era ceva... Nu răbda gândul că, stând la masa boierului Toma Cantacuzino, fiica acestuia, Safta, priveşte spre el cu nedumerire, ca spre un slujitor abia înălţat ce a fost pohtit acolo doar ca să-şi îndestuleze burta. Ar fi vrut să cate spre el cu sfială şi chiar să găsească ceva în înfăţişarea lui care s-o tulbure.

Acum, dacă Pârvu se gândea la vremea aceea, şi o făcea uneori în faptul dimineţii, înainte de a porni la lucru, când ceaţa ce se ridica uşor deasupra pădurii de brazi îi aducea în minte ceaţa uşoară ce se destrăma peste heleşteul de la Filipeşti şi când el se simţea puternic şi plin de năzuinţi, la fel ca în anii tineri, îşi dădea seama că se înfăţişase pe zidul dinspre Soare Apune al bisericii din Filipeşti aşa cum ar fi vrut să apară în ochii Saftei, adică uşor înfrumuseţat. Îşi dădea seama şi se ruşina.

Cu câţiva coţi mai încolo pe lungimea zidului se afla zugrăvită familia ctitorului, printre fiicele căruia se număra şi Safta. Spre deosebire de surorile sale, care toate priveau înainte, şi aveau ochii rotunzi, ea privea uşor peste umăr spre naosul bisericii, cu ochi prelungi şi şăgalnici. Un chip gingaş, abia strunit din pornirea spre veselire care-i sta în fire.

Într-o dimineaţă ca aceea, în care Pârvu se suise în foişorul bisericii, căci avea biserica un foişor deschis deasupra intrării, servind şi drept clopotniţă, văzuse două siluete de femei îndreptându-se spre lăcaşul sfânt. Se întrebase

ce le aduce în zori acolo, mai ales că biserica nu fusese târnosită, deci nu se slujea în ea.

Auzise apoi paşii uneia din ele cum urcă scara spre foişor. Apăruse în prag şi atunci îşi dăduse pe spate gluga ce-i acoperea chipul. Şi ce să vezi? Era chiar ea, Safta, cu obrazul îmbujorat şi ochii zâmbitori. Venise să-l roage să ducă un înscris fiului boierului Dima, care, după a ei ştiinţă, se afla acum la Câmpulung. Aflase că meşterul Pârvu va face un drum la Câmpulung şi socotea că e omul în care se poate încrede pentru o asemenea misie. O misie care ţinea să rămână tăinuită.

Pârvu încercase atunci multă îndurerare şi de ajuns de multă bucurie. Îndurerare pentru că misia încredinţată era una de iubire a altui bărbat, bucurie, dându-şi seama că deşi vorbele de iubire aveau să se dezvăluiască ochilor fiului boierului Dima, totuşi înfrigurarea şi sfiala de acum a fetei erau pentru ochii săi şi putea să se desfete privind-o, ca şi cum ar fi fost pentru sine.

Căptuşeala glugii lăsate pe spate era din atlaz albastru, ochii fetei erau încă însomnuraţi iar peliţa obrazului de o gingăşie de heruvim. Primise scrisoarea din mâinile ei înguste şi-şi putea da seama că jupâniţa simte aşa, de parcă i-ar fi încredinţat o parte din inima sa.

De atunci, ori de câte ori vedea ceaţa ridicându-se ca o suflare a pământului, se aştepta, fie şi numai pentru o clipită, să răsară din ea silueta jupâniţei Safta venind către el. Era blândă acea clipă trecătoare şi destul de lungă pentru a culege din ea noi puteri.

Da, s-a încercat să prindă în condei multe chipuri ale celor ce năzuiau ca din trecerea lor prin această lume să rămână şi un petec de perete încondeiat după asemănarea lor. Cu totul, numai la Filipeşti cinzeci şi trei de astfel de înfăţişări, iar la Măgureni – şaizeci.

A învăţat şi el ceva după atâţia ani de trudă. Printre altele, că virtutea nu-i tot una cu harul. Iată, virtutea lui Simion sta în aceea că, după atâtea prin câte trecuse, nu devenise un om rău, scârbit de viaţă. Şi ar fi putut să devină, nu-i aşa? A lui, sta în aceea că nu a pus deoparte condeiul şi palitra[18] pentru un trai aşezat, deşi uneori îi era greu cu acest du-te-vino dintr-un loc în altul. I se întâmplase ca intrând într-o biserică albă, cu pereţii goi, să-l cuprindă teama că nu va fi în stare să umple pogoane întregi cu culori. Da, i se întâmplase şi asta. Se simţea uneori secătuit de friguri, uşor ca un fulg, cu braţele fără vlagă. Dar dacă se apuca de lucru, uita de slăbiciune.

Aşa l-a cunoscut Simion pe zugravul care făcuse la zilele lui tot atâtea chipuri de mireni câte de sfinţi, dacă nu cumva mai multe de mireni. Şi

[18] palitră – paletă.

pentru care înfăţişarea unui chip nu înseamnă punerea cu condeiul a doi ochi, a nasului şi gurii în cuprinsul ovalului feţei, ci înseamnă prinderea unor linii, a unor umbre sau culori, care să fie numai şi numai ale chipului aceluia.

Pentru Simion, care văzuse în Italia icoane şi portrete de seniori, făcute cu atâta respect pentru chipul omului încât par să aibă moliciunea firească a cărnii şi zvâcnetul sângelui, harul lui Pârvu nu era o floare de lotus răsărită într-un câmp de maci. Dar era totuşi un mac mai altfel decât cei din jur. Cu atât mai mult era demnă de preţuit pornirea aceasta a zugravului, cu cât ea izvora din nevoia să proprie de a se apropia de adevăr.

După terminarea lucrului şi în zilele de duminecă şedeau la o masă, pe cerdacul din faţa chiliilor, Pârvu, stareţul Pahomie, Simion şi Preda. Curtea mânăstirii, înconjurată pe trei laturi de alcătuirea chiliilor, aducea cu o mică cetate. Preda se simţea aici ca şi prizonier. Spunea că, de-ar putea, ar zbura la ai săi. Stareţul Pahomie îşi aducea aminte de Muntele Sinai, un loc unde într-adevăr se simţea ca într-o cetate, învecinat cu deşertul, de unde veneau arabii cei nomazi şi ei erau pregătiţi mereu de apărare. Aveau chiar oameni trimişi de domnitorii din ţară însărcinaţi cu apărarea. Aici, chiar dacă era înconjurat de pustietatea pădurilor, se simţea ca acasă. Acolo, erau ca pe puntea unui vas, înconjuraţi de o mare neprietenoasă. Nomazii ştiau de-acum că în mânăstire nu sunt femei, deci un motiv mai puţin să-i atace. Aurul sfintelor odoare nu era pentru ei decât un metal lucitor, din care nu se puteau face lame de topoare sau vârfuri de lance. Aşa că motivul cel mai puternic pentru care i-ar fi atacat ar fi fost hrana. O făceau când şi când, şi atunci călugării deschideau porţile şi puneau dinaintea lor o parte din proviziile proprii, iar nomazii, ruşinaţi de o asemenea purtare plină de bunătate, plecau fără să facă vărsare de sânge. Dar necazul cel mare sta în ciocnirile dintre arabi şi paznicii-munteni aduşi din ţară. Aceştia trăiau în afara zidurilor mânăstirii, ca unii ce veniseră cu femei. Trăiau în corturi, la fel ca nomazii. Femeile lor frumoase erau râvnite de arabi, şi de aici, destule ciocniri al căror răsunet ajungea la monahi şi le tulbura liniştea. Vasăzică ei se retrăseseră în pustiu pentru a fi în afara patimilor omeneşti, a dezordinei şi neprevăzutului – şi iaca, tihna lor era plătită cu sângele unor nevinovaţi.

Cuviosul Pahomie povestea acestea ca să arate că nu numaidecât fuga de oameni cu patimile şi necazurile lor te poate ajuta să te aduni în tine şi să te gândeşti la cele înalte, ci se cade s-o faci în tot locul.

Simion vedea că gândurile lor se întâlnesc pe undeva, cu toate că el încercase pe altă cale să găsească ce e bun şi drept în viaţă.

La aceste adunări ale lor singurul care tăcea era Pârvu. Se destăinuise el atunci, când lucraseră alături la acea „Coborâre de pe cruce”, dar cu mai mulţi de faţă părea să-şi găsească cu greu cuvintele. Sau poate, în timpul

acesta, el se gândea cum va înfăptui a doua zi zalele sfântului Gheorghe sau haina de culoarea prunei purtată de sfântul Dumitru.

XVIII
CĂLĂTORIE CU PRIMEJDII

Boierul Staicu Merişanu ajunsese cu toţi ai săi la Iaşi puţin după sărbătorile Crăciunului. Găsiseră un oraş pâclos şi rece, cu case joase având cerdacurile închise cu geamlâcuri lungi. Îndărătul lor se scurgea o viaţă înceată, pe care timpul n-o vămuia, cum însuşi oraşul adormit părea rămas undeva în urma timpului, lipsit de forfota şi culoarea fratelui său de pe malul Dâmboviţei.

Curtea domnească, ea însăşi, părea lipsită de strălucire. Aducea a curte boierească ceva mai mare, populată de mulţi bărbaţi înfăşuraţi în blănuri scumpe, dornici a se aduna la vorbă prin coridoare sau iatacuri, oriunde găseau loc de vorbă. Pe boierii valahi îi primiră cu bunăvoinţă, cercetându-i cu curiozitate. Vodă era bolnav şi nu-i putea primi pe dată. Se scurseseră câteva zile bunicele în care boierii valahi fură invitaţi la ospeţe cu fripturi gâlgâind în sosuri usturoiate şi pipărate şi vin ales, galben ca mierea şi dens şi înmiresmat. Se cam plictiseau oamenii doamnei Maria şi se temeau că vor fi prinşi pentru multă vreme în pâcla vâscoasă ce învelea oraşul şi în mahmureala ce urma nedorită după vinul care curgea în râuri, boierii de aici făcându-i faţă mult mai bine decât musafirii.

Când în sfârşit domnitorul se arătă dispus să-i primească, se văzură în faţa unui bătrânel cu ochii duşi în fundul capului, cu barba albă şi faţa smolită.

Se ridicase acest Cantemir de la starea de boier de prin ţinutul Fălciului la aceea de domnitor după ce slujise mulţi ani Poarta Otomană, în calitate de capuchehaie. Se ridicase târziu, când deja cobora în amurgul vieţii, având sprijinul lui Şerban vodă. Mulţi spuneau despre el că fusese bărbat viteaz, slujind în campaniile turcilor şi că, deşi neştiutor de carte, avea minte ageră cunoscând câteva limbi străine.

Era firesc să-l sprijine pe fiul fostului său protector la ocuparea scaunului Valahiei. Şi nici nu se afla în bune relaţii cu Brâncoveanu şi cu unchii săi, Cantacuzinii. Acum, simţindu-şi sfârşitul aproape, se gândea Cantemir vodă că cei doi fii ai săi n-o vor duce bine avându-i ca vecini pe aceşti Cantacuzini a căror influenţă era tot mai mare pe lângă vizir. Căci nădăjduia Cantemir ca scaunul Moldovei să rămână unuia din cei doi fii ai săi. Deşi moştenirea dreptului de a domni nu se mai pomenise demult în istoria Moldovei. Trebuia să pună la socoteală pohtirea Cantacuzinilor la acelaşi scaun, pentru ei sau pentru unul din fiii lor. Că pe tatăl lor, postelnicul Constantin, îl cunoscuse bine şi fusese om nedoritor de măriri, într-atât, încât lucrase la Poartă pentru punerea în scaun a lui Gligoraşcu Ghica pe care-l socotea

prieten. Acelaşi Gligoraşcu vodă, care, văzându-se la putere, trimisese să-l ia de la moşia sa, de la Mărgineni, îl dusese să-l chinuiască la Snagov, unde-i luase şi zilele. Dar fiii săi, şi mai cu osebire Mihai şi Constantin, erau altfel de oameni. Poţi şti ce clocesc minţile lor? Mai bine decât să aştepte să scoată pui această clocire, să se pună pe lucru el, Constantin Cantemir, folosindu-şi prieteşugurile şi încrederea de care se bucura la Poartă.

Îi lămuri pe trimişii doamnei Maria unde să se adreseze la Istanbul. Da, da, era foarte bine că boierul Merişanu avea ştiinţă de unele încercări ale Brâncoveanului de a se apropia de împăratul Leopold. Asta tare greu atârna în cumpănă în judecata vizirului, iar lui Brâncoveanu pieirea îi va aduce.

Să se îmbrace domniile lor, boierii, ca nişte simpli neguţători, li se vor da pentru aceasta căruţe cu marfă şi zapise cu întăriri din partea unor bresle din Moldova. Drumul cel mai scurt spre Istanbul trece prin Valahia şi ei îl vor face fără teamă, ca nişte neguţători nu prea grăbiţi, chiar trebuie să se arate dornici de a întârzia pe la hanuri şi vor plăti toate vămile şi se vor adresa unul altuia cu alte nume decât cele pe care le poartă.

Plecară căpitanii cu oarecari speranţe de la curtea lui Cantemir Vodă. Călătoriră din luna lui Gherar pînă-ntr-a lui Mărţişor. Fără întâmplări deosebite, căci intraseră destul de bine în pielea neguţătorilor Toma, Alecu, Manea, Petre Gârbu şi Sotir, ba se simţeau atât de proaspeţi după acest încincit botez, că închinau pe la hanuri într-o zi pentru botezul lui Alecu, în alta pentru al lui Sotir, şi tot aşa lanţ, căci nu vroiau să căşuneze vreo supărare unuia dintre fraţi. Având ei bani din destul şi simţindu-se atât de bine la hanurile din Valahia, ar fi lungit starea aceasta de negustori liberi. Preda Milcoveanu, trecând prin satul său, se furişă la vreme de noapte să-şi vadă părinţii şi fraţii. Îl primiră cu tânguieli. Brâncoveanu le luase parte din moşie şi nu lipsise s-o ia în întregime ca să pedepsească hainirea fiului mai mare. Umblase mult bătrânul Milcoveanu cu jalbe la curte arătând că moşia este a celor cinci fii şi fiice ce-i rămăseseră, iar el, bătrânul, e străin de fapta lui Preda. Numai aşa le mai lăsase ceva mai mult de jumătate din pământ.

— E nedrept să suferim pentru fapta ta. Ne duceam şi noi traiul ca nişte boieri mijlocii şi nu era stăpânirea cu ochii pe noi.

— Tătucă, dumneata m-ai îndemnat să intru în oastea domnitorului. Că şi bunicul a fost ostaş, străbunicul a luptat sub flamura lui Mihai vodă, fiindu-i om apropiat şi de nădejde. Cine mi-a povestit faptele trecute dacă nu domnia-ta şi bunicul? Cine mi-a spus că rostul nostru e să apărăm libertatea acestui pământ, mai ales că el se află la cumpăna dintre cele două ţărişoare româneşti pentru care trebuie să nădăjduim alipirea, aşa cum a fost voia Viteazului? Suntem noi oameni cari să nădăjduim şi să aşteptăm cu braţele încrucişate?

— Eh, băiete, au trecut vremile când vitejia era ţinută la mare cinste. Astăzi mărimile îşi orânduiesc trebile prin pungi cu galbeni şi dacă luptă pentru ceva, atunci singurul lucru este să-şi apere pernele de sub şezut.

— Şerban vodă şi cu Bălăceanu erau bărbaţi viteji, tătucă. Ei nu răbdau să vadă ploconelile în faţa turcului. Şi poate-ar fi înfăptuit neatârnarea de n-ar fi avut Şerban acea moarte în plină bărbăţie.

— Ascultă la mine, fiule, noi suntem pietricelele din pipota turcului care-l ajută la mistuit. Dacă a apucat să ne înghită, e greu să ne scoată careva de acolo, numai spintecându-l de moarte o va putea face. Şi mă rog, dacă vodă Şerban şi cu gineri-său au încercat să se alăture austriecilor şi n-au reuşit să-i dea cu ajutorul lor lovitura de moarte turcului, veţi avea mai mulţi sorţi de izbândă voi, o mână de ostaşi şi cu nevolnicul de fiu-său?

— Mergem la Poartă în numele lui vodă Cantemir, şi acesta e bine văzut acolo şi ne-a asigurat că va trimite în urma noastră pungile cu aur atât de dragi turcului. Acesta ar fi primul pas, tătucă. Să-l înscăunăm pe fiul lui Şerban vodă. Al doilea pas va fi făcut alăturându-ne celor din Liga Sfântă. S-ar putea şi altfel. Asta n-am pus-o la cale în de noi, dar sunt sigur că fiecare a gândit-o în sinea lui. S-ar putea ca vodă Cantemir să dorească scaunul Ţării Româneşti pentru fiul său, Antioh. Adică tatăl să domnească în Moldova, iar fiu-său în Ţara Românească. Ceea ce ar fi cam o singură domnie şi n-ar fi rău deloc. Ar însemna asta împreunarea celor două ţări, cum îi sta în gând lui Mihai vodă Viteazul. Ar însemna puteri sporite şi urnirea sărmanei ţări din glodul în care-a intrat.

— Ehe-he! Ţie şi alor tăi vă umblă mintea departe! O fi voind Cantemir să-şi îndoaie spinarea în faţa turcului, ca să ia scaunul Ţării Româneşti pentru fiu-său, aşa cum ziceţi voi, dar de va reuşi, tot ca să-şi umple haznaua cu galbeni o face, nu se gândeşte el la binele bietei ţări. Drumul pe care-l faceţi voi acum la Istanbul l-au făcut în urmă cu doi ani nişte boieri moldoveni cu oamenii lor. Chiar la mine au înnoptat şi am aflat astfel că acest Cantemir e purtat ca taurul de belciug de partida Ruseteştilor. Aceştia sunt un fel de greci pripăşiţi prin Moldova, dar, vezi bine, cu toate năravurile şi vicleşugurile deprinse din lunga lor convieţuire cu turcii. Că una sunt grecii liberi de la ei de-acasă şi alta cei ce au primit să-şi îndoaie spinările şi să lingă blidele turcului ca nişte supuşi cu credinţă. Cunosc eu mulţi boieri de-ai noştri care la fel ar face, şi-ar vinde sufletul necuratului pentru avere şi mărire, aşa că ce să mai vorbim de Ruseteşti şi Cupăreşti că şi-au schimbat o ţară pentru alta... Ţara lor e aceea de unde pot stoarce mai mult. Şi stând ei în preajma lui Cantemir au încercat să-i îndrume faptele spre folosul lor. Boierii pământeni s-au strâns în jurul lui Velicico Costin, urzind în taină cum să-l îndepărteze. Ce vor fi făcut, cum vor fi dres, nu ştiu, dar Cantemir a prins

de veste. Se zice că unul de-al lor i-ar fi trădat spuindu-i totul lui vodă. Rău s-a mai supărat acesta. L-a chemat pe Velicico la dânsul şi l-a lovit cu buzduganul, numindu-l câne şi şarpe veninos, apoi a pus de i-au tăiat capul. În furia lui nu s-a oprit aici. Au trimis după Miron Costin, cărturarul, frate al lui Velicico, de i-au tăiat şi lui capul în luna lui gherar, acum doi ani, deşi nu se afla vinovat. Iar pe boierii care plecaseră la Istanbul cu pâri, cei găzduiţi de mine aici, i-a adus în ţară şi i-a închis, puindu-i la dajdii grele pentru eliberare. Vezi dar, fiule, că puterea celui mai mare nu poate fi doborâtă nici dacă-şi unesc forţele mai mulţi boieri, care, oricum, nu-s şi ei oarecine.

Eu zic că mai bine aţi face să-i cereţi iertare lui Brâncoveanu şi să vă vedeţi de ale voastre. Că uite, pământul trebuie muncit, iar eu aştept de la tine nepoţi de nădejde. Ascultă ce-ţi spun, că n-am albit degeaba, sprijinul făgăduit de Cantemir e destul de şubred şi porneşte din dor de răzbunare împotriva lui Brâncoveanu, care, la rându-i, făgăduise sprijin boierilor moldoveni porniţi cu pâri la Poartă. Peste capetele voastre se încrucişază mânia celor mari şi nu sunteţi decât nişte unelte.

— Să nu-ţi fie cu supărare, tătucă, dar dacă am pornit la o faptă, nu mai pot da îndărăt şi nu-mi pot lăsa tovarăşii.

— Cum ţi-e voia. Eşti destul de în putere ca să mergi pe drumul ales. Dar să faci bine să pleci chiar acum să nu te vadă vecinii mâine dimineaţă. Am pătimit şi aşa destul din pricina ta.

Boierul Staicu Merişanu se supără când auzi de întâlnirea lui Preda cu ai săi. El, unul, n-avea de gând să treacă pe la casa din Bucureşti, unde se aflau fiul şi fiica sa. Căutară căi ocolite în jurul Bucureştilor, acolo aflându-se destui care i-ar fi putut recunoaşte.

Când ajunseră la Stanbul era primăvară blândă.

Mirezmele liliacului te întâmpinau la capătul câte unei ulicioare strâmte, înserările îţi învăluiau umerii cu moliciune de caşmir, dimineţile veneau dinspre Bosfor cu foşnet şi trenă de tafta foşnitoare şi trandafiriul lor se anina pe creştetele palatelor, uimindu-i pe noii veniţi de atâta strălucire.

Boierii noştri merseră mai întâi la ambasadorul francez, Ferriol, despre care ştiau că e împotriva lui Brâncoveanu, cerându-i lui mai întâi sprijinul pe lângă marele vizir.

Ferriol era un om iute, mărunt de stat, cu capul împodobit de o perucă argintie şi nu de puţine ori, în înfierbântarea şi agitaţia purtătorului, aluneca această perucă într-o parte dându-i o înfăţişare caraghioasă. Se porni să laude faţă de musafiri strălucirea curţii Regelui Soare pe care-l reprezenta, se plânse apoi împreunându-şi mâinile cu încheieturi înconjurate de dantele spumoase şi ridicând ochii-n tavan de moravurile turcilor şi deveni gânditor ajutându-se pentru aceasta de parfumul pe care-l avea într-o sticluţă pe care

şi-o vâra pe rând în câte o nară, când fu vorba să căineze soarta Valahiei pe care o vedea cât de curând paşalâc turcesc.

Preda Prooroceanu, cu care se cunoştea mai demult, îşi pusese pentru această vizită veşminte de salon, cum se purtau la curtea lui Ludovic al XIV-lea şi se întreţinu cu Ferriol pe limba lui, savurând alesele băuturi franţuzeşti în timp ce se lăsa legănat de vise ce-i arătau strămutare la viitoarea curte a Valahiei obiceiuri galante cu doamne ce alunecau uşor pe parchet în crinoline legănate şi-şi ascundeau drăgălaşele obrăjoare îndărătul evantaielor purtate de mânuţe ca zăpada. Apropos! O cunoaşte distinsul ambasador pe doamna de Choisel? Aceasta călătorise mult pentru a ajunge în Orient, dar fusese prădată şi îndepărtată de oamenii lui Brâncoveanu.

Ferriol ridică din umeri. Necunoaşterea lui părea sinceră şi Prooroceanu nu mai insistă, întărit în convingerea că doamna de Choisel era o iscoadă personală a lui Ludovic al XIV-lea şi că nu acesta era numele ei adevărat. Uneori i se părea că fusese un fum şi n-o va mai întâlni de-aci înainte.

Al doilea popas al boierilor noştri fu la grecul Lazaridis, care avea să le dea casă şi masă până ce vor fi chemaţi de vizir. Era mai bine aşa decât să tragă la un caravanserai turcesc, unde şi zidurile au urechi şi, oricum, ei ar fi fost mai stângaci decât la hanurile la care poposiseră până acum.

Cu toată bunăvoinţa arătată de Ferriol, acesta întârzie să le dea ştiri. Se simţeau ca şi captivi în casa lui Lazaridis, plină de multe femei, surori, cumnate, nepoate, toate îmbrăcate în negru, strecurându-se neauzit în lungul coridoarelor în târlici moi, negricioase şi uscăţive, cu piepturi plate, de parcă destinul le-ar fi hărăzit la toate să rămână sterpe, acelaşi destin care le adunase sub aripa ocrotitoare a fratelui şi unchiului lor cu stare mai cuprinsă. Casa era curată, săracă şi tristă. Plină de icoane şi candele prin toate colţurile, aducea a mânăstire. Faţă de popasurile de până acum, în prelungirea cărora exista mereu un „mâine", acesta părea o fundătură fără ieşire. Oşteanul nu se sperie de tăria aşternutului sau de vitregia vremii, aşa cum se sperie de rugina neîntrebuinţării şi a traiului bun. Crezuseră atâta timp că lumea merge mai departe prin vitejie şi ştiinţa armelor, iar acum trebuiau să recunoască rostul unor alte valori pentru care nu erau pregătiţi. Ar fi fost cazul să se îmbărbăteze unul pe altul. Dar în loc de aste, când se întâlneau îşi spuneau vorbe neplăcute, îşi găseau vină până şi pentru pornirea unuia de a învăţa câteva cuvinte turceşti, ca să-şi mai treacă timpul sau pentru că un altul vroia să cheltuiască din banii comuni pentru o haină cu fireturi sau un pumnal cu pietre încrustate în mâner, când de fapt vina principală era a timpului, care trecea pe lângă ei fără a se osteni să-i bage în seamă, şi ei lâncezeau în această baltă stătută fără a şti încotro s-o apuce.

Când în sfârşit le veni ştire de la Ferriol că vizirul e dispus să-i primească, erau storşi de atâta aşteptare. Se înfăţişară înaintea vizirului cinci bărbaţi cu priviri crunte şi arzătoare, deloc pricepuţi să linguşească şi nici la temenele şi supunere pricepuţi, ca cinci sălbăticiuni ieşite din cotlonul lor orbite de lumina soarelui. Aveau multe plângeri împotriva lui Brâncoveanu, dar cereau să li se facă dreptate în mod imperios, nu cu umilinţa unor supuşi ce-şi încredinţează soarta în mâinile suzeranului lor. Mai ales ei, care fuseseră oamenii lui Şerban Cantacuzino, care în ultima parte a vieţii îşi arătase nesupunerea faţă de Poartă şi care cu atât mai mult trebuiau să se arate spăşiţi.

Marele vizir îi asculta răbdător. Soarta acestora era hotărâtă încă înainte de a-i avea înaintea sa. Faţă de duşmanii ghiauri cea mai curată unealtă era securea gâdelui. O ştia bine de la strămoşii săi, care cu securea îşi făcuseră drum din adâncurile Asiei până-n această parte a Europei. De data asta avea să renunţe la plăcere de dragul câtorva pungi doldora pe care i le trimisese Brâncoveanu. Mai mult parapon decât avea acela asupra lor nu putea avea el. Aşa că era liniştit, îi privea cum se perpelesc şi se macină în ei şi savura pe îndelete balsamul puterii ce te ridică cu câteva capete deasupra celorlalţi, acolo de unde priveşti frământarea lor ca pe o viermuială de bicisnici. Cum veniseră ei, drăguţii, de bunăvoie la Poartă, uşurând-o pe aceasta de grija prinderii lor! Neştiute sunt căile Profetului şi multe face el pentru liniştea drept credincioşilor!

XIX
DÂMBOVIŢA, APĂ DULCE...

Oamenii de prin mahalalele Bucureştiului îndrăgeau nu numai sărbătorile cu dangăt de clopot, cu adunarea pe maidane, unde se puteau da în scrânciob şi priveau tot felul de pehlivani, ci orice prilej de a se înghesui unii într-alţii într-atât, încât să poată auzi părerile vecinilor, dându-şi la rându-le drumul la gură pentru a arăta că sunt şi ei oameni cu păreri.

Un astfel de prilej se ivise în această după-amiază de august, prăfuită şi plină de arşiţă, vreme numai bună de a ieşi din magherniţele în care bâzâiau muştele şi a se revărsa pe drumul mare ce ducea spre curtea domnească.

Se răspândise vestea cum că seimenii aduc de la Giurgiu pe Merişanu, fost paharnic sub Şerban vodă, şi pe căpitanii de oaste ai acestuia, care se duseseră la Poartă cu plângeri. Rău trebuie să le fi mers în pribegia lor dacă se duseseră singuri în gura lupului! Auzind Brâncoveanu că ei se află la Istanbul, trimisese degrabă pe postelnicul Vergu şi pe Barbu Brătăşanu cu 1.000 de pungi de galbeni ca să-l înduplece pe vizir să i-i dea legaţi pe boierii haini. Da, da, chiar 1.000 de pungi atârnau oamenii care se înfăţişau acum mulţimii, jupuiţi şi nemâncaţi de le rămăsese doar sufletul din ei. Nu arătau deloc a pradă bogată care să merite atâta aur vărsat în haznaua Porţii.

Oamenii adunaţi îi priveau cu curiozitate. În asemenea împrejurări creierul omului de rând amorţeşte, e greu să se hotărască între milă şi cruzime. Este atât de amorţit încât ar fi de ajuns să zică unul: „pe ei, mă!", că ar tăbărî toată gloata asupra celor zdrumicaţi în căruţele cele mai deşelate pe care le găsise stăpânirea.

Flăcăi puşi pe petrecere, dornici să-şi arate bărbăţia, găseau că trebuie să comunice într-un fel cu cei din căruţă:

— Ei boieri dumneavoastră, unde vă e fala?

— Lasă-i mă, au căzut şi ei la ananghie, că n-o fi ananghia numai pentru noi, prostimea.

Câte o leliţă care socotea că seimenii nu şi-or pune mintea cu ea, cânta ca la înmormântare:

— Aoleu măicuţă, că rău v-au mai perpelit şi numai oasele vi le-au lăsat întregi. Da' acum şi oasele vi le-or fărâmiţa în beciurile domniei.

Bocitoarele astea de pripas erau cele mai rele şi amărâţii din căruţă găseau în ei atâta vlagă să le arunce priviri ce se vroiau sfredelitoare, dar pe chipurile lor supte şi vlăguite, năpădite de bărbi, erau doar jalnice, pierdute.

La un moment, zvâcni din mulţime un flăcău deşirat în haine ponosite. Se prinse de loitrile căruţei, alergând în pas cu ea.

— Taică, tăicuţă, să ştii că vom face tot ce vom putea să te scăpăm.

Boierul Staicu Merişanu nu-şi mai văzuse fiul de cinci ani. Încercă să soarbă chipul acesta nou ce se ivise, să-l aibă cu el în ceasurile de cumpănă ce-l aşteptau.

— Să ai grijă de Sofica.

Un seimen ce se afla călare se aplecă şi-l împinse pe băiat, de căzu acesta cu faţa la pământ.

Toate se petrecură într-un răstimp cât ai bate de trei ori din palme. Şi părerea de rău a boierului Merişanu că-şi lăsase copiii încă neîmpliniţi se ridică asemenea unui val, strângându-l de gât.

Cei ce se aflau de faţă îl ajutară pe tânăr să se ridice din ţărână. Convoiul trecuse, fusese prea puţin pentru curiozitatea lor avidă, şi acum se simţeau în stare să dezlege baierele inimilor lor simţitoare şi prinseră a-l căina pe tânărul cu aspect de ofticos.

— Te-au lăsat orfan, măiculiţa mea, ţi-au luat sprijinul şi ocrotirea. Nu mai dă ea pajura îndărăpt ce a prins în clonţul de oţel...

— Dacă te prindea sub copitele calului se termina cu zilele tale, flăcăule.

— Acu' cu tac'su o fi având ce-o fi având, dar de ce să prăpădească mândreţe de băiat?

Când oamenii se află în gloată, simţirea lor devine schimbătoare ca apa frământată de curenţi: schimbă când nu te aştepţi limpezimea cristalină cu tulbureala venită din străfund, răceala pe căldură.

Se găsi cineva care-i dădu o cană cu apă, şi tânărul o bău cu dinţi ce nu vroiau să se descleştească, răspândind mai mult pe piept. Chinul obezilor grele care-i strângeau umerii lui taică-său i se părea că trecuseră asupra lui, înţepenindu-i braţele şi avea să le poarte de-acu'nainte mereu.

Alaiul ajunsese la curtea domnească. Prizonierii fură împinşi din carele din care nu se mişcaseră şase zile la rând. Abia puteau să-şi urnească picioarele. Îi împingeau de la spate şi-i loveau cu picioarele ca pe porci. Staicu nu mai simţea nimic, avea doar grija icoanei ce-o purta în suflet, să n-o piardă. Preda Prooroceanu simţea doar ură împotriva acestor barbari şi avea această ură gustul sângelui ce-i curgea din nas şi-i umplea gura.

Căpitanul Haţeg găsea destulă putere să scrâşnească înjurături printre dinţi şi acestea îl uşurau. În ultima vreme avea fierbinţeli mari de la boala lui de plămâni. Oricum, sfârşitul îi era aproape şi decât să bolească pe un pat şi să-şi scuipe puţin câte puţin plămânii, mai bine să se sfârşească dintr-odată, fie şi de ştreang. Având el acest secret al său se purta într-un fel ciudat, când cu nepăsare de senior, când cu o blândeţe de neînţeles faţă de hainii însoţitori. Şi cum la acestea se adăuga chipul lui de Christ, cu ochi albaştri strălucitori, cu părul cânepiu şi barba neagră întreruptă în dreptul bărbiei de o năstruşnică dungă aurie, el inspira respect celor ce-i însoţise tot

drumul, de la Istanbul până aici. Unul dintre însoţitori îi ceruse chiar iertare spuindu-i că slujba lui aşa cere şi nu alta. Radu Haţeg îl cercetase niţel dintr-o dungă şi-i spusese că oşteanului nu-i sunt de folos gândirea, nici simţirea. Era iar un bine acesta, că paznicii vorbeau limba lui şi se putea înţelege cu ei, decât să fi fost nişte păgâni. În toată viaţa sa, Radu Haţeg cătase partea bună a fiecărei întâmplări. Căci nu e întâmplare care să n-aibe o parte cât de cât suportabilă, sau de învăţătură, sau chiar de haz. Eh... n-avusese el o viaţă prea lungă, dar o trăise după îndemnul inimii şi mai ales nu fusese bicisnic şi nu umblase cu gânduri ascunse şi nu-i părea rău de nimic. Fapta de acum li se putea aduce ca învinuire de hainire faţă de noua domnie. Dar el nu juruise credinţă oricărei domnii, ci-şi aplecase grumazul numai în faţa lui Şerban vodă. Aşa că în cugetul lui, făcuse cu dreptate ceea ce făcuse.

Cât despre căpitanul Sârbu, acesta îşi atrăsese cele mai multe bruftuieli din partea însoţitorilor. Avea privirea sălbatică şi mugea ca un bou, căci nu putea suporta, faţă de puterea-i de uriaş, faţă de pumnul cu care putea fărâma un zid, să fie ţintuit locului şi înjosit.

Iar Preda Prooroceanu îşi cam pierduse minţile. Cu dantelele cămeşii zdrenţuite, cu părul rărit, sprinţar ca un cintezoi, căci după părerea dumisale omul nu trebuie să se piardă cu firea şi mai ales într-o împrejurare grea trebuie să se arate descătuşat de orice prejudecată, era luat de însoţitori drept un soi de paiaţă. Vorbea pripit, în vârful limbii, ba strecura şi cuvinte de neînţeles pentru ei şi, ca bunul samaritean, împărţea cu Radu Haţeg pâinea cu apă ce i se dădea. Nu mai simţea durerea, vedea doar sclipiri albastre şi roşii înainte-i şi se lăsa în voia acestor fulgere micuţe, care-i dădeau senzaţia că pluteşte prin înălţimi, un duh gata-gata să atingă stelele cu mâna.

Fură duşi în temniţă, dezlegaţi şi puşi în faţa unui hârdău mare cu apă, poruncindu-li-se să se curăţească. În lungul drum îşi făcuseră nevoile pe ei. Trebuia să-şi îndepărteze jegul de pe ei, urmând a se înfăţişa înaintea lui vodă. Li se îngădui să doarmă până la această înfăţoşare.

A doua zi fură duşi în spătăria cea mică, unde se aflau adunaţi boierii. Veni şi vodă printr-o uşă joasă din fundul sălii. Era abătut ca după o noapte de nesomn. Cei apropiaţi nu-i cunoşteau chipul mâniei, vocea de tunet, ochii aruncând scântei. Se aşteptau ca de data asta să le vadă. Dar nu văzură decât un chip împietrit, parcă mai alungit ca de obicei. Dacă privirile-i se atingeau de cei căzuţi cu frunţile la picioarele sale, se citea în ele o zvâcnire dureroasă care putea fi şi scârbă, dar şi adâncă amărăciune. Pe Staicu Merişanu îl ştia de pe când era simplu boier, un tânăr fandosit cu obiceiuri aduse din Italia, năzuind să semene cu seniorii de acolo, cu gesturi moi şi voce melodioasă. Acum, Staicu năzuia să înmoaie inima aceasta pe care o bănuia slabă. Se

întremase năzuinţa asta după ce-şi văzuse fiul şi după noaptea de odihnă care-i îngăduise să-şi pipăie inima, descoperind-o tot neînfricată. Dar când îşi ridică privirile şi văzu de o parte şi de alta a lui Brâncoveanu pe cei doi unchi ai săi, spătarul şi stolnicul, cei care făcuseră să grăbească moartea fratelui lor Şerban, lupi bătrâni, hârşiţi în dedesupturile politichiei, avu un moment în care-i pieri suflarea şi însăşi dârzenia se prăbuşi încolţită de nesiguranţă.

— Îndurare, măria-ta, îndurare îţi cer, că mila măriei tale încă este mai mare decât greşeala mea.

— O singură greşeală ai făcut, Merişane? Că după lupta de la Zărneşti au trecut trei ani şi aveai destul timp să-ţi dai seama că ai greşit. Dar tu ai mers cu uneltiri la Poartă. Şi dacă acum te vom pune în libertate, la fel vei face. Lupul îşi schimbă părul, dar năravul, ba. Şi tu eşti lup bătrân, Merişane, în stare să aduni haită mare în juru-ţi.

— Ajunge şi lupul să ostenească, măria-ta. Lasă-mă să mă trag în culcuş să mor printre ai mei.

— De murit, vei muri, dar aşa cum voi avea eu pohta. Ia întoarce-ţi mai bine privirile spre acesta şi spune-mi, îl cunoşti cumva?

Se afla acolo paharnicul Dumitraşcu Corbeanu, care schimbase multe scrisori cu fugarul Merişanu de peste munţi. Brâncoveanu prinsese aceste scrisori din timp şi se înfiorase la gândul că răzmeriţa se va întinde printre boierii de aici, din ţară.

— Îl cunosc, măria-ta.

— L-ai prins la drag mare dacă-i trimeteai pe fiece lună câte o scrisoare. Este aşa, Merişane, ori mint eu?

— I-am scris, măria-ta, dar el putea să nu-mi răspundă.

— I-ai răspuns, Corbene?

Acesta tăcea ca o stană de piatră.

— Poate ai uitat şirul vorbelor, Corbene. Dar el îţi va veni iarăşi pe buze când veţi sta faţă-n faţă. Căci veţi sta amândoi în aceeaşi temniţă. Vreau să vă dau răgaz să vă vedeţi unul cu altul şi să ţineţi sfat împotriva domniei.

Apoi Brâncoveanu îşi întoarse privirile spre foştii căpitani de oaste ai lui Şerban Cantacuzino. Pe căpitanul Sârbu, pe Radu Haţeg şi pe Preda de la Milcov îi ştia numai din auzite. Doar pe Preda Prooroceanu îl cunoştea de mult, din timpul unui popas la un han din Austria, pe când nici nu se gândea că va deveni domnitor şi descoperise în acest Preda, care venea din Francia, un tovarăş de drum plăcut şi vioi. Îl vedea acum doar ceva mai slăbit şi gălbejit, dar nu arăta deloc ca boierii îngreunaţi de vârstă din jurul său. La cei vreo patruzeci de ani cât trebuia să aibă, părea tot un vântură-lume şi se vede că în cabala aceasta căzuse mai mult fără vrerea lui.

— Voi, căpitani de oaste, grăi vodă întorcându-se către ei, aţi crezut că poate vă veţi înălţa la ranguri mari dacă ştiţi să mânuiţi armele. Că sub altă domnie decât a mea veţi deveni ispravnici sau poate generali, aşa veţi fi crezut.

Prinse a vorbi Preda Milcoveanul, care ştiindu-şi soarta pecetluită nu se mai temea de nimic:

— Măria-ta, am fost crescut într-o familie care l-a slujit pe Mihai vodă cel viteaz. Cu silă împotriva turcilor şi cu dreapta credinţă că puterea braţului trebuie folosită, am fost crescut. N-am ştiut decât aceasta şi n-am putut face altfel. Bălăceanu, pe care l-am urmat în luptă, credea la fel: domnia poate fi una sau alta, dar noi suntem datori a ne apăra moşia părintească.

Boierii din Divan care erau strânşi aici, de faţă, înlemniră. Se uitară unii la alţii, apoi la domnitor. Se aşteptau să-l vadă ridicându-se cu furie mare din scaun la auzul unor asemenea vorbe necugetate. Şi iată ei puteau vedea dintr-un moment într-altul căpăţâna acestui Preda rostogolindu-se pe podelele spătăriei. Însăşi căpăţânile lor erau ameninţate.

Dar vodă rămânea liniştit în scaunul său. Îl cercetă pe tânărul care în năpasta în care căzuse nu-şi irosise curajul şi-i dădu dreptate în sinea sa: un ostaş nu putea face altfel. I-ar fi fost pe plac ca şi fiul său, Constantin, să aibă aceeaşi nestrămutare, dacă ar fi dat de greu. Preda era un tânăr chipeş cu faţa colţuroasă şi vorbirea tărăgănată, ca unul ce fusese crescut în vecinătatea moldovenilor. Familia lui de ţărani liberi, din ce în ce mai încropiţi fusese de mult pusă la acel hotar de ţară. Poate chiar de la Mircea Io voievod. Păcat de el să se prăpădească. Îl va trimite la ocnă să-l înfricoşeze cum se cuvine, şi-apoi îl va scoate şi-l va trimite la Milcovul lui, să nu se stingă stirpea de ostaşi cu inimi neînfricate. Va avea cândva ţara nevoie de asemenea oameni, poate peste cinzeci, o sută de ani, dacă mai curând nu scapă de jugul turcesc.

— După cum văd, Milcovene, eşti gata să te prinzi că Bălăceanu credea ca şi tine, după cum tu crezi ca el. Să nu mai faci una ca asta, Milcovene! Gândurile unuia care tinde să schimbe stăpânul, să-l facă din turc – austriac, nu-s cu folos pentru ţară. Căci asta vroia Bălăceanu. I se părea lui că jugul austriac va fi mai blând sau că el va trage mai multe foloase sub o asemenea stăpânire. Dar eu îţi spun, Milcovene, că acela ar fi fost încă mai rău. Ştii tu ce se petrece cu fraţii noştri de peste munţi, unde e austriacul stăpân? Ai stat un timp acolo şi s-ar fi cuvenit să ştii. Oamenilor li se făgăduieşte scăparea de dajdii dacă trec la credinţa papistaşe. Preoţii noştri, care ţin la limbă şi obiceiuri, sunt întemniţaţi. O făgăduială poate fi trecătoare, dar o nouă credinţă, odată îmbrăţişată, nu mai poate fi schimbată ca o cămaşă. Urmează apoi schimbarea numelor pe care le vor primi copiii la botez, uitarea câte

puţin a limbii şi a obiceiurilor. Asta urmăresc papistaşii şi ar face-o cu mai mult spor dacă n-ar fi ţărişoara asta a noastră ce se osteneşte a păstra credinţa străbună, dacă n-am trimite cărţi fraţilor de preste munţi să le ţină sus inima şi cugetul. Dacă e de ales între doi stăpâni, nu e mai bun turcul, dar se arată mai trecător, că el ne cade prea greu la stomahuri şi niciodată nu-i vom primi credinţa. De altfel nici nu vrea aceasta, şi se mulţumeşte cu pungile noastre cu galbeni. Nu e mai bine să trăieşti sărac, dar curat, Milcovene? Şi să-ţi botezi copiii cu numele părinţilor tăi? Şi să păstrezi datina străbună?

Ştia să vorbească Brâncoveanu, nu glumă! Chipurile multor boieri din jur arătau o dulce uitare de sine şi o dăruire spre spusele lui. Însuşi stolnicul Constantin, dascălul lui de retorică din copilărie, întâiul său dascăl, îl privea cam ponciş, ca unul ce-ar fi vrut să spună el acele vorbe ce făcuseră atâta linişte în sală, adunându-i pe toţi într-un gând.

Când se strânsese această adunare de pedepsire a hainilor, avusese stolnicul Constantin presimţirea unei turburări a cugetelor în care cercul vinovaţilor să crească, iar mânia Brâncoveanului să sporească. Prea adesea, avuseseră loc la curtea domnească asemenea pedepsiri cu ghiotura a boierilor atunci când vreun domnitor simţea cum i se clatină pământul sub picioare şi năzuia să-şi consolideze puterea, ca să nu se ţină blestemul lanţ şi să mai aducă nişte victime şi în această dimineaţă. I se păruse a citi aceeaşi teamă pe feţele boierilor chemaţi cu mic cu mare în sala spătăriei. Unul dintre ei, Corbeanu, se făcuse vinovat, şi avusese stolnicul grijă să-i strecoare domnitorului temerea că ar mai putea fi şi alţii. Dar iată că nepotul său îşi păstrase cumpătul şi, lucru neaşteptat, pusese în practică cunoştinţele sale de retorică. Cel mai adesea boierii din această ţară care primesc ceva învăţătură uită repede sfaturile din cărţi sau le separă de viaţa lor, ca pe o aventură a tinereţilor, şi atunci când sunt într-o cumpănă dau frâu liber firii lor, bărbăţiei dominatoare. Purtarea de acu' a nepotului său arăta că învăţătura primită făcea una cu fiinţa lui. Şi nu numai pentru că pornise a vorbi domol ca un bătrân cumpănit, ceea ce atrage totdeauna luarea-aminte a celor din jur, apoi îşi împodobise vocea cu înflăcărare şi căldură, ci mai ales fiindcă ştiuse a alege din toate gândurile ce puteau roi în capetele acestor boieri în momentul de faţă, anume pe cel ce zăcea în fiecare dintre ei, acela al preţuirii datinei şi moşiei părinteşti.

Nu, nu vor cădea mai multe capete, aşa cum crezuse stolnicul. Cel mult, ale principalilor vinovaţi, pentru a da pildă celor ce nu vroiau să fie una cu domnitorul lor. O pedeapsă trebuia să fie, iertarea ar fi fost socotită dovadă de slăbiciune. Nu se plătiseră atâtea pungi cu aur la Poartă ca să-i facă

scăpaţi. Dar totodată li se dăruia celor de faţă un motiv în plus să aibă încredere în domnitorul lor.

Cât despre Preda Milcoveanu, de unde se aşteptase să i se zdrobească pe loc ţeasta pentru cutezanţă şi să aibă parte de o moarte de viteaz ce nu se teme a-şi spune convingerile, se simţea un fanfaron, adică exact cum era mai rău. I se mai întâmplase asta într-o noapte când visase că se află în primejdie mare şi aude goarnele chemând la luptă. Se trezise buimac şi se îmbrăcase de luptă, dar când ieşise pe uşă îl împresurase o noapte calmă cu sobor de greieri şi puzderie de licurici, şi câinele de pază venise de-i linsese picioarele, apropiere devotată şi liniştitoare, dar se simţise gol şi singur cu spaima lui, cu sminteala lui, în preajma unei forţe ce putea foarte bine să-şi bată joc de el, care însă în loc de asta îi învăluia umerii cu prinos de stele. Singur, înarmat şi încrâncenat în puterea nopţii! Poate Şerban vodă, cel în amintirea căruia făcuse ce făcuse, i-ar fi zdrobit ţeasta pentru hainire. Acesta, pe care acum îl cunoştea, îi arăta temeiurile politichiei sale, deşi cu nimic nu era îndatorat s-o facă. Acum îl cunoştea şi-l recunoştea de domn şi stăpân.

Brâncoveanu porunci să fie duşi în beciurile curţii. Cu aceşti ultimi duşmani ai săi răpuşi, se simţea mai liniştit. Prinsese neliniştea din privirile celor adunaţi în Spătărie, atunci când Preda de la Milcov rostise numele Bălăceanului. Demult acest nume nu mai fusese rostit şi toţi credeau că asta l-ar înfuria. Dar el încheiase răfuiala cu cel mai primejdios dintre duşmani şi acum nici stafia lui nu-l mai chinuia. Cel mult, aceste mărunte stafii rămase în urmă-i, care se prinseseră singure în plasă.

Scăpat de sila acestei judecăţi, se grăbi să iasă prin aceeaşi uşă joasă şi să suie la iatacul domnesc, să-şi schimbe hainele. Îndeletnicirea cea mai plăcută din cursul unei zile era de a supraveghea lucrările de refacere a curţii domneşti. Îşi punea pentru aceasta o haină scurtă de modă italienească, cizme din piele moale, simţindu-se astfel mai zvelt şi liber în mişcări. Schimbându-şi haina lungă de culoarea coajei de copac cu care fusese în Divan se lepăda ca de o povară. Ştiu oare cei ce pizmuiesc privilegiul suveranului de a spune ultimul şi cel mai cu greutate cuvânt că lui, anume, asta-i răscolea o melancolie leşioasă, soră bună cu stările din copilărie când privea apusul soarelui, roşu-uleios întins pe toată zarea şi simţea fiorul întunericului împresurându-l? Era ponosul firii lui acesta. Alţi bărbaţi în momente de grea cumpănă se sumeţesc şi se îndârjesc şi năzuiesc să domine însuşi Destinul. El simţea ca un tăiş hotarul cu veşnicia, iar încercarea disperată de a se potrivi sorţii îi apărea ca simplă deşertăciune. Chiar în această împrejurare în care hotărârea n-o luase de unul singur şi unchii săi îi arătaseră ce se întâmplase atunci când buna lor mamă, Ilinca, îl iertase pe

Stroe Leurdeanu de osândă: la o revenire a protectorului său acesta căşunase necazuri întregii familii şi-i prigonise şi-i umilise pe toţi cu îndârjire năucă. „Dacă nu retezi capul fiarei când ţi se află în mână, atunci să te aştepţi să-ţi dea târcoale şi să te încolţească ea pe tine", spusese stolnicul cu buna ştiinţă a celor pătimite de el şi ai lui în tinereţe. Sfatul unchiului, firea sa puternică, plină de adâncimi, îl întărea într-o clipă ca aceasta, cum îl întărise şi la osânda Bălăceanului. Dacă era să domnească, atunci să-şi exercite drept de viaţă şi de moarte, ca orice domnitor. Totuşi, chiar de nu va fi cu voia stolnicului, va fi mai blând cu doi dintre cei aduşi azi în Divan, care nu erau printre cei mai înrăiţi. Cu Preda Milcoveanul, suflet simplu, care dacă era câştigat pentru folosul ţării va deveni un slujitor de nădejde şi cu paharnicul Corbeanu, căruia destulă pedeapsă îi va fi de-l va scoate din hatârul de demnitar. Pentru iertarea acestuia den urmă atârna greu în cumpănă scrisoarea primită de la banul Vintilă Corbeanul, fratele său. Era bolnav banul şi pe patul său de suferinţă, aflând de ridicarea fratelui mai mic şi bezmetic îi trimisese lui vodă scrisoare: „Mă rog măriei tale, pentru cel bicisnic de frate-meu, nu te potrivi măria-ta nebuniei şi blestemăciunii lui, ci, pentru mine, fă bine de-l iartă." Vintilă era om de încredere şi ajutase familia Brâncoveanului când se aflase în restrişte. Când primise cartea, Brâncoveanu clătinase capul dojenindu-l pe bătrânul ce nu se afla de faţă. Nu vroia să-i facă necaz şi să căşuneze moartea unui credincios.

„Ei... boiere Vintilă, frumos mai ştii domnia-ta să grăieşti! Am să-l iert, căci nu vreau ca lovind în el să lovesc în domnia-ta şi să-ţi grăbesc sfârşitul. Dar tot îl voi trimite pentru o vreme la răcoare, să aibe timp a se ciondăni cu Staicu, cel ce l-a băgat în bocluc."

Trecu prin câteva coridoare ca să ajungă la o scară de lemn pe care coborî în curte. La scara din faţa intrării principale ce avea să fie din marmură, abia acum se lucra. În curte, de doi ani de zile era o întinsă tabără de lucru în care stăpâni erau pietrarii şi zidarii. Ca să-şi continue lucrul şi iarna, se podise curtea dintr-o lature cu bârne de lemn şi se făcuseră şoproane. Lucrătorii erau obişnuiţi să-l vadă pe vodă printre ei în fiecare zi. Îşi continuau munca şi nu ridicau ochii decât dacă erau întrebaţi de vorbă. Se opri vodă unde văzu un bloc de marmură de o rară frumuseţe. Gălbuie ca nisipul cald din luncă într-o însorită zi de vară şi cu şuviţe roşietice şi cu grăunciori lăptoşi ca de alabastru.

— E frumoasă, măria-ta, zise omul care şlefuia marmura, bucuros că admiraţia lui pentru bolovanul ca o nestemată e împărtăşită. Când stau şi mă gândesc că a înflorit în măruntaiele pământului de la începutul lumii şi a stat cuminte acolo atâta amar de vreme pentru ca abia acum să fie scoasă la lumină...

— ...Şi câte ca astea vor mai fi, Brebule!

— Nu-s aidoma una cu alta. Iată. Iată, cea de colo are vână de rugină care a făcut-o sfărâmicioasă.

— Să puneţi numai bucăţi bune, Brebule. Le vom găsi şi celor mai mici întrebuinţare.

Ceva mai încolo se făcuse lanţ de oameni care-şi treceau din mână-n mână găleţile cu mortar. Se zideau în sala cea mare stâlpii scunzi ce aveau să susţină arcuri semicirculare. Sala măsura 32 pe 17,5 metri, iar stâlpii, pădure întreagă, aveau să dea cadenţă paşilor după cum rotunjimile de subsiori ale arcurilor aveau să proteguiască demnitatea staturii umane. Lângă sală se construia un mic paraclis, în care capitelurile stâlpilor aveau să se desfăşoare cu mai mult spor de podoabe, iconostasul avea să fie din lemn aurit; şi, în lipsa unei cupole care să aducă prinos de lumină, se gândise domnitorul să aducă pentru fereşti icoane de sticlă tocmai de la Viana. Vedea ca aievea acel paraclis în care se va retrage să-şi adune gândurile, îl vedea ca pe cămăruţa cea mai din mijloc a unei cochilii care adună toate sunetele şi tainele întregii alcătuiri.

Alcătuirea aceasta, palatul domnesc, nu avusese deloc o înfăţişare strălucită înainte de Matei vodă Basarabul. Spuneau bătrânii că, în afara sălii mari făcută din cărămidă arsă, avea multe încăperi din chirpici, înjghebate în pripă, căci prea erau scurte domniile, perfide incendiile ce se iscau şi se lăţeau din senin şi visteria ţării prea săracă, pentru a se gândi domnitorii la înjghebare trainică. În lunga sa domnie, Matei voievod se îngrijise să sporească încăperile din cărămidă şi acoperise palatul cu tablă. Mai puţin totuşi decât ce făcuse pentru palatul domnesc din Târgovişte, căci se gândea Matei vodă că acela e mai aproape de inima ţării şi mai departe de toana turcilor de a transforma Valahia în paşalâc.

Cu multă dragoste se îndreptau gândurile lui Brâncoveanu spre acel gospodar de ţară, coborâtor din spiţa Basarabilor şi voia să-i semene şi să păstreze pacea în ţară, dar socotea că în acest moment se cerea mai multă viclenie în politica cu turcul şi, pentru a-i linişti unele temeri, era nevoie să-i facă pofta aceasta de a păstra capitala mai aproape de Dunăre.

„Oraş din tină amestecată cu sânge", spusese cândva stolnicul despre Bucureşti, gândindu-se se vede la pedepsirea sângeroasă a boierilor sub Mircea Ciobanul şi sub Mihnea al III-lea. Avea stolnicul mare aplecare spre vorbe cu tâlc şi o cruzime de neînţeles când punea pecetea unui om sau unei stări, osândind cu vorba, mai mult decât o putea face cu fapta.

Brâncoveanu ţinea la oraşul acesta plin de şuviţe de ape ce se împotmoleau în smârcuri leneşe, plin primăvara de florăria pometului, în care găseai vara potloage de arşiţă toropitoare, dar şi culoare de umbră

adâncă, târgul acesta în care desimea oamenilor nu se ruşina de tovărăşia vegetaţiei, înălţându-se deasupră-i pături de lumină când aurie ca mierea, când albicioasă şi nisipoasă de-ţi lua ochii, aşezare cu iz de luncă şi îndemn la sfioasă doinire din caval. Nu avea creştetul bătut în aur şi argint ca Istanbulul, nici solemnitatea clădirilor şi podurilor de piatră din Florenţa, nici buna rânduială a zidirilor din cărămidă întâlnită în Viana. Dar năzuia să fie el însuşi. În belşugul de verdeaţă găzduită de apele mâloase, roşcovane, ale unui râu cu meandre, ar fi stat foarte bine unor case înalte văruite în alb, cu partea de jos înălţată şi cu cerdac de lemn la primul cat, aşa cum se văd prin multe sate de la noi, doar ceva mai solide, mai cutezătoare, potrivite cu înfăţişarea unui oraş. Târgul acesta se căuta pe sine. Oamenii săi aveau nevoie de ceva mai multă încredere în viitorul aşezării lor, simţeau nevoia să scape de spaima incendiilor şi năvala tătarilor. Palatul acesta de piatră cu loggia deschisă spre priveală, cu foişorul în care avea de gând să pună un ceas elveţian, putea fi un început. Un început al încrederii poate fi şi învăţul de a privi de câteva ori pe zi limbile mişcătoare ale ornicului ce străjuieşte deasupra capetelor activitatea tuturor, ca şi dangătul puternic şi plin al clopotului de la Mitropolie, un drum podit cu bârne pe care târgoveţii să meargă cu pas sprinten chiar pe o vreme ploioasă, înmulţirea dughenelor meşteşugarilor cărora chiar el, domnitorul, le va da mai mult de lucru.

Neîncrederea unchiului său, spătarul Mihail, faţă de trebuinţa acestor înfăptuiri, în loc să-l descurajeze, mai abitir îi ridica năzuinţele.

Îi spusese spătarul:

— S-ar cuveni ca tatăl unei familii atât de numeroase să se îngrijească mai ales de ale sale. Aşa a făcut şi taica, Dumnezeu să-l ierte, care la nicio mărire n-a pohtit cu toate că nu i-a lipsit îndemnul şi încrederea Porţii. Ştiu, ştiu prea bine că n-ai arătat mai-nainte pohtirea spre mărire, şi tocmai de aceea te-am sprijinit. Dar de când eşti în scaun arăţi cu totul altă faţă. Unde-ţi va fi stat ascunsă această năzuinţă de a cuprinde cu aripile tale, cu întreaga-ţi fiinţă, tot ce mişcă-n ţara asta? Te crezi atât de mare şi puternic? Nu stai să te gândeşti că acestea pot fi aripi gingaşe de libelulă şi foarte uşor le poate măcina flacăra duşmanului? Măria-ta ar trebui să gândeşti că eşti mai întâi al familiei şi apoi al ţării. Dacă turcului nu-i va plăcea ceva – şi un lucru care nu-i poate fi pe plac e acela că banii se duc pe ridicarea curţii domneşti, în loc să se verse în haznaua împărăţiei – nu-i e greu să-ţi zică „mazil”. Ce te vei face atunci? Copiii tăi se vor alege cu ponosul, că nu le va sări ţara în ajutor.

Răspunsese Brâncoveanu:

— Dacă voi pune ponosul înainte, târgul acesta va rămâne o alcătuire de glod şi tină şi prea uşor va măcina vântul vremii truda oamenilor. Şi apoi, ceea ce se face, din al ţării se face, başca ce-i al meu şi va rămâne fiilor mei.

Domnia-ta ştii mai bine ca alţii că Padova şi Florenţa, Veneţia şi Ravenna, au ţinut piept secolelor dacă au fost din piatră. Şi multe palate şi catedrale de acolo s-au făcut cu banii obştei.

Clătinase spătarul capul şi zâmbise cu milă:

— Ehei... Ce spui măria-ta, nepoate, e mult departe de noi. Aici, în patru vânturi, cum ne aflăm, suntem supuşi blestemului şi pustiirii. Este de ajuns să veghezi la pacea ţării şi toţi banii ce s-ar putea aridica de la necăjitul de popor să-i trimiţi turcului, pentru a-i ţine trează încrederea. E bine, şi pentru ţară şi pentru familia măriei-tale. Ca un cârmaci înţelept trebuie să ţii mereu cumpăna între aceste două, care te cer.

Brâncoveanu avusese totdeauna încredere în judecata spătarului. De data aceasta însă, ea i se părea uscată, lipsită de gândul cutezător al bărbăţiei. Obosise, bietul, şi multele frecuşuri ale vieţii făcuseră din el un om temător. Nu-şi dădea seama de-l va răni nedându-i ascultare. Ca nepot, îl va respecta mai departe, cu toate slăbiciunile lui. Dar se va desprinde de lestul unor judecăţi şovăielnice, căci poporul aştepta de la domnitorul ţării şi devotament şi cutezanţă. Iar dinspre partea lui, primea şi grijile şi primejdia, chiar şi silnicia unui Divan, ca cel de astăzi, în care trebuise să ridice paloşul pedepsirii. Socotea apoi că turcilor le-a dat destulă ascultare, ţinând capitala la Bucureşti, aproape de ei, desfăcând oastea de ţară şi trimeţându-le la timp haraciul, zehereaua şi toate celelalte. Dar n-avea să ocolească partea bună şi de folos a zilelor sale, în care se mişca printre pietrari, lemnari şi zugravi, dând viaţă zidirilor noi, de dragul unui bătrân temător.

PARTEA A DOUA

I
FAŢA NOUĂ A UNOR CUNOŞTINŢE VECHI

Ca să fii negustor în târg îţi trebuie o tarabă şi ceva marfă pe ea. Aşa gândesc cei mai mulţi. Luca socotea că nu-i de ajuns. Poa' să fie lucruri de trebuinţă cele înşirate pe tarabă, dacă se aşază în coasta ta unul cu lucruri mai arătoase, atrage toţi muşteriii. Dar dacă în afară de marfă ai o limbă dulce care să sune în auzul trecătorilor ca un clopoţel de argint, atunci se schimbă treaba. Omului îi place să se lase îmbiat şi lucrurile cresc în ochii lui dacă-s lăudate, că – deh – dacă se mai nimereşte să aibă mintea leneşe, nu se domireşte oricare asupra însuşirilor lucrurilor înşirate pe tarabă. La o adică, ce avea Luca spre vânzare? Avea opinci de toate mărimile, cingători de cânepă şi subţirele cingători de mătase, şiraguri de mărgele din sticlă, dar şi mărgele din cocoloaşe de pâine colorate şi niscaiva coşniţe din papură împletită. Se aşeza între unul cu străchini şi altul cu doniţe şi ciubere. Treceau oamenii să-şi ia lucruri necesare gospodăriei, dar îşi aruncau ochii şi pe taraba cu mărunţişuri. Atunci le izbea auzul vocea tânără a lui Luca: „...ia paporniţa, neamule, uşoară ca fulgul şi durabilă cât o viaţă! Haida-de, oameni buni, că meritaţi opinci bune de toval, vă face mersul apăsat şi iute, vă sfârâie călcâile, nu alta, merg singure, ce mai încolo-şi-ncoace! Nu pierdeţi prilejul, o viaţă are omul, mai sunt şi duminici în viaţa asta, faceţi-vă chipeşi cu cingători năzdrăvane de cânepă, luaţi bete de mătase pentru ibovnice şi neveste că muierea o-ndulceşti cu te-miri-ce şi p-ormă te-ndulceşte ea pe tine... Nu vă sfiiţi de lucruri gingaşe, că toate într-o viaţă încap... mărgele, mărgele... boabe gingirlii pentru gâturi nurlii... şiraguri din culori de curcubeu, de cade un bob în apa cea mai tulbure, o limpezeşte – cleştar o face – de vezi până-n fundul bulboanei, măiestre şi alintate mărgele..."

Avea cumpărători Luca şi din nimicurile vândute timp de-un an şi-o vară strânsese câteva pungi de bani de-aramă, câştig curat, cu care chitea să-şi ia o dugheană în târg, nu că-ar fi atârnat prea greu mărfurile cărate cu spinarea pe fiece zi sau că n-ar fi fost destul de tânăr ca să îngheţe în zilele geroase de iarnă, dar altă greutate îţi dă negustoria statornicită între patru ziduri, fie ele şi de chirpici, şi cu coperiş de stuf deasupra capului. Prinsese gustul negustoriei – ce mai! – şi-şi făcea tot felul de gânduri pentru viitor.

Într-acestea îl găsi Simion la întoarcerea sa în Târgul Bucureştilor. Nu se putea să n-auzi gura unuia ca el în timp ce te strecurai printre tarabele pestriţe şi te frecai de spinările ţăranilor şi târgoveţilor. Îl recunoscu a fi ucenicul cel bun de gură din gloata celor ce ridicau sfânta monastire a Hurezilor.

Se opri în dreptul lui. Băiatul, acum mai împlinit la statură, dar cu un ilic călugăresc cam ros şi jegos, dovadă a cârpănoşeniei unuia cu gânduri de înavuţire, nu cerceta cu atenţie pe cei ce se opreau în dreptul tarabei sale.

— O paporniţă cauţi, moşule? Să ştii că n-ai matale dinţi să le-ncerci pe astea.

— Ba o talangă caut, fiule. Una cu limbă de aramă, s-o pun la gâtul cuiva de-l ştiu eu, să-l scutesc de multă vorbărie neroadă, că prea mare risipă face.

— Ia stai, bre! Parcă te-aş cunoaşte!

— Nu ştiu de mi-ar aduce cinstire cunoştinţa unuia ce aruncă vorbele şi abia apoi şade să se gândească ce-a spus.

Cei câţiva gură-cască din jur cercetau cu mirare această înfruntare ce li se dăruia pe gratis între un pehlivan şi moşneagul cu pielea pârguită de vânturi şi ochi scăpărători, cu haine de şiac de bună calitate, un fel de staroste de breaslă ce nu vroia să-şi vădească rangul.

— Nea Simioane, matale erai?

Şi nici una, nici două, flăcăul cu bărbuţă şireată se repezi cu braţele pe după gâtul omului cu ochi iscoditori, care numai la prima vedere aducea a moşneag.

— Măăăree! Da' ce haine procopsite ai! Apoi dacă aud vorbe de ocară, hainele sunt cele ce mă ceartă, nu neica Simion cu care am împărţit pita domnească.

Luca nu-şi dădea seama că, dacă bucuria i-a ţâşnit deodată din suflet era pentru că în tabăra de la Hurezi se simţise tare bine, ca într-o familie se simţise.

— Şi zi, te lăsaşi de ucenicie, mă pasăre cu pene pestriţe?

— Poţi zice ce ţi-ii voia, dar nici alţii nu m-au căutat şi s-au lipsit uşor de mine, neică Simioane.

— Şi ce-ai fi vrut? Să se roage de tine? Să-ţi cate-n coarne? Ei, băiete, băiete, uşor ai dat bir cu fugiţii...

— Nu s-ar putea zice că matale nu ţi-a mers bine şi n-ai avut temeiuri să stai locului.

— Ba, într-un fel, m-am tot rostogolit şi eu în lungul drumurilor, că asta-i soarta mea, de piatră ce se rostogoleşte. Dar în alt fel, tot de rosturile breslei m-am ţinut legat.

— Cum vine asta, nea Simioane?

— Te-oi lămuri, băiete. Când îţi strângi taraba, să mergem într-un loc unde să putem tăifăsui pe îndelete.

— Apoi taraba mi-o strâng oricând, că-mi sunt singurul stăpân.

Simion îi aruncă o fulgerare de privire care era şi dojană şi admiraţie. Dojană pentru că prea degrabă şi cu inimă uşure căutase să se desprindă de

ucenicia într-ale picturii, admiraţie – că îşi căta calea sa liberă. Acestea două erau într-un trunchi şi erau îndemnuri ale lui însuşi, de le simţea aşa de ascuţit. Dar băiatul n-avea de unde şti asta.

Stabiliră să se revadă după-amiază. Simion pornise să-l cerceteze pe Garabet, armeanul, la care-şi lăsase uneltele de scris şi bruma lui de avuţie. Acesta era primul său drum în târg, venind direct de pe drumul Târgoviştei.

Găsi dugheana armeanului mai întunecoasă şi neprimitoare decât în urmă cu cinci ani, când păşise pentru prima dată în ea.

Acum ştia bine că mirodeniile şi vasele de aramă pe care le vindea aici aveau menirea de a-i încredinţa pe trecători că e o dugheană oarecare, iar pereţii afumaţi şi scorojiţi ar fi vrut să fie patalamaua unui negustor cu posibilităţi puţine. Dar mai ştia că într-o anume cameră din fundul curţii se aflau covoare persiene bogate şi moi, obiecte de argint, vase de porţelan. Acolo intrau numai boierii, oamenii despre care armeanul ştia că se învrednicesc să se uşureze de nişte pungi cu aur în tejgheaua cea primitoare şi bine ferecată. Aşa că aspectul îmbâcsit ce te întâmpina la primii paşi, nu trebuia să te îndemne să-i plângi de milă armeanului.

Neîngrijorat de asta, Simion simţi totuşi un fior în lungul şirei spinării când se află în mijlocul încăperii şi, obişnuindu-se cu întunericul, văzu rafturile aproape goale şi în loc să fie întâmpinat de bătrânul cu cap leonin care avea un surâs îmbietor pentru oricare vizitator, descoperi îndărătul tejghelei un ţângău de băiat cu aer cam adormit. Părea de-a dreptul uimit că cineva a păşit pragul dughenei.

— Un' ţi-e jupânul, băiete?

— Poi... care jupân?

— Dacă nu vei fi lămurit pe cine slujeşti, atunci se prea poate să fii chiar tu stăpânul locului.

— Poi asta e! Că jupânul meu e o jupâniţă...

— Ce spui bre? Atunci du-mă la jupâniţă. Sau ad-o pe ea încoace.

Băiatul se topi de la vedere cât ai bate din palme, dar nu lipsi multă vreme. În urma lui îşi făcu apariţia Edirné, fata cea trupeşe a jupânului Garabet, cu părul ei bogat împletit într-o singură coadă, răsucită ca un turnuleţ în creştetul capului. De data asta turnuleţul era înfăşurat într-o dantelă neagră ce cădea până la umeri şi tot neagră îi era rochia din mătase lucioasă. Cu bustul ei bogat peste care se lăfăiau mai multe lanţuri de argint şi o cruce mare, neagră, cu talia destul de mică faţă de asemenea piept, şi mânecile largi ale rochiei, şi mersul maiestuos, avea un aspect straniu – călugăriţă? prinţesă persană? – pe care Simion nu se pricepea unde să-l caute.

Se arătă bucuroasă de revederea bătrânului caligraf, atâta bucurie câtă putea arăta chipul ei alb, mereu acelaşi.

Îl pohti într-o cameră mai dosnică, unde puteau sta de vorbă. Ca să ajungă acolo, treceau prin curtea înconjurată pe toate cele patru laturi ale sale de case şi spre care dădeau prispele deschise ale catului de deasupra. Această curte o ştia Simion mai îngrijită. Acum se aflau într-un loc stivuite nişte bârne de stejar, în mijloc, chiar acolo unde se aflase havuzul era o varniţă şi oameni îmbrăcaţi în cămeşoaie de cânepă forfoteau peste tot locul. Edirné îl lămuri că preface o parte a casei, are nevoie de camere mai încăpătoare, unde să pună nişte războaie de ţesut.

— Vreau să întemeiez un atelier de ţesut covoare. Negustorii care-i aduceau lui taica covoare din Persia s-au înrăit şi cer preţuri tot mai mari. M-am gândit că se vor vinde şi covoare de prin partea locului. Am tocmit om care să meargă prin sate să cumpere lână, femei care se pricep la ţesutul covoarelor şi la văpsitul lânii.

— Îndrăzneaţă treabă, jupâniţă.

— Cred că ştii la fel de bine ca mine că până ce omul nu cutează, nu este nici înfăptuire.

— Vroiam să zic că-i îndrăzneţ lucru pentru o femeie.

— Ce alta era să fac dacă am rămas singură?

— Deci jupânul Garabet s-a prăpădit?

— Credeam că ştii asta, neică Simioane.

— Am picat abia ieri în târgul ăsta.

— S-a prăpădit bietul taica, acu' un an. A zăcut la pat vreo trei luni stingându-se încet, ca o lumânare. Când l-au pus în sicriu era aşa de mititel, că parcă era altul decât cel ştiut.

— Să-l hodinească Dumnezeu în pace...

— Îţi aduci aminte, meştere, că mă numea băiatul lui cel mare? Cu toate că mai am doi fraţi. Dar soarta a vrut ca ei să se stabilească în alte locuri. Nu l-am întrebat niciodată pe taica de ce-mi zice mie băiatul cel mare. Poate că-mi plăceau aceleaşi lucruri ca şi lui. Îmi plac scrierile vechi şi odoare adunate din orice parte a lumii, şi-mi place să fac negoţ. E şi asta o treabă pe care o poţi face bine sau rău. Iată, eu zic că-i treabă bună să le dai oamenilor covoare trainice şi frumoase. Şi când ştiu că în rafturi sunt rânduite mărfuri fel de fel şi că socotelile din catastife sunt păstrate în bună rânduială, eu zic că lumea întreagă merge pe drumul cel bun. Dar, iacă, vorbesc numai despre mine şi nu mi-ai spus nimic despre domnia-ta. Se vede că în timpul de când nu ne-am văzut te-oi fi retras în vreo mânăstire, ca să scrii.

— Ba, cinstită jupâniţă, am tot bătut drumurile. Pe la mânăstiri am fost, ce-i drept, dar lucrul meu a fost mai mult pe apucate. Am stors mai degrabă vlaga picioarelor decât pe cea a minţii. Nu prea am cu ce mă lăuda, jupâniţă.

— Să ştii, meştere, că răposatul taica şi eu aşişderea, am pus la mare preţ şederea domniei-tale în casa asta. Mi-ai dat sfaturi pe care nu le pot uita. Şi dacă n-ai nimic împotrivă, te-aş pohti să şezi aici şi să-ţi vezi de lucru. Din partea mea, vei avea linişte. Cât despre ale gurii, se găsesc destule în casa asta.

Edirné, aşezată în cadrul unei ferestre, avea aerul unei domniţe ce orânduieşte temeinic lucrurile şi e obişnuită să i se dea ascultare. Cât de mult se ferise Simion de femei, aceasta de aici, lipsită de drăgălăşenie şi de aerul jucăuş al celor ce duc simţirea bărbătească în ispită, arăta liniştea şi cumpătarea uneia ce merită încredere atunci când făgăduieşte ceva.

— Ce să zic, domniţă, prepunerea dumitale e ademenitoare. Numai că nu-s obişnuit a primi pomană. Dacă aş veni aş face-o că am nevoie de răgazul de care spuseşi, iar mai marii pe lângă care am trecut n-au arătat a avea mare trebuinţă de mâna unui caligraf, acu' tiparul a luat locul lucrului aşternut cu migală. Dar aş veni numai dacă aş putea plăti cumva casa şi masa dăruite cu atâta milosârdie...

Edirné înclină capul şi-l privi printre gene.

— Se vede că nu mă cunoşti, meştere, dacă nu mă socoti o bună negustoreasă. Din şederea domniei tale aici, eu aş fi cea câştigată. M-ai ajuta la socoteli şi la întocmirea unor scrisori. În faţa lucrătorilor ai trece drept un unchi de-al meu şi asta ar da mai multă greutate rânduielilor şi cârmuirii atelierului. Mă gândesc eu să-l apăr de hoţi făcând uşi grele de hier la intrare, dar tot e bine să se ştie că în casă se află un bărbat şi încă le-aş spune tuturor că mânuieşti flinta şi că ai răpus odată nişte hoţi la drumul mare.

Cuvintele ei îi stârniră râsul.

— Iată-mă şi bărbat teribil, jupâniţă...

— Paza bună trece primejdia rea. Nu-i aşa, asta-i zicala pământului acesta? Şi eu am devenit o fiică a pământului acesta, iar domniei tale, un bun învăţăcel.

Apoi Edirné îl duse să-i arate uşile cele grele de fier la care lucrau vreo trei oameni. Unul dintre ei nu-i era deloc necunoscut lui Simion. Un tânăr înalt şi puţintel cam adus de spate, la rându-i simţitor când îl zări pe Simion.

— Bine că te mai vede omul, nea Simioane. Matale răsari din pământ şi tot aşa te topeşti.

— Când oi sta locului, atunci or să înceapă să-mi scârţâie încheieturile. Noroc că am un prieten fierar şi mi le-o drege cumva. Şi zi, te văzuşi calfă, Radule.

Se vede că era o zi norocoasă. Abia păşise în târg şi-şi descoperise prieteni tineri. Se simţea el însuşi cu câţiva ani bunişori dat înapoi şi parcă mai legat de târgul acesta decât fusese în propria-i tinereţe când târgul părea o aşezare meschină, cotropită de glod şi neorânduială, ameninţată de incendii şi de desele prefirări ale tătarilor.

Acum, intrând dinspre drumul Târgoviştei, găsise un drum nou, podit cu bârne de stejar, case boiereşti mai arătoase, multă forfotă în Târgul Dinlăuntru, oameni ce se priveau cu preţuire şi încredere.

Ceva mai încolo, în coada curţii boiereşti ce fusese a lui Şerban Vodă, noul domnitor pusese să se construiască un nou han. De vreme ce construcţia se ridica spornică şi mătăhăloasă, înseamnă că fusese nevoie de ea. Prinsese nişte vorbe cum că în marginea Târgului Dinlăuntru, pe locul ce fusese al unei bisericuţe vechi, domnitorul hotărâse ridicarea unei noi mânăstiri, după planul celeia de la Hurezi, cu zidarii şi meşterii aduşi de acolo. Vroia să treacă s-o vadă, să mai dea ochii cu careva dintre cei cunoscuţi, poate cu Neagoe, poate chiar cu ierodiaconul Iosif, cel care îl învăţase să zugrăvească zidul.

Vesele ca ciupercile după ploaie se înşirau în salbă, aproape de malul Dâmboviţei, atelierele zăbunarilor, ale covacilor, lăcătuşilor şi căldărarilor înşirând la vedere tot ce aveau spre vânzare. Acum, în plină vară, mulţi lucrau afară, ajutaţi de neveste şi copii, folosind mese de lemn pe care-şi întindeau sculele, postavurile sau pieile.

Şi dacă paşii îl mânaseră pe Simion, chiar din prima zi a revenirii sale, spre malul Dâmboviţei, aceasta era sub îndemnul încercat de oricare om ce a locuit odată pământul acesta mocirlos dintre şuviţe de ape, ca o covată adâncită cuprinsă sub poala codrului secular ce-i da ocol, pământ de luncă şi crânguri ce cheamă toată viaţa pe care o hrăneşte, spre trunchiul apei celei mari, dătătoare de sevă. Aici se adunaseră tăbăcarii, cu meseria lor cea puturoasă, de care târgul nu se putea lipsi. Tot la izvoarele sale veneau aparii, să-şi umple sacalele. Boiangiii îşi clăteau sculurile de lână în josul său. În ochiuri revărsate îşi adăpau oamenii caii. Nemaipunând la socoteală bucuria poşidicului de copii de a se bălăci ca să arunce zăduful de pe trupurile lor, şi chiar a pâlcurilor de femei sau bărbaţi ce se adunau mai spre asfinţit în locuri ferite, să se laie.

Aproape la orice ceas al zilei întâlneai lume pestriţă în partea de jos a târgului şi te simţeai acasă ştiind de ce paşii te-au tras aici şi nu într-altă parte.

Dacă Simion acoperise astfel ziua revenirii sale în Bucureşti, se arătă bucuros de pohtirea lui Radu, fierarul, de a se trage către seară în casa sa dintr-o uliţă ce se găsea în preajma bisericii Sfântul Gheorghe.

Radu se însurase cu Păuniţa, fata mărunţică şi guralivă care slujise la Margueritte de Choisel. Erau bucuroşi să primească în căsuţa lor pe unul ce le înlesnise cunoştinţa şi pe care-l numiră într-un glas, fără să se fi înţeles dinainte, dar potrivindu-se în gânduri, „naşul lor". Se priviră apoi, plini de voioşie, şi pufniră în râs.

Simion venise însoţit de Luca, pe la ceasul asfinţitului.

Sub un umbrar de viţă, Păuniţa aşternu un ştergar de cânepă pe masă şi aduse ulcele pentru vin.

Se împlinise la trup Păuniţa, purta straie din pânză aspră, Radu nerăbdând-o cu izmenelile acelea mătăsoase, pe care i le dase franţuzoaica, dar aşa încinsă cu pieptar de zeghe tot îi sălta pieptul ademenitor, iar guşuliţa catifelată de sub bărbie scotea mulţime de sunete şăgalnice, învălmăşite într-o turuială plăcută auzului.

Simion îl prinse cu coada ochiului pe Luca ducând mâna deasupra buzelor, acolo unde adăsta o părere de mustaţă şi deodată stânjenit în haina lui săracă, gata să pleznească între umeri. Când îl adusese aici nu pusese la socoteală înfierbântarea minţii tinereşti care din nimic se aprinde şi se hrăneşte pe sine cu fărâmiţe, cu boii bălţaţi ai închipuirii, ducând mai degrabă la rele decât la fapte de ispravă.

Dar nu era cazul să se neliniştească. Radu e băiat chipeş, iar Păuniţa pare cu totul topită după el.

Erau amândoi dornici să pună la vedere încropeala de gospodărie pe care erau stăpâni. Căsuţa joasă, cu prispa sleită cu lut, straturile cu cârciumărese multicolore şi băţoase din faţa ei, sitele mari acoperite cu plase ce spânzurau de grinzile prispei şi în care cârâiau câţiva pitpalaci aducând, se vede, în fiece dimineaţă zvonul câmpiei înaintea fereştilor mici, cu beşică de bou întinsă pe ele, erau ale lor şi le încântau zilele. Avea să prindă el, Radu, ceva chiag şi-şi va face o casă cu fereşti boiereşti cu geamuri, cum se găseau câteva în mahalaua asta locuită de fierari, dovedind buna lor stare şi căutarea de care se bucurau în zilele acestei domnii.

— Apoi, după câte văd, Radule, ţi-i dorul la satul de unde ai plecat, fiind abia pe jumătate târgoveţ.

— De ce crezi asta, neică Simioane?

— Nu cred, ci văd. Ţăranului de la câmpie îi e drag să audă pitpalacul pe câmp, tot aşa cum munteanul cată să audă boncăluitul cerbului, împlându-şi sufletul de taina pădurii.

— Aşa o fi... Primăvara mă duc la câmp şi prind prepeliţe cu laţul. Nu le prind să le mănânc, au carne puţină, bietele.

— Le dăm grăunţe şi nu duc lipsă de nimic, întări Păuniţa, care se ţinea deoparte, răzimată de un stâlp al prispei, aşa cum se cuvine să şadă o nevastă.

— Iarna le dau drumul să-şi cate suratele, să se ducă cu ele în ţările calde.

— Mie îmi place să aud ciocârlia în zorii zilei, zise Luca, ca şi cum cineva l-ar fi întrebat de vorbă. Mă tot întreb şi mă sucesc ce va fi având ea de se repede ca năuca spre soare. Un boţ de carne, acolo, şi vrea cu orice chip să intre în globul de foc. Dacă revine apoi în tină, o face că nu mai are putere şi cade sleită. Dar pentru fărâma aceea de cutezanţă, tot merită s-o priveşti ca pe-o bucată ruptă din inima unui om. Şi s-o îndrăgeşti.

— Ce mai încolo-şi-ncoace, aţi rămas cu gândurile legate de glie, măi fârtaţilor. Aţi venit voi la târg după procopseală, dar nu cred să aveţi destule pricini să îndrăgiţi târgul ca să vă daţi şi straile şi vorbirea după el.

— Ba eu, neică Simioane, acasă la Adunaţi nu m-oi mai întoarce. Sunt sătul de sărăcie lucie. Nu că-aş avea ceva împotriva traiului sub pământ – că să ştiţi că la noi satul e făcut din bordeie – i-au dat foc tătarii când mă ţin minte că eram numai de-o şchioapă şi au săpat oamenii adăposturile sub pământ – la o adică se poate trăi şi aşa dacă oamenii se înţeleg între ei, dar am mult împotriva traiului fără bucurie şi sub apăsarea zilei de mâine. Munceşte omul din zori până-n noapte şi se trezeşte cu vătaful boieresc să-i amintească de zilele de clacă, adună după o vară întreagă câteva mierţe de grâu – vine ceauşul domnesc să-i amintească de zeherea şi haraciu şi tot aşa o duce mereu, de nu poate să-ncropească două-n teie. Aici, la târg, nu te pierzi. Măcar că cerşeşti ori furi şi tot ai ce mânca.

— Măi Luca, taică, îl certă Simion clătinând capul, te ştiam eu guraliv, dar chiar să baţi câmpii nu te-am cunoscut. Dar, în prostia ta, ai spus un adevăr, că orăşanul crede că-i sunt mai multe îngăduite. Dacă unul ce a fost crescut printre oameni cu bună cuviinţă, cu milă şi înţelegere faţă de vecin, că şi acela e deopotrivă cu el şi n-are altă bucurie decât să se clătească, dimineaţa cu primele raze ale soarelui şi noaptea să-i hodinească ciolanele pe o mână de fân amirositor, de îndată ce s-a văzut la oraş crede că-i este îngăduit să trăiască pe spinarea altora cerşind sau furând, apoi ce să mai zic de cei crescuţi la oraş în nevoie care nici măcar nu şi-au pierdut respectul faţă de făptura lor, că n-au ştiut de la părinţii lor ce-i asemenea respect?

— Ei, neică Simioane, n-o lua şi matale aşa... Am zis şi eu, acolo, o vorbă...

Luca prinse a se foi pe scaun, la gândul că cinstitele gazde vor fi luat în serios vorbele lui, mai ales că era cam zdrenţuit şi putea fi luat uşor drept unul ce năzuieşte la avutul altuia.

— După a mea socotinţă, zise Radu, au şi târgoveţii anume rosturi de respectat, chiar dacă aici e mai mare amestecătură. Iată, nu mai departe, unchi-meu, Vâlcu, om cu stare, unul de vază în isnaful fierarilor. Nu că aş vrea să-l ridic în ochii domniilor voastre şi nici să mă fălesc cu el, dar ar putea să cumpere o moşie cu agoniseala de-o viaţă. În toamna trecută a dat cu împrumut bani unui boier să-şi cumpere o casă aici, în târg. Am fost şi eu să văz casa aceea şi i-am zis, aşa într-o doară, lui unchiu-meu că o asemenea casă şi-ar fi putut lua el. Nu i-au plăcut vorbele mele bătrânului. Cum adică, un simplu fierar să înalţe nasul la o casă cu tavane împodobite, cu uşi de stejar şi cu mulţime de acareturi? Bine, i-am zis, te-ai putea deprinde să porţi straie mai acătării, să schimbi blidele la masă şi cu timpul ţi-ar deveni şi casa pe măsura obiceiurilor. „De ce aş lupta să-mi schimb năravurile, măi băiete, dacă tocmai năravurile astea mă ţin pe mine? Ar fi o treabă stearpă aceasta. Nu-i vorba că numai cu şorţul de piele dinainte mă simt bine, dar şi cu oamenii deopotrivă care ştiu că-s şi eu bun la ceva. Altminteri, aceşti oameni s-ar ţine deoparte de mine, ca de unul ale cărui gânduri nu le cunosc, cât despre cei din cinul boieresc, s-ar uita la mine ca la o oaie bălţată, păcatele mele, nu m-ar socoti nicicând unul de-ai lor…" Iaca-aşa e unchi-meu, oameni buni, încheie triumfător Radu. Chiar într-o zi de sărbătoare, când îmbracă o haină curată şi se pierde în mulţime, ar vrea să se ştie despre el că e fierar. Mătuşi-mi nu-i dă voie să-şi pună pe cap o bazma mai procopsită – şi câte bazmale are biata! – le ţine şi ea chitite în cufăr şi le scoate din când în când să le privească, măcar cu atâta să se aleagă din năravul împodobirii care îi muşcă inima!

În timp ce vorbea, Radu-şi trecea degetele lungi prin păr, obicei care dusese la vârstarea părului lui cel cânepiu cu dungi roşcate. De mult nu mai şezuse astfel la taclale, şi afară de atâtea obiceiuri pe care le admira la unchiul său, ursuzenia lui era ca un brâu strâns ce nu i se potrivea lui, om deprins să preţuiască glasurile semenilor, chiar dacă sunetul fierului îi devenise familiar, atât de familiar încât uneori nici nu-l mai auzea.

— Prin ţările pe unde am colindat, aduse vorba Simion, prin Bavaria şi Prusia, prin Lombardia şi Veneţia, frângerea hierului e un meşteşug dintre cele mai alese. În afara drugilor ce ţin candelabrele în biserici, se fac drugi şerpuiţi pentru porţi şi ferestre şi chiar felinare bătute cu ciocanul ce spânzură deasupra intrărilor.

— Să nu crezi, neică Simioane, că-s aşa străin de cele ce spui. Vine şi la noi un talian, unul pe nume Marcu. Vine să-şi aleagă bare din cele mai bune şi face zarvă mare amestecând cuvintele lui cu cele puţine rumâneşti pe care le-a învăţat. Dar parcă poţi să i te împotriveşti? E tocmit de vodă pentru palatele lui, şi însuşi hierul adus spre prefacere aici în târg e bun domnesc,

pe care poate să ni-l dea sau poate să-l oprească dacă aşa i-i voia. Căta acest Marcu oameni care să meargă cu el la o construcţie poruncită de Constantin vodă în marginea unei moşii de-i zice Potlogi. Zic oamenii că-i mai ceva decât palatul domnesc şi zidurile sunt aşa de groase încât ar putea cuprinde alte încăperi în ele.

— Şi de ce nu te-ai dus acolo, Radule?

— De ce să merg?

— Să înveţi rosturile unei meserii ce se va cere de-aici înainte.

— Sunt om însurat, neică Simioane! Crezi matale că nu ştiu cum o duc cei ce trudesc pentru ridicarea palatelor şi bisericilor? Robotesc din zori până-n noapte cu o bucată de pâine, te-miri-ce, acolo, dorm prin şoproane laolaltă cu şoarecii, îi năpădesc bărbile şi păduchii, uită până şi ce înfăţişare au. Şi eu muncesc din greu, nu zic nu, dar când vin acasă, îmi toarnă apă muierea să dau jos jegul de pe mine, îmi pune pe braţe un ştergar curat, odaia străluce de curăţenie şi miroase a busuioc şi toate pe câte pun mâna sunt ale mele.

— Nu-mi plac vorbele tale, Radule.

— De ce?

Simion îşi mângâie fuiorul mustăţii sale rare, înspicate cu fire albe cu degetul arătător. Degetele sale drepte, cu unghii îngrijite şi burice moi, îl trădau pe caligraf şi mulţi din cei care-l văzuseră făcând munci mai grele se întrebaseră ce hram poartă omul acesta cu mâini boiereşti.

— Apoi, Radule, sunt bucurii mărunte şi bucurii mari. Cele mari vin greu, după trudă multă. Una de felul ăsta, ca o pâine mare şi aromitoare din care se înfruptă toţi, poate fi o construcţie cu ziduri trainice, cu arcuri largi însprâncenând ferestrele, cu turle semeţe, înconjurată de răcoreala arborilor şi de veselia florilor şi răsărită înaintea drumeţului obosit deodată în largul câmpiei, în arşiţa şi plictisul ei. O biserică sau un palat. Truditorii ce robotesc pentru fala unei asemenea alcătuiri vor fi având înaintea ochilor minţii rostul ei, şi chiar dacă nu miroase bine năduşeala lor şi-i mai pişcă între spete puricii, socot că merită. Totul e pus în cumpăna minţii, băiete, o cumpănă mai tare pentru unii decât cea care se leagănă între aşternutul moale şi dulceaţa pielii celei catifelate de muiere.

Avea limba pişcătoare bătrânul. Radu plecă grumazul. Se înnopta, dar chiar aşa şi chiar dacă era bărbat în toată puterea, tot i se ridicase un val de sânge cald în obraji.

Peste straturile cu cârciumărese se strecura o boare cu miros de izmă, adusă cine ştie de unde. Din hotărnicia vreunui loc al nimănui, cu ierburile încă încinse de arşiţa zilei ce pleca, se ridica zvon uşurel de greieri. Prepeliţele din sitele cele mari cârâiau neliniştite. Ele ştiau de când lumea că obrocul nopţii înseamnă primejdii şi n-aveau cum să-şi schimbe învăţul.

Poate pentru o clipită, fiorul rece adus dinspre o baltă din apropiere îi strecura lui Radu între umeri temerea că ciurul lui de mătase atât de râvnit, căsuţa bine văruită şi dichisită, nu e chiar potrivită cutezanţei unui bărbat. Se poate şi altfel. Pentru unii, încercarea puterilor e totul în viaţă.

II
BĂTĂLIA DE LA ZENTA

Drumul de la Bucureşti până la hotarul cel mai vestic al ţării trece prin Grădiştea, pe la Vadulat, traversează Neajlovul, apoi Teleormanul şi Vedea ajungând la Slatina, de acolo la Craiova, pentru ca apoi s-o ţină pe lângă Jiu, pe malul Motrului, până la Cerneţi. În acest an, de la Christos 1697, a fost calea cea mai străbătută din toată ţara. Începând din luna lui mărţişor, când zăpezile au început să se topească, şiruri de care pline cu bucate şi învelite în cergi groase, care mocăneşti solide şi lungi, trase de câte patru boi, fiecare cu chirigiu de nădejde şi înscortate de seimeni călări, s-au înşiruit de-a lungul drumului. Chiotele chirigiilor se auzeau de departe şi dacă drumul era noroios sau podurile erau şubrede, era poruncă de la vodă să iasă de prin sate cu mic cu mare să despotmolească convoiul sau să întărească podurile.

După ce făceau asemenea trebi, rămâneau oamenii să privească bunurile ţării încărcate pe roate, scurgându-se către Cerneţ, şi apoi mai departe, spre tabăra turcească de pe malul Tisei.

De câţiva ani bunicei – ei! ce vorbesc eu? – chiar de pe vremea lui Şerban vodă, turcii şi austriecii se loveau între ei vroind să dovedească cine e mai mare şi mai tare în această parte a Evropei.

După asediul Vianei, acela în care fusese şi Şerban vodă cu o ceată de ostaşi români, luptând de partea turcilor, dar culegând ştiri pe care le trimetea în ascuns imperialilor, turcii se retrăseseră, pândind mereu clipa prielnică în care să se repeadă din nou asupra imperiului austriac. În încercarea de a vesteji un braţ puternic al acestuia, hărţuiau mereu oraşe, după cum şi austriecii încercau prin asedii îndelungate, cum a fost acela al cetăţii sârbeşti Petrovarodin, să-i slăbească pe turci. În vara anului 1695 otomanii câştigaseră o bătălie lângă Lugoj, la care participase însuşi sultanul şi unde căzuse generalul austriac Federigo Veterani.

Oricum, după atâtea înfruntări ce se întindeau pe parcursul a mai mult de zece ani, starea celor două imperii, la hotarele lor, era cam aceeaşi. Era limpede că numai o bătălie mare va hotărî care e mai puternic în această parte a lumii. Sultanul o pregătea de câţiva ani. Îi dase poruncă voievodului muntean să sporească zehereaua şi să întărească câteva cetăţi. La întărirea cetăţii Cladova asistase însuşi Constandin vodă.

Dar acum, grosul oştilor turceşti se scursese spre Transilvania, lucru îmbucurător pentru voievodul muntean, care nădăjduia şi pe mai departe să vadă scăpat pământul ţării de vârtejul şi năpasta unei încăierări.

Într-acestea, Constandin vodă îşi statornicise tabăra la Cerneţi, pe malul râului Topolniţa. De aici, în goana calului, făcea în fiece zi o preumblare până la Dunăre. Măsura malul înalt în sus şi-n jos, gândind că, aşa cum viaţa din adâncurile fluviului e tăcută şi nu răzbate prin nimic la suprafaţă, tot astfel mişcările turcilor şi ale imperiilor din ultima vreme nu pot fi decât bănuite.

În ceea ce-l priveşte, era limpede că nu inspira prea multă încredere otomanilor. Pentru aceasta erau destule pricini, adunate ele pe undeva în cabinetul de taină al Porţii. Era mai întâi bănuiala cum că unchiul său Şerban Cantacuzino dase un ajutor atât de preţios imperiilor prin informaţiile trimise la asediul Vianei, încât aceştia ieşiseră din încercuire graţie iţelor trase de vasalul necredincios al turcilor. Venea apoi la rând ajutorul dat de stolnicul Constandin Cantacuzino, prin întocmirea unei hărţi amănunţite a cetăţii Petrovarodin, cu împrejurimile şi cu toate amănuntele poziţiei turceşti, pe care în ascuns o strecurase imperialilor.

Se prea poate ca despre aceasta să nu fi prins de veste sultanul. Se poate ca hainia lui Şerban să fie dată uitării şi să fie despărţită de atitudinea nepotului său, care, de altfel, se deszicea de politichia înaintaşului. Dar mai era ceva. Constantin vodă avusese schimb de scrisori cu generalul Federigo Veterani, şi se pare că unele solii fuseseră prinse de turci. Aceasta nu era de natură să întărească încrederea Porţii în vasalul de la Dunăre. De asta încercase Brâncoveanu să le dea dovezi sporite de supunere. Când sultanul se întorsese din Transilvania după victoria de la Lugoj, Brâncoveanu îi ieşise în întâmpinare chiar de la hotarul ţării. Îl însoţise apoi cu mica sa suită în toată trecerea prin ţară. De câte ori făcea sultanul conac şi-şi statornicea cortul pentru hodină, principele valah cobora de pe cal şi se prosterna în faţa lui după obiceiul turcesc. Era o umilinţă pentru care îl întărea rugăciunea scurtă pe care o rostea în gând: „Ajută-mă Doamne să trec şi pragul acesta, pentru binele neamului meu...”

Sultanul se arătase binevoitor, mai ales că la aceste dovezi de supunere valahul adăugase pungi grele cu aur, o blană scumpă de samur şi se legase să trimită zehereaua sporită pe tot timpul războiului cu imperialii. Dar aceasta nu însemna şi încredere. Dovadă că acum, în preajma unei bătălii însemnate, îl ţinea deoparte, aici la Cerneţi. Brâncoveanu îşi statornicise tabără cu ostaşi bine pregătiţi şi numai în caz că războiul s-ar fi prelungit avea poruncă să se urnească să-i sprijine pe otomani.

Dar războiul acesta era plin de neprevăzut.

Turcii se socoteau într-un moment prielnic, cu o armată de 100.000 de oameni, rânduită în preajma Belgradului.

Austriecii aveau oaste mai mică, dar comandantul lor, Eugeniu de Savoia, i-a atras pe potrivnici în câmpia vastă a Tisei, loc în care-şi putea desfăşura trupele, după o îndelung studiată tactică de luptă.

La 11 septembrie, turcii au trecut Tisa cu grosul trupelor masate într-un nucleu care avea să acţioneze ca un berbec puternic, în stare să fărâme zidul cel mai bine întărit.

Numai că un asemenea zid nu era nicăieri. În locul lui, teren mlăştinos, bucăţi de pământ răsărite între ape, fluviul a cărui adâncime nu era egală. Un teren prielnic pentru lupta corp la corp, rapiditatea mişcărilor fiind aceea în stare să hotărască soarta bătăliei.

Înfruntarea cea mare a avut loc lângă satul Zenta, unde ca din pământ au răsărit oştile austriece, venite în ropot mare, pline de forţă şi bună orânduială. Turcii erau deja răsfiraţi la acel moment şi, venind ei în pâlcuri, pe măsură ce erau îndrumaţi într-acolo, erau prinşi ca într-o strâmtoare, o Scylă şi Carybdă vie, pe care n-avuseseră timp s-o vadă, la care nu se aşteptau. Fiarele din mâinile oamenilor scăpărau scântei, din toată alcătuirea complicată a firii omeneşti ieşea la iveală doar sălbăticia plină de ură şi ea curgea în şuvoaie groase de sânge care, aşa, la vedere, îi înnebunea şi mai mult pe combatanţi.

De-abea când câmpia a fost plină de leşuri şi apele Tisei curgeau la vale luminate de razele unui amurg prea roşu, cei rămaşi în viaţă au avut timp să se întrebe unde sunt ai lor, care tabără e mai numeroasă. Turcii au început să răcnească unii la alţii, dar nu erau ţipete de îmbărbătare, ci vroiau să se adune câţi mai rămăseseră şi, dacă erau atât de norocoşi că scăpaseră cu viaţă, le-a venit şi lor mintea cea de pe urmă, care le spunea că fuga e sănătoasă. Au lăsat pe câmpul de luptă corturi, arme, cai, nemaivorbind de răniţii care gemeau cu ultimele puteri. Sultanul însuşi a lăsat tot ce avea în cortul său împărătesc, a încălecat un cal şi s-a oprit din fugă taman la Timişoara.

Valahii care însoţeau carele cu alimente, aşezaţi mai la o parte, au prins de veste de înfrângerea turcilor, văzând cetele în dezordine ce apucau drumul de întoarcere. S-au pornit şi ei pe acest drum, nu prea repede, atât cât aveau râvnă boişorii lor. I-a ajuns din urmă un pâlc de valahi pe care în toiul luptei îi târâseră turcii cu ei dându-le şi arme. Aceştia când au văzut carele cu boi s-au bucurat de parcă au văzut bordeiele şi masa lor de-acasă. Aveau şi patru răniţi care au fost aşezaţi în căruţe şi îngrijiţi după priceperea chirigiilor: cu apă şi ţuică. Câţiva turci răniţi s-au agăţat şi ei de căruţele valahilor.

— Acuşica le-o fi pe plac osmanlâilor păsatul nostru de mei, sau ne vor trage în şpăngi, dacă nu le dăm lapte şi miere, cum sunt obişnuiţi? se întrebă cu glas tare moş Voicu, conducătorul uneia din căruţe.

— Să-l îngrijeşti bine, moşule, că poate ţi-o da o pungă cu galbeni pentru treaba asta.

— Ţi-ai găsit turc cu mână largă! Degetele lor au fost croite să apuce şi nu ştiu să se descleşteze de pe pungile pe care le-au apucat o dată.

— Cum e al matale? fu curios să afle Dragomir, un flăcău calicit de un braţ, pricină pentru care fusese pus chirigiu în loc să meargă la luptă.

— Un bou al meu, vrei să zici?

— Nu moşule, turcul matale.

— Apoi... turc, cum să fie? Niţeluş cam spân, altfel n-ar fi băiat urât.

— Al meu îşi roteşte ochii în găvanele capului, teribil şi-i roteşte şi răcneşte. Se crede tot la luptă, s-a speriat se vede, rău de tot.

— Să punem să-i descânte o babă când ajungem în vreun sat.

Pe înserat Anghel, unul dintre chirigii, anunţă că turcul lui şi-a dat obştescul sfârşit. Se apucară să-i sape o groapă la marginea drumului şi când să-l pună în ea se întrebară care va fi rugăciunea morţilor în legea lui Allah.

— ...Că nu se poate să n-aibă şi ei o rugăciune a morţilor, zise un surugiu pe care privindu-l din spate îl luai drept un copilandru, motiv pentru care îi ziceau toţi Fărâmiţă.

— Or fi având ei vreuna, dar noi n-o ştim şi să-i spunem „Tatăl nostru", e păcat.

— Dar e şi el tot om, neică Spiridoane. A vorbit la zilele lui, a făptuit şi bune şi rele, nu se cade să-l îngropăm ca pe-un câine. Eu zic să mă rog pentru iertarea păcatelor lui şi Dumnezeul lui sau al nostru, care s-o afla prin preajmă, m-o auzi şi i-o primi sufletul acolo unde se cuvine.

— Treaba ta, Fărâmiţă, se cheamă că tot faptă creştinească este şi aceasta.

Aşa se face că turcul în cauză avu parte de o prohodeală în care un creştin îl ruga pe Allah să-i ierte păcatele, şi pentru că Anghel îşi aduse aminte de un crâmpei de cântec turcesc, legănat şi monoton, îl cântă şi pe acela, fără să ştie că-i un cântec de petrecere.

Pe deasupra avu parte şi de un fel de priveghi.

Drumeţii îşi aşezară tabăra de-o noapte în preajma mormântului proaspăt. Erau porniţi la drum din-nainte de seceriş. La fiecare popas vorbeau de cei de-acasă, cum se vor fi descurcat ei cu treburile câmpului. De obicei în jurul focului de seară îşi depăna fiecare mică lui povestioară aşa că ajunseseră să-şi cunoască necazurile, îndoielile, familiile.

— S-o fi descurcat Paraschiva cu ăla micu'? întreba Anghel stelele şi umbrele din jur. L-am lăsat bolnav, avea fierbinţeli şi slăbise de tot. L-oi mai găsi în viaţă?

— Eu, oameni buni, spunea Fărâmiţă, am lăsat-o pe nevastă-mea cu o droaie de copii. Nouă. De la cinşpe ani la doi ani. Şi toţi sunt guri de hrănit şi burţi care nu se satură niciodată.

— Bine, măi Fărâmiţă, şi făcuşi tu atâţia plozi? Cred că muierea ta e mai prăpădită ca tine.

— Da' de unde! E un zdrahon de femeie că de-abea intră pe uşă. Şi cu fiecare plod se face mai voinică, culoarea din obraji i se stinge, dar prinde osânză, parcă plodul din burtă o hrăneşte. Ea, biata, abia se îmbucătureşte, dar tot ce bagă-n gură îi prieşte.

— Soi bun, Fărâmiţă taică, numai tu te usuci ca pastrama.

Dragomir şedea deoparte la aceste sfaturi sau se ducea după vreascuri. Moş Voicu îl îndemna:

— Mai stai şi tu locului, băiete, hai, spune-ne de ce ai fugit de însurătoare aşa o mândreţe de băiat.

— Mie, taică, îmi zice Ciungu. Ce spor poate aduce în casă o singură mână? Şi dacă am pus ochii pe cea mai frumoasă fată din sat şi ea pe mine, s-au găsit destui să ne despartă. Eu m-am dat deoparte că n-am vrut să văd cum dragostea se schimbă în fiere şi s-aud gura ei cum ocărăşte, că muncesc cu-o mână şi mănânc cât unul întreg. Şi asta mi se trage din marea dragoste a lui taica. Pe când mă aflam plod au trecut tătarii pe la noi prin sat şi-au încărcat copii în căruţe să-i ducă cu ei. Ai mei se aflau la câmp şi dacă au văzut convoiul trecând şi s-au temut că mă vor lua şi pe mine, că taman atunci mă pornisem pe plâns, şi chiar aşa s-a întâmplat că un tătar s-a desprins dintr-ai lui şi venea spre noi, a luat taica secera şi mi-a tăiat braţul, „Ia mai bine aşa, să-l ţin ciung la uşă decât să ajungă în legea voastră!" L-a izbit tătarul cu şpanga în umăr de l-a lăsat ca mort. Dar a avut şi el zile să mă ţină, precum-a zis, iar mie mi-a legat maica braţul cu betele ei şi iacă, am avut zile...

În seara asta chirigiii nu-şi mai depănau necazurile Aveau printre ei pe cei întorşi de la bătălie şi împărţeau cu ei bucatele ce le mai rămăseseră în căruţe, împărţeau tăcerea grea de umbrele morţii ce se strecurase între ei.

— Eh, bietul Matei striga după ajutor: „Nu mă lăsaţi fraţilor, nu mă lăsaţi!" Dar nimic n-am putut face. Aveam în faţă un neamţ, în stânga altul. Iar pe Axente l-am văzut căzând şi apoi l-au tocat copitele cailor înainte să poată să se ridice. Puhoi mare fraţilor, mare puhoi! Nemţii au cai grei, cu crupa largă şi copite mari, e de ajuns o copită din aceea ca să te trimită pe lumea cealaltă.

Cel care vorbea avea faţa lată, de om cutezător, dar vorba-i era şovăitoare, privea în spate şi-n lături cu teamă, ca şi cum s-ar fi aşteptat să răsară lângă umărul său unul din acei războinici temuţi ar căror iureş îi mai răsuna încă în urechi.

— Eu l-am pierdut pe frate-meu, zise unul al cărui obraz era scos din întuneric de pâlpâirile flăcării.

— Ia spune, măi Chivule, de isprava voastră, îl îndemnă un bărbat teribil de sprâncenat şi bărbos aflat lângă cotul său drept.

— Lasă, nea Marine, nu vreau să dau de bocluc.

— De urechile turcilor din căruţe te temi? Nu şi-au dat ei osteneală să cunoască limba noastră şi nici nu le arde acum, crede-mă... Să vă spun eu, oameni buni... Chivu ăsta de aici, State şi Preda, când au văzut că gluma sengroaşe şi că nu mai ştii de-i alb ori negru în jurul tău şi braţele se amestecau cu picioarele şi grumazele cailor cu capetele oamenilor, ăştia trei flăcăi s-au aşezat spate-n spate şi au început să reteze la turcaleţi. Ţipau osmanlâii ca din gură de şarpe, vroiau adică să spună că ăştia şi-au pierdut minţile, dar pas de te-nţelege cu el! Se credeau băieţii la coasă şi unde-au început să cosească-n dreapta şi-n stânga cu sete de au lăsat loc liber în jurule. Se înfierbântaseră rău de tot! Auzea turcul un cuvânt de-al lui – „Aman, Aman!" – se ducea-n partea aia cu avânt şi se trezea aşa, deodată, fără cap. Cel ce venea în urmă n-avea timp să-şi dea seama ce se petrece şi se ducea mai departe crezând că au trecut pe lângă unii de-ai lor. Apoi, dacă-au obosit, au luat-o şi aceştia trei în urma lor ca unii care şi-au făcut datoria.

— Ei, n-a fost chiar aşa, adaose moale Chivu. Dar dacă-au vrut război neam înfipt şi noi în ăi de le purtam râcă. Aşa e la război...

— Aşa... Aşa... încuviinţă bărbosul care-l stârnise la vorbă şi prinse a tuşi, a se îneca scuturând umerii, pentru a se dovedi în cele din urmă că râsul răscolise tuşea aceea.

Dragomir râdea cu hohot mare, moşu Voicu chicotea hurducat, Fărâmiţă râdea subţirel şi, ia aşa, se încinse o horă a veseliei în jurul spuzei ce le lumina feţele, dându-le luciu de aramă şi, bărboşi şi nehodiniţi cum erau, aduceau a duhuri răsărite în mijlocul câmpiei.

Unul care se afla mai la o parte, picotea cu capul între umeri şi dacă fu tulburat de hohoteala aceea, tresări şi se ridică de la locul său:

— Pe ei, flăcăi, nu vă lăsaţi, flăcăi!

Ceilalţi tăcură ca la comandă.

Se auzea bolboroseala broaştelor, care, noaptea, pe o câmpie întinsă, îţi dă totdeauna impresia că pământul se află mai aproape de cer.

O pală de vântuleţ sălciu aducea vestea că pe undeva prin apropiere plouase. Ierburile prinseră a foşni cu sunet stins, tomnatic.

Pe boltă alunecă o stea cu sclipire de fier luminat de fulger şi cei care o văzură ziseră în gând „amin”, căci orice lunecare de acest fel te duce cu gândul la limanul cerului, acolo de unde stelele nu se mai întorc.

— Ei... apoi, oameni buni, să mergem să punem capetele jos, zise moş Voicu.

La fiecare căruţă ardea un felinar. Le atârnaseră sus, la coviltir, ca răniţii ce se aflau acolo să se simtă mai puţin singuri. Chirigiii îşi aşternură sub căruţe, stârnind nedumerirea câinilor-paznici care de regulă acolo îşi aflau locul.

Fărâmiţă, cu limba dezlegată din zori până-n seară, vorbind cu boişorii, cu pomii sau cu scârţâitul roţilor, se adresă câinelui care nu-şi găsea astâmpăr:

— Ce faci măi, Surule, taică, te apucaşi să clămpăneşti fluturi de noapte? Oi fi ştiind tu ceva, dar tare răi trebuie să fie în cerul gurii.

Când fiecare se potoli în culcuşul lui, Dragomir tot nu-şi găsea locul.

— Nea Anghele, măi nea Anghele, dormi?

— Mmmm...

— Îmi e teamă de somn, nea Anghele. E ca un duşman care-ţi fură o parte din viaţă, somnul. Vine la ora lui şi muşcă cu dinţi de hier din felia vieţii.

— Mâine o să plouă...

— Ştiam eu că nici matale nu ţi-e somn. Mă gândeam aşa: dacă şi stelele îşi au rostul lor şi îşi urnesc crugul pe fiece noapte, apoi şi faptele noastre merg undeva.

— Mi-e somn, Dragomire...

Flăcăul cu mâna tăiată de tătâne-său, faptă pentru care nu putea fi supărat pe el, rămase mai departe cu ochii deschişi să se gândească la crugul stelelor.

*

Vestea despre victoria nemţilor în bătălia de la Zenta îi fu adusă lui Brâncoveanu de un călăreţ care ajunse la Cerneţi la două zile de la faptele petrecute pe câmpia Tisei.

Domnitorul era cernit. Fiica sa Maria, cea pe care o dăduse după Constantin Duca şi care se afla la Stambul după mazilire, pierise de ciumă. La numai douăzeci de ani.

Brâncoveanu poruncise o slujbă de pomenire în bisericuţa târgului. O alta avea loc în acelaşi timp la Mitropolia din Bucureşti, unde se afla doamna şi ceilalţi copii. Să fie de mângâiere, căci rămăşiţele celei ce suferise de îngrozitoarea boală nu puteau fi aduse în ţară... Încă din zorii zilei, înainte de slujbă, Brâncoveanu pornise către ţărmul Dunării. Contemplarea întinderii de preste ape îi da simţământul unei descătuşeri, o întindere pe care o hotărnicea cu gânduri şi imagini dinlăuntrul său, ridicând construcţii atât de limpezi încât erau ca aievea. Credea în steaua lui. Destule alcătuiri pe care le văzuse mai întâi cu mintea, reuşiseră apoi să se închege în realitate ca să-i dea această credinţă a misiei sale în lume. Aşa i se întâmplase întâlnind odată în drumul său o culă oltenească mai arătoasă şi mai îndrăzneaţă în proporţii decât cele obişnuite. O casă albă cu gârlici boltit în partea de jos, cu cerdacul deasupra lui, susţinut de stâlpi de lemn şi cu o friză de lemn străpuns de modele ca o dantelărie, deasupra stâlpilor. Mai mult îngustă decât alte case de la câmpie, lăţite pe suprafeţe mari, casa, dacă n-ar fi avut altele în juru-i, avea prestanţă de palat. Îl urmărise multă vreme acea imagine în lungul călătoriei dintr-o zi cu arşiţă, în tropotul monoton al cailor. În gând, punea stâlpi de piatră cu bogate capiteluri în locul stâlpilor de lemn, da lărgime fereştilor încondeindu-le chenarul cu ghirlande din smalţ azuriu, îi dase înălţime prin adaosul unui foişor, ca un turn de veghe. O asemenea alcătuire putea deveni adevărat palat, cu condiţia ca proporţia principalelor elemente să fie păstrată. Un altfel de palat decât cele din apusul Evropei, care năzuiau să repete în mic aspectul strivitor al cetăţilor sumbre. Chemase zidari pricepuţi şi le spusese toate acestea. Nu se ferea de împodobirile în piatră folosite de arhitectonii talieni, de capiteluri corinthiene, de ancadramentele dăltuite în piatră. Dar acestea cu rostul de a înlocui lemnul pentru o mai mare trăinicie. Ceata pietrarilor sârbi conduşi de Vucaşin Caragea înţeleseseră toate acestea. Au înţeles că domnitorul, cunoscător şi preţuitor al artei italiene, la şcoala cărei erau şi ei formaţi, năzuia totuşi să vadă la palatul său podoabe din piatră care să înalţe la rangul nemuririi florile acestui pământ. Şi au creat modele după porunca lui. Vodă a ales medalioane cu bujori învolţi pentru împodobirea scării largi, princiare şi contur de gingaşe lalele pentru portal. Ştucatorii au ales din

motivele covoarelor persane ghirlande de flori mărunte, pe care domnitorul le-a găsit cele mai potrivite să înveselească chenarul uşilor. Iar tavangiii şi-au pus în joc toată măiestria pentru împodobirea tavanelor camerelor înalte şi luminoase.

Astfel a luat fiinţă palatul de pe moşia Potlogi, pe un drum ce se abate din drumul Piteştilor.

Imaginile ce nu-i daseră pace în lungul unui drum hurducat şi obositor prinseseră viaţă prin îngrămădirea priceperii unui pâlc întreg de meşteri, care nu aşteptau altceva decât să fie chemaţi să lucreze.

Dar nu numai conturul unor alcătuiri cu linii şi unghiuri îi răsăreau înainte în timpul călătoriilor. Mai erau şi altele, căci mintea sa nu putea dormita în legănarea caretei, şi nici de cetit nu putea ceti. O întreagă ţesătură de fapte trecute şi altele posibile îi da târcoale frunţii. Cum ar fi de pildă grija pentru solii săi trimişi la diferite curţi evropene sau chiar nevoinţa de a ghici unele atitudini ale turcilor încercând a adopta punctul lor de vedere. În supunerea principatelor de la nordul Dunării, turcii nu întinseseră prea mult coarda, mergând de pildă până la pretenţia ca norodul să treacă la mahomedanism. Şi nu o făcuseră din lene orientală, aşa cum s-ar fi putut crede la o privire de suprafaţă. Nu, o făcuseră mai degrabă din şiretenie şi o cunoaştere a acestui norod îndelung răbdător, dar care se arăta neînfricat atunci când era condus cu pricepere. Răbdarea lui se molcomea până la atingerea de cele statornicite din timpuri mai vechi, după aprige lupte, în care îşi arătau ei toată puterea. Se opriseră turcii la stoarcerea averilor şi le era de ajuns. Apoi, în păstrarea fărâmiţării noroadelor creştine găsiseră o armă în învrăjbirea dintre catolici şi ortodocşi. Dacă imperialii încercau să folosească şi calea credinţei pentru alipirea măcar a unui principat, acela al Transilvaniei, foarte bine, ei aleseseră calea cea mai spinoasă. Turcii se socoteau cu mult mai înţelepţi păstrând Patriarhia Constantinopolului la ei acasă şi ocolind conflictele din această sferă.

Dibuise Brâncoveanu toate acestea, ştia că mintea dregătorilor otomani nu e nici lâncedă, nici şovăitoare. Mai degrabă trebuia să se ferească din toate părţile când uneltea ceva ce privea Poarta. Ca de data asta, când trimisese o solie la ţarul Rusiei. Îl trimisese pe Gheorghe Castriotul în numele nu numai al românilor, ci şi al sârbilor, bulgarilor, macedonenilor şi albanezilor, care se puneau sub oblăduirea ţarului şi îi cereau sprijin militar. Era o mare cutezanţă să ceară aceasta, dar o făcuse dată fiind situaţia în care şi austriecii se aflau pe picior de război şi o mişcare pornită din două părţi i-ar fi strâns pe turci ca într-un cleşte; apoi avea mare încredere în puterea de convingere a solului său şi a altui mijlocitor de la curtea ţarului, Nicolae

Milescu, ataşat pe lângă cancelaria rusă pentru limbile latină, greacă şi română. Nu trimisese nimic scris. Lămuririle avea să se dea între doi români, unul dintre ei cunoscând treburile de la curtea Rusiei, momentul cel mai prielnic în care avea să-l convingă pe ţar.

Acestea toate şi încă altele împresurau mintea domnitorului în timpul şederii nevoite în tabăra de la Cerneţi. După grijile pentru solia cu primejdii trimisă la Moscova, venea imaginea palatului de la Potlogi, plăcută în înfăţoşarea sa, apoi înfiorarea dulce la gândul cum vor fi orânduite cărţile în biblioteca de la Hurezi. În dulapuri de stejar, cu geamuri de cleştar. Plănuise de mult această bibliotecă şi cu puţin timp înaintea plecării sale în această campanie trimisese un convoi întreg de care cu cărţile ce le făcuse danie acestui lăcaş, în care vroia să adune cărturari şi să pună bazele unei noi tipografii, ce avea să fie a şasea în Ţara Românească.

Şi iată că vestea morţii Mariei se aşternuse ca un obroc cenuşiu peste aceste gânduri, îndepărtându-l pentru un timp de ele. Se obişnuise cu gândul că familia sa era ca un mănunchi de mlădiţe nutrindu-se cu seva aceluiaşi trunchi. Era greu de înţeles că una din ele se uscase deodată. Şi încă, departe de ai săi, aruncată se vede în groapa comună, precum e soarta ciumaţilor. Curată şi bine educată, retezată de sfârşitul bicisnic al sărmanilor ce bat drumurile cu tălpile goale şi cu puţină mângâiere deasupra capetelor lor. Din doamnă a Ţării Moldovei, cât fusese preţ de un an, dusă în grabă şi cu scârbă la groapa comună.

Slujba de pomenire spre care se îndrepta la bisericuţa din Cerneţi avea să-l întărească şi să-l ajute să îndure mai uşor şi această încercare.

Într-acestea văzu venind pe drum un pâlc de călăreţi învăluiţi într-un nor de praf. Când fură mai aproape, se desprinse dintre ei unul care mai mult se prăvăli la pământ decât să coboare de pe cal ca un bărbat deprins să călărească. Avea privirea rătăcită şi hainele rupte, scorţoase de noroi. Aducea a haiduc. Brâncoveanu duse mâna la cingătoare, acolo unde avea un pumnal de Toledo.

Omul puse un genunchi în ţărână.

— Măria-ta, oamenii noştri au luat drumul de întoarcere. Turcii au pierit ca frunzele secerate de furtună. A fost căsăpeală mare şi chiar sultanul a luat-o la sănătoasa.

— Unde, omule?

— La Zenta, măria-ta. I-au prăpădit nemţii.

— Ridică-te, omule. Şi du-te să-ţi dea demâncare şi să te hodineşti.

Suita domnitorului îl ajunse din urmă. Brâncoveanu porni înaintea ei, ţinându-se mai drept în şa decât până aici. Dacă turcii se retrăseseră în

dezordine, le va trebui însă mult timp să-şi refacă temuta lor armie. Numai bine dacă între timp se va hotărî şi ţarul să dea ajutor vecinilor săi ortodocşi.

III
NEVOITU-S-A GÂNDUL SPRE VIITORIME

Cu mare repezeală strânseră oştenii corturile taberei de la Cerneţi şi fură îndrumaţi să se îndrepte spre casele lor. Însoţit de suita sa, dimpreună cu douăzeci de seimeni, domnitorul se îndreptă spre mânăstirea Hurezi. Călărea un roib cu călcătură mândră, cu harnaşament fără podoabe, aşa cum fusese pregătit pentru război. Însoţitorii căutau spre domnitor cu dragoste, căci, după cum se anunţa mersul vremii, acesta avea să cârmuiască ţara încă mult timp şi o cârmuia bine, îndrumând-o spre dezrobirea de jugul turcesc. Cu pieptarul din piele de viţel, despicat de la mijloc în jos în şuviţe înguste şi cu cămaşa din atlaz alb, arăta chiar mai tânăr decât îi erau anii. După slujba din biserica de la Cerneţi, pe care preoţii o transformaseră într-un imn de mulţumire pentru victoria creştinilor asupra armiei turceşti, simţeau cu toţi că se îndreaptă spre o eră nouă.

Vremea era călduţă cu prefirări de vânticel ce răscolea frunza uscată a plopilor de pe marginea drumului risipind-o cu sunet de bănuţi subţirei de aramă. Oamenii aflaţi pe câmp se descopereau la trecerea alaiului domnesc, aşa uscaţi şi înnegriţi cum erau, păreau vrejuri răsărite din pământ, vrejurile ce ţin pământul acesta, împiedicându-i risipirea.

La o răscruce de drum întâlniră o tânără boieroaică pe un cal sur. Se opri locului aşteptând să treacă alaiul. Pletele îi fluturau în vânt şi privea cu ochii măriţi asemenea înmănunchere de fală şi bărbăţie, cum nu-i mai fusese dat să vadă. O lăsară acolo, boierii mai tineri şi mai depărtaţi de auzul domnitorului permiţându-şi cuvinte de laudă pentru apariţia ce umplea deodată zarea de prospeţime. Rămăsese un punct îndepărtat în urma lor, când, cine ştie ce hotărâre neaşteptată o făcu pe fată să urmeze alaiul. Venea în ropot mare pe urmele lor şi dacă se apropie, sili calul să-şi potrivească pasul cu cei dinaintea sa. Recunoscuse pe cineva printre însoţitorii domnitorului, se aplecă spre el, rugându-l să pună o vorbă bună ca ea să fie ascultată de vodă. La un popas, boierul cu pricina îi zise domnitorului că aceasta e fiica lui Cernica Ştirbei, ispravnicul ce rânduise înălţarea Hurezilor, care-şi avea o moşie prin preajmă. Îl roagă pe vodă să-i asculte păsul. Brâncoveanu o primi cu bunăvoinţă. Era aceasta o apariţie care-i amintea de drumurile sale prin Evropa, căci pe aici puţine fiice de boieri erau lăsate să călărească. Printre curtenii ce se daseră în lături făcând coridor, fata se înfăţişă cu sfială.

— Măria-ţa, dacă ai avut bunătatea să-mi asculţi păsul, adaugă încă bunătate şi ascultă-mă numai măria-ta. E prea multă lume aici, de faţă.

— Bine, îi voi îndepărta. Dar nu văd ce păs ar putea avea o fată tânără şi frumoasă, singura fiică a boierului Cernica, după câte ştiu.

— Poate nu e chiar pasul meu. Dar stând şi privind cum trece acest alai împărătesc, mi-a venit în gând că aş putea pune o vorbă bună pe lângă măria-ta pentru un nefericit. Nu ne învaţă Scriptura că se cuvine să ne ajutăm semenii aflaţi în necaz?

— Se vede că-i un om de ispravă acela de vreme ce ai hotărât domnia-ta să-l ajuţi. Şi nu e nici unul care n-are după ce bea apă, că ţi-ar fi stat în putinţă să-l mângâi cu o pomană.

— Apoi oamenii de prin împrejurimi zic că-i lotru, dar nu-i deloc aşa, măria-ta.

— Şi deci fata boierului Cernica s-a pornit să pună o vorbă bună pentru un lotru...

Glasul domnitorului purta dojana cu care s-ar fi adresat uneia din propriile fiice. Şi dacă nu era de-a dreptul mânios, era pentru că nu se pripea niciodată în judecăţile sale, îndepărtând de la el mânia ce i se părea una dintre cele mai mari slăbiciuni omeneşti.

Fata îşi muşcă buza. Greşise. Dar nu se pierdu cu firea.

— Numai după însingurarea şi învrăjbirea sa cu lumea se arată omul acesta a fi lotru, măria-ta. Dar n-a căşunat nimănui vreun rău. A fost slujitor al domniei, dar dacă măria-ta l-ai îndepărtat, s-a cătrănit rău în el şi s-a îndepărtat de lume. Se vede că rostul oştenilor este de a sluji sub steagul ţării şi nu mai ştiu alt, nimica.

— Şi cum îl cheamă pe omul acesta?

— Preda, mărite doamne. Îşi zice Milcoveanu, că moşia sa se află la Milcov. A slujit sub steagul unchiului măriei-tale, Şerban vodă, dar a căşunat o supărare măriei-tale şi tare rău se căieşte de asta. Aşa socot eu, după mintea mea, că numai un om ce se căieşte îşi alege de bunăvoie o asemenea viaţă.

Vodă nu se înnegură. Nu-şi arăta el simţămintele nici în pricini mai mari, căci fusese învăţat că virtutea omului stă în puterea de a se stăpâni.

— Aşa deci... Despre Preda Milcoveanu e vorba. Atunci află, jupâniţă, că a primit iertarea noastră, după fapta lui şi după ce a stat un an la ocnă. Stând aici, ascuns de oameni, precum spui, în loc să se ducă la moşia sa de la Milcov, face o altă faptă rea.

— Măria-ta, el se teme că ducându-se acasă a pricinui necazuri familiei sale. Are două surori de măritat şi oamenii le vor ocoli aflând că fratele lor mare a stat poprit la ocnă şi nu e bine văzut de domnitorul ţării. Şi-a ales atunci viaţa de pădurean. Îşi face caş şi brânză, vânează de unul singur şi s-a

apucat să repare moara de la Dintele Ciutei, zicând că cel mai bun lucru pentru el de-aici înainte ar fi să se facă morar.

— Apoi, dacă e cum zici, nu e el chiar lotru. Afară numai dacă vânează pe moşia mea şi atunci va primi grea pedeapsă pentru asta, zise moale domnitorul zâmbind doar cu ochii. Ascultă una de la mine, jupâniţă! Un om care are oricând curajul să ia viaţa de la capăt, cu tot greul ei, este un bărbat adevărat. Să nu-i arăţi mila domniei-tale, că asta l-ar supăra.

— Dar îndurarea măriei-tale nu l-ar supăra. Aşa chitesc, eu în mintea-mi puţină.

Din nou surâse vodă, căci era convins că fata asta are mare încredere în mintea ei şi doar se preface a se umili, ceea ce nu-i reuşeşte aşa de bine.

— Şi atunci, ce-ai vrea dumneata, jupâniţă?

— Ceea ce măriei tale i-ar aduce slavă şi cinstire. Căci socot că multă bucurie îi face măriei tale să aibe supuşi care trăiesc cu fruntea sus şi cu spinările drepte. O vorbă de-a măriei tale l-ar face pe acest proscris să-şi lepede povara unei vini de care se căieşte.

Fata vorbea cald, cu multă stăpânire de şine. Încercând s-o vadă mai împlinită, aşa cum va arăta ea peste ani, ca mamă a unei familii numeroase, vodă nu reuşea să-i împlinească în gând umerii înguşti şi firavi şi nu se îndura să adauge cute gâtului cu curbură gingaşe care-ţi amintea de încordarea mândră a căprioarei. Sigur că ceva din mândria acelei Safta Buzescu, străbunica ei, despre care întreaga Oltenie vorbea încă, adăsta şi în sângele acestei copile.

— Ei bine, jupâniţă, vom vedea ce se va putea face. Dar mângâierea deplină o va avea căpitanul Preda nu de la o vorbă de-a noastră, ci chiar de la faptele lui. Şi tot pentru faptele lui, dacă se va dovedi un om de ispravă, va căpăta şi iertarea noastră deplină.

Catrina Ştirbei se înclină înţelegând că dacă reuşise să spună ceva în folosul lui Preda, de hotărât asupra soartei lui numai domnitorul avea să hotărască.

Alaiul domnesc se depărtă în ropot mărunt de cai. Nu mai era mult până la Hurezi. Domnitorul era mulţumit că nu au întâlnit în cale rămăşiţe ale oastei turceşti în retragere. Dacă şi-ar fi încrucişat cumva calea cu a sultanului, ar fi trebuit, de voie de nevoie, să se prosterne în faţa lui. Frumoasă prosternare înaintea unui învins! Sultanului însuşi nu i-ar fi convenit situaţia. Se prea poate să se fi întors pe calea apei. Dar o parte din oaste tot va fi lăsat el pe pământul Ţării Româneşti. Şi aceasta era nărăvită la jaf. Aşa se întâmplase după victoria turcilor la Zărneşti, când fusese proclamat principe al Transilvaniei Emeric Tököly, protejatul turcilor. Domnia acestuia în Transilvania fusese de scurtă durată, căci imperialii nu-l

răbdaseră. Se refugiase Tököly preste munţi, la Câmpulung, împreună cu oastea sa de curuţi şi de tătari şi multă vreme prădase satele din jur, nevroind să se dea dus. Nici la chemările repetate ale Porţii nu se urnise Tököly, ci doar îşi lăţise câmpul de prădăciuni până în preajma Târgovişteі, despuind mânăstirea Dealu de odoare şi satele ei de bucate. Găsise groful vacă bună de muls şi nu lipsea mult a se crede în drepturi. Când, după aproape un an, se îndurase să plece la Stambul, la protectorii săi, lăsase mai mare jalea în urmă-i. Preste acestea se abătuse şi o invazie de lăcuste în acel an de tristă amintire, 1691. O fi el mănos acest pământ, dar prea mulţi ochi pizmăreţi sunt îndreptaţi asupră-i...

Domnitorul încetini trapul ajungând în preajma Hurezilor. Îi plăcea să privească din depărtare această cetate spre care multe drumuri se vor îndrepta de-aci înainte. Căci în jurul bisericii se ridicase adevărată fortificaţie cu sute de încăperi. Pe latura nordică, corpul chiliilor, cu două caturi, pe latura sudică, spătăria şi casa domnească, iar pe latura de vest, trapeza şi paraclisul.

Fură întâmpinaţi în faţa turnului-clopotniţă de stareţul Ioan cu întreg soborul călugăresc. Apoi în biserică se oficie un tedeum în cinstea victoriei câştigate de creştini la Zenta.

În afară de data aceasta, stareţul Ioan îl mai văzuse o singură dată pe domnitor. El venise să păstorească această mânăstire de la Muntele Athos, trimis de patriarhul Dositei al Ierusalimului. La Muntele Athos îşi petrecuse tinereţea şi bună parte din anii maturităţii. Trăind în acel cuib de vulturi, unde mânăstirile se anină pe stâncăria goală, unele peste altele, îţi dai tot timpul lecturilor şi slujbelor. Cu timpul ajungi să crezi că toate frământările mirenilor, despre care răzbat până acolo unele ecouri îndepărtate, sunt nefireşti, ceea ce se întâmplă unui continent întreg este o viermuiala zadarnică de patimi omeneşti şi numai cea ce trăiesc câteva zeci de călugări, pe un petic de pământ, e real şi cuviincios.

În timpul domniei lui Şerban Cantacuzino fusese rupt din acestea venind în ţară să ajute la tipărirea impunătoarei biblii ce apăruse în 1688. Atunci îl cunoscuse pe Brâncoveanu, care era ispravnic al acestei lucrări, pus de unchiul său pentru întinsele cunoştinţe în latină, elinească şi slavonă. O cancelarie întreagă de cunoscători ai acestor limbi lucrase pentru asemenea înfăptuire de proporţii.

După aceasta, călugărul Ioan se întorsese la Muntele Athos. Acolo îşi avea obiceiurile lui. Chemarea la slujbe de trei ori pe zi, liniştea bibliotecilor şi a coridoarelor mânăstirii, coborârea şi urcarea pantelor abrupte, dădeau sens zilelor sale. Asta nu înseamnă că dacă ar fi fost chemat pe alte plaiuri pentru a purta cuvântul Domnului nu s-ar fi pornit fără să se gândească. Şi în

mijlocul tătarilor s-ar fi dus, de i-ar fi spus superiorul. Chiar la tătarii de la care i se trăseseră necazuri...

Copil fiind, îşi văzuse toată familia măcelărită de năvălitori. Mai păstra şi acum în amintire icoana tatălui său, preotul Luca, scăldat într-o baltă de sânge. Pe el, având pe atunci vreo opt ani, îl luaseră împreună cu alţi copii şi-i purtaseră până la hotarul Dobrogei. Acolo, la vremea unui popas de noapte, o ceată de voinici, condusă de Tomozei, vestit lotru pe atunci, trăitor numai prin locuri ferite de oameni, se strecuraseră în tabăra tătărască, uciseseră străjile şi salvaseră copiii ducându-i apoi la o mânăstire. Fără amestecul acestui Tomozei, flăcău falnic şi neînfricat, cu un râs strălucitor răsărit în puzderia bărbii negre, cu ochii verzi schimbând cu repezeală steluţele râsului cu fulgerele crunte ale mâniei, fără acest Tomozei ar fi rămas printre tătari, ar fi deprins legea lor şi fărădelegile lor i-ar fi intrat în sânge. Fusese să fie aşa...

Iată de ce cuviosul Ioan se ruga în fiece seară pentru sufletele părinţilor săi, alături de al lotrului Tomozei, cel al cărui mormânt se afla într-un loc acum uitat, căzut sub tăişul fierului şi unit acum cu ierburile câmpiei sau cu lăstărişul pădurii.

Ciudat era că dintre toţi copiii salvaţi, Tomozei prinsese anume drag de el. Venise să-l vadă în câteva rânduri, iar după ce se afla la Sfântul Munte primise veste că are o însemnată moştenire. De la un boiernaş al cărui nume Ioan nu-l ştia şi care n-avusese copii. Fără îndoială aici era mâna lui Tomozei, care găsise el o cale să-l înzestreze pe băiatul căruia îi dăruise o a doua viaţă. Poate şi pe alţii ca el, despre care Ioan nu avea ştire.

Acum, dacă fusese chemat din nou în Ţara Românească, Ioan se gândea cum să dăruiască această avere, cu care se pomenise în braţe, sfintei monastiri al cărui stareţ era. Tare-i mai plăcea această construcţie puternică şi albă, cu linii simple şi arcuri gingaşe. Îl admira pe Brâncoveanu că făcuse un asemenea lucru măreţ, dar, pe de altă parte, nu-i venea la îndemână să se arate supus faţă de un mirean, fie el chiar voievod, având el obicinuinţa de a se pleca numai înaintea superiorilor bisericeşti.

Iată de ce când fu chemat în această după-amiază în sala spătăriei celei noi se simţi deodată străin de parcă acum ar fi pus prima dată piciorul în locurile acestea.

Brâncoveanu avea voce bărbătească, plăcută auzului şi priviri învăluitoare ce mărturiseau respect pentru cel ce-i stătea dinainte.

— Spune, sfinţia-ta, s-au deprins cei pe care-i păstoreşti cu slujbele în româneşte?

— Nu avem toată slujba religioasă în româneşte, măria-ta. Numai evanghelia şi ieşirea cu sfintele daruri. Cazaniile le avem în slavoneşte, iar

ecteniile au rămas elineşti. Dar poporenii din multe sate din jur au aflat că pot auzi aici slujba pe înţeles şi vin la praznice câtă frunză şi iarbă.

— Mai sunt încă multe cărţi de potrivit pre limba noastră.

— Eu mă străduiesc, măria-ta, să potrivesc o parte din vieţile sfinţilor.

— Ne trebuie să-i adunăm pe cei cu cunoaşterea limbilor, să se aplece cu răbdare asupra cărţilor, să le scoată înţeles pentru tot norodul. Să facem aici o cetate cărturărească, precum este mânăstirea Neamţului în Moldova. Chilii care să-i primească sunt de ajuns.

— Sunt, măria-ta. Curate şi călduroase.

— Au ajuns în bună stare cărţile trimise de la Bucureşti?

— Au ajuns şi le-au despăturit fraţii cu multă grijă. Lemnarii au terminat dulapurile cele mari de lângă trapeză.

— De mâine ne apucăm să orânduim cărţile în rafturi. Vreau să fiu de faţă la orânduirea lor.

— Apoi numai măria-ta le ştie rostul...

— Năzuiesc ca mulţi de-aci înainte să le cerceteze şi să culeagă lumină din ele. Cu ajutorul lui Dumnezeu vom face şi aici o tiparniţă. Grozavă născocire şi tiparul ăsta! Ceea ce altădată trudeau din greu scriitorii să copieze, acum se înfăptuieşte degrabă şi poate sta dinaintea multor ochi în acelaşi timp. Vor ajunge ieftine cărţile acestea, la îndemâna târgoveţilor de rând. Se cere doar nevoinţa de a culege din ele învăţătura, şi cred că se găsesc multe minţi agere, dar nepregătite încă, printre fiii din popor. Pregătirea lor e un lucru de seamă.

— Apoi, nu mai departe decât eu unul, măria-ta. De n-aveam pregătire, puteam ajunge orice, ostaş poate sau plugar, iar de mi-ar fi căzut în mână o carte, ea nu mi-ar fi spus mai mult decât o cărămidă.

Stareţul surâse blând, mai degrabă sieşi decât pentru cerinţa împrejurării, căci iată, se potrivea în gânduri cu cel de care se temuse venind aici şi descoperea că sunt cam de aceeaşi vârstă.

— Sfinţia-ta vei avea în curând linişte în mânăstire, reluă domnitorul. Zidarii vor termina cu înălţarea schelelor, pietrarii cu ciocănitul lor şi toată această rostuită învălmăşeală va face loc tihnei şi ceasurilor de rugăciune şi aplecare asupra cărţilor.

— Mult adevăr spune măria-ta numind această învălmăşală o învălmăşală rostuită. Se întâmplă uneori că stau şi-i privesc şi nu desprind firele care-i trage pe fiecare. E ca şi cum aş avea dinainte un furnicar. E adevărat, va rămâne această sfântă mânăstire cu zidurile sale, stâlpii frumos ciopliţi, zugrăvelile şi liniştea sa. Dar ar trebui să rămână undeva, pentru pilda viitorimii, şi forfota aceasta în care fiecare râvneşte să dea ce are mai bun. Truda lor nu e mai prejos decât a celor ce scriu cărţile.

— Va rămâne această alcătuire şi e de ajuns. Toţi aceşti meşteri nu năzuiesc mai mult. Sfinţia-ta ai trăit multă vreme departe de locurile acestea, nu ai intrat prin casele oamenilor din popor şi poate nu le cunoşti bine nici obiceiurile. Ei nu înţeleg petrecerea prin această viaţă decât înfrumuseţând-o. Dacă vei intra în casele celor mai netrebnici dintre locuitorii acestui hotar, vei găsi măcar o lingură sau fus în care omul s-a nevoit a ciopli sau a încondeia mlădiţe şi flori, aducând astfel un dram din lumea din afară între pereţii casei lui. Cioplesc stâlpii prispelor, cos râuri de flori pe cămeşoaie sau ii, ţes scoarţe pentru a aşterne sub picioare o fărâmă de grădină. Cunoscând toate acestea din copilărie, mi s-a părut că numai aşa poate fi şi când am fost prin ţări streine, şi am cerut să intru în casele celor din popor, m-a cuprins tristeţea. Case de piatră, fără podoabe înlăuntrul lor. Pare să spună că omul se adună cu ai lui între patru pereţi ca să-şi amintească că viaţa e câinoasă şi dacă cele de trebuinţă cu care se înconjoară ar fi înfrumuseţate, ar uita cumva că viaţa e o ispăşire. Să mă ierte sfinţia-ta, dar un asemenea trai e bun pentru monahi.

Apoi, prin ţările pe unde am umblat, înfrumuseţările se fac numai la palate, frumuseţea fiind unită numaidecât cu multă mândrie.

Timpul dintre hotarele acestei ţărişoare nu a îngăduit înălţarea multor palate. Frumuseţea e mai degrabă risipită pe drumuri de ţară. Dar are o vorbire a sa, o poţi recunoaşte ca fiind numai a acestui norod. Şi dacă ne pornim să ridicăm palate şi biserici, se cuvine ca oamenii să recunoască în ele moştenirea părintească, să nu le fie străin nimic din aceste alcătuiri. De aceea e precum spui sfinţia-ta. Oamenii muncesc cu sârg, parcă şi-ar pune bucăţică din carnea lor în aceste zidiri şi nici o altă ambiţie nu le străjuieşte truda.

Brâncoveanu vorbea plimbându-se în lungul spătăriei, înfăţişând gândurile sale, aidoma unei file frumos scrise, înaintea înaltului prelat. Se gândea că acesta, atâta vreme rupt de viaţa mireană, se cade să înţeleagă acest norod pe care-l va păstori şi să înţeleagă de ce alcătuirea acestei construcţii este aşa şi nu altfel.

La rându-i, stareţul Ioan, care rămăsese în picioare, se gândea că nu a cunoscut până acum trufia lumească, cu osebire trufia unui principe. Pravilele cinului din care făcea parte osândeau semeţirea de orice fel. Dar era în aceasta şi o undă de dulceaţă pe care nu se pricepea cum s-o numească şi care îi bucura chiar lui, om al cărţilor, inima.

Încercase mai demult bucuria sfielnică de a adăuga în josul unei file o însemnare a sa, gândindu-se că ea va sta în faţa ochilor altora ce vor veni după el, şi prin aceasta se va uni peste timp cu aceia, chiar dacă nu-i va cunoaşte niciodată şi ei nu vor şti cum a arătat el la chip şi purtări. Şi dacă el,

un smerit monah, avea dragostea să se lege astfel de cei ce vor veni după el, atunci, cu atât mai mult un principe puternic ca acesta se simţea îndreptăţit să lase urmaşilor alcătuiri trainice...

În aceeaşi seară, voievodul avea să adauge la însemnările sale făcute pe marginea Foletului Novel: „În acest an, de la Facerea lumii – 7206 – iar după calendarul gregorian – 1697 – s-au terminat zugrăvelile din paraclisul mânăstirii Hurez. Ele au fost făcute de zugravii Preda şi Marin. Paraclisul se află deasupra sălii trapezei având dinainte-i un pridvor luminat de deschiderea a cinci arcade străjuite de şase stâlpi de piatră. Paraclisul are un naos şi altarul boltit la răsărit. În partea dinspre Soare Apune, s-au zugrăvit sfinţii împăraţi Constantin şi Elena şi chipul smeritului ctitor al sfântului lăcaşului acesta, Io, Constandin Voievod Basarabă, dimpreună cu soaţa şi fiii săi. Să fie de pomenire."

IV
STRĂNEPOATA BUZEASCĂI

Venind dinspre drumul mare, casa boierului Buzescu părea joasă, lipsită de o temelie din piatră şi având acoperişul de şindrilă mai puţin înălţat decât la alte case boiereşti de prin partea locului.

Părea joasă şi din cauza arborilor înalţi care-i şedeau la colţuri, un fag, un stejar şi doi paltini, toţi arbori bătrâni, dăinuind acolo încă înainte de zidirea casei.

Pentru unul ce admirase tapiseriile franceze, aşa cum era boierul Mihnea, colţişorul acesta privit din depărtare, de pe muchea dealului, avea aceeaşi îmbinare fericită de nuanţe de verde: închis şi sumbru la fag, gingaş, aproape străveziu la stejar, răcoros la paltini. Toamna, chica roşcovană a unicului fag părea să aprindă un rug statornic deasupra acoperişului casei.

Boierul Mihnea socotea că aşa trebuie să arate o casă boierească şi alta în locul ei nu năzuia să construiască.

Cel care văzuse din depărtare casa dominată de arborii seculari se aştepta ca, păşindu-i pragul, să găsească încăperi mici şi întunecoase. Dar era înăuntru spaţiu cât să adăpostească o herghelie.

Camerele mari, cu tavanele vârstate de bârne aparente, cu sobe de zid şi cu duşumele ceruite, se îndărătniceau în simplitatea lor bătrânească, refuzând moda turcească a sofalelor răspândite peste tot locul şi încărcate de perne fel de fel.

Erau în schimb unele podoabe aduse de boier din Francia şi din Italia, care pentru mama Saveta şi alţi slujitori ai casei, erau încă mai ciudate decât divanele moi, îndemnând la taclale.

În tinda de la intrare, un harap şi o hărăpoaică, din lemn de abanos, purtând fiecare câte o făclie ce nu împrăştia lumină, reuşeau să inspire statornică nelinişte Minodorei şi Luxiţei, care nu intrau aici la ceasul înserării. Arăpoaica, cu tulpanul galben şi dinţii stecliţi a râdere, avea, ce era mai grav, torsul dezgolit, atrăgând boscorodelile Savetei pentru o asemenea neruşinare pusă în văzul tuturor.

Când stanele acestea de lemn colorat fuseseră descărcate din carele cu paie şi slujitorii le scoseseră la lumina zilei, mama Saveta, văzându-i că-şi dau coate şi abia îşi potolesc râsul ducând palmele la gură, ţipase la ei aşa cum ştia ea:

— Potoliţi-vă diavolilor, că asta-i treabă boierească, nu v-a întrebat nimenea pe voi de vă place ori ba.

Apoi, întorcându-se către boier, îl dojenise cum numai ea îndrăznea să facă la curte, ca una ce-l ştia de copil:

— Păi bine, boierule, să spurci casa cu asemenea arătări? Să se scoale din mormânt cucoana cea mare, tare s-ar mai necăji.

Boierul Mihnea zâmbise simţindu-se deodată copil sub dojana bătrânei grase ce respira şuierat din pricina năduşului. Ea îi grijise casa cât fusese plecat, nerăbdând schimbarea niciunui lucruşor de la locul său, încă de pe vremea când trăia bunica sa, stolniceasa Sima, soaţa lui Stroe Buzescu, cel care-l slujise pe Mihai vodă Viteazul.

Boierul mai adusese din cele străinătăţuri o mulţime de cărţi, un secreter cu sertăraşe pentru a ţine hârtiile mai importante, banchete florentine şi bogate draperii de brocart roşu, care schimbaseră faţa camerelor. Iatacul Catrinei, singura nepoată a boierului, fusese mobilat cu pat, măsuţă şi scaune franţuzeşti, cu picioare gingaşe, curbate şi tapiţerie azurie, alese chiar de dânsa din Francia.

Ţinea boierul Mihnea ca la ochii din cap la această nepoată, crescând-o din anii fragezi, de când maica ei murise şi boierul Cernica Ştirbei, tatăl ei, se însurase a doua oară. Parcă era un făcut în neamul lor ca să fie crescuţi copiii de bunici. Şi el, la rându-i, fusese crescut de stolniceasa Sima. Nu-i era chiar bunică. Aceasta nu avusese copii, dar înfiase un nepot al său dintr-o familie sărăcită, pe tatăl boierului Mihnea. Dar era o mândrie să ai o asemenea bunică. Nepoată de frate a lui Dobromir, banul Craiovei şi a Neacşei, mama Doamnei Stanca a lui Mihai Viteazul, se înrudea cu acel viteaz, fala tuturor românilor, căruia soţul ei îi slujise cu credinţă. Încă înainte de a fi el voievod, sub Ştefan Surdul şi Alexandru cel Rău, Stroe Buzescu şi ceilalţi doi fraţi, Preda şi Radu, îl însoţiseră pe Mihai în pribegie, la Constantinopol.

Întors în ţară cu tuiul domnesc, Mihai îl numise pe Stroe mai întâi stolnic, apoi vel-stolnic. Un stolnic pornit mereu cu oastea. În luptele cu tătarii, la Putinei, la Şerpăteşti, iar mai târziu, în alte lupte grele, a căpătat multe răni. Mereu în tabere de luptă sau în misii încredinţate de domnitor în Moldova, în Austria, repezindu-se când şi când la moşie să-şi vadă soţia.

În lupta de la Vidin, din 1598, scapă viaţa domnitorului său.

Apoi, după omorârea mişelească a lui Mihai în Câmpia Turzii, Stroe rămâne în Transilvania, gândind să strângă pe mai departe legăturile cu cei de-acolo, care puteau ajuta oastea românească într-o nouă încercare.

Stolniceasa Sima, dimpreună cu Radu şi Preda, au îngropat capul voievodului la mânăstirea Dealu, alături de tatăl şi bunicul său.

După moartea voievodului care dăduse românilor atâtea speranţe, Stroe era gata să sprijine un alt domn pământean, pe Radu Şerban, pentru care se duse să ceară ajutor împăratului Germaniei. Era nevoie de asemenea ajutor

deoarece Simion Movilă vroia să fie el domnul Ţării Româneşti şi avea pentru aceasta ajutorul polonezilor.

Înfruntarea dintre cele două oşti se oglindi în apele Teleajenului, şi mult sânge românesc, tătăresc şi polonez va fi învrâstat apele sale într-o zi senină de septembrie.

Stroe îl provocă la luptă pe cumnatul hanului tătărăsc, pe care-l şi zdrobi. Dar, în toiul luptei, căpătă o rană la obraz, pe care n-o socoti gravă, el, cel care avea pielea tăbăcită de atâtea tăişuri.

A fost să fie altfel.

Stolniceasa Sima povestea astfel nepotului de zece ani:

— Era bunică-tău un zdrahon de om şi nu înţelegeam cum poate să stea el doborât la pat de pe urma unei răni la obraz. Îl ştiam ca pe voinicul din poveste care din ce se odihneşte, din aceea prinde puteri. Rana era tare urâtă: i se umflau marginile şi creşteau ca o floare răsărită nelalocul ei. Pasă-mi-te sabia păgânului era împrumutată de la însuşi necuratul. Curând i s-a umflat tot gâtul şi nu mai putea să-şi mişte nici limba în gură. Aşa i-a fost dat, să moară în floarea bărbăţiei, iar eu, uite, am înfruntat singurătatea mai bine de treizeci de ani după el.

Mihnea se pricepea, cât era el de neîmplinit, că acestea sunt doar aşa, nişte vorbe ale bunicii şi că de fapt, nu ştie ce-i singurătatea. Se pricepea ea să adune oameni în juru-i, să rostuiască fete de măritat, care nu erau ale ei, intra prin casele ţăranilor şi le ştia la toţi nevoile, se ducea pe câmp în toiul muncilor de vară sau în păduri când se tăiau, era mereu pornită undeva şi doar iarna grea o ţinea legată de casă, atunci auzindu-i-se glasul din zori până-n seară.

Bunica nu se plângea. Că la ea aflau toţi îndemn când se găseau în impas, era ştiută şi respectată în toată Ţara Românească şi dacă se ivea vreo pricină în divan, între boieri, era de ajuns să se ducă Buzeasca să depună mărturie cum au stat lucrurile, ca daravela să apară clară şi să se încheie neînţelegerea.

Mai târziu, când se făcuse băiat mare şi când se văzuse înconjurat de respectul datorat ei – „ehe! Nepotul Buzeascăi...” – Mihnea se domirise că bunicăi i-a plăcut să răzbească cu puterile ei, dovedindu-se „mână de fier” în trebile moşiei şi că Stroe al ei fusese un fel de icoană, un erou care-ţi dă putere de departe, neaşteptând, ca alte femei, să-i vină pâinea din mâna lui sau să fie pusă de el la adăpost de greutăţi.

Aceste toate şi multe altele i le povestise Catrinei, ca fata să înţeleagă de ce oamenii de pe moşia lor pomenesc încă numele stolnicesei Sima, au chiar impresia că o ştiu bine, dacă faptele ei le-au venit din gura părinţilor şi dacă

o văd zugrăvită la intrarea bisericii din sat. Oamenii aşteaptă ca şi urmaşii ei să se arate îndurători şi omenoşi cum fusese bătrâna.

Catrina crescuse fără fraţi, alipită de timpuriu lumii celor mari. Bunicul o purtase cu dânsul prin ţări străine, o deprinsese cu obiceiurile şi limbile lor şi se bucura că fata avea înclinaţie pentru versurile lui Petrarca şi Molière, pentru muzica lui Vivaldi şi Corelli.

Era un soi bun această fată, unul din acele spirite ce prind cu uşurinţă învăţătura şi au înclinaţie pentru frumos. De multe ori bătrânul era uimit de firescul dobândirilor sale, ca şi cum generaţii întregi înaintea ei ar fi trăit prin saloanele italiene. La paisprezece ani aduna în juru-i copii de-o seamă, punându-i să joace roluri din „misterele" la care asistase prin pieţele Florenţei, la cinsprezece ani născocea cânticele pentru clavecin.

Dar dacă asemenea porniri îl bucurau, boierul Mihnea avea ochi să vadă şi neajunsurile firii ei năvalnice, neastâmpărate, care o arătau în Franţa ca o italiancă pusă pe gâlceavă, în Italia ca o franţuzoaică năzuroasă, mereu în nepotrivire cu cei din jur, mereu dornică să uimească şi să indigneze, părând că purtarea ei anapoda e izvorul cel mai de seamă al bucuriilor zilnice.

Taică-său vroia s-o mărite cât mai degrabă, dar ea nici nu vroia să audă de aşa ceva. Boierul Mihnea luă asupră-i această treabă spinoasă, ca fiind singurul de care fata asculta.

Hotărâse să-l pohtească la masă pe Alexandru Burhuş, fiul lui Pandele Burhuş, vecinul său. Unirea celor două moşii ar fi fost o treabă bună, dar boierul Mihnea nu vroia să pună la cale această căsătorie prin înţelegerea cu părinţii. Le spuse acestora că fata a văzut obiceiuri de pe la curţi străine şi ar vrea ca această unire să fie după voia ei. De altfel, Alexandru era un băiat chipeş şi s-ar putea să-i cadă cu drag Catrinei.

Se făcuseră pregătiri, mama Saveta vorbea într-una de însuşirile nemaipomenite ale celui invitat, strecurându-le cu pricepere seara, când Catrina era în pat şi nu se putea sustrage vorbăriei sale neostoite, boierul Cernica îi trimisese carte spuindu-i că orice dorinţă a sa va fi împlinită dacă se va arăta supusă. Căci, oricum ar fi fost, boierul Cernica se potrivea în gând cu socrul său în a nu impune fetei un bărbat care nu i-ar fi fost pe plac.

Catrina ridicase din umeri. Sigur, nu se cade ca o fată să arate că o preocupă gândul măritişului. Poate că toate nazurile de până acum erau pornite dintr-o feciorelnică sfială, dar văzându-se în faţa unui flăcău chipeş cum era Alexandru, va lăsa lucrurile să meargă pe făgaşul lor firesc. Aşa cel puţin nădăjduia boierul Mihnea.

Alexandru veni însoţit de sora sa Voica, şi de soţul acesteia, într-un rădvan arătos, tras de patru cai albi. Erau boieri de două generaţii, bunicul

lor fusese hangiu la Giurgiu şi, în numele unor fapte necunoscute, Radu Mihnea îl căftănise, luându-l pe lângă sine.

Se cheamă că erau legate într-un fel aceste două familii vecine, căci fraţii Buzescu îl sprijiniseră pe Radu Mihnea să se urce în scaun după moartea lui Mihai Viteazul.

Boierul Mihnea îşi întâmpină singur oaspeţii. I-ar fi plăcut să fie şi Catrina lângă el şi se mira că ea, cunoscătoare a obiceiurilor apusene nu-l sprijină în această elementară deprindere a ospitalităţii. Burhuş şi ai săi erau de asemenea miraţi, dar îşi înghiţiră nedumerirea.

Gazda îi conduse în grădină spunându-le cum cultivă franţujii legumele, ce este bun în metoda lor şi cum pornise şi el să facă o asemenea grădină cu ajutorul unui om adus de acolo.

— Să vă închipuiţi, boieri dumneavoastră, că grădinile lor au ziduri înalte de cărămidă şi florile nu pot fi văzute din afară.

— Atunci pentru ce mai seamănă flori?

— Toate florile cuprinse acolo sunt ca să le taie, să le pună în casă prin vase. Aşa de mult le place să-şi împodobească palatele cu flori încât au căsuţe anume cu geamuri de sticlă în loc de coperiş, unde ţin iarna florile în straturi.

— Atunci, casele lor cu flori ce se ofilesc de pe o zi pe alta, trebuie să arate tristeţea caselor în care zace un mort, îşi dădu părerea Voica, înclinând spre căinarea acestor oameni care aduc între zidurile caselor miros lânced de plante ce putrezesc.

— Iată aici două tufe de trandafiri aduse de acolo.

Oaspeţii se minunară de florile mai gingaşe ca cea mai fină mătase, mari şi parfumate, învoalte ca bujorul.

În timp ce le vorbea, boierul Buzescu se uita în toate părţile cu teama că o va descoperi pe Catrina, umblând prin grădină cu tălpile goale şi cu pletele desfăcute, cum îi era obiceiul. Răsuflă uşurat când veni mama Saveta să-i şoptească că fata se află în cameră şi se îmbracă ajutată de Minodora. Nu era rău nici aşa, adică ea să fie cea care apare ultima, ca una ce era aşteptată şi în jurul căreia se învârtea interesul oaspeţilor.

Îi pohti la masă, le arătă locul unde să şadă fiecare, lăsând locul din faţa lui Alexandru liber, ca s-o privească-n voie pe cea asupra căreia îşi va opri alegerea. Căci bătrânul nu se îndoia nicio clipă că fata îl va da gata pe musafir.

Alexandru auzise de Catrina, auzise lucruri ce se cam băteau cap în cap, că umblă prin păduri, netemându-se de lotri, că nu prea leagă prietenii cu oameni de-o seamă cu ea şi mai degrabă intră prin casele nevoiaşilor, şi că e tare frumoasă, dar de o semeţie care nu prinde o fată de neam. Toate acestea

şi pe deasupra sfatul părinţilor de a lega căsătorie cu urmaşa uneia dintre cele mai de seamă familii boiereşti din ţară, îi dădeau emoţii mai rău decât unei fete mari.

Dar ceea ce i se înfăţişă privirilor la capătul îndelungatei aşteptări, depăşea închipuirea sa.

O fată înaltă, purtând o fustă foarte înfoiată, lungă până-n pământ şi o iie culeasă parcă de la una cu mult mai grasă decât ea, cu părul împletit în multe cosiţe legate cu panglici în toate culorile. Pe faţă avea nişte zgârieturi din care mustea încă sângele şi avea o faţă albă ca de cridă, un ochi părea umflat, iar privirile rătăcite căutau cu teamă la cei din jur.

— Am voie să mănânc, bunicule? întrebă cu voce tremurată şi subţirică pe care bătrânul nu i-o cunoştea.

— Ce s-a întâmplat cu tine, fata mea?

— Apoi domnia-ta nu ştii? M-am zbenguit cu Minodora şi are slujnica asta nişte ghiare ascuţite... S-ar cuveni s-o cerţi, bunicule.

— Da, sigur, fata mea, bâigui bătrânul, nedându-şi seama pe dată ce s-a întâmplat. Catrina dragă, dânşii sunt vecinii noştri, adăugă cu un glas în care se silea să pună un strop de bucurie.

Dar oaspeţii erau din cale-afară de stânjeniţi. Oricât de ciudate ar fi fost deprinderile boierului acesta umblat prin străinătăţi, era prea mult să le dea să înghită o asemenea găluşcă. Urmărind gesturile fetei ce părea să aibă minţile rătăcite, Alexandru se înnegrise de tot.

Catrina îşi sprijinise bărbia în pumni şi-şi cerceta oaspeţii cu ochii mijiţi şi o curiozitate ce nu se potrivea unei fete de neam.

Văzându-i privirile batjocoritoare, boierul Mihnea îşi dădu seama că nu s-a întâmplat nimic cu nepoata sa, nimic alt decât gustul ei nebunesc pentru pozne, iscat deodată în cel mai nepotrivit moment.

— Nepoatei mele îi cam place să se joace, încercă el să-i lămurească pe cei din jur, de data asta stăpân pe sine. Nu-i vorba de jocul copilăresc, a cărui vârstă a sărit-o. În Francia şi Italia, pe la curţile boierilor, se obişnuieşte un alt fel de joc, pus la cale din timp, cu oameni în toată firea, un fel de măscărici, ce se pricep să intre în pielea a tot felul de oameni, din toate straturile poporului. Catrina a fost câştigată de jocul ăsta al oamenilor în toată firea, şi iată, vrea să vă veselească şi pe domniile voastre...

— Mulţumim de asemenea cinste, zise jupâneasa Voica strângându-şi buzele. Noi suntem mai proşti şi dacă veţi veni pe la noi nu veţi avea prilejul unei asemenea veseliri şi vom avea grijă să vă întâmpinăm cu straie curate.

Vorbe ce avură darul s-o scoată pe Catrina din amorţirea ei şi s-o facă să chicotească subţirel. Se întoarse către stăpânul casei şi-i zise fără stinghereală, ca şi cum ceilalţi n-ar fi avut urechi:

— Prea mult mănâncă jupâneasa asta, tataie. Oare acasă la ea n-are demâncare?

Şi iacă aşa se face că oaspeţii plecară val-vârtej, slujnicele care ascultaseră pe la uşi râdeau pe înfundate dându-şi coate, boierul Mihnea simţi că furia îi încinge gâtul, ceea ce nu mai simţise de mult, din tinereţea domniei sale, şi se duse orice gând de încuscrire cu vecinii bogaţi.

Catrina se pricepu să se topească cât ai bate din palme pentru a nu întâmpina mânia bătrânului. Când acesta se mai linişti niţel după o preumblare prin grădină şi întrebă unde-i este nepoata, nimeni nu ştiu să-i spună de ea.

Fata îmbrăcase în grabă o rochie de amazoană din catifea verde, îşi desfăcuse cosiţele şi încălecase calul preferat.

Era o întreprindere plină de veselie aceasta, mai ales că în cumpăna acestei amieze pusese în joc întreaga-i pricepere şi nu fusese greu să arunce de pe umeri o haină grea pe care alţii vroiau să i-o pună cu forţa. Călărea aproape de malul Coşuştei, spre izvoarele ei. După ce depăşi vreo două sate şi un ponor înălţat, de forma unui pinten, se afundă într-o pădure cu multe poieniţe în care păşteau pâlcuri de vaci. O ţinu tot pe firul apei întunecate de arinii însetaţi să soarbă orice pată de lumină, până ce ţinta călătoriei sale se contură sub forma unei clădiri mătăhăloase, cu ziduri înnegrite, o moară ce nu mai măcina de mult, dar căpătase în ultima vreme o viaţă nouă datorită defrişării pe o mare arie în juru-i şi apariţiei unui luminiş îmbietor.

Ajungând aici, Catrina prinse curaj, îşi struni căluţul cu voce mare pentru a înştiinţa pe locuitorul morii de venirea sa.

Acesta nu întârzie să-şi facă apariţia.

Era un bărbat înalt, cu plete castanii şi barbă mică, ascunzându-i o parte din cicatricea adânca de pe obrazul stâng.

— Ce-i cu tine, jupâniţă? Cum de ţi-a dat voie boierul Mihnea să vii fără însoţitor?

— Poate sunt un sol, căpitane, poate-ţi aduc o veste ce te va bucura...

— Să-i spui boierului Mihnea că-n două săptămâni poate trimite un car să ia stâlpii şi tot atunci să pună-n car şi câţiva saci cu grâu că am reparat moara şi sunt în stare să-i dau făină bună.

În urmă cu doi ani, boierul Mihnea îi îngăduise lui Preda Milcoveanul, căci el era, să stea în această pădure a sa şi să vâneze. Din când în când să-i aducă ceva vânat, drept dijmă. Preda nu se mulţumise cu viaţa de vânător. Pusese zidărie nouă prin colţurile morii, pe unde bătea vântul, micşorase încăperea cea mare făcând trei camere bune de locuit, cu sobe de zid şi se apucase să dreagă roata morii, ştirbită de cupe. Treburile acestea îi luaseră ceva timp. Umblând el prin satele din jur legase prietenie cu nişte oameni care se

pricepeau să cioplească lemnul şi aşa drag prinsese de acest meşteşug care cere puterea braţului, încât se apucase să înlocuiască lemnăria morii, dar cu împodobiri căutate făcând mai mult decât se cere unei mori. Boierului Mihnea îi plăcuse şi avusese atâta încredere în el ca să-i ceară să-i lucreze o poartă pentru conacul său. Toată vara aceasta lucrase Preda, însoţit de un flăcău iute şi negricios, pe nume Toma, căruia de asemeni îi era pe plac viaţa de pădurean şi nu se speria nici de jivine, nici de singurătate. Ciopleau în spatele morii, sub un şopron plin de aşchii şi de miros de sevă proaspăt scursă din fibra lemnului.

— La înapoiere ţi-l dau însoţitor pe Toma, jupâniţă, şi altădată să nu mai vii neînsoţită.

— Azi nu-mi mai spui „duducuţă", aşa cum se zice prin părţile matale?

— Ai crescut, jupâniţă, şi tare mă tem că-i faci necazuri boierului Buzescu, care nu merită aşa ceva.

Catrina îşi scutură pletele cu semeţie. Într-adevăr, îl cam supărase astăzi pe bunic, dar o să-i treacă lui... De unde ştia căpitanul de tărăşenia asta? Era un om tare umblat, căpitanul. Odată o uimise vorbindu-i de baluri şi ospeţe, de feluri pretenţioase de mâncare şi de rochii cu podoabe ce-ţi iau ochii. Făcuse chiar câţiva paşi de danţ dinainte-i, apoi îi cântase în nemţeşte un cântec tulburător şi trist, luând atitudinea unui trubadur cu gesturi moi. Omul acesta zvelt ca un jder, cu chip înnegurat şi privire arzătoare, avea în sine mai mulţi oameni, oşteanul, ocnaşul, curteanul. În preajmă-i, Catrina încerca o nelinişte greu de lămurit şi de pus în făgaşul cuvintelor. Apoi multă vreme se gândea la el şi cu nimeni alt nu-l asemuia.

— Şi chiar nu vrei să ştii ce solie ţi-aduc, căpitane?

— Din gura domniei-tale ascult orice veste, duducuţă.

Pusese de gâtul calului o desagă cu fân şi îi ştergea cu pricepere grumazul şi spatele cu un şomoiog de paie.

— Tare mi-ar place, căpitane, să mă priveşti ca pe-un om în care-ţi poţi pune nădejdea. Nu am braţul tare. Dar nici fricoasă nu sunt şi, la o adică, mă pricep să folosesc cuvintele ca pe nişte arme.

— Asta prinde bine oricui, duducuţă, şi cred eu, femeile se pricep să folosească cuvintele mai bine chiar decât cei mai mulţi bărbaţi.

Catrina îşi muşcă buzele cu ciudă. O trecea în rândul tuturor femeilor şi ea nu era una ca oricare.

— Mai zilele trecute am întâlnit în cale alaiul lui vodă mergând către mânăstirea lui cea nouă. L-am urmat, şi la un conac m-am înfăţişat înainte-i şi i-am cerut să nu te mai hăituiască şi să te pună iară în drepturi de boier. Ei, iaca! Ce zici de asta?

Preda nici nu se înfurie, nici nu puse la îndoială cuvintele ei. Mângâia mai departe calul cu şomoiogul de paie, iar faţa îi era ca de piatră.

— Să înţeleg că nu-ţi este pe plac vestea mea, căpitane?

— Nu trebuia să te bagi în treburile mele, jupâniţă.

— Asta înseamnă că te temi de vodă mai mult decât vrei să arăţi. Să ştii că eu nu m-am temut deloc. Şi n-ai să stai aici tot restul vieţii făcând pe morarul...

— Hai să mergem să-ţi dau o desăguţă cu caş dulce pentru boierul Buzescu.

Catrina îl urmă fără tragere de inimă.

— Şi chiar nu-ţi plac prietenii care să pună o vorbă bună pentru domnia-ta?

— Tare vrei să-mi scormoneşti gândurile, jupâniţă. Şi te socoteşti îndreptăţită s-o faci... Apoi într-un fel gândeşte unul ca mine, hârşit de viaţă, în alt fel mătăluţă, obicinuită doar să ceri ca să ţi se dea. Crezi că vodă e bunicul matale şi noi, copiii care-i facem cereri?

— Nu s-a arătat deloc supărat că vin c-o plângere.

— Şi mai crezi că după ce-am zăcut un an la ocnă, pot fi cel dinainte? Nu pentru ceea ce mă simt în stare, ci pentru felul cum mă vor privi oamenii. Şi iaca, mie îmi place viaţa aici în pădure. Faţă de multele întâmplări pe care omul le are de întâmpinat, el trebuie să fie ca şarpele. Să schimbe o piele care-l strânge la subsiori, pentru una nouă. De ce râzi?

— Că ai zis că şarpele are subsiori...

— Are şi şiretenie, duducuţă. Se dă după loc şi cot.

— Domnia-ta, căpitane, eşti om dintr-o bucată, nu te mlădii ca şarpele, stărui Catrina în imaginea pe care şi-o făcuse despre Preda, imagine dragă inimii ei.

— Şi apoi, continuă acesta ca şi cum n-ar fi auzit-o, vodă m-a şi iertat de vreme ce mi-a dat drumul de la ocnă. Atâta doar, că n-are să mă socoată niciodată un credincios de-al său. Ar fi o nebunie din parte-mi să năzuiesc să mă ia pe lângă sine şi să mă folosească, cum a făcut-o fostul voievod. Ce sunt eu? Un oştean, e drept, un oştean gata să-şi dea viaţa pentru domnul său, dar nimic mai mult. Vremea celor de felul meu a trecut. Brâncoveanu nu are nevoie de noi. Are nevoie de oameni cu limba dulce şi gânduri bine ticluite, ca şi el.

Aşa că vezi, duducuţă, încercarea domniei tale de a-i vorbi pentru unul ca mine a fost pornită din gând bun, dar cu totul nesăbuită...

Catrina se îmbufnase.

— Nu mă supăr că mă certi, căpitane, dar tare rău îmi pare că ţi-ai ales viaţa aceasta nepotrivită cu rangul domniei-tale. Ce faci aici? Creşti oile şi

faci brânză şi caş, ciopleşti lemnul şi poate că vei deveni un bun morar. Apoi nu-s destui ciobani şi morari dintre cei oropsiţi? Dacă ai o moşie, precum spui, ai face bine să trăieşti printre cei de-o seamă şi de-un rang.

— Aşa cum este viaţa aceasta, în ea îmi folosesc toate puterile şi mă face să mă simt bărbat. Ţi-am spus, duducuţă, nu faci bine judecând cu mintea matale pentru unul ca mine. Şi acum ai face bine să pleci, să nu te prindă seara pe drum. Iată, ai aici caş şi ceva miere de albine. Să nu fi supărată pe mine!

Privindu-i pe cei doi călăreţi cum se depărtează, pe Catrina însoţită de Tomiţă, fostul căpitan de oaste îşi muşcă buza. Apoi îşi şterse sângele cu dosul palmei mirându-se că n-a simţit durerea.

În luminişurile pădurii, învăluită de un abur ce putea fi al privirilor lui abia mijite, se legăna un trupşor firav şi drept, cel mai mândru pe care-l văzuse vreodată. Era de mirare cum atâtea trupuri mlădii pe care le cuprinsese cu braţul nu i se păruseră atât de ademenitoare ca acesta, pe care nu-şi va îngădui niciodată să-l atingă. Se poate să te laşi tulburat, bărbat în toată puterea, hârşit de toate necazurile, de o fată abia împlinită? Iaca se poate... Se întoarnă spre şopronul cu lemne, se aşează la lucru, simţind securea uşoară, mai supusă ca oricând voinţei sale.

V
VORBE... ŞI RĂSUNETUL LOR

Întoarcerea lui vodă în Bucureşti a avut loc la vreo trei săptămâni de la sosirea veştii despre înfrângerea turcilor la Zenta.

Era în obiceiul domnitorului să facă popas la fiecare din moşiile sale întâlnite în cale, ori de la hotarul vestic, de la Cerneţi până la Bucureşti, erau vreo douăzeci, pe alte drumuri fiind altele, mai mari şi mai mici. Drumurile sale în oricare parte a ţării se făceau cu zăbavă mare, căci în fiecare seară poposea la altă proprietate a sa şi se interesa de felul cum merg muncile câmpului, cerea catastiful de cheltuieli, împărţea dreptate acolo unde ţăranii erau nemulţumiţi sau vătafii nepricepuţi.

Acum, dacă turcii îşi rumegau înfrângerea şi nu mai erau presiuni ca vasalul lor să se prezinte pe câmpul de luptă, Brâncoveanu îşi putea vedea în linişte de ale sale.

În cetatea de scaun vestea fu adusă de un pâlc de călăreţi valahi ce fuseseră la bătălia de la Zenta şi veneau acum învinşi, dar învingători în speranţele lor şi dând speranţe locuitorilor Bucureştilor.

Se vorbea că austriecii au nevoie de un mic răgaz pentru a-şi aduna forţele ca să intre în Ţara Românească şi să pună pe fugă şi ultimul picior de turc. Se vorbeau multe pe străzi, la târgul de cai sau prin dughene. Unii, mai prevăzători, se gândeau să-şi facă provizii din această toamnă, căci, fără îndoială, la sfârşitul iernii vor avea de întâmpinat multe. Negustorii îşi pregăteau beciuri încăpătoare în care să-şi ascundă mărfurile. Făceau chepenguri de fier pentru ca adăpostul să fie mai sigur în caz de incendiu. Dar şi pentru a se feri de furturi, de care nu duceau lipsă.

În decurs de o săptămână fură prădaţi patru negustori turci din Târgul de Jos. Fapt nemaiîntâlnit, ştiut fiind că hoţii, dacă vor fi prinşi, vor căpăta de trei ori mai grea pedeapsă decât pentru un furt făcut la rumâni.

Ahmed, mătăsarul, cel de la care cumpăra toată floarea boierimii mătăsuri atât de fine încât dacă cuprindeai bucata cu două mâini şi suflai pe dedesupt, ea se umfla şi flutura ca o pânză de păianjen, suferi pierderea cea mai grea.

Văzând dis-de-dimineaţă rafturile goale, turcul se aşeză pe podea şi prinse a se legăna în stânga şir-n dreapta, smulgându-şi părul din cap.

Oamenii adunaţi în juru-i îl căinau. Oricum, era turcul lor, îşi dădeau bineţe în fiece dimineaţă, nici măcar harem n-avea.

Din murmurul care-l împresura pe păgubaş, se ridică vocea lui Radu care tocmai se îndrepta spre lucrul său, la armeanca Edirné:

— Lasă, Ahmed, că toate sunt de la Allah.

— De la Allah este, dar mare năpastă este. Tocmai aveam marfă bună, adusă cu două căruţe de la Istanbul. Ai, ai, ai! Ce mai mătase, se răcorea palma, când o prindeai în ea... Şi inima se răcorea, zise turcul prinzând a se bate cu pumnii-n piept, acolo unde se afla inima văduvită de această plăcere.

— Eu zic, şi Vintilă, starostele şelarilor, care prinse a cuvânta, făcu o pauză pentru a câştiga atenţia celor din jur, eu zic să punem toţi mână de la mână, să trimită Ahmed o căruţă la Istanbul, după alte mărfuri. Ne-o înapoia el banii, că e cinstit.

— Da, cu dreptate este, întări Scarlat, zăbunar cunoscut, că şi Ahmed a sărit când a fost de i-a ars dugheana lui Para-Chiară.

Oamenii din jur încuviinţară spusele celor doi. Dacă ar fi dat turcii puhoi, ar fi sărit cu toţii să-i căsăpească. Dar cu acesta era altceva. Îl ştiau de tinerel, când vindea la o tarabă afară şi legea creştinească o respectase, adică nu legea o respectase, căci se ducea în fiecare seară la moscheie şi nu mânca carne de porc, ţinând-o pe-a lui, dar avea cuviinţă faţă de vecini şi nu-şi adusese tot calabalâcul obiceiurilor lui pe pământul acesta care avea să-i primească şi oasele.

— Hai Ahmed, zise şi Vâlcu, vecinul lui, bogat nu vei mai fi tu, dar nici nu te vom lăsa să zaci pe duşumelele goale.

Târgul fusese cuprins de frământare ca şi cum Dâmboviţa devenise un râu vijelios care ameninţă să care totul la vale.

Câţiva flăcăi bătură la poarta postelnicului Dumitraşcu Caramanlău. Îl asigurară că de va fi nevoie, ei îl vor alege căpitan şi vor porni cu el la oaste.

— Dar nu v-a cerut-o nimeni, oameni buni!

— Eu, postelnice, am un iatagan din cel turcesc. Seceri cu el ca dintr-o coasă şi nu-s deloc nevolnic când îi mânuiesc.

— Mie mi-au răpit tătarii o soră şi poate a venit vremea de răfuială.

— Şi la ce năzuieşti, Ichime? S-o regăseşti pe soru-ta?

Postelnicul Caramanlău îi ştia pe aceşti băieţi. Lucrau sub îndrumarea lui la ridicarea turnului curţii domneşti. Acela în care vodă adusese multă pulbere pentru tunul negru şi hidos care era în stare să scuipe ghiulele. Băieţii se socoteau apărătorii turnului atunci când el avea să-şi arate folosinţa, deşi nimeni nu-i tocmise pentru asta.

În mahalaua tăbăcarilor se zvonise că s-a tăiat un viţel din care au curs valuri de sânge verde. Verde ca fierea, iar viţelul avea pielea moale şi mătăsoasă cum tăbăcarii nu mai văzuseră.

Un străin care se pripăşise în casele ruinate ale boierului Staicu Merişanu din capătul Podului de Pământ, putea fi văzut tot mai des pe uliţele târgului, înfăşurat într-o mantie neagră care flutura în vânt, cu o pălărie cu clape pe urechi, ce voia să spună celor din jur că nu-l interesează zvonul târgului.

Florea, ucenicul lui Scarlat, povestea că s-a întâlnit cu această umbră în răspântia ce da spre mahalaua calicilor. Îi căzuse ceva de sub pelerină şi Florea s-a aplecat să i-l ridice. Era o cutie ciudată. Când i-a înmânat-o, a simţit atingerea unor degete reci, scheletice şi i-a văzut obrazul de fantasmă, cu ochii roşii, scăpărători şi cu doi colţi ieşindu-i dintre buzele ca sforile.

Femeile adunate pe podeţele Dâmboviţei spălau ţoalele copiilor şi găseau mai multă putere să le frece dacă gurile le mergeau neostoit:

— Vă spun toate astea că Florea a văzut arătarea aşa cum vă văz eu pe voi. De departe aducea a corb care luase mărimea unui om, dar de aproape era înfricoşător, zicea înfierbântată o femeie cu braţe roşii frecând cu năduf o cămeşoaie de in.

— Ia te uită! se minună una mai tinerică, ducând mâna la gură şi lăsând pentru asta rufa în apă, cât pe-aci să i-o ducă unda.

— Ei, lasă, făcu neîncrezătoare o surată cu dinţi mari, care-şi ridicase colţurile basmalei în creştetul capului astfel încât pielea feţei ei arăta acum două culori: una ca arama cea veche pe pomeţii obrajilor, alta mai gingaşe, rozalie chiar, în apropierea urechilor, unde fusese protegută de marginile legăturii. Nici dracul nu-i aşa de negru precum îl zugrăvesc oamenii. O fi şi ăsta de care ziceţi vreun nefericit care vrea să-şi ascundă urâţenia de ochii oamenilor. Că au şi urâţii un loc sub soare, nu numai frumoşii.

— Eu ştiu de la maică-mea, continuă cea cu braţe roşii, că în preajma războaielor răsare câte-o arătare din astea care bagă lumea-n sperieţi. Deh... nu-i a bună!

— Ai văzut-o tu?

— Ferească-mă sfântul! Atâta mi-ar trebui...

— Nu mai fă atât pe sperioasa, soro, o luă din nou în răspăr cea cu dinţi ca de cal. Ai pune reteveiul pe arătare aşa cum faci când vine bărbatu-tău beat acasă şi ar fi vai de mama ei.

Femeile de lângă ea izbucniră în râs şi hora râsului se întinse mai departe, la cele care auziseră bine despre ce este vorba. Uşor mai râd femeile când sunt numai între ele, făcând din râsul acesta un gard cu ostreţe, îndărătul căruia se simt la adăpost de trecători.

Radu era unul dintre puţinii locuitori ai târgului care ştia câte ceva despre misteriosul personaj cu pelerină neagră. Domnul Mrazec. Venise din Cehia în urmă cu doi ani. Boierul Frigevacă îl adusese să înfiinţeze un atelier de plăci de faianţă pentru sobe, aşa cum văzuse în Olanda şi la nemţi. Cumpărase pentru aceasta casele vechi ale lui Staicu Merişanu, care după hainirea boierului trecuseră în proprietatea scaunului domnesc. Deşi dărăpănate, domnitorul ceruse un preţ ridicat pe ele, iar pentru înfiinţarea atelierului de ceramică adăugase un bir usturător.

Boierul Ilie Frigevacă socotise că face să scoată atâţia bani din buzunar. Curând, toate vârfurile Bucureştilor vor fi câştigate pentru sobele cu smalţ colorat, cu amoraşi şi păstoriţe în relief.

Cuptorul fusese construit în curte şi activitatea meşterului şi a celor trei lucrători ai săi era la vedere pentru toţi gură-cască. Veneau unii să vadă anume ce roboteau oamenii în jurul dogoarei la care s-ar fi putut coace sute de pâini. Lucrătorii purtau pieptare din piele scorojită, erau zvelţi şi tăcuţi, luminaţi de flăcări păreau nişte arătări de aramă de pe un tărâm îndepărtat.

Căutând loc pentru un atelier al său şi găsind că fierăria şi cărămidăria se potrivesc de vreme ce folosesc focul aşişderea, apoi că oamenii ce se perindă pe aici i-ar fi şi lui buni clienţi, Radu venise la jupân Frigevacă, cerându-i să-i închirieze un colţ din curte pentru fierărie.

Se văzuse astfel vecin cu omul cu pelerină neagră, apariţie atât de singulară în târgul Bucureştilor. Ceea ce ştia el despre cărămidari, oameni veşnic nespălaţi, lucrând goi până la brâu şi căpătând din lunga convieţuire cu lutul o piele scorojită, lipsită de strălucire, nu se potrivea cu omul acesta curat şi subţire care te cerceta cu priviri pătrunzătoare. Nu-ţi venea la îndemână să fii privit astfel, dar îţi dădeai seama că un om cu mintea ageră te poate privi numai în acest fel. Lui Radu i se năzărise că aşa cum există o măsurare a puterilor la trântă, e posibilă o înfruntare cu puterea minţii şi tare ar fi vrut să nu fie socotit un nevolnic de omul acesta. Începuse să se îmbrace îngrijit, îşi rădea obrazul şi se spăla de trei ori pe zi. În timpul lucrului purta un şorţ de piele, iar când ieşea în târg punea cămaşa curată ca să nu lase să se vadă că fumul şi funinginea l-au luat în stăpânire.

În seara aceasta, după un obicei care se repeta la fiecare sfârşit de săptămână, proprietarul locului se aşezase la masă cu cei doi chiriaşi ai săi şi cu Voicu Merişanu, fiul celui căruia îi aparţinuseră casele acestea. Boierul Frigevacă, om cu inima largă, îl lăsase să locuiască câteva camere dimpreună cu bunica şi cu sora sa. Tânărul acesta crescuse cam neîmplinit, dar nimeni nu se aştepta să fie altfel. După ce îi spânzurase tatăl şi ceilalţi duşmani dinlăuntrul ţării se retrăseseră ca guzganii în găurile lor, Brâncoveanu slăbise strânsoarea şi se făcuse a uita de familia Merişanului căreia îi luase şi cenuşa din vatră.

Boierul Frigevacă nu avea fii. Îl luase pe acesta pe lângă sine, învăţându-l să-i ţină în bună regulă registrele cărămidăriei. Şi-l învăţase că boieria fără avere e mai rea decât cea mai cumplită sărăcie. Să facă bine să-şi ia gândul de la tagma boierească, care-l scuipase ca pe un dinte stricat. E bine să călătoreşti numai în carâte şi să calci pe covoare moi, păstrându-ţi picioarele mici şi adăugând osânză la dos, ca un berbec de rasă, dar se poate trăi şi altfel. El, unul, numai de două generaţii boier, simte nevoia să facă ceva de

folos şi care să-i sporească averea. Poate şi Voicu s-o ia de la capăt, adunând şi pregătind pentru fiii ce-i va avea, o nouă boierie.

Era acest Ilie Frigevacă un munte de bărbat, cu obrajii moi, veşnic umeziţi de transpiraţie, nasul coroiat şi doi ochi negri, arzători. Vocea hârâită, se urnea anevoie, punctată de pufnituri scurte, pe nasul veşnic în suferinţă. Omul acesta nu-şi ieşea niciodată din fire, era prietenos cu toţi, iar casa sa părea o hrubă, cu pereţi netencuiţi, cu blănuri de urs şi castor, mirosind puternic a casă de vânător. Traiul său în mijlocul târgului părea să-i găsească îndreptăţire numai în nevoia de a pune mereu câte ceva la cale şi de a avea câţi mai mulţi spectatori ai înfăptuirilor sale. Construise un pod peste Dâmboviţa fără a cere aprobarea stăpânirii, pe vremea când Brâncoveanu era ispravnic al Bucureştilor. Fusese chemat în faţa Divanului pentru această faptă a sa şi plătise încă o dată cât îl costase podul, deşi acesta folosea tuturor. Se apucase apoi să facă o tăbăcărie, dar şi de data asta intrase în conflict cu stăpânirea, căci strica apele Dâmboviţei într-un punct de unde târgoveţii luau apă de băut.

Cu toate poznele sale, Brâncoveanu nu-i arăta supărare prea mare. Se mulţumea să-l stoarcă de bani şi să-l certe ca pe un copil despre care ştii că nu porneşte cu gând rău, dar o dă mereu pe-alături.

— Într-o zi o să-ţi vină în gând să muţi târgul în codrul Cotrocenilor şi o să te pun la popreală, să nu-mi găseşti vină, boierule.

Până una-alta, Iliuţă Frigevacă pusese bazele acestei cărămidarii, cu zapis în regulă, pe care, dându-i-l, domnitorul spusese că cel puţin un timp va fi liniştit dinspre partea pornirii acestui boier de a răscoli lumea.

Era limpede că Iliuţă nu putea trăi în codru, deşi-i plăcea nespus de mult vânătoarea. Mai mult decât aceasta îl plăcea să se înconjoare de tot felul de oameni.

În fiece sâmbătă făcea o masă mare pentru care conducea îndeaproape pregătirile. Aşa mâncăcios cum era, se înfrupta dinainte numai cu plăcerea de a-şi perpeli degetele deasupra grătarului sau plitei, de a savura arome dintre cele mai neobişnuite a unor feluri cărora alţii nu le ştiau potriveala: fudulii de porc în saramură, pilaf din maţe de oaie, iepure în sos de vin, pulpe de căprioară cu scoarţa rumenită, bune pentru dinţi puternici, de lup tânăr.

Se aduna pentru aceasta numai cu oameni care mâncau cu plăcere, rangul neavând rost într-o asemenea treabă.

Când fusese chemat prima dată, Radu se minunase. Să stea la masă cu boierii? Mai apoi văzuse că boierul acesta nu se arată niciodată în caftan, nu soarbe narghilea, ba nici carâtă nu are, ci un cal cu spate lat, în stare să

poarte o asemenea matahală. Iar dacă oamenii îl întâlneau la loc mai puţin umblat, îl luau drept lotru, nu boier.

— Ce zici, domnia-ta, boier Iliuţă, de vorbele care îmblă prin târg? vru să ştie Voicu, silindu-se să mănânce pe îndestulate ca să fie pe voia binefăcătorului său.

— Care vorbe? Acelea despre copilul cu două capete sau acelea despre bunul nostru Mrazec, căruia i-a ieşit vorba că ar fi vrăjitor?

Cel despre care pomeni astfel înălţă privirile întrebătoare, apoi, dacă văzu că nimeni nu căta spre el mai mult, deşi-i rostise numele, zâmbi şi întări cu un „Ia, Ia" participarea atât de vagă a persoanei sale la conversaţie. Venea întotdeauna la aceste ospeţe, deşi mai mult ciugulea. Boierul Iliuţă nu se supăra şi nu-l îndemna să mănânce, dându-şi seama că asta ar fi ca şi cum ai încerca să îndeşi într-un sac mititel mai mult decât putea el cuprinde.

Iohan Mrazec avea mâini gingaşe cu pielea străvezie, chipul subţire cu ochişori vioi şi o gură frumos modelată, de om cu inimă largă. De unde se vede ce înrâurire nefastă avea îmbrăcămintea sa ciudată asupra imaginaţiei unuia ca Florică, ucenicul care n-avusese curajul să-l privească în faţă şi mai degrabă fugise, ferindu-se din calea pelerinei negre, ce flutura pe lângă trupul firav ca nişte aripi ameninţătoare de hultan. Aici, la cărămidăria lui Frigevacă, el avea rostul potrivirii culorilor pentru smalţurile cele încântătoare. Lucra singur într-o cameră dosnică a casei în care cu greu primea pe cineva. Voicu se număra printre puţinii care fuseseră primiţi acolo, aşa că nu era să întărească zvonurile care umblau prin târg, tocmai el, care câştigase încrederea cehului.

— Nu despre asta vreau să zic, ci dinspre primejdia de a veni războiul pe pământul nostru. Se zice că nemţii au prins coraj şi au de gând să-i zdrobească de tot pe turci. Înainte de a ajunge la ei acasă suntem noi şi nu cred să se sfiască să ne încalce.

— Ia, ia, clătină Iohan capul aprobator, cam la aceasta reducându-se participarea sa la sfatul în limba neînţeleasă.

— Al naibii neamţ, doar n-o fi el piază rea, zise boierul Iliuţă privindu-l cu duioşie pe cehul care vorbea nemţeşte.

Acesta zâmbi încântat, ca unul ce se bucură că e luat în seamă.

Boierului Iliuţă, cu buzele unsuroase de friptura de mistreţ pusă dinainte, nu-i venea la îndemână să se gândească la treburi întortocheate, în timp ce-şi desfăta cerul gurii cu arome plăcute.

— Deh, ştiu şi eu? Nemţii au acum drept comandant pe Eugeniu de Savoia, cel mai destoinic dintre toţi generalii din Evropa. Se prea poate să pună ei ceva la cale.

— Dacă se hotărăsc să ne calce, vom fi ca iepurii sub copita zimbrului, zise Voicu Merişanu, cu o tăinuită bucurie că astfel, nemţii îi vor răzbuna tatăl.

Aceste vorbe nu erau deloc pe placul lui Radu. Oricât se simţea el de gâdilat că e primit la masa boierilor, care, fie vorba între noi, nici prea boieri nu erau, şi oricât ar fi vrut să le fie pe plac, nu-l putea lăsa pe boierul cel tinerel să zică asemenea vorbe de ocară.

— Apoi, să-mi fie cu iertare că mă bag, dar nu ştiu despre ce fel de iepuri vei fi vorbind domnia ta, boier Voicule. Despre noi, cei mulţi, nu cred să fie potrivit a vorbi aşa. Vom fi noi mulţi, dar n-am dovedit-o că suntem şi fricoşi. Poate lupi, asta mai degrabă. Că aşa devine omul la o adică, dacă unul dă peste ograda sa fără să-l întrebe.

Voicu Merişanu surâse dispreţuitor şi trist.

— Hm! O să te întrebe Brâncoveanu pe tine sau pe alţii ca tine! El trudeşte doar pentru slava şi îmbogăţirea lui.

Iliuţă Frigevacă îşi şterse gura cu dosul palmei şi deşertă pe jghiabul gâtlejului o stacană cu vin. Apoi, simţindu-se întremat, se lăsă în spătarul scaunului. Încrucişă mâinile mari pe pântec şi închise uşurel pleoapele, semn de adunare în sine.

— Nu-mi place cum vorbeşti, Voicule. Nu-i bine să laşi pizma din tine să-şi scoată trâmbiţele de aramă ca să împuiezi urechile celor din jur. Că nu-ţi este vodă la lingurea, asta e o treabă ce nu poate fi schimbată. Dar te pripi să vorbeşti despre treburi ce nu le-ai pătruns. Brâncoveanu e mereu cu ochii aţintiţi pe talerele puterii turceşti şi a puterii nemţilor. Balanţa asta nu-şi va aduce niciodată talerele la aceeaşi înălţime şi e într-o veşnică legănare. Pe undeva, pe la mijloc, suntem noi. Nu că am hotărî înclinarea unui braţ într-o parte sau alta, dar putem face ca mişcarea să fie mereu nesigură şi, oricât de mic, se află şi rostul nostru pe undeva. Nu putem schimba mişcarea talerelor, dar cunoscând-o, putem dobândi preţul liniştii noastre. Crezi tu că degeaba ţine vodă la curte canţilerie mare, cât una de la o curte împărătească? Au poate nu ştii de asta. Eu am avut prilejul să intru acolo şi să mă minunez de câţi oameni se îndeletnicesc cu scrierea unor scrisori în toate limbile pământului. Aceste scrisori sunt trimise la toate curţile Evropei. Unele dintre ele nu cuprind veşti cine ştie ce importante. Uite, noi suntem bine sănătoşi şi ne-ar face mare plăcere să ştim de domita, cutare principe sau duce, sau ce-o fi el, acolo. Se simte omul mângâiat că e băgat în seamă? Se simte!... Aşa, o veste, ca între bunii vecini. Nu strică să ai prieteni. Şi printre toate acestea, se întâmplă să afli o trebuşoară ce poate să-ţi fie de folos. Asta e politichia lui Brâncoveanu, după câte înţeleg. Nu m-a întrebat pe mine dacă-mi place, dar dacă m-ar întreba, zău că aş zice la fel din toată

inima. Că mai află lumea de noi şi noi de ale lumii. Când ştii de toate, poţi preîntâmpina unele necazuri. Nu, Voicule, nu ai dreptate. Brâncoveanu e mintos tare şi nu-i va lăsa nici pe nemţi, nici pe turci să se ridice pe trupul acestei ţărişoare. Cu şiretenie, cu asigurări de credinţă, îi face şi pe unii şi pe alţii să stea la locul lor. Zici că îi e gândul la îmbogăţire şi la moşiile lui? Aici drept ai grăit. Dar dacă-i pe-aşa, nu crezi că vrea să şi le păstreze? Fiind aceste moşii răspândite pe tot întinsul ţării ajunge să vadă ţara întreagă ca pe moşia sa. Şi să-i fie oarecum dacă se părăduieşte?

Avea limbă ageră boierul Frigevacă şi în capul său mare gândurile se legau şi se deznodau cu multă uşurinţă.

Dar lui Voicu Merişanu îi era necaz că răsuceşte astfel lucrurile încât îşi scoate dreptatea lui la lumină.

— E rău şi sângeros. În beciurile casei domneşti are unelte de tortură cu care striveşte gleznele oamenilor şi strânge ţeasta până spune nenorocitul şi ce este şi ce nu este.

— Băiatule, ai toate pricinile să-l urăşti. Ai dreptate. E rău cu cei pe care-i simte duşmani. Dar ai atâta mărinimie să recunoşti că poate fi un om rău, dar un domnitor bun? Aşa după cum Antonie Vodă, bunicul nevesti-sii, a fost un om bun, dar un prost domnitor?

Voicu Merişanu se făcuse palid şi pusese privirile în pământ. S-ar fi cuvenit să se ridice furtunos de la această masă şi să nu mai pună piciorul pe aici. Mda... S-ar fi cuvenit... El însă nu-şi putea îngădui una ca asta. Era un învins şi învinşii nu-şi pot îngădui să-şi dea frâu liber pornirilor după cum nu pot găsi în cugetul lor acea fărâmă de nobleţe ce se cheamă mărinimie.

Când ridică capul, ţeasta-i pleşuvită prea devreme era albă şi îmbrobonată de sudoare. Descleştă cu greu buzele:

— Nu pot fi mărinimos.

— Haide-de! Nu-i nicio nenorocire. Nu aduce nici pe departe cu ciuma sau pelagra. Să ne bucurăm mai bine de vinişorul ăsta şi, printre altele, să ştii că nu mi-aş fi dat părerea dacă nu mi-ai fi cerut-o.

VI
DRUMURI PE APĂ ŞI PE USCAT

Din gloata turcilor care se înapoiau la Istanbul după înfrângerea de la Zenta s-a desprins o parte care a luat calea apei, de la Turnu Severin pe Dunăre, în jos.

Printre ei se afla şi un tânăr zvelt cu faţa smolită, care şedea mai mult pe puntea vasului, amestecându-se cu marinarii şi întrebând de rosturile pânzelor şi ale navigaţiei.

Era ghiaur tânărul acesta, dar Mehmed paşa, căpitan important în oastea sultanului, îi arăta multă prietenie. De aceea toţi de pe vas îl socoteau al doilea în rang după Mehmed paşa, iar căpitanul corabiei prânzea întotdeauna împreună cu aceştia doi. Doar la apusul soarelui, când toţi se aplecau cu frunţile la podea ascultând chemarea unui muezin imaginar, tânărul se topea în cabina lui.

Altfel, vorbea turceşte ca toţi ceilalţi, iar pe câmpul de luptă îşi arătase vitejia purtând costum de spahiu. Acum umbla mai mult cu capul descoperit, şi marinarilor le făcea plăcere să-i vadă profilul în zorii zilei, profilul frumos, mângâiat de pletele negre, ondulate.

Un tânăr ciudat crescut se vede prin palate, căci numai aceştia vorbesc blajin cu oricare muritor, se arată stângaci în faţa celor cu apucături repezite şi se lasă înşelaţi de şiretenia unora hârşiţi într-ale vieţii. Lui dacă-i spuneai o vorbă, apăi era vorbă, nu punea la îndoială buna credinţă a celui mai prăpădit dintre marinari. Şi nici nu-ţi venea la îndemână să-l înşeli, prea era curat, limpede ca o picătură de cristal şi în apele ochilor umezi, ca de căprioară, citeai doar interes şi bucurie de a vorbi cu oricare om întâlnit în cale.

Sprijinit de parapetul punţii încerca să schiţeze contururile Balcanilor pe o foaie de hârtie. Nu-i reuşea şi, nemulţumit, făcea metodic câte un cocoloş şi-l arunca în apă. O urmărea apoi cu privirile, asemuind-o cu aripa frântă a unui pescăruş. Era pentru prima dată când făcea drumul acesta pe Dunăre şi, rupt de viaţa obicinuită, nu-i era greu să facă un salt înapoi, în timp, închipuindu-se în convoiul de corăbii al cuceritorilor romani. Trebuie să se fi spăimântat tare în vârtejul de la Cazane, poate şi-au pierdut acolo ceva corăbii şi vor fi socotit că e cam sălbatic acest capăt de lume.

— Te-ai sculat dis-de-dimineaţă, Demetrius. Se vede că nu-i îmbietor somnul pe apă.

Era Mehmed paşa cu o înfăţişare mai bună decât ieri, când suise pe puntea vasului.

— Este prima oară când merg pe apă şi mă gândeam că nu-i deloc rea viaţa de marinar.

— Ehei! Şi aceasta încă nu-i nimic. Să vezi pe mare! Se întâmplă să fie în aşa fel săltată corabia de crezi că nu vei mai pune niciodată piciorul pe uscat.

— Cred că apa le e dragă oamenilor pentru că uneşte uscaturile. Oricât ar călători, tot spre un liman tind.

— Nu ştiu ce să-ţi spun, Demetrius. Marinarii vorbesc despre mirosul apei care-i tulbură şi-i atrage. Şi cred că aşa este. Oamenii nu se gândesc totdeauna la rostul lucrurilor, nu se întreabă „de ce" şi „cum"? Răscolirea lucrurilor pe dedesuptul lor rămâne pentru cei care-şi pierd vremea prin biblioteci şi trăiesc departe de viaţă. Asta la voi se cheamă filosofie.

— Dacă nu mă înşel, Mehmed paşa, asta e o piatră aruncată în grădina mea. Îmi plac cărţile, dar nu mă ţin departe de viaţă. E drept că dacă n-aş fi cunoscut niciodată lumina slovelor, n-aş fi avut motiv să-mi placă cărţile. Dar şi atunci s-ar fi ivit o cale pe care să curgă nevoia de adevăr ce zace în mine. Cine ştie? Taica, Dumnezeu să-l ierte, a învăţat trei limbi fără a urma vreo academie. Şi le vorbea curgător! E drept că nu-i de ajuns o singură hărăzire în viaţă. Având bani şi rang între oameni, ţi-i mai lesnicioasă aplecarea asupra cărţilor.

— Dar câţi nu sunt care au şi bani şi rang, dar au minţi greoaie şi oable! Ba se bucură din plin de respectul celor din jur!

— Asta cam aşa este...

— La voi, creştinii, ăsta e răul cel mare! Oamenii de rând se ridică cu greu. Sunt o sumedenie de stavili care le taie calea. Apoi o sumedenie de boieri şi boiernaşi care-şi transmit privilegiile din tată-n fiu şi se ţin de ele chiar dacă scapătă. La noi, coranul ne învaţă să ne respectăm la fel, chiar dacă unul poartă straie ponosite şi altul e înveşmântat numai în scumpeturi. Afară de sultan, care are drepturile lui nediscutate, gloata cea mare se conduce după aceste îndrumări ale credinţei. Este unul activ şi priceput în socoteli? Devine negustor şi poate sta la masă cu vizirul. Are altul înclinaţii spre mânuirea armelor? Nimeni nu-i stă în cale să se înalţe până la rangul de căpetenie. Ba recunoaşterea meritelor merge până acolo încât cei de altă credinţă nu sunt ţinuţi deoparte. Ia-l pe acest grec, Mavrocordat, care a fost numit Exaporit, sfătuitor de taină ai sultanului, şi care cu nimic nu e ţinut mai prejos decât însuşi vizirul. Prin meritele lui s-a ridicat şi oricare altul în locul lui ar fi putut s-o facă. Ascultă-mă, Demetrius, a noastră va fi lumea, că numai o asemenea orânduială în care cei buni şi înzestraţi sunt ajutaţi să se ridice, poate merge departe, cuprinzând popoare după popoare.

Dimitrie, fiul fostului domnitor al Moldovei, bătrânul Constantin Cantemir, îşi plecă creştetul cu părul negru-corb în faţa trufaşului închinător

al Coranului. I se părea cel puţin caraghios, ca după înfrângerea de la Zenta în care turcii pieriseră cu sutele, Mehmed să vorbească despre stăpânirea lumii. Numai cu o zi în urmă era morocănos şi sub tăietura sprâncenelor drepte şi subţiri ochii se duseseră rău în găoacele lor, scăpărând ca amnarul când şi când, priviri duşmănoase. Acum nu părea mai împăcat cu lumea, nici mai senin, dar prinsese o asemenea limbariţă care dovedea cu prisosinţă zguduirea edificiilor dinlăuntrul său.

Dimitrie, Mitruţ, cum îi ziceau cei apropiaţi, socotea bătălia la care fusese drept un spectacol interesant. Turcii erau buni soldaţi, instruiţi îndelung şi cu grijă, totuşi... începând de la asediul Vianei pierduseră luptă după luptă. Privind apele mâloase ale Dunării, malurile sale dogorâte de soare, Dimitrie încerca să înţeleagă care era cauza acestor pierderi. Şi, în general, de ce după o perioadă de glorie, mari oştiri pornite să înghită noi şi noi teritorii, cum au fost cele ale lui Tamerlan sau ale lui Alexandru Machedon, arată o slăbiciune sau mai multe slăbiciuni care duc la pierderea a tot ce au câştigat, cu risipă de energie, aur şi sânge.

Faţă de celelalte două imperii care s-au destrămat înainte de a fi luat un contur statornic, acesta turcesc părea bine consolidat între hotarele sale. Un grup mare de mongoli din preajma munţilor Altai, luându-şi numele de la forma de coif a acestor munţi, deci Tu-kiu, au pornit în val puternic înspre Soare-Apune. Ce-i va fi îndemnat în nestatornicia lor? Şi apoi, după atâtea peregrinări, de ce s-au oprit la porţile Bizanţului? Câte generaţii vor fi ars până s-a conturat dorinţa de a stăpâni cetăţi bogate, de alţii construite? Din oboseala atâtor peregrinări se va fi ivit ea? Din înţelegerea că stăpânirea aurului şi a mătăsurilor cer ziduri bine păzite?

Atâtea întrebări care se iscau în mintea tânărului Dimitrie şi cărora nu se grăbea să le dea un răspuns. Lasă... va veni el şi răspunsul. Limpede îi era doar faptul că timpul e un iscusit vrăjitor, care preface în alambicul său configuraţia spirituală a unui neam, făcându-l ca pe acesta: din nestatornic şi dezordonat, cu gust pentru goana care era tot una cu libertatea, un popor prevăzător şi iubitor de comori, cu gust pentru zăbavă şi desfătări alese, păzind cu străşnicie între zidurile palatelor aceste desfătări.

Poate că înclinaţia spre lâncezeală îi era proprie chiar cu multe sute de ani în urmă, când călărea prin stepele Asiei, după cum, statornic fiind acum, ducea dorul cavalcadelor de odinioară. Tot timpul e acela ce face să se afirme una sau alta din trăsăturile unui neam, el dospeşte, frământă şi preface aluatul alcătuit din mii de particele.

Dimitrie auzi un geamăt slab care venea de sub punte.

Coborî treptele unei scări înguste şi se trezi în cala întunecoasă, scăldată de duhoarea grea. Până când se obişnui cu întunericul nu reuşi să zărească decât câteva pete albe care aveau o mişcare lentă, de neînţeles.

Făcu câţiva paşi şi izbi o legătură de cârpe stârnind un geamăt slab care-i dădu fiori.

Se aplecă. Din întuneric, aproape de obrazul său, sticliră doi ochi teribili care-i deteră fiori.

— Apă... dă-mi puţină apă.

Se grăbi din nou în susul scărilor împiedicându-se în anteriul lung. Când se întoarse, rămase în uşe, neştiind încotro s-o apuce. O siluetă ageră se desprinse din întuneric, îi luă cana din mâini vorbindu-i răstit:

— Înălţimea-ta n-are ce căta aici.

Acum distinse gemete venind din mai multe părţi. Se simţi ruşinat că el gândea la rosturile istoriei, cu pretenţia de a se situa pe o înălţime de unde contempla mai convenabil vastitatea ei, în timp ce aici, în duhoarea şi întunericul calei, erau chiar faptele istoriei.

Făcu câţiva paşi în direcţia unde nimerise adineauri.

— Nu mi-ai adus apă. Vai, vai... o să mor aici ca un câine.

Obişnuindu-se cu întunericul, Dimitrie îşi putu da seama că cel care se tânguia astfel e scurt şi puţintel la trup.

— Eşti rănit grav?

— La mână. Ticălosul ăsta de Nazâr zice că-s alţii mai rău ca mine şi nu şi-a dat osteneala să-mi schimbe legătura.

— Aerul ăsta împuţit te poate ucide. Ce zici, te poţi sprijini de mine cu braţul sănătos, să te scot afară, pe punte?

Nazir, infirmierul, răsări lângă ei şi-l certă pe bolnav cu răutate:

— Ţi-am spus să te potoleşti. Peste o zi ajungem şi tu o să ai destulă viaţă în tine ca să cobori de pe vas. Pe când cinstitul Kemal, iacă, s-a prăpădit.

Dimitrie Cantemir rosti apăsat:

— Pe acesta îl voi lua să-l duc pe punte. Tu ai şi aşa destui bolnavi în grijă.

— Treaba înălţimii-voastre. Mă voi plânge căpitanului.

Văzând că nu putea câştiga sprijinul infirmierului, Dimitrie hotărî să facă singur treaba aceasta. Dar întâmpină refuzul rănitului care, se pare, era înfricoşat de infirmier.

— Ia ascultă! Eşti bărbat sau eşti cârpă? Pune braţul sănătos pe după gâtul meu şi foloseşte-te de picioarele tale dacă nu cumva ai câlţi în ele.

Împovărat astfel, era greu să suie scara îngustă. Îl cuprinse pe după mijloc, şi aşa, strânşi unul într-altul, amândoi subţirei, se strecurară, păşind întâi unul apoi altul, treaptă cu treaptă. Îl conduse într-un colţişor mai ferit pe punte şi-l chemă pe servitorul său să-i aducă o haină din blană de oaie, pe

care-l culcă pe rănit. Acum putea să vadă că era aproape un copil, ceea ce ierta văicărelile sale.

Chipul albit arăta că pierduse mult sânge şi după ce desfăcu legătura de la umăr folosind multă apă ca să se dezlipească sângele închegat, putu să-şi dea seama că era vorba de o rană urâtă de tot.

— Te simţi în stare să rabzi durerea ca să trăieşti?

— Vreau să trăiesc!

— Atunci e bine. Strânge dinţii căci voi încerca să fac tot ce se poate face.

Căută o bucată de fier şi negăsind altceva mai bun decât un vârf de lance hotărî să se mulţumească cu ea. Îl puse pe servitorul său, bătrânul Necula, să încingă un foc pe o bucată de tablă. Pe vas se găsea ceva mangal, folosit pentru frigerea cărnii la mesele căpitanului.

Văzând pregătirile, rănitul începu să plângă

— la cârpa asta şi strânge-o între dinţi. Dacă nu rabzi durerea, putreziciunea asta îţi va cuprinde tot trupul.

De la prima atingere a fierului roşu băiatul leşină. Dimitrie încercă să lucreze repede, îşi fripse degetele, deşi învelise capătul fierului în cârpe, dar era stăpânit de gândul că numai aşa poate dezlipi partea putredă a cărnii. Important era să nu pătrundă prea adânc, dar nici să nu lase sământă din ceea ce era mort.

În locul care sfârâia încă de la arsură puse o bucată de camfor mărunţită. O purta totdeauna la gât pentru a se feri de ciumă şi alte molime şi gândi că mirosul lui pătrunzător va topi rămăşiţa de puroi.

Îl lăsă pe Necula să înfăşoare braţul în fâşii de pânză curată, iar el se duse la marginea punţii să verse din el răul care-i răscolise măruntaiele. Duhoarea grea a cărnii arse îi stăruia încă în nări.

Necula aduse un vas cu apă cu care-l stropi pe cel leşinat. Turcului îi clănţăneau dinţii, iar ochii vroiau parcă să-i iasă din orbite.

— Curaj, băiatule! Diseară vom pune piciorul pe pământ şi de va fi nevoie, vom găsi noi un medic.

— Credeam că tu eşti medic.

— Altfel nu te lăsai pe mâna mea, nu-i aşa? Lasă că treaba a mers destul de bine. Nu am atins tendoanele şi nici osul. S-ar putea să mişti încă braţul. Cum îţi zice?

— Firuz, înălţimea-ta.

După ce sorbi nişte supă caldă, băiatul adormi.

Privindu-l, Dimitrie se întreba cum de făcuse treaba aceea atât de repede şi fără să-i tremure mâna. O făcuse sub un imbold care-i spunea că nu trebuie să întârzie niciun minut. Acum, că totul se înfăptuise, simţea un

tremur ciudat în braţele care mânuiseră fierul, iar băiatul ăsta neîmplinit şi speriat în faţa morţii, îi părea o fiinţă apropiată, cunoscută de multă vreme.

*

Ajuns la Istanbul, Dimitrie găsi o misivă de la Antioh Cantemir, domnitorul Moldovei, care îl îndemna să vină la Iaşi, căci pregătirile de nuntă au şi început şi va trimite după mireasă îndată ce-l va şti pe el pornit la drum. Lucrurile trebuie să fie aranjate astfel încât el să sosească la Iaşi măcar cu o zi înaintea logodnicei.

Misiva aceasta în care nu apărea nici măcar o dată numele logodnicei sau al locului de unde venea ea, lăsa să se strecoare printre rândurile sale o undă de mister. Acest mister puse stăpânire pe sufletul tânărului cu plete negre, mai mult decât bucuria întoarcerii pe malurile Bosforului, printre cărţile şi dascălii săi.

Nu o cunoştea pe logodnică. O alesese încă tatăl său când era în viaţă şi numai moartea sa neaşteptată amânase nunta. Logodnică mai bună ca aceasta nici că se putea. Poate că dacă tatăl ei, Şerban Cantacuzino, ar fi fost încă în viaţă şi în scaunul Ţării Româneşti, n-ar fi dat-o după fiul unuia ce se ridicase dintre boiernaşii din ţinutul Bugeacului. Aşa după cum urmaşul lui, Brâncoveanu, nu primise să-i dea pe una din fiicele sale lui Antioh, atunci când acesta trimisese peţitori la Bucureşti. Erau trufaşi aceşti coborâtori din neamul lui Ioan Cantacuzino, unul dintre împăraţii Bizanţului.

Iată, el fusese mai norocos. Şi nu numai pentru numele cel răsunător al familiei din care se trăgea domniţa, nici pentru averile pe care le avea încă, în ţară şi la Istanbul, ci mai ales că ştia sigur că ea învăţase cu dascăli greci şi astfel va discuta cu ea filosofie şi poezie. N-ar fi răbdat lângă el, de-acum pentru tot restul vieţii, o femeie ştearsă, preocupată doar de dulceţuri şi şerbeturi, de volane şi înnegrirea sprâncenelor.

Trimis din copilărie la Stambul să chezăşuiască domnia tătâne-su, Dimitrie avea o imagine vagă a vieţii de familie şi a legăturilor ce se stabilesc între soţi. Ea îi venea din poveştile spuse de Necula şi din ceea ce văzuse la familiile grecilor din Fanar.

Oare ce doreşte o tânără să găsească la omul cu care se va însoţi? Îi ajunge un apărător, care s-o pună la adăpost de greutăţi? Dacă ar fi numai atât, relaţiile dintre soţi sunt oricum, sărace. Ar trebui ceva mai mult, ceva care s-o determine pe femeie să spună în oricare ceas al vieţii sale: „acesta e singurul om pe care vreau să-l ştiu alături". Ceva atât de mult încât să se potrivească dulcei încheieri a poveştilor care ţi-au legănat copilăria: „şi au trăit fericiţi până la adânci bătrâneţe..."

Se poate şi altfel, ştia el bine.

În urmă cu câteva luni, fusese în casa unui grec bogat din Fanar. La masă, mulţi negustori cu soaţele împopoţonate în mătăsuri foşnitoare, cu degete încărcate de inele. Căci dacă grecoaicele din Grechia au păstrat buna tradiţie a simplităţii, acestea, ale parveniţilor rupţi de ţara lor, aveau la îndemână dresurile şi sulimanurile pentru cadâne şi le foloseau cu bucuria cu care ar fi ridicat perdeaua haremului desfătându-şi privirile cu ce părea acolo tainic şi ademenitor.

Una dintre musafire era frumoasă şi fără sulimanuri. Cu pielea decolteului strălucitoare, ca de sidef, cu bustul opulent şi gâtul neted, avea ochii migdalaţi şi focoşi, buzele, o provocare arzătoare. O chema Teofano. Şezând lângă soţul ei, gras, chel şi cu faţa unsuroasă de transpiraţie, atrăgea privirile tuturor.

Dar ea n-avea ochi decât pentru un tânăr căpitan de vas, care aducea niţel a căpetenie de tâlhari. Era limpede că gesturile unduioase, râsul gâdilat al femeii, privirile ei neruşinate, toate îi erau adresate comeseanului cu vajnice mustăţi răsucite.

Dimitrie întorsese privirile de la acest spectacol mai impur ca un dans de cadână. Încerca să-şi strunească furia împotriva femeii care-şi înşela bărbatul în văzul tuturor. Îşi zicea că mai bun e haremul care ascunde femeia, acest autor al răscolirii celor mai neaşteptate simţăminte, haremul care desparte viaţa bărbatului în două, eliberându-i partea bună a firii, pentru activităţi echilibrate, rodnice.

Acum socotea că o asemenea judecată era cam prostească. Pentru simplul motiv că dădea dreptate orânduielii musulmane, folosind argumentele religiei creştine, care vesteşte dragostea dintre bărbat şi femeie. În definitiv, creştinismul, tot dintr-o parte a Orientului a pornit. Un Orient pesimist, niţeluş scârbit de lascivitatea iubirii, îndreptându-şi faţa spre ascetismul ţinuturilor aride care oboseau fiinţa umană, o îndemnau la resemnare şi dezgust.

Ceea ce se va statornici între el şi Casandra va fi altfel decât tot ce cunoscuse până acum. Va fi o căsnicie de boier moldovean, cu tabieturi ce se vor repeta zi de zi, după acelaşi făgaş. El îi va arăta soaţei că cea mai mare parte a zilei o va închina cărţilor, tot mai multe, de care năzuieşte să se înconjoare. Dar dacă ea, crescută ani bunicei printre nemţi, e pregătită pentru altfel de viaţă? Dacă e o prinţesă trufaşe şi va fi urmărită toată viaţa de gândul stirpei alese din care se trage socotindu-l pe el cu mult mai prejos?

Eh! Să-i stea la îndemână un cal năzdrăvan, să dea o fugă până în preajma ei, s-o vadă cum e cu adevărat, şi abia apoi să-i spună fratelui său: „da, aceasta e domniţa cu care vreau să mă însoţesc!”

Îi văzuse portretul pictat într-un medalion şi trimis la Iaşi încă de pe când trăia tatăl său. Era frumoasă domniţa, dar ce fel de frumuseţe era aceea? Una care se iubeşte pe sine, searbădă şi plicticoasă, sau una focoasă, nesătulă, ca a grecoaicei Teofano? Tatăl Casandrei dăinuia în amintirea oamenilor ca un om nestăpânit, focos şi tiranic. Dacă fiica îi moştenise firea, ar fi putut să şi-o ascundă în ochii lumii în virtutea unei bune educaţii, dar ea ar fi ieşit la iveală în relaţiile de zi cu zi, din casă.

El, unul, era prea mic pentru a-şi arăta năzuinţele. Va rămâne toată viaţa în umbra fratelui mai mare şi cu cât acesta va sta mai mult în scaunul Moldovei, cu atât mai bine va fi. Sigur că lui i se datora privilegiul de a se însoţi cu o prinţesă de neam Cantacuzin şi nu se cuvenea să mai facă pe mofturosul faţă de câtă osteneală îşi dăduse Antioh.

Acestea erau gândurile ce i se învolburau sub frunte, după primirea scrisorii de la Iaşi.

Cercetă cuferele cu haine pregătite de Necula şi nu-i plăcu că acesta pusese prea multe caftane. De când trăieşte la Braşov, domniţa Casandra se va fi dezobişnuit să vadă asemenea veşminte ce răpesc bărbatului zvelteţea firească, îl arată lânced, legat de sofale şi butci.

Puse în locul lor veste şi jiletci lucrate din timp la croitorul ambasadorului francez. Trimise după Ahmed pantofarul să-i croiască cizmuliţe din piele şi cât mai grabnic.

Apoi hotărî să facă un drum la Ianache, negustor de giuvaeruri din Fanar, pentru un dar pe care vroia să-l facă domniţei. După traiul prin corturi şi pe câmpul de luptă preţ de câteva luni bunicele, preumblarea pe străzile întortocheate ale bazarului era tare plăcută.

Aici casele se sprijineau una de alta, îndesate şi dărăpănate, de aveai credinţa că scoţând una dintre ele, celelalte s-ar fi prăbuşit pe dată. De altfel, de starea lor jalnică îţi dădeai seama mai ales dacă intrai în ele, mici hrube cu pereţii coşcoviţi şi tavanul aproape de creştetul capului. Dar ce nevoie aveai să pătrunzi înăuntru când toate cele erau scoase la vedere sub razele soarelui şi colbul drumului?

Tăvi de alamă pe care erau scrijelite versete din Coran, brocarturi grele de culoarea purpurei şi adamastului, pumnale cu tăiş iute şi plăsele din email colorat, vase pentru ars mirodenii, filigene micuţe, atât cât să bei o dată din ele, papuci, caftane şi cingători, toate aşteptând să fie duse în penumbra răcoroasă a seraiurilor, pentru bucuria unor zile molcome, asemănătoare unele cu altele.

Dar pe cât îi plăceau uliţele colorate ale negoţului, pe cât îl lăsau fără suflare palatele cu zeci de turnuleţe fragile, părând în lumina apusului să se

frângă odată cu ultimele raze ale soarelui, ca tijele unor uriaşe flori înflorite numai pentru o zi, pe atât îl întristau străzile Fanarului.

Erau mucezite. Mizerabile. Lipsite de orice avânt şi invenţie în construcţie. Cu pereţii soioşi sau cu tencuiala căzută, lăsând să se vadă cărămida ca nişte gingii dezgolite.

Când fusese pentru prima dată poftit în asemenea case, îl surprinsese bogăţia şi curăţenia din ele.

Să-ţi îndrepţi paşii spre o casă aducând a hârb, a vas naufragiat populat de şobolani.

Să intri ţinându-ţi respiraţia.

Şi să te trezeşti într-o casă cu covoare persiene, cu pereţi albi, proaspăt văruiţi, adunând liniştea în colţul icoanelor, unde ardea totdeauna o candelă ca în iatacul copilăriei. Duşumelele erau ceruite, pe mese se aflau feţe albe ca neaua, iar perne moi, împodobite cu atlazuri sau ţesături cu fir, te îmbiau la tot pasul.

Dimitrie înţelesese mai târziu că grecii din Fanar sunt peste poate de umili numai cu faţa pe care o arătau turcului. Ca să nu-l supere sau să-i trezească neîncrederea. Pe stradă purtau haine cenuşii sau cafenii. Când ajungeau acasă, puneau straie bogat împodobite. Dacă încheiau un târg se văicăreau, roteau ochii a neputinţă, lăsându-te să crezi că îşi smulg din carne micşorarea preţului şi numărau banii în pungi tocite şi soioase. Ajungând acasă deschideau casete cu încrustaţii de sidef sau emailuri fine şi orânduind galbenii în ele gustau încântarea de a avea mica lor fântână reţinută din acest nestatornic fluviu al aurului.

Dimitrie primise modul de viaţă al grecilor din Fanar aşa cum ei îl primiseră ca pe un bun creştin ortodox. Dar dacă trebuia să rămână pe mai departe la Stambul, şi trebuia, ca o garanţie pentru domnia fratelui său din Moldova, avea de gând să se rupă din acest cartier.

Avea ştiinţă că printre bunurile pe care doamna Maria le va da de zestre fiicei sale se număra şi o proprietate a lui Şerban vodă de pe înălţimea Sanciacdar Iocussi din ţinutul Cornului de Aur. Acolo Şerban începuse construirea unui palat ale cărui ziduri le ridicase până la 25 de coţi. Dar trebuise să întrerupă lucrările la porunca înaltului vizir, care socotise că nu se cuvine ca palatul unui creştin să stea în apropierea reşedinţei sultanului de la Terhané Serai. Proprietatea rămăsese a urmaşilor lui Şerban. Chiar dacă ei se ascundeau acum sub aripa austriecilor, credincioşii doamnei Maria de la Stambul făcuseră tot posibilul ca vizirul să uite că ea aparţinea principelui hainit. Dar situaţia aceasta n-ar fi putut continua multă vreme. Doamna Maria făcuse bine promiţând-o viitorului ginere, care era bine văzut de Înalta Poartă. El spera să capete încuviinţarea de a continua înălţarea

palatului aceluia. Cu timpul, prin mişcări bine calculate, ca la şah, fără a arăta freamătul pripelii...

Giuvaergiul Ianache îl primi într-o încăpere unde oaspeţii se puteau aşeza după voie, fie în primitoare banchete italieneşti, arcuite ca nişte gondole, fie pe perne din brocart, răspândite pe duşumea şi având la îndemână tot mermetul pentru fumat din narghilea. Primind el lume fel de fel, nobili de la curţile apusene, dar şi trimişi ai seraiului, se îngrijise de răgazul în care ei aveau să contemple frumoasele pietre pe care le punea dinainte. Prin colţuri ardeau mirodenii în căţui de argint, iar lumina pătrundea îndulcită prin vitralii cu flori multicolore. Interiorul era desfătător fără a supăra prin bogăţie şi podoabe. Ianache însuşi arăta ca robul acestui interior, o piesă necesară a lui, mic, gheboşat, cu ţeasta pleşuvită cu pielea gălbuie, niţeluş speriat de o pricină pe care nu o descopereai nici când erai gata să ieşi pe uşă, în posesia unei casete cu giuvaerul ales, uşurat de mulţi galbeni, dar legănat de melopeea dulce a glasului lui Ianache, care reuşea să te convingă că ai devenit stăpânul unei piese ce nu se mai găseşte pe lume.

Dimitrie descoperise că puterea lui Ianache se află nu numai în vorbele cântătoare, ci mai ales în privirile ochilor mari şi negri care te cercetau cu duioşie ca pe un prieten aşteptat.

În vreme ce înşira pe pluşul roşu al măsuţei sale coliere cu peruzele, cercei lungi având prinse în ţesătura firavă de argint boabe lungi de lapis-lazzuli, inele cu rubine şi adamasturi, diademe aruncând în jur flăcăruile reci ale briliantelor limpezi, cingători de argint cu frumoase paftale, degetele lungi şi delicate ale făuritorului lor le mângâia cu gingăşie. Niciodată nu-ţi punea dinainte una sau două piese, spunându-ţi: „Iată, aceasta e cea mai potrivită pentru o femeie pe care vrei s-o împaci, sau pentru o logodnică sau pentru o femeie răsfăţată ale cărei priviri vrei să se oprească mai mult asupră-ţi". El îţi înşira dinainte cât mai multe şi cât mai diferite, spunând în ce împrejurare se potriveşte fiecare şi aveai în cele din urmă credinţa că alegerea ai făcut-o singur. Şi nu puneai niciun moment la îndoială că giuvaergiul cunoaşte sufletul femeii şi reacţia ei va fi cea dorită.

Dimitrie alese o broşă de aur cu peruzele, cercei şi brăţară aidoma, căci numai albastrul delicat al acestei pietre se potrivea unui suflet curat de fecioară.

Rămânea ca Ianache să-i trimită a doua zi caseta, cu un om de încredere. În timpul ce rămânea până la chemarea muezinului, Dimitrie îşi îngăduia răgazul unei băi la unul dintre cele mai procopsite caravanseraiuri din Stambul. Aici veneau negustori bogaţi şi slujitori de vază, ba şi străini, toţi uniţi în dorinţa de a scăpa de sila prafului şi năduşelii, dându-se ca nişte mieluşei pe mâna băieşilor voinici care le frământau carnea scoţând din ea

oboseala, pentru a-i face să se simtă uşori şi liberi în mişcări. Aici nu se puneau la cale treburi importante. Oamenii nu încercau să-şi citească gândurile şi firea. În năzuinţa trufaşe de a se arăta persoane de vază nu-i mai ajutau veşmintele lăsate la chelar. Şi multora dintre cei ce păşeau pragul feredeului le va fi trecut prin minte că agoniseala trudnică a unui ipochimen mândru şi fălos stă mai degrabă în haine şi ea cade aici, la poartă, dinaintea chelarului, precum foile de ceapă, retezate una câte una. Poate de aceea puternicii zilei au un feredeu al lor, simţindu-se mult micşoraţi de înfăţişarea miezului lor uman în văzul cunoscuţilor şi necunoscuţilor. Dar rămâneau destui pentru care plăcerea de a asuda în aburi curaţi era mai mare şi mormăiau supuşi sub labele cu degete agere ale vlăjganului care le frământa carnea.

Ba se găseau unii, puţini ce-i drept, care, în timp ce priveau pe cei descătuşaţi de griji, compuneau înaintea ochilor minţii înfăţişarea lor de pe stradă şi o puneau alături de aceasta şi cercau să iscodească ce-i adevărat în firea lor atunci când te întâmpinau pe drum şi ce e prefăcătorie. Printre aceştia se număra Dimitrie, dornic foarte de a cunoaşte firea oamenilor. Dar mai era cineva care-şi lăsa mintea să meargă venind aici, nelăsând abureala s-o împâclească ca pe geamul cel rece.

Era Ildârâm, mai marele Agiei din Stambul. Un bărbat oacheş, cu sprâncene frumos desenate, ca de femeie, cu zâmbet şiret în colţurile ochilor prelungi, un bărbat ce nu-şi lăsase trupul să se împăneze de prisosul mâncărurilor savurate pe îndelete, sprinten fără grabă, cu muşchii şi încheieturile strunite numai atât cât îi trebuie unui tigru pus pe pândă. Dacă-ar fi ştiut cei veniţi aici cât sunt de descoperiţi înaintea privirilor sale, nu numai prin lipsa hainelor, l-ar fi ocolit.

Dimitrie ştia, dar nu se temea de el. Dacă ar fi stat înscris undeva nivelul înţelepciunii şi şireteniei fiecăruia, în cartea Profetului sau a lui Dumnezeu, nivelul robului Dimitrie s-ar fi arătat cu mult mai sus. Preafericitul posesor ştia asta, ştia că el se poate coborî la nivelul cutăruia sau cutăruia şi se poate face plăcut dacă vrea, nesuferit dacă o doreşte. Lui Ildârâm îi căzuse cu tronc, dar nu ca o mâncare grea, pentru care se cere să faci niţeluş efort ca s-o macini, ci ca una aleasă, în prada căreia te poţi lăsa fără grijă. Cădeau neîncrederile tigrului una câte una în faţa beiului tânăr pe care-l ştia de copil, socotind că a contribuit şi el cu ceva la ridicarea unui om de altă natură decât cele cunoscute, căci nu iubea aurul, nici femeile şi nu avea altă dorinţă decât de a se înconjura de cărţi, acest bei. Ildârâm, pus să-l vegheze de-aproape dăduse lămuriri vizirului, atunci când fusese întrebat, că tânărul acesta, care se pregăteşte să scrie o istorie a Imperiului Otoman nu va unelti niciodată împotriva închinătorilor Coranului şi nici nu năzuieşte să stea în

scaunul unuia dintre Principatele române. O anume înţelepciune culeasă din cărţi l-a învăţat că nu e un bun cârmuitor cel înclinat să afle tainele lucrurilor din natură după cum un cârmuitor ce năzuieşte la răgazul pentru sfatul cu cărţile va fi adânc nefericit dacă nu-l are. Nu, nici vorbă să semene cu grecii din Fanar. Mai degrabă aduce cu unii călători din Anglia şi Francia, oameni dornici să se aibă cu toată lumea bine, care socotesc că prietenia se poate întinde la sute de leghe numai prin scrisori, neîncrezători în puterea politichiei şi nepricepuţi în treburile ei.

Acum, altă poznă! Beiul vroia să alcătuiască o carte despre muzica turcească. Putea fi văzut prin moschei alături de dreptcredincioşi, dar şi în caravanseraiuri, pe unde cântau meterhanalele, şi mai bune şi mai rele.

Ildârâm ştia că Dimitrie fusese în campania din Transilvania, şi văzându-l acum după multe luni lipsă primi salutul ceremonios al tânărului bei, răspunzându-i la fel de ceremonios şi întrebându-l dacă înfruntarea bărbătească de pe câmpul de luptă nu i-a secat dorul de a se interesa de muzică, lucru gingaş şi de periferie pentru un bărbat ce se înalţă către puterea vârstei.

— Îşi are şi el rostul lui, efendi. Marile înfăptuiri adună în juru-le şi unele mărunte. Se întâmplă adesea ca, după trecerea vremii, tocmai acestea mărunte să pună în adevărata lor lumină pe cele mari. Îmi aduc aminte, pe când eram copil, nişte ţărani au băgat plugul într-un deal sterp, care le şedea la inimă cu goliciunea lui. Şi au dat la iveală o mulţime de oale de lut şi vetre şi ceva ziduri. Nici cei mai bătrâni din sat nu-şi aminteau să fi fost vorba de o aşezare prin partea aceea. Se pare că ele zăceau acolo de sute de ani. I-a fost dat taman lutului celui pieritor al oalelor să vorbească despre vremuri îndepărtate.

Ildârâm asculta cu ochii mijiţi, ca şi cum l-ar fi interesat spusele beiului. În sinea lui îşi zicea că mai multă pagubă au aceşti evropeni cu faţa îndreptată spre trecut, decât un bătrân închinător al lui Allah, care stă în praful drumului şi nu se clinteşte când o armată trece pe lângă el. Acesta, baremi, o face spre mântuirea sufletului, pe când înflăcăratul bei din faţă-i o făcea chiar numai pentru propria-i plăcere.

Dimitrie însă, păstra acea amintire ca pe un galben greu în punga de mătasă a sufletului. Îl chemase atunci un ţăran să-i arate o urmă într-o cărămidă veche. Urma unui picior având locul călcâiului mai apăsat. Îl îndemnase să pună piciorul lui în acea urmă. Şi coconul domnesc o pusese. Iar ţăranul acela, cam hâtru de felul său, zâmbise a râdere şi-i zisese: „Ia aminte, ai încălţat o opincă năzdrăvană, ce te va purta hăt, departe şi-ţi va prilejui întâlnirea cu cel ce a purtat-o altădată şi care acum şade poate în

împărăţia lui Sân Petru". Iar Dimitrie se înfiorase la gândul acestei călătorii închipuite.

Asudând acum pe îndelete în feredeul cu mozaicuri rămase de pe vremea Bizanţului, cu unele părţi adăugate de turci, nişte stâlpi cu arcuri şi tavanul pictat cu stele, Dimitrie se gândea că vorbele acelui ţăran hâtru şi opinca năzdrăvană l-au învestit cu o putere tainică: el vedea într-adevăr oamenii despre care scria, îi văzuse pe cei pomeniţi în cartea sa *Divanul, sau gâlceava înţeleptului cu lumea,* îi şezuseră aievea dinainte şi nu era o putere de lepădat aceasta în care pe lângă cele trei dimensiuni ale spaţiului mai avea una în care se mişca în voie.

— Şi cum zici că te va ajuta acest lucru mărunt, cum este muzica, să scrii despre istoria turcilor?

— Aş vrea să ştiu care sunt elementele arabe din această muzică şi care vin mai de departe, de când turcii se aflau în stepele Asiei centrale, laolaltă cu alte neamuri mongole.

— Cu asta chiar nu pot să te ajut, zise Ildârâm, cu voie bună şi degajare, ca şi cum în puterile lui stăteau multe, foarte multe, dar acest nimic îi scăpa pentru moment, deşi, în nesfârşita-i bunăvoinţă, mai avea timp să se gândească la el.

— Pe vremea când turcii ascultau de şamani, aşa cum ascultă cumanii şi tătarii, cred că le ajungeau sunetele ascuţite, rupte unele de altele, sunete ce încordau întreaga fiinţă şi o pregăteau pentru ritualul ce avea să urmeze. Muzica arabă e mai melodioasă, orientată spre legarea părţilor şi legănare.

Ildârâm deveni solemn:

— Muzica aceasta de la Allah vine şi nu ne este dat s-o judecăm.

Dimitrie se înclină cu aerul său de voioşie cuceritoare:

— Poate că mie îmi este dat şi o fac cu gând bun, efendi. Vezi, domnia-ta? Melodiile au avut şi ele soarta lor şi s-au păstrat trecând din gură-n gură. Dar dacă la un moment dat, lanţul acesta s-ar rupe, adică unele n-ar mai plăcea şi n-ar mai fi repetate, atunci ar fi date uitării pentru totdeauna. Eu aş vrea să găsesc un mijloc de scriere a acestor melodii ca ele să rămână în paginile cărţilor. Lucrul acesta e deja înfăptuit la alte neamuri şi dacă aş reuşi s-o fac, credinţa musulmană ar trage folos de pe urma lui. Şi Eutherpe, de asemeni.

Ildârâm efendi dădu aprobator din cap, nu fără a-şi încrusta în minte numele acestei femei care avea să tragă folos de pe urma muncii beiului, în egală măsură cu credinţa musulmană. Dar oricum ar fi fost nu găsea pricini să se supere pe tânărul ghiaur. Era ceva în cutezanţa lui care-i plăcea. O cutezanţă ce i-ar fi prins bine şi în cariera militară, dar nu era rău deloc că nu şi-a ales o asemenea carieră şi că vitejia îi stă în vorbe pe care le

desfăşoară, adevărate evantalii multicolore în faţa oricui, fără sfială. Un om ce-şi consumă înţelepciunea în vorbe poate fi oricând dibuit şi îndeobşte nu e primejdios.

Firea mlădioasă a lui Dimitrie, uşurinţa cu care prindea obiceiurile neamurilor care trăiau în vechea capitală a bazileilor, purtându-se după loc şi cot, îl ajutau să câştige prietenii. Cu musulmanii era prevenitor, respectându-le obiceiurile şi având grijă să strecoare atunci când găsea prilejul că un înaintaş din partea tatălui fusese tătar, de unde şi numele de Cantemir, de la Temir-Han, Temir-Can, ceea ce atrăgea multă bunăvoinţă pentru acel strop de sânge mongol din vinele sale; la ambasada franceză se dovedea un perfect cunoscător al etichetei de la curtea Regelui-Soare; prieteniile cu oamenii lui Brâncoveanu erau ocolite şi nici nu trebuia o grijă deosebită pentru aceasta, cunoscută fiind duşmănia domnitorului Ţării Româneşti pentru vecinul său. Dar cine ştie ce va rezerva viitorul? Prietenia dintre Brâncoveanu şi domnitorul Moldovei ar fi putut fi de folos celor mulţi, chiar dacă ei, ca persoane, nu se puteau suferi. Gândul ăsta îi trecu fulgerător prin minte lui Dimitrie, în timp ce privea pardoseala din mozaic a băii pe care se zbenguiau delfini zvelţi printre valuri încremenite... Spartă pe alocuri, dar cu culorile încă vii, ea se păstra de pe vremea când senatorii bazileului îşi dădeau întâlnire aici. Ca şi marea bibliotecă şi silueta Sfintei Sofia, îi evocau lui Dimitrie vechiul Constantinopol. Brâncoveanu se simţea şi el legat de vechiul imperiu bizantin. În alt fel decât el, având pretenţia unor legături de sânge şi năzuind să refacă fastul curţii bizantine, pe când el, Dimitrie, nu năzuia decât să absoarbă cât mai mult din cărţile rămase. Nemulţumirea unuia faţă de celălalt era că nu recunoşteau întâietatea celui ce stătea dimpotrivă. Şi niciodată n-aveau a o recunoaşte. Dar chiar atât de depărtaţi în alcătuirea lor tainică nu erau, cum de pildă era Dimitrie de acest turc cu care şedea liniştit de vorbă.

VII
DOMNIŢA CASANDRA

Îndreptându-se spre capitala Moldovei, Dimitrie simţea că devine tot mai tânăr şi că, de fapt, aceasta e o întoarcere în timp.

Dealurile Moldovei scrijeleau pe linia orizontului contururi atât de perfecte, line şi cumpătate, încât nici nu simţeai nevoia unei arhitecturi care să dea omului siguranţă. Aici totul părea clădit pentru mângâierea omului; pădurile răcoroase, crângurile înmiresmate, apele întâlnite la tot pasul; şi-i erau îndestulătoare omului căsuţele cu acoperiş de şindrilă, căci cea mai mare parte a timpului şi-o petrecea afară, în toate părţile fiind loc să-şi desfăşoare puterea şi energia.

În schimb, Iaşul îi apăru mai mărunţel de cum îl lăsase. Casele parcă intraseră la apă. Palatul domnesc era o casă ceva mai arătoasă, făcuta numai pentru locuit, nu şi pentru falâ.

Antioh, fratele mai mare, îl primi cu ochi strălucitori de dor şi-l potopi cu o mulţime de întrebări despre cunoştinţele lor comune de la Constantinopol. Apoi îi dădu de ştire despre pregătirile pentru nuntă. Domniţa Casandra sosise şi se afla în casele visternicului Iordache Ruset. Până la nuntă se cade să stea deoparte de palatul domnesc, deşi, dacă Dimitrie doreşte s-o vadă, va fi primit acolo cum se cuvine unui logodnic.

O aripă a palatului fusese pregătită pentru ei. În grajduri fuseseră adunaţi douăzeci de viţei şi zece vaci, care vor fi perpeliţi în frigări pentru ospăţul de nuntă. În gheţăria cea mare se aflau zeci de burdufuri cu vin de diferite feluri, şi mai acrişor pentru prostime şi mai aromit pentru feţele alese.

— Grija ta, frate, mă mişcă adânc. Dar, mă ştii, nu-s iubitor de lume multă şi zarvă.

— De data asta va trebui să le primeşti, Mitruţ. Vor veni invitaţi de la muscali şi leşi de la cerchezi şi cazaci. Se va duce vestea şi la cei ce nu-s invitaţi şi tare va fi pe placul meu stropul de venin pe care-l va face netrebnicul acela de Brâncoveanu, când va afla că te-ai însoţit cu fata lui Şerban Cantacuzino. Poate va fi ceva mai mult decât un strop. Drepturile tale la scaunul Valahiei se pecetluiesc astfel într-un fel neaşteptat pentru el. Doamna Maria, mama Casandrei, ne-a trimis act întărit prin care vă lasă trei moşii din ţară, plus domeniul din Stambul, de pe înălţimea Sangiacdar Iocussi. Moşiile din ţară le vei primi când te vei ridica în scaun.

— ...Dacă lucrul acesta se va înfăptui vreodată...

— Se cade să ai încredere. Tinereţea ta îţi dă dreptul la aşteptare, iar banii lăsaţi de taica îţi vor netezi calea.

— Aş vrea ca lucrul acesta să se înfăptuiască datorită meritelor mele.

— Ei! Ca totdeauna, cu capul în nori, frate! De un asemenea lucru vei auzi mai rar. Obişnuieşte-te cu alcătuirea lumii aşa cum este ea şi nu căta s-o faci după tine.

Certându-l astfel, Antioh înclină capul pe un umăr şi-l cercetă pe acest tânăr cu înfăţişare plăcută, cu păr buclat şi ochii limpezi. Îi era tare drag acest frate vitreg pe care tatăl său îl avusese târziu, în amurgul vieţii, cu Ana Bantaş, a treia soaţă. Îi era drag pentru ceea ce-i deosebea. Căci dacă el se simţea butucănos, cu capul mare şi umerii largi, mezinul avea un adevărat har de a place, şi asta venea dintr-un soi de nobleţe ce-i era înscrisă pe frunte, o nobleţe care n-are nevoie de sigiluri şi titluri, aceea a bunătăţii şi curăţeniei sufleteşti. Dacă cineva din familie purta sânge albastru în vine, acela fără îndoială era Dumitraş.

— Poate că-i nepotrivită nerăbdarea mea, dar aş vrea s-o văd pe domniţă înainte de nuntă.

— E cât se poate de firească. Să iei nişte boieri să te însoţească.

— Ba m-aş duce singur, dacă nu-ţi e cu supărare, măria-ta.

Dar nu se grăbi. După drumul lung avea să facă mai întâi un popas la gheţărie, despre care-i amintise Antioh în vorbele sale. Era locul unde-şi petrecuse multe după amiezi în copilărie, citind, sau pierdut în gânduri, la adăpostul arşiţei de vară.

Oamenii pe care-i întâlni în curtea din spate a palatului îl priviră cu curiozitate pe fratele domnitorului, care se mişca în voie printre acareturi, rădvane largi, carâte frumos împodobite şi bihunci uşoare. Era un loc unde nu prea veneau boierii.

Uşa gheţăriei scârţâi prelung din balamalele neunse.

Aerul rece îl izbi cu vag iz de baltă şi de pământ umed. Iliuţă, băiatul de casă, înfipse torţa în locul pe care i-l arătă boierul cel mare şi rămase să se holbeze la ceea ce avea să urmeze.

— Poţi să te duci, băiete.

Era o pohtire nedorită aceasta, dar tot va avea ce spune celorlalţi copii, cum că boierul acesta a rămas singur printre blocurile de gheaţă, neînfricat, poate căutând o comoară.

Dumitru găsea o altă aşezare aici. Înainte erau mai multe coridoare printre care se strecura cu convingerea că se află într-o ţară necunoscută.

Ţinutul acesta îngheţat şi lipsit de sunete îl ajuta să-şi adune gândurile. Aici chitise el că dascălul de astronomie seamănă cu un corb, mohorât şi încordat, cu privirile aţintite asupra unor lucruri pe care oamenii nu le văd de obicei, că Paisie, arhidiaconul de la Trei Ierarhi, care-i dădea învăţătură din scripturi, este un fel de cocor timid, deşirat şi miop, iar spătarul Ieremia, cu ceafa lui cea lată şi ochii mari, apoşi, aduce a bour cu puţină judecată, care

are nevoie de un timp bun de rumegat până să-ţi dea răspuns, şi acela căznit şi nepriceput.

Hotărât lucru, lumea înconjurătoare poate fi transpusă într-o lume închipuită, alegând dintr-însa imagini şi culori anume.

Ia stai! Stai oleacă! Gândurile acestea şi plăsmuirile nu le mai răscolise de o porţiune bună de viaţă. Abia acum reveneau cu aceeaşi putere ca-n copilărie. Iar în porţiunea de viaţă care trecuse, cunoscuse încă o mulţime de oameni şi adunase mulţi stropi de înţelepciune. Păcat, mare păcat că se dezvăţase să îmbrace chipurile oamenilor în măştile cele mai potrivite...

Dar nu era chiar aşa rău, acum, că regăsise peştera lui cu minuni în care adunase imagini posibile, una câte una.

La lumina pâlpâitoare a făcliei aninate în pământ, îi veni un gând minunat ce-l determină să surâdă visător. Aşa da! Brâncoveanu cel negricios care prin orice grăire a sa însemna o primejdie pentru el, Dumitraşcu, aducea a corb mai mult chiar decât dascălul său de astronomie. Sfetnicii săi erau şi ei o adunătură de păsări de pradă. Erau înrăiţi în uneltiri şi unşi cu toate alifiile.

Răscoli paiele care acopereau calupurile de gheaţă şi le dădu la iveală. Unele dintre ele erau murdare, aduceau a blocuri de piatră. Altele prindeau în ele lumina pâlpâitoare dând la iveală steluţe irizate. Îşi lipi palmele de un calup de gheaţă. Asta îi potolea năvala sângelui. Dacă îşi urmărea propria-i suflare în dunga luminii se putea crede în toiul iernii, una din asprele ierni moldovene, de care-i era dor. Avea senzaţia că a pătruns în miezul unei lumi neobişnuite, fantastice aproape, deşi pornite de la fapte reale. De ce n-ar avea curajul să aştearnă pe hârtie lumea veselă şi colorată ce-i năvălea acum în minte, dându-i o uşoară nelinişte? Vor fi în ea mistreţi şi pantere, ciocârlii şi căprioare, vorbind fiecare după chipul şi asemănarea sa, dar ascunzând îndărătul măştii un chip bine ştiut. O adevărată istorie în pilde.

Va fi şi el acolo, căci viaţa sa cu toate cele ştiute va fi înfăţişată. Dar sub ce chip se va zugrăvi? Şi cum este el în definitiv? Ca o zburătoare a văzduhului nu mergea, că prea-i era drag pământul, cu toate ale sale, ca un cerb nu se potrivea, căci el era semeţ şi singuratic, calul îi era drag, dar forţa cărnii şi supuşenia acestuia nu i se potriveau. Sprinten precum calul era, dar împungător şi nesupus, cătând mereu înălţimile greu de atins.

Un zâmbet larg îi destinse trăsăturile feţei, răsărit exact în clipa în care un sfătuitor nevăzut îi şopti din cel mai întunecat ungher al gheţăriei: „...Inorogul..." Da, inorogul se potrivea firii sale năvalnice, nestăpânite uneori, strunite doar de propria voinţă!

Ieşi din gheţărie pătruns de frig, înviorat de atingerea lumii tainice, adevărată peşteră cu fantasme, în care se întâlnise pe sine.

Era prea târziu să se mai înfăţişeze domniţei Casandra. Îl trimise pe moş Necula cu vorbă că ar dori s-o vadă a doua zi. Aşa se cuvenea şi era mai bine. Totuşi îi păru rău imediat ce trimisul ieşi pe poartă. Orele care-l despărţeau de logodnica sa nu puteau fi măsurate, sau, dacă-ar fi fost, ar fi trebuit să aibă în juru-i zeci de clepsidre cu munţi întregi de nisip.

„Curiozitate, desigur", îi spunea un glas lăuntric, nu întotdeauna prietenos, care îl sâcâia uneori, ajutându-l alteori să întoarcă asupră-i un ochi neîndurător.

„Curios? Eu?", încercă să protesteze fără prea multă convingere.

„Fără îndoială, eşti. Atunci când te cocoţi în câte un copac, stând ascuns toată ziua ca să vezi cum trăiesc vieţuitoarele pădurii, nu din curiozitate o faci? sau când ai legat prietenie cu Leoni Celebi, custodele bibliotecii din Istanbul, folosind toate mijloacele ca să-ţi încredinţeze portretele sultanilor, nu din curiozitate o făceai?"

„Desigur, muream de curiozitate să ştiu cum arătau Mehmed al II-lea, Soliman Magnificul, Selim al II-lea şi Murad al III-lea. Oricine ar fi avut ceva mijloace şi pe deasupra vrea să ştie ce i-a adus pe turci din îndepărtata Asia şi cum de s-au înfiripat aici, s-ar fi dat peste cap ca să vadă portretele acelor sultani, singurii care au încălcat legea Coranului ce interzice zugrăvirea chipului omenesc. Şi zău că n-am fost în pierdere! Dacă vrei să dezlegi faptele oamenilor, trebuie să ştii firea şi chipul lor şi cât au fost ei de turci, n-au fost aidoma unul cu altul."

Hotărât lucru, nu se simţea deloc îndemnat la somn! Decât să continue dialogul acesta cu mult prea puţin îndurătorul său demon, ia mai bine să-şi tragă cizmele, şi să iasă oleacă prin târg, să dea ocol casei boierului Ruset, acolo unde se afla viitoarea lui soaţă.

Pornit într-o asemenea incursiune pripită, îşi închipui deodată că e treabă cu primejdie, aşa cum ar fi fost dacă-ar fi străbătut străzile Istanbulului noaptea. Dar după ce merse vreo sută de paşi şi în întâmpinarea sa veniră uliţele paşnice ale bătrânului Iaşi, îşi râse de neliniştea sa. Târgoveţii n-aveau la ce să străbată uliţele în puterea nopţii. Era pustiu, dar fără primejdie. Casele joase îşi arătau la drum ferestrele luminate, n-aveau întărituri, cât despre livezile de care se lăsau însoţite, acestea se aflau înspre curţile din dos ale caselor, cu foşnet liniştitor şi miros de mere putrede căzute în iarbă. Se auzeau huhurezii porniţi în luptă cu vreun şobolan. Câte un câine hăuia a plictis şi numai duruitul câte unei trăsuri întârziate era întremător în asemenea linişte.

O pală de vânt aduse miros de prune strivite. Pe undeva pe la marginea oraşului, se aflau câteva cazane de ţuică. Noaptea dospea şi ea sub scutul cerului, amintind de dogorile verii, scuturate darnic în poala târgului.

Casa boierului Ruset avea cerdac înălţat. Se înşirau în lungul său şase ferestre, dintre care patru erau luminate. Îndărătul lor se perindau siluete care puteau fi ale oricui. Ar fi trebuit să-i cunoşti bine pe locuitorii casei ca să ştii cui aparţin acele siluete. Târziu, la fereastra din colţ lumina se stinse. Îi era plăcut lui Dimitrie să bănuiască că acolo se află domniţa lui şi că după stingerea luminii se îndreaptă spre fereastră gândind la ziua de mâine. Atât de încordat privea într-acolo încât i se păru că perdeaua se mişcă şi zăreşte o formă gingaşe. Acum erau aproape, el străbătuse calea de la Stambul şi ea de la Braşov ca să se întâlnească şi totuşi nu ştiau mai nimic unul despre celălalt.

Se întoarse târziu la Curtea domnească şi stârni mare vâlvă printre străji care nu vroiau să-l primească. Trebui să fie chemat căpitanul seimenilor, care-l recunoscu şi înălţă sprâncenele a mirare văzându-l îmbrăcat în haine atât de ponosite.

Şi tot îmbrăcămintea îi dădu de furcă a doua zi. Antioh îl întrebă dacă n-are în cufăr un caftan lung, care i-ar da mai multă prestanţă în ochii boierilor. Nu, n-avea. Şi nu credea că boierii îl vor socoti venetic numai pentru că poartă haine evropeneşti.

Ba tocmai de aceasta se temea domnitorul. Boierii sunt un soi de oameni cârcotaşi, caută pricini de clevetală din te-miri-ce şi tărăşenia hainelor n-ar fi cea mai neînsemnată dintre pricini. Ar spune că fratele domnitorului, cel care fusese el însuşi prepus de Poartă ca domnitor în urmă cu trei ani, dar nu fusese primit din pricina vârstei neîmplinite (avea pe-atunci numai optsprezece primăveri), vrea să le schimbe obiceiurile – poate să le radă şi bărbiile, mai ştii? – cinstitele lor bărbi, chezăşia înţelepciunii.

— Te temi de aceşti boieri, după cum văd.

— Paza bună trece primejdia rea, frăţioare. Mai bine să mi-i fac prieteni decât duşmani. Ştii bine că dacă taica nu dezlega firele cabalei pusă la cale de Velicico, n-am mai domni azi, aici.

Dimitrie ştia. Ştia şi că atunci căzuse un om nevinovat, Miron Costin, cărturarul, dintr-o mare pripeală a celor trimişi să împlinească porunca lui Constantin Cantemir. Goni de la sine paraponul acelei greşeli a tătâne-su, care-i strângea inima ca o remuşcare. Într-o zi ca aceasta nu-l ajuta cu nimic imaginea întunecată a unei nedreptăţi.

Căzură la învoială ca în ziua nunţii Dumitraş să poarte haină de şiac alb croită după moda de aici. Dar în faţa domniţei Casandra, Dumitraş vroia să se înfăţişeze azi într-o ţinută în care se simţea la largul său: cămaşă de mătase albă, tunică albastră cu guler larg, după moda muşchetarilor francezi, pălărie cu bor mare şi cu panaş, mănuşi galbene, la fel cu cizmele. Domniţa Casandra, crescută la Braşov, era mai degrabă obişnuită cu un

asemenea port, decât cu caftanele largi în care se cerea să calci măsurat, ca să nu te împiedici.

Fusese inspirat. La rându-i, domniţa purta rochie din atlaz azuriu peste care avea o togă largă, fără mâneci, din brocart albastru, bordisită cu blăniţă albă, îngustă, cât codiţele de zibelină.

Câtăva vreme, numai îmbrăcămintea aceasta îi şezu dinainte, şi un chip vag, încadrat de bucle lungi, frumos ticluite, chip pe care-l văzuse din prima clipă fără a îndrăzni să-şi aţintească privirile asupră-i timp mai îndelungat.

Acum domniţa se aşezase într-un scaun cu spătar înalt de lângă fereastră, în timp ce jupâneasa Dafina, soaţa visternicului Ruset, se porni să turuie despre plăcerea de a avea asemenea musafiră, despre noutăţile pe care ea i le adusese din lume, că deh!, noi aici trăim ca-ntr-o scorbură, după obiceiuri neschimbate de sute de ani.

Dimitrie tot nu-i vedea chipul domniţei, căci lumina venea din spate, dar boiul ei frumos îi mângâia sufletul. Apoi deodată îi auzi vocea în vorbirea aceea din preajma Dunării care despică frazele în boabe limpezi şi descoperi că vorbirea aceasta are virtuţi plăcute auzului, iar rostirea jupânesei Dafina cu terminaţiile cuvintelor vădit înmuiate i se păru doar o curgere molcomă şi lipsită de sens.

Ridică privirile şi le întâlni pe ale domniţei, limpezi, serioase, aşa cum se cuvine să fie ale unei fete de neam faţă de un oaspe necunoscut. Încordarea gâtului alb cu gingaşe arcuire avea o anume blândă sumeţire, aproape inconştienţă de sine, care trebuie să-i fi venit de la acel împărat ce stăpânise Bizanţul, trecută prin multe alte generaţii de oameni mândri. La cererea sa, domniţa prinse a vorbi despre Braşov şi Sibiu, despre maica şi fraţii săi care trimeteau părerea lor de rău că nu puteau veni la această nuntă.

Cu toate că Dumitraşcu i se adresase de la bun început în greceşte, gândind că aceasta e limba pe care o stăpâneşte mai bine, Casandra continua să vorbească româneşte, fără a strecura niciun cuvinţel din limba studiilor sale. Dimitrie văzu în asta o anume hotărâre a firii sale, adică: „iată calea mai lesnicioasă de a ne înţelege, să fim noi înşine, iar între noi, limba bună, părintească".

Jupâneasa Dafina îi îndemnă să facă o preumblare prin grădină. Aerul său matern îi dădea dreptul unei asemenea iniţiative pe care niciunul din ei n-ar fi avut-o.

— Iaşul e mai bogat în grădini decât oraşul de unde vin, zise domniţa Casandra. Acolo florile stau ascunse îndărătul unor porţi înalte şi fiecare casă are trufia unei cetăţui. Aici îmi pare că pădurea şi crângul au năvălit în oraş, şi-au croit mici potecuţe primind să ia sub aripa lor ocrotitoare şi casele, mai mici şi mai mari.

— Chiar aşa, domniţă, zise Dumitraşcu, încântat a vedea la cea hărăzită o înclinare spre imagini frumoase, cum avea şi el.

Nu-i fu greu să-i spună despre preocupările sale cele mai dragi. La Constantinopol avea porţile deschise atât la biblioteca grecească cât şi la cea a sultanului. Găsise acolo cărţi minunate, în greceşte şi latină, în arabă şi persană. Era o plăcere să porneşti în zori de acasă, atunci când oraşul se trezeşte, să stai ziua întreagă în răcoarea bibliotecii cu miros neasemuit de pagini vechi, cu ţârâit subţirel de carii ce rod lemnul şi să te întorci pe înserat cu sufletul plin de frumuseţea frazelor îndelung şlefuite şi pline de înţelepciune.

— Ştii domniţă... am căutat mai ales cărţile ce vorbesc despre începuturile acestui neam, şi cu cât te apropii de un punct îndepărtat crezând că acesta e cel mai la început, cu atât descoperi că firul vine mai de departe. E ca o goană printr-un fel de labirint şi nu mi-am pierdut nădejdea că voi ajunge la o ieşire luminoasă.

— Ar trebui scrise cărţi, mai noi, în care să se adune aceste adevăruri.

— Vor fi scrise, domniţă! Nu le simţi stropii în aerul ce ne înconjoară? Va fi de ajuns să se aşeze pe un geam rece ca să se prefacă în picături şi acestea să devină pârâiaş. Apoi dacă lucrul acesta se va înfăptui şi cărţile vor ajunge sub ochii oamenilor din popor, vor şti şi ei că nu sunt oarecine, că se trag dintr-un neam mai mare şi asta le va întări puterea şi credinţa. Un om mândru face cât zece oameni sfioşi. Căci sfiiciunea naşte nevolnicie. Tocmai de aceea nu-i deloc un lucru de nimica aducerea oamenilor de rând la starea de înţelegere a cuvântului scris.

— Îţi e gândul la şcoli pentru cei mulţi, mărite principe?

— Întocmai.

— Gândesc că asemenea lucru se poate înfăptui numai cu sprijinul tuturor boierilor sau, în orice caz, a celor mai mulţi.

— Din păcate un asemenea sprijin nu-l vor da niciodată boierii. Ei sunt iscusiţi doar în uneltiri împotriva a tot ceea ce e nou.

— Cât a fost în scaunul Ţării Româneşti, taica a pornit o academie, unde fiii de boieri puteau da o altă întrebuinţare minţii lor decât pentru uneltiri. Cu timpul ea ar fi putut deveni un fel de şcoală a profesorilor. Lucrul acesta nu l-a putut duce la bun sfârşit taica, fie-i ţărâna uşoară. Dar s-a îndărătnicit să-l facă unchiul meu, Brâncoveanu. Aud că a adus dascăli de soi, printre care Ieremia Cacavela, care a fost dascălul măriei tale.

Dumitraşcu ridică sprâncenele a mirare şi o privi drept în faţă. Nu se aştepta la una ca asta. E drept, domniţa o spusese fără entuziasm, cu voce joasă şi incoloră, era un fapt pe care şi el îl ştia, dar mai bine să nu-şi aducă aminte că omul pe care nu-l avea la stomah, pornise o înfăptuire de toată

lauda. Dar Casandra nu se sfia s-o amintească, şi ea avea încă motive mai serioase să nu-şi sufere unchiul.

— Hmm!

— Ce s-a întâmplat, mărite principe?

— Nimic. Mă gândeam doară că ţi-ar fi mai la îndemână domniei tale să nu-ţi aduci aminte de faptele bune ale omului acela ce-şi zice Basarabă, deşi n-are nici picătură de sânge Basarab în vinele sale.

— De ce? Un lucru bun trebuie recunoscut, chiar dacă este al unui om pe care nu-l iubeşti.

Păşind alături de domniţă, pe cărările grădinii, Dimitrie se simţea tot mai sfios deşi tocmai sfiiciunea fusese cea pe care o stigmatizase mai adineauri. Casandra nu era ca niciuna dintre femeile bogătaşilor din Fanar, oricât de frumoase sau bogate ar fi fost ele. Se vede că aşa este o domniţă, cinstită şi curajoasă. El nu cunoscuse niciodată o domniţă.

— L-ai cunoscut, domniţă, pe acest... unchi al domniei tale?

— Da. Pe când eram copilă. Este un bărbat pe care-ţi place să-l asculţi. Cumpătat şi cu voce plăcută. Încălzeşte ca soarele şi nu ştiu cum se face, dar gândurile ţi se aprind în preajmă-i, ca şi cum atât ar fi aşteptat: scăpărarea unui amnar. Nu ştiu dacă e un om bun sau rău, dar m-a uimit întotdeauna acest dar al său de a aprinde gândurile altora.

— Ceea ce spui domnia-ta ar putea fi lauda cea mai de preţ pe care şi-ar dori-o Brâncoveanu.

— Nu crezi, mărite principe, că sunt oameni care nu au nevoie de laudele noastre?

— Şi unchiul domniei tale ar fi unul dintre aceştia?

— El are parte de laude, dar cu nimica nu-l încălzesc ele. Drumul pe care a pornit-o e mai degrabă spinos şi nu se poate să nu ştie asta şi că potrivnicii se aţin prin preajmă. Cât de searbede pot fi nişte biete laude faţă de misia lui, bună sau rea, aşa cum şi-a ales-o! Când te afli într-un vârf e mai anevoie să cunoşti adevăratele gânduri ale oamenilor, chiar ale celor mai apropiaţi.

— Aşa îi va fi fost tatălui domniei tale, căci tocmai cei mai apropiaţi l-au pierdut.

— La taica mă gândeam spunând asta. La soarta lui. Şi încă, el era un om neînfricat şi-şi râdea de răul pe care i l-ar fi căşunat alţii. Darmite acest unchi al meu, temător, de vreme ce chiar din prima zi, când boierii i-au cerut să domnească, s-a arătat nedoritor de povara domniei... Va fi răpus şi el într-o bună zi.

Domniţa Casandra spusese acestea cu o hotărâre care-l făcu pe Dimitrie să zâmbească. Suferise desigur, de pe urma prigoanei unchiului său, care ţinea întreaga familie departe de plaiurile de baştină, dar îşi cumpănea bine

paraponul, nevoindu-se să nu vorbească cu patimă, ci mai degrabă cu resemnare şi îngăduinţă ca o bună creştină. Dimitrie se aplecă şi culese dintr-un strat o tufănică ruginie, doritor să-i atingă degetele lungi şi frumoase prin mijlocirea acestui micuţ mesager. Având mereu în raza privirilor boiul ales al domniţei, cu curbura gingaşe a gâtului alb şi neted, uşor înclinat şi scoicile trandafirii ale urechilor lipsite de podoabe, ascultându-i curgerea melodioasă a glasului, Dimitrie îndrăgise pe neaşteptate această livadă bătrână şi prăfuită cu mere roşii şi aurii, cu băncile din trunchiuri de mesteceni, care-i aşteptau într-un colţ, şi zidul învăpăiat al viţei sălbatice, care se zărea printre trunchiurile copacilor, învăluind, lingând cu limba de flăcări reci gardul din margine.

— Ştii, domniţă, livada aceasta îmi aduce în minte livada copilăriei mele, de la noi, de la Silişteni. Eu mă simţesc bine orişiunde m-aş duce, şi slavă Domnului, de zece ani încoace paşii m-au purtat prin multe locuri, dar niciunde nu m-am simţit mai la larg şi ferice ca la Silişteni. Într-o zi am să-ţi povestesc despre maica mea, eram tare mic când s-a prăpădit, dar tot mi-o amintesc ca pe o umbră. Şi despre doica ce m-a crescut am să-ţi povestesc.

— Ciudat. Şi mie mi-a amintit această livadă de locurile copilăriei mele.

Aveau într-adevăr înainte multe zile de trăit împreună, şi asta le împlea inimile de bucurie...

VIII
SFÂRŞITUL UNEI ISTORII

Într-o iarnă în care drumurile sunt anevoioase şi apele-s cetluite cu lacătele gerului, nu-i loc pentru mari înfăptuiri. Aşa gândeşte orice om aşezat care se mulţumeşte cu ce a adunat vara şi primeşte împărţirea vieţii în felii spornice de activitate şi răgazul multor ceasuri de sfat.

Dar pentru Catrina, fiica boierului Cernica Ştirbei, tocmai acest gherar al anului de graţie 1698 era prilejul unei mari hotărâri. Şi iată de ce.

Tatăl său o luase de la bunicul dinspre mamă, de la Mihnea Buzescu, şi o adusese la o moşie din preajma Bucureştilor, încercând s-o înduioşeze cu o boală a sa, în care cel mai mare sprijin i-ar fi apropierea fiicei celei mari. Era într-adevăr cel mai nimerit şiretlic prin care Catrina se lăsa dusă de la moşia din Oltenia. Singura pricină pentru care fata răbda apropierea mamei vitrege şi a celor patru fraţi mai mici, gălăgioşi şi atât de plini de admiraţie faţă de ea, că nu o lăsau nicio clipă în pace.

Boierul Cernica se arătă la început necăjit de o brâncă mai veche pentru care purta legături strânse pe pântec şi mânca puţin, cerând ca ceaiurile în care avea mare încredere să-i fie făcute şi aduse în cameră numai de fiica mai mare. Dar, de la o vreme, mai ales de când iarna intrase în drepturile ei şi drumurile se închiseseră, devenise vioi, putând fi văzut când într-o aripă a casei, când în alta, când în atelierul de dulgherie, când îngrijindu-şi caii pe care-i ţinea la mare drag. Aşa că fata mai mare intrase la idei. Boierul Cernica îşi avea destule ale sale şi ar fi putut foarte bine s-o lase la bunică-su.

Pasămite nu-i erau străine boierului preumblările Catrinei la morarul de la moara din Dintele Ciutei şi se temea să nu iasă din asta vreo poznă. Chiar bătrânul Mihnea Buzescu prea se învoise s-o dea de lângă sine pe nepoata dragă, ca să nu fi fost la mijloc un sfat de taină între bărbaţii îngrijoraţi de nesupuşenia Catrinei.

Acum aceasta se simţea mai departe de sine însăşi de cum fusese când plecase în Francia. Aici nu-şi găsea colţişoarele şi cotloanele ştiute, mereu sub ochii maşterei, care-i găsea numai cusururi, căutând să-i arate soţului cât e de nereuşită fata asta în comparaţie cu plozii ei.

Şi mai era ceva! Unde mergea, unde năzuia, îi apărea dinaintea ochilor minţii icoana lui Preda Milcoveanul, căuta liniştea dătătoare de putere pe care numai în spaţiul unde se mişca şi vorbea el, o găsise. Ştia foarte bine gesturile lui şi vocea lui îi mângâia tâmplele ori de câte ori voia. Mai degrabă aceasta, decât înfăţişarea. Căci înfăţişarea i se ştersese din minte. Cu cât se îndărătnicea s-o compună din amănuntele ştiute, cu atât ea se depărta. Doar

de câteva ori, după oboseala unei cavalcade sau cearta aprinsă cu copiii, i se întâmplase să-i răsară cu totul neaşteptat chipul lui, şi atunci atât de limpede şi aproape, cu încrâncenarea cutei dintre sprâncene, cu ochii verzi, nesăţioşi şi gura cu buze fremătătoare, că o cuprinsese ameţeala de atâta bucurie.

Nu putea sta liniştită în acest loc. Nimic nu-i plăcea, nimic nu-i era pe potrivă.

Îi aflase „of"-ul Ziţa, o ţigancă grasă şi tristă, cu aerul că are mereu dinainte toate necazurile celor din jur, părând să vadă în fiecare ca într-un ochi de apă. Ea o sfătui să trimită veste celui după care tânjeşte, că nu-i drept să se ofilească de-un dor ca acesta, pentru care nici traiul bun, nici rostul cu alt bărbat, nu pot fi leacuri de vindecare. Zicea ea Ziţa că-s pe lume tinere pe care la un timp le apucă aşa o ipohondrie, faţă de care măritişul cu oricare bărbat e un leac. Catrina nu făcea parte dintre acestea. Ea, dacă-şi aflase alesul, n-avea să-şi găsească liniştea decât lângă el.

„Grea soartă, duducuţă. De-aci înainte lumea ta se îngustează, ca şi cum de la drum deschis ai fi intrat într-o strâmtoare. Nimic nu va mai fi bun şi frumos decât dacă vei sta lângă bărbatul ales."

Catrina nu luă în seamă reaua prevestire din vorbele cotoroanţei, ci numai se lăsă înfiorată de cunoaşterea adâncă a rosturilor dragostei de una ce trecuse prin ele. Se sfătuiră cum să facă şi găsiră prilej să-i dea de veste lui Preda printr-un om trimis de boierul Cernica la socru-său, pe care ţiganca îl înduplecă să se abată pe un anume drum şi să-i dea o carte lui Preda Milcoveanul.

Asemenea vorbe de dor cum aşternuse pe hârtie Catrina n-ar fi spus uşor prin viu grai bărbatului cu frunte înnegurată, care, atâta vreme cât fuseseră aproape, îi arătase că ea e mai presus în rang decât el, simplu simbriaş al bunicului, neaşteptând nimic de la ea. Iar după ce dădu drumul scrisorii i se păru că a trimis în lumea largă dorul său, ca o frunză rătăcitoare printre multe altele, prinsă în vârtej de-acum, cu o soartă a ei pe care nimeni n-o putea stăpâni. De atât de puţin atârna fericirea ei! De o pală de vânt prielnic, de un slujitor morocănos, cu degete scorţoase şi noduroase.

Dar, când după două luni, slujitorul se înturnă şi văzu că-i întinde un petec de hârtie, i-ar fi sărit de gât, îl găsea viteaz şi cinstit, iar degetele i se păreau mlădioase şi bune.

„Duducă, să ierţi hârtia pe care scriu, că noi prin părţile astea nu avem pergament de soi şi nici sigiliu n-avem", glăsuia scrisoarea. „M-am bucurat să primesc veşti de la domita, dar mai aleasă plăcere ar fi fost inimii mele să ştiu că m-ai dat uitării. Nu ştiu de ce zici că sunt alesul domniei tale. Poate eşti prea singură şi ai năzuit să-ţi ţeşi o poveste în care să mă cuprinzi pe

mine. Eu zic c-ar fi mai bine să ţeşi ii şi broderii şi să laşi în afara acestora un bărbat hârşit prin toate relele vieţii, cum este unul ca mine. Îţi doresc fericirea pe care-o meriţi şi... uită-mă!"

Catrina întorcea hârtia pe toate feţele, o aşeză pe masă şi începu s-o netezească cu grijă, gândindu-se la întreg potopul de vorbe pe care le dorea în schimbul aşteptării sale. Aici, în aceste câteva rânduri era căpitanul Preda întreg, nedându-şi seama cât de minunat este trecând prin acele rele ale vieţii despre care vorbea. Îl întrebă pe slujitor cum îl găsise. Era bine. Un morar de ispravă, ca mulţi alţii. Cum arăta după ce a citit scrisoarea ei? S-a înnegurat mai întâi, apoi l-a pohtit să bea un pahar cu vin şi să-l iscodească de ea, de Catrina, să-i spună apoi că el e moşnean din tată-n fiu şi că e mulţumit cu starea lui de-acum. N-a mai zis nimic altceva? Nu. Cam asta a fost tot.

Atât timp cât şezuse în preajma bunicului sau, Catrina se simţise nu numai tânără şi înzestrată cu toate darurile naturii, ci şi puternică. Ea era soarele în jurul căruia gravitau evenimentele de la moşie, dorinţele ei erau lege. În acel mic imperiu, Preda, destul de aproape ca să-l cerceteze pe fiece zi, era prezenţa bărbătească ce dădea sens căutărilor şi neliniştilor tinereţii. Aşa se întâmplă, când pe şesul întins şi monoton apare o înălţime căreia să-i dai ocol, dând, abia ea, măsura întinderii din jur. Din depărtare, mai puternică devenea această înălţime, era neasemuită, aureolată de plinul luminii din sufletul ei izvorâte, de dorinţele neînţelese ce-şi căutau făgaş. Nicio prezenţă din preajmă-i nu era aidoma lui. Cu atât mai mult cu cât, aici, maica ei cea vitregă o privea ca pe-o buruiană ghimpoasă şi năzuia să-i facă şi pe alţii s-o privească astfel.

Aici, chiar ea, pe sine, se vedea cu alţi ochi. Năzuroasă uneori, lăsând lucrul în poală şi aţintindu-şi ochii în gol fără un gând anume, sau îndemnată de un drăcuşor dinlăuntrul său să facă ceva ce nu-i era pe plac maşterei.

Dar la toate acestea puse capac hotărârea boierului Cernica de a o mărita. O chemă la sine să-i spună că lucrurile sunt bine rânduite şi dacă nici de data asta nu va primi, se cheamă că-şi alege mânăstirea.

Maica vitregă, care era de faţă, începu chiar să spună care mânăstire ar fi mai potrivită şi că traiul acolo n-ar fi unul dintre cele mai rele, că multe doamne din familii ce au stat în scaunul ţării şi-au găsit liniştea acolo. Vocea ei molcomă ce torcea pe-o singură coardă spunea acestea cu împăcarea cu care osânda alteia n-o durea câtuşi de puţin.

Catrina îşi pregăti fuga câteva zile la rând. Cu ajutorul Ziţei strecură sub poclada unei sănii alimente pentru câteva zile. Îi dădu bunuri şi slujitorului care-i alese sania cea mai trainică şi uşoară, dar care nu vroia să se asocieze fugii ei. Apoi, într-o noapte care se nimeri să fie cu lună plină, le conduse pe

Catrina şi pe Ziţa până la marginea satului, dându-le îndrumări pe unde s-o apuce pe drumul Bucureştilor.

La început călătoria se anunţă încântătoare. Liniştea din jur promitea pace, drumul bine bătătorit, pârtie în toată puterea cuvântului, părea pregătit anume pentru intrarea în poveste. Spre ziuă se lăsă un ger pişcător. Trecură printr-un sat cu totul adormit în care toţi câinii le însoţiră de la un cap la altul, apoi printr-o aşezare de robi ţigani, unde căsuţele erau aşa de mărunte încât li se vedeau doar coperişurile deasupra nămeţilor. Când intrară într-o pădure ce părea fără primejdii, înlemnită în nemişcare, cu arboret rar şi tânăr, li se păru că văd nişte umbre ce repede se lipeau de trunchiuri, îngroşându-le cumva şi pierzându-se în ele. Dar niciun zgomot. Catrina mână spre o deschidere luminoasă ce părea să fie marginea pădurii. Dar aici, dintr-odată, ieşiră ca din pământ nişte arătări întunecate, trenţuroase, fără chipuri, cu capete prea mari şi fără urmă de mâini şi picioare, dar rostogolindu-se necrezut de repede, agăţându-se de loitrele saniei şi făcând calul să se ridice în două picioare. O pocnitură de flintă făcu toate ciorile din jur să se înalţe cu cârâit mare şi de-abia atunci cele din jur părură să se însufleţească, să devină reale. Ziţa prinse a se văicări şi a blestema. Încălecat pe cal se afla un om, om era totuşi, în ciuda trenţelor fluturătoare de pe el, care întoarse capul şi rânji cu o gură hulpavă ca un bot.

— Şi zi plecă flăcăiaşul lui mămica de cu zori către târg doar-doar va găsi în căldura patului vreo muieruşcă nurlie!

— Nu e flăcău, mă Chirule, că-i boieroaică, să n-am parte!

— Aoleo! Ce plocon pe capul nost', aşa, pe negândite. Apoi, puicuţo, ţi-ai făcut închinăciunea de dimineaţă?

Mai iute decât o şopârlă, Catrina ieşi din blana care-i stânjenea mişcările, puse mâna pe flinta pregătită, se ridică pe grămada de alimente din spatele saniei şi trase asupra celui din spatele calului. Câteva braţe o înhăţară şi o deteră jos, înfundând-o într-un troian şi răsucindu-i mâna cu flinta. Îi sfâşiară hainele de pe ea căutând se vede vreo pungă cu galbeni şi podoabe. Dar o lăsară repede. Se duseră lângă tovarăşul rănit, care căzuse făcând în jur o baltă de sânge ce se lăţea cât vedeai cu ochii.

Catrina o luă la fugă cât putu de repede. I se înfundau picioarele în zăpadă, hainele i se agăţau de tufe, toate-i păreau potrivnice. Dintr-un copac, chiar în faţa ei, îşi dădu drumul un om. Hotărât lucru, pădurea asta era înţesată de hoţi! O duseră din nou lângă sanie. Ziţa era legată, omul pe care-l ţintise ea era pe zăpadă, nemişcat, cu ochii holbaţi la cer, ceilalţi din jur care o primiră într-o tăcere de moarte, aveau priviri teribile. Începu să ţipe ameninţându-i cu pedeapsa tatălui ei, boierul Ştirbei. Unul din spate îi dădu un brânci făcând-o să cadă în genunchi. Abia acum îşi dădu seama că

ameninţările nu servesc la nimic. Hoţii se îndârjiseră în urma morţii tovarăşului lor.

— Domol, pui de lele, domol. Banii lui tac-tu te-or aduce ei acasă, dar aşa cum vom voi noi.

O legară şi o trântiră în fundul saniei. Erau preocupaţi să-şi îngroape mortul şi să care bucatele găsite undeva în adâncul pădurii, unde se vede că-şi aveau cotlonul. Nu se zoreau. Într-un fel găseau un soi de plăcere în schimbul de cuvinte cu Ziţa, a cărei gură nu mai ostoia în blesteme, iar ei, o ceată de bărbaţi, abia putând să-i ţină piept cu ameninţări şi vorbe de ocară că iată, nu se învredniciseră să poarte în sanie cine ştie ce bunuri şi nici lucruri de valoare nu purtau asupra lor, cât despre cal nu era unul bun de călărie, ce fel de boier va fi acel Ştirbei de-a trimis-o pe fie-sa la târg cu o mârţoagă, se făcuse aproape amiaza şi cele două femei nu ştiau care le va fi soarta. Hoţii făcură un foc şi începură să perpelească ceva carne. Unul mai bătrâior le aduse câte o ciozvârtă de carne şi o înveli pe Catrina în blana sa zicându-le celorlalţi că o asemenea pradă gingaşă merită ocrotită. Într-acestea se ridică zvon de glasuri, hăuituri răsfirate prin toate colţurile pădurii. Pasă-mi-te era o vânătoare cu gonaci. După întinderea glasurilor pădurea părea destul de adâncă. Hoţii se repeziră să stingă focul şi ascultară de comenzile pripite a celui mai bătrâior care le spunea să adune totul din jur. Vreo două vulpi năucite, scoase din cotloanele lor se şi arătară la marginea luminişului. Hoţii se rezleţiră, topindu-se printre copaci, tot aşa precum veniseră, luând cu ei şi căluţul.

Şi iacă aşa le găsi ceata vânătorilor pe cele două femei legate fedeleş în fundul saniei. Catrina îi strecură tovarăşei sale să nu cumva să spună de unde veneau, căci primul gând al oamenilor va fi să le ducă înapoi şi atunci toată pătimirea lor la nimic nu va folosi.

În fruntea cetei se afla un boier mătăhălos, a cărui voce de tunet se auzea în liniştea pădurii ca într-o catedrală. Auzind că e fiica unei hangiţe de prin părţile Gorjului, boierul Iliuţă Frigevacă, căci el era, hotărî s-o ducă mai întâi la Bucureşti, şi apoi s-o trimită acasă.

Aşa se face că fata boierului Ştirbei intră în Bucureşti însoţită de alai de vânători, dar atât de pierdută între blănurile din fundul saniei, cum nu fusese ea niciodată.

Boierul Iliuţă Frigevacă o duse la casele sale din preajma bisericii Sfântul Gheorghe, acolo unde-şi avea cărămidăria, şi o dete în grija surorii lui Voicu Merişanu, Tarsiţa. Îi zise că poate sta în casa lui şi pân-la primăvară, de altfel ar fi treaba cea mai înţeleaptă să mai zăbovească puţin, că doar a văzut ce înseamnă să te laşi în voia unui căluţ şi-a unei sănii în puterea iernii, iar el se va îngriji să-i dea de ştire maicii sale că e bine sănătoasă. Apoi uită de ea

câteva zile. Când reveni acasă după un alt drum al său, se duse să le facă o vizită fetelor cu o donicioară plină ochi cu rodii şi smochine.

Nu intrase de mult în acea aripă a casei unde locuiau copiii boierului Merişanu. O descoperi pe Tarsiţa stând la fereastră şi împletind în întunecimea unei camere cât un hău, cu pereţii nevăruiţi de multă vreme şi cu crăpături pe la colţuri. Tarsiţa avea voce cântătoare şi şoptită, împlând de şi mai multă taină încăperea. Îi povesti cât de speriată fusese musafira sa şi cum două zile crezuse că e mută, stând şi dârdâind sub pilota de puf şi nedescleştând fălcile.

Când se mai obişnui cu întunericul, boierul Iliuţă putu să vadă ridicată între perini o înfăţişare făcută parcă din cel mai pur alabastru încadrată de valuri de păr bogat, ca de abanos. Nu aducea deloc cu creatura speriată din obrazul căreia pierise orice picătură de sânge. Îi zâmbi sfielnic numindu-l binefăcătorul ei. După aceasta, se închise într-o muţenie în care contempla cu ochii mari o lume la care ceilalţi doi nu ajungeau. Ciudat, dar ditamai matahala de bărbat se simţea neîndemânatic şi sfios înaintea acestei arătări dalbe care n-avea aerul să fi ieşit dintr-o familie de negustori. În zilele următoare, când fata se puse pe picioare, îndoiala lui în această privinţă avea să sporească. Catrina era deprinsă să poruncească, chiar dacă nu cerea nimic pentru sine, părea să aibă darul de a atrage toate lucrurile spre sine. Mai ales atenţia celor din jur venea spre ea pe căi nevăzute. Lina, bucătăreasa, venea în fiece dimineaţă în ietacul ei întrebând-o ce i-ar fi pe plac să mănânce. Vasile venea mai des să bage lemne-n foc, să nu-şi zdrelească duducuţa degetele. Chiar Voicu, prea absorbit de nefericirea lui ca să mai ia seama şi la alţii, căpătase deodată interes pentru îndeletnicirile soru-si şi venea s-o ajute să depene câte un scul de lână. Cât despre Mrazec, care o zări şi el când fata se puse pe picioare şi începu să facă preumblări în jurul curţii, ba veni şi în atelier, atrasă de activitatea de acolo, bătrânul Mrazec zise că aceasta-i o castelană rătăcită printre oamenii de rând.

Boierul Iliuţă, prins în treburi care-l chemau când aici, când în altă parte a ţării, treburi la care punea umărul cu tot dinadinsul lăudându-se că ştie să facă cam de toate, de la cosit până la ridicarea unei case, de la tăiatul lemnelor în pădure până la orânduirea unui pod trainic, se socotea „nici cal, nici măgar”, după spusa dumisale. Îşi cumpărase cu bani grei pătrunderea în cinul boieresc, dar nu socotea că asta-i înfăptuirea cea mai de seamă din viaţa sa. Era doar o treabă care-i înlesnea obţinerea unor zapise sau ridicarea glasului în Divan pentru diferite pricini, ori de pricini nu ducea lipsă în necontenita-i ardere în care mereu năzuia la ceva, mereu se încurca în câte o treabă. Numai că, prins în urzeala asta de socoteli şi pe deasupra aflându-se la hotarul dintre negustori şi boieri, nu se hotărâse până acum să

se însoare. Îi cam trecuse timpul şi se cam nărăvise la deschiderea cam multor uşi îndărătul cărora îl aşteptau femei frumoase şi pe deasupra înfocate după lunga aşteptare ce trecea între vizitele dumisale. Poate că entuziasmul lor nu era străin nici de cunoscuta dărnicie a boierului. După a lui socoteală, această dărnicie nu era cu ponos ci mai degrabă cu folos era. Căci nu o făcea la întâmplare ci cu multă chibzuinţă, ştiind întotdeauna unde va duce ea. Iată, ţinerea pe lângă sine a lui Voicu şi a Tarsiţei, de tot scăpătaţi, îl ajuta să ţină aici rosturile unei gospodării ce nu-i da bătaie de cap, Tarsiţa având grije de mesele muncitorilor de la cărămidărie, ţinând cu străşnicie cheile cămarei, Voicu ocupându-se de registrele de socoteli, o treabă aşa bine pusă pe roate că şi începuse să-şi arate roadele, aducându-i lui jupân Iliuţă Frigevacă pârâiaşe de galbeni strălucitori.

Dar iată că venise vremea ca viaţa aceasta, aşa de bine rânduită, să-i apară flăcăului tomnatec ca neîmplinită. Prilejul acestei neaşteptate constatări i-l dase ivirea Catrinei, un soi de aurora răsărită asupra unui ţinut oblu, luminând deodată vastitatea lui fără rost şi ariditatea şi imperfecţiunile lui.

Aşa se face că jupân Iliuţă Frigevacă căzu în pataramaua înnoirilor. Chemă în plină iarnă zugravi şi tavangii să-i scoată la lumină casa aceasta veche, cumpără covoare noi, ba chiar şi oglinzi, şi-i veni ideea că el face sobe de vânzare, dar n-a instalat în casa sa nişte sobe mai acătării. Văzându-se el într-o oglindă descoperi că n-are un aspect prea îmbietor, ba, ce să zic, aducea a haiduc deprins să doarmă pe blăni de urs şi unde mi se porni proaspătul boier la o refacere a faţadei proprii, jertfind din bogăţia bărbii şi lăsându-şi una mai subţirică ce pornea de la urechi înconjurând tinereşte obrazul şi punând adausul unei mustăcioare ştrengăreşti. Mai cheamă trei croitori să-i facă un maldăr de haine ca să schimbe pe fiece zi, de-şi dădea coate muncitorii săi de această întinerire năzdrăvană, iar femeile de pe bătătură răspândiră vestea că i-a sosit boierului lor ceasul de însurătoare.

Aşa se întâmplă mai totdeauna: cei din jur prind mai repede de veste ce se întâmplă pe dinlăuntrul tău, până ai timp să te dumireşti. El, săracul, n-avea timp să-şi pună întrebări de ce vijelia aceasta din sânge şi mădulare scade deodată când se află înaintea Catrinei şi nu găseşte nici cuvintele care-ar fi pe placul fetei, nici gesturile cele mai potrivite, iar râsul lui mare, hohotitor, chiar dacă e un fel de scară salvatoare pe întinderea gheţii, totuşi e prea puţin pentru ca s-o facă pe ea să zâmbească.

Catrina se învelea în faldurile tăcerii ei şi doar cu ţiganca cea trupeşe cu care o găsise ţinea sfaturi de taină.

Boierul Iliuţă se gândi la calea demult verificată a cumpărării roabei. Câteva părăluţe fură primite ca nişte tăciuni stinşi, neînstare să încălzească

pe baragladina ce prinsese prima de veste de slăbiciunea boierului, înţelegând s-o folosească pentru sine, înălţând nasul în faţa celorlalte slugi şi începând să poruncească. Câţiva galbeni sunători fură primiţi ca un plocon ce i se cuvine. Atunci jupân Iliuţă o chemă la sine şi-i făgădui niscaiva pungi dacă-i va da la iveală calea prin care s-ajungă la inima stăpânei. N-o s-ajungă nici la paştele cailor, îl lămuri baba. Jupâniţa e mai de soi decât crede el şi are inima dată altuia. Şi aşa, din vorbă-n vorbă, jupân Iliuţă, care în ochii ţigăncii era bărbat falnic şi-o merita pe fată, prinse toată tărăşenia. Eh, dacă aflase acum că-i fată de boier, şi încă unul mare şi cunoscut, ursul acesta care pornise să joace de dragul unui căpăstru de mătasă, socoti că treaba nu-i chiar aşa gingaşe, căci mai degrabă aranjezi lucrurile c-un boier decât c-o hangiţă din ţinutul Gorjului, cum crezuse până acum. Făcu pocinogul să-i spună chiar Catrinei de gândurile sale, punându-i la picioare toate satele cu robi şi pădurile şi sipetele cu galbeni pe care le avea.

Catrina se înfioră. Un gust amar-acriu îi strepezi gura constatând că binele pe care i-l făcuse, omul acesta încerca să-l întoarcă în folosul său. Oare e chiar atât de greu de întâlnit binele de dragul binelui? Poate-i doar simplă poveste. Chiar preţuirea binelui nu-şi prea are locul în viaţa noastră de zi cu zi. Mai degrabă e preţuită iscusinţa de a întoarce lucrurile în folosul tău. Şi dacă înţelese asta, încercă ea însăşi să dovedească iscusinţă. Trimise o slujnică la hanul din apropiere să întrebe dacă pleacă cineva spre ţinutul Gorjului. Învăţă slujnica să întrebe printre oameni, să nu prindă de veste hangiul. Trebui să aştepte vreo două săptămâni până să afle că pleacă în mare grabă un boier tânăr, căruia-i născuse nevasta şi nu mai avea răbdare să se desprimăvăreze. Tot în grabă se pregăti şi ea de plecare, lăsându-i scrisoare boierului Iliuţă că-i va plăti hainele de pe ea imediat ce va fi cu putinţă. În sfârşit, în sania largă, alături de boierul Anghelache şi de două slujnice ale sale se simţi în siguranţă.

După o călătorie de trei zile, Anghelache o lăsă la poarta bunicului ei. Mult se minună acesta de ivirea ei neaşteptată şi cu toate că primul simţământ încercat fu bucuria, îl încolţi apoi îngrijorarea că totdeauna Catrina va face după capul ei pricinuind necazuri celor din jur.

— Eu am să mă duc, Catrină, simt că nu mai am multe zile, dar acolo unde o să fiu am să-ţi văd nefericirea. Căci o fată care n-are milă de părintele ei, nu va fi o nevastă supusă şi necazul acesta se întoarce asupra-i, ascultă-mă pe mine!

— Mai îl ţii minte, bunule, pe Conovăţ? Pe cât era de frumos, pe atât era de nărăvaş. Nu răbda pe nimeni în spinarea lui. În ziua în care m-am încumetat să-l călăresc aţi îngheţat cu toţi. Dar n-a mai scăpat de mine, mă agăţasem parcă aş fi avut spini şi cârlige şi când se cabra să mă arunce îl

prindeam mai tare de gât de i-o fi scânteiat şi lui ceva în minte că-s una cu el. Asta se întâmplă şi cu mine. Am să mă arăt supusă faţă de cine voi voi eu. Se va găsi el unul.

Ajunseseră la un punct tare gingaş pe care bătrânul l-ar fi ocolit cu dragă inimă. Dar dacă tot se apropiase de el, nu se făcea să-l lase scăpat.

— Poate că tu, Catrină, ai pe careva în minte, spre care inima te îndeamnă şi l-ai recunoaşte de stăpân...

— Ei, bunicule, dacă-l am, nu se cade să-l cer de bărbat. Poate vei vorbi matale cu el, că aşa se fac lucrurile astea.

Bătrânul se simţi încolţit de capcana pe care el însuşi vroise s-o întindă. Acum ştia că e vorba de Preda, morarul său din locul numit Dintele Ciutei şi fata nu se îndoia că el ştie. Dar dacă era vreunul dintre ei încurcat de această taină nerostită, acela era bătrânul, nicidecum fata.

— Catrină, am să-ţi spun un lucru care odată descoperit, mă face să mă simt mai bătrân chiar decât sunt. Dorinţele noastre sunt de multe ori duşmanii noştri. De multe ori cerem lui Dumnezeu câte un lucru, dar nu ştim ce cerem. S-ar putea să se întoarcă împotriva noastră. Mai bine să hotărască Cel de Sus pentru noi şi, după El, cei ce ne stau în preajmă şi-s mai hârşiţi într-ale vieţii şi ne vor binele.

O seară întreagă stătură de vorbă, dar bătrânul, cu multă şiretenie şi blândeţe, o întorcea în partea lui, făcându-se că nu pricepe. Până la urmă Catrina înţelese că numai singură va hotărî asupra trebilor acestea şi era cel mai bine aşa.

A doua zi porni de cu zori într-o sanie uşoară pe drumul ştiut. Un argat credincios îi înhămase căluţul şi-i dase drumul prin poarta din spate a conacului. Slujnica avea să-i spună bunicului că în dimineaţa asta fata întârzie în pat şi chiar dacă el va prinde de veste mai pe la prânz şi va trimite după ea, tot va trece un timp bunicel în care ea va avea timp să stea la taifas cu Preda. Gândul că-l va vedea înainte de amiază îi da aripi. De dimineaţă se pornise să fulguiască şi să bată un vânt în rafale scurte, dar zăpada drumului era destul de îndesată ca sania să alunece şi să nu fie primejdie de împotmolire. Sania aluneca peste pustietatea albă, când în copaia dintre două culmi, când la deal, când în strâmtoarea din pădure şi doar clinchetul clopoţelului îi ţinea Catrinei de urât. Alesese drumul cel mai umblat, îl ştia umblat în timpul verii, dar acum nu întâlnea pe el nici ţipenie de om. Trecând pe lângă pădure i se păruse a desluşi tăciunii scânteietori care vestesc jivine. Îşi încleştase degetele mâinii drepte pe fierul flintei franţuzeşti, iar cu stânga ţinea frâul. Dintre aceşti doi prieteni – flinta şi calul – tot mai de nădejde era calul, vietate bună şi ascultătoare care scurta distanţa dintre culmi şi sate.

Clădirea mătăhăloasă a morii îi apăru în faţa ochilor mai degrabă decât în timpul verii, printre trunchiurile arborilor.

Morarul avea ureche bună, căci ieşi în prag încă înainte ca ea să oprească calul. Dar niciun strop de bucurie pe chipul lui, barba neagră cu dâre arămii îi invadase întreg obrazul, ochii îi erau arzători ca după boală şi doar sprâncenele subţiri şi lungi îi dădeau un aer tineresc.

Şezută aşa, unul în faţa celuilalt, Catrina cu braţele văduvite de orice energie în lungul trupului, ridicată în picioare în mijlocul saniei, dar neîndrăznind să coboare, el, ţintuit în prag de parcă trebuia să stea acolo să poarte toată moara în spinare, nesăturându-se să se privească, părându-li-se că se află undeva la capătul lumii şi le ajunge să se soarbă din priviri.

Primul se dezmetici Preda. Veni la sanie şi luă dulcea ei povară în braţe.

— Ţi-or fi îngheţat picioarele, duducă, hai şi ţi le-oi dezmorţi lângă vatră.

Nu trebuia să facă asta, chiar dacă dintr-un îndemn de a ocroti o copilă o făcuse. Catrina îşi trecu braţele pe după gâtul lui şi-l sărută înfiorată. Drept pentru care el o lăsă din braţe înainte de a ajunge la uşă.

— Să nu mai faci una ca asta, duducă, nu ţi-s nici frate, nici tată.

— Şi nu e drept să mă bucur? Tu nu te bucuri, Preda?

Bărbatul se depărtă de ea, ducându-se să deshame calul.

De unde până atunci Catrina simţise un elan înflăcărat pentru calul ce o purtase peste drumuri cu primejdie, acum se lăsă cuprinsă de o furie ce se ridica ca un val de sânge în obraji. Se repezi la frâul calului punându-se între cal şi bărbat, ţintuindu-l pe acesta din urmă cu ochii în care mocneau lacrimile.

— Şi zi, nu te bucuri că mă vezi?

Preda îi cercetă chipul îmbujorat de ger şi prinse a râde, un râs fără veselie brăzdându-i faţa, cu o tăietură potrivnică cicatricei roşii de pe obrazul stâng.

— Mă bucur, Catrina, dar sunt la fel de pornit cum ar fi şi boierul Mihnea ştiindu-te pe drumuri de iarnă pe unde mişună lupii.

— Ai un suflet de bătrân, Preda, dacă teama e mai puternică decât bucuria.

— Asta-i adevărat, mă aflu la o vârstă la care fapta nebunească a unei copile nu mă umple de veselie.

— Dar fapta nebunească a unui bărbat se cheamă vitejie, nu-i aşa?

— Nu ştiu la care faptă anume ţi-e gândul, dar dacă ea e însoţită de tăria braţului, vitejie se cheamă.

— Mă gândesc la fapta domniei-tale de a te împotrivi lui vodă. De două ori i te-ai împotrivit. Mai întâi că ai mers cu plângere la Poartă, împotriva lui,

apoi că nu te-ai dus acasă, la moşia de pe Milcov, aşa cum ţi-a poruncit. Ai putea să mergi acolo şi să mă iei şi pe mine.

Preda se întunecă şi scrijelitura adâncă de pe obraz deveni mai cruntă la privit.

Hotărât lucru, Catrina nu învăţase în ţara frâncească arta de a ocoli acele lucruri care nu-i sunt omului pe plac. Culegea ea tainică plăcere din a zgândări racile mocnite, măcar de-ar fi fost numai ca mai apoi să dezmierde şi să împace pe cel necăjit. Aşa făcea cu bunică-su şi i se împlea inima de dulce desfătare văzându-l îmbunat la torsul său de pisicuţă. Aşa încerca şi cu Preda şi văzându-l deodată încrâncenat şi dârz, cunoştea o înfiorare nouă la gândul că primejdia se ivise chiar aici, lângă sânul său, şi tot ea va fi aceea care-o va domoli.

— Intră în casă, izbucni el cu voce hârâită, rea, pe care nu i-o mai auzise.

Ea izbucni în râs.

— Cum ţi-i voia, jupâne.

În camera mare a morii, Catrina recunoscu unele prefaceri şi adausuri. Îi făcuse un pod de bârne de nu mai vedeai cerul ridicând ochii şi duşumele curate din stejar. Un foc vesel ardea în vatră întreţinând susurul apei din ceaunul pus deasupra. El arunca lumini fulguite până-n cel mai depărtat ungher unde se afla patul acoperit cu blănuri de animale. Dar focul acesta nu reuşea să încălzească zidurile de piatră pe care stăruia umezeala, ca o sudoare rece, nesănătoasă.

Când Preda intră în încăpere o găsi pe fată dând ocol bancului cu rindeaua şi ferestrăul, cu puţin înainte lăsate din mână. Îşi scosese caţaveica şi rămăsese într-un costum turcesc din mătase trandafirie lucioasă, cu şalvari largi şi cingătoare de mărgele. Veni agale spre el, încercând să dea mişcărilor sale, altfel iuţi, băieţoase, unduiri leneşe a celor obicinuite cu spaţii mici şi covoare moi.

— Trebuie să vezi că dacă mă încolţeau lupii şi mai apoi găsea careva vreo urmă din hainele mele nu m-ar fi jelit prea mult. Nu e o pagubă să fie sfâşiată de fiare o turcoaică rătăcită pe drumurile noastre.

— Am pus o cergă pe cal şi-l las puţin să se hodinească. Apoi pornim la drum. Te însoţesc până aproape de casă. S-ar putea să se pornească un viscol, după toate semnele.

— Cum aşa? Mă laşi să plec fără să-mi dai ceva de mâncare? Aş fi în stare să mănânc un mistreţ întreg, aşa mi-e de foame.

Alintările ei nu erau în stare să-l îmbuneze pe morar.

— Ştii, când te văd aşa mohorât, nu-mi eşti drag deloc, jupân Preda. Ai face bine să mă întrebi prin câte am trecut venind aici. Nu de alta, dar mă

trăgeau încoa' locurile unde am copilărit, nu mă simţeam deloc în largul meu acolo.

Şi se porni să povestească prin câte a trecut în ultima lună de zile, adăugând înfloriturile pe care le socotea de cuviinţă la capitolul „hoţi de pădure", care erau deosebit de fioroşi, cu colţi ce le ieşeau peste buze şi cu tăciuni aprinşi în loc de ochi. Drept pentru care Preda nu crezu un cuvinţel din spusele ei.

Văzându-i zâmbetul batjocoritor, Catrina tăcu. Vorbele la adăpostul cărora vroia să se pună, se pare că nu-i serveau la nimic. Preda se afla în faţa vetrei, cu spatele întors la ea, ţinând deasupra flăcării din vatră o bucată mare de brânză înfiptă într-un fier. Treaba aceasta era mai importantă decât să se minuneze de vorbele ei. Dar dacă tăcerea se aşternu în încăpere, era şi mai rău. Simţea un jăratec mare încingându-i pielea umerilor şi a pieptului şi ridicându-se spre obraji. Prea bine nu ştia ce vroia de la el, dar să n-o mai privească ca pe o copilă neîmplinită, aceasta cu tot dinadinsul o vroia. Iată că nici vorbele prin care vroia să-l necăjească nu-i zdrumicau liniştea bărbătească, o stavilă mai mare între ei doi decât fusese depărtarea.

— Ia şi mănâncă aici, jupâniţă.

— Nu mai îmi este foame. Cum crezi că voi mânca dacă ştiu că singurul gând care te stăpâneşte este să îmbuc mai repede ca să mă sui apoi în sanie şi să scapi de mine?

— Mă mâhnesc faptele-ţi nesocotite, duducă. Cine a mai văzut ca o fată de neam să facă vizite în puterea iernii şi a pustietăţii unui holtei care pe deasupra e văzut rău de stăpânire?

— Cred că de-a surda îţi strici gura puindu-mi asemenea întrebare. Eu n-am văzut multe la zilele mele, n-am văzut-o nici pe-asta. Dar, ştii bine, nu-mi pasă. Că eşti holtei nu-i un păcat, că eşti văzut rău de stăpânire, nici atât. De ce să-mi otrăvesc gândurile făcând din astea pricini anume? Am venit la domnia-ta cu gând curat, te văd bun, atât de bun încât nimeni nu merită să-ţi stea alături.

— Deci, dacă înţeleg bine, de o parte stă tot ceea ce crede o lume, de cealaltă, ceea ce crezi domnia-ta. Asta nu-i ceva chiar aşa de nou. La această vârstă fiecare din noi a crezut la fel. Dar a crede e una, a cuteza e alta. Până unde vei duce cutezanţa ta, duducă?

— Dacă e nevoie de un hotar, ei bine, n-aş zice „nu" dacă m-ai cere de nevastă şi aş rămâne o viaţă-ntreagă alături de domita, lăsând restul lumii cu pohtele ei.

Iaca o zisese! Dar nu-i era recunoscătoare că îi ieşiseră din gură asemenea vorbe neaşteptate şi acum întoarse obrazul de la el, uitându-se cu mult interes în bagdadie.

— Şi dacă-i pe-aşa, ştii ce va urma după asta, duducă? Ei bine, am să-ţi spun eu. Să zicem că noi doi vom înfăptui dorinţa matale împotriva părinţilor. Căci nu vor voi părinţii cu niciun chip să te dea după unul ca mine. Va trebui să stăm departe de aceste locuri unde ai copilărit şi pe care le îndrăgeşti. Să te obişnuieşti cu gândul că nu eşti boieroaică de rang înalt, ci nevastă de moşnean. Gândul poate nu te-ar necăji prea tare, dar când vei vedea alte jupânese privindu-te de sus, poate chiar râzându-şi de vechiturile pe care le porţi, asta te va durea. Va trebui să şezi mai mult în cuhnie şi la cămări, făcând multe cu mâna ta. Şi să-ţi pui pohta-n cui de a face călătorii. Şi să te mulţumeşti cu puţine podoabe. Şi toate astea pentru ce? Pentru a sta alături de mine. Dar eu voi fi mai mult pe câmp şi în pădure, că toată viaţa asta am făcut, dacă n-am fost la oaste. Şi vei plânge amarnic şi mă vei certa că toată viaţa o duci în sărăcie.

De data asta erau aproape şi se priveau ochi în ochi. Preda spunea acestea cu voce molcomă, ca şi cum ar fi depănat o poveste, cât despre fată, ea schimbase ciuda pe spaimă. Era atâta hotărâre în vorbele lui, hotărârea unuia care gândise mult în singurătatea lui la cele ce spune!

— Căpitane Preda, dacă mă sperie ceva în spusele domniei tale, este că văd o fată care-mi este străină. O fată năzuroasă, cu gândul la podoabe şi la trândăvie. Sunt eu asta, căpitane Preda?

Bărbatul înghiţi un nod ce i se pusese în gât şi plecă ochii.

— Nu ştiu cum eşti, duducă.

Catrina simţea că-i ard obrajii.

— Îţi mulţumesc, căpitane, că ai avut încredere în mine şi ai spus ce gândeşti. Acuma plec. O fi îngrijorat bunicul.

— Te însoţesc o bucată.

— Nu e nevoie. Cunosc locurile astea din copilărie. Mai bine ca domnia-ta.

Când ieşiră în prag, fuioarele de zăpadă spulberată de vânt, aproape să-i ia pe sus.

— Ei, drăcie! îi scăpă printre dinţi lui Preda. Dacă aici, unde-i loc adăpostit, vâjâie aşa, apoi în câmpie s-a pornit viscolul. Te voi însoţi chiar împotriva voinţei tale, duducă. Numai stai, să mai intrăm o ţâră, să-mi iau şi eu flinta şi şuba.

Fata nu-l urmă în casă şi până să vină el se sui în sanie şi mână calul. Preda se duse în grajd, dar descoperi că murgul lui de nădejde avea ceva la gleznă. Se apucă să-l frece, apoi încălecă pe căluţul lui, Toma, căruia din milă nu-i zicea mârţoagă şi-l păstra să care lemne cu căruţa. Îi puse şaua murgului, dar trebui s-o strângă bine, căci era tare slăbănog.

Toate astea îi luară timp. Când ieşi din pădure la loc deschis, nici urmă de sania Catrinei. Se apucă să strige. Doar viscolul şi câmpia înceţoşată în jurul

lui. Îi trecu prin gând că s-ar fi putut s-o ia pe drumul din partea dimpotrivă a pădurii, anume ca să scape de urmărirea lui. Ocoli pădurea şi se apucă să scotocească drumul cam neumblat pe care se înfundau picioarele căluţului. La un moment dat auzi două focuri de flintă. Dar parcă veneau din spatele său şi cam de departe. Se întoarse. Văzu venind din partea opusă o sanie şi-şi zise că fata se întoarce. Dar nu era ea. Doi oameni venind de la curtea boierească s-o caute. Îşi uniră forţele mergând în sus şi-n jos, oriunde era o pârtie pe care umblau săniile. Dar se lăsă întunericul fără să-i dea de urmă. Le spuse oamenilor de la curte că s-ar putea ca fata să fi ajuns între timp acasă şi că ar face bine să se întoarne s-o găsească acolo. Dar el nu se linişti şi o căută încă, până ce căluţul se împotrivi să meargă prin toate coclaurile, sforăitul lui anunţând că undeva prin preajmă sunt jivine.

Fata nu ajunsese acasă. Căutările din ziua următoare nu fură nici ele mai fericite. Abia după trei zile găsiră sania şi urmele unor şalvari trandafirii de turcoaică, peste vreo două sate mai încolo. Nimic din cal. Capul frumos al fetei învelit în pletele ei negre pe care îngheţase zăpada, ca într-un cocon de fire şi gheaţă, anume făcut să păzească visul ei de iubire.

IX
CHIPAROŞII VISURILOR NOASTRE

De o asemenea îngrijire, cum se bucurase iarna aceasta Simion, n-avusese parte niciodată. Ori că signor Ferrati voise să-şi dovedească iscusinţa, ori că Tudor Corbea era un asemenea om de ispravă care-şi vedea prietenii ca pe sine însuşi, fapt este că şi unul şi altul vedeau în Simion un tovarăş de breaslă demn de tot respectul, deşi acesta lucra numai de câteva luni la cancelaria domnească.

Însănătoşirea lui nu fu însoţită de revenirea pe dată a dorinţei de a lucra. Spunea prietenilor săi că este aidoma şarpelui: şi-a aruncat o piele veche şi acum cearcă să se obicinuiască cu cea nouă, prea gingaşe s-o pună la treburi grele. Şi tot ca jivina deloc îndrăgită, dar rezistentă şi durabilă, căta locurile unde un soare sfielnic de april era pornit pe fapte mari şi necuprinse de ochiul omului, dospind firul ierbii, punând în mişcare armata de soldăţei roşii, numiţi „vacile domnului" (al cărui domn nu se ştie şi de ce tocmai aşa), aspri, lipsiţi de căldură, cu picioruşe cât firele, dar vajnici şi iuţi, mângâia scorojeala zidurilor făcându-le mai puţin mizere şi se topea în pământ, încălzindu-l, grăbind nişte tainice prefaceri de putrezire din care aveau să sugă rădăcinile verii viitoare.

Simion simţea mai puţin ca oricând teamă pentru propria-i fiinţă vremelnică, lăsând-o să se unească cu toate aceste neînsemnate şi teribil de înfricoşătoare prefaceri din jurul său, simţindu-şi după asta miezul arzător al inimii sale, – atât de mare şi necuprins că avea să palpite de-aci-nainte, în veac şi-n veac, în inimile tuturor oamenilor ce vor veni. Un foc veşnic nestins.

Vorbirea ciudată a doctorului Ferrati o asculta cu multă plăcere, închizând uneori ochii, zâmbind duios, şi n-o primea ca desfăşurarea acestui omuleţ cu cuget vioi, ci ca pe prinosul unei întregi civilizaţii în care oamenii unui soare arzător sunt însetaţi să descopere culori şi forme noi şi nu se mai satură de comunicarea cu cei din jur.

Dar cel care-i deşteptă pohta de lucru fu Tudor Corbea.

Veni la el să-i arate un manuscris pe care-l găsise într-o bisericuţă din Ardeal, din care lipseau jumătăţi de file, altele fiind înnegrite sau măcinate la colţuri, un manuscris cu ciudate caractere slavoneşti, dar alungite şi încârligate ca cele gotice. După părerea domniei sale, cartea îşi făcuse cu prisosinţă datoria, mulţi ani, sub ascultarea multor mâini. Şi ca să nu se risipească alcătuirea sa, îl ruga pe meşter s-o copieze, cu literele acelea ciudate care împrumutau ceva de la cele gotice, pasămite cel ce le va fi scris având şi cunoaşterea scrierii gotice.

Arătându-i acestea, degetele groase ale lui Corbea se alăturau pe file celor subţiri şi uscate ale lui Simion şi acesta simţea îndemnul să pună din nou într-ale sale fiorul în stare să urmărească mlădierea slovelor, din vrejuri uscătive să alcătuiască mlădiţe, din încheieturile obosite ale mâinii sale drepte să facă să râurească curgerea nemişcată a slovelor. Lua din nou cunoştinţă de palma sa. Şi avu o viziune ciudată care-l făcu să surâdă, viziunea unei mâini din care se adunau rădăcinile unui copac, din degete se înfiripau rădăcinile şi copacul creştea drept în sus, în stare să dea bucurie şi freamăt.

Tudor Corbea şedea în colţul unei laviţe care devenise deodată cam şubredă faţă de alcătuirea-i mătăhăloasă, proptit mai mult de zid, ca să facă loc la mijlocul laviţei terfeloagei aceleia afumate pe care o privea cu dragoste.

— Dacă domnia-ta vrei să faci această treabă, tare m-aş bucura. Am destule manuscripte rămase de la taica – fie-i ţărâna uşoară – şi acesta le-ar întregi rândul. Că odată şi-odată manuscriptele-şi vor ridica preţul, mai ales că nu se vor mai găsi oameni cu îndeletnicirea domniei-tale, iar cărţile tipărite vor fi pe toate drumurile. Ori nu-mi dai dreptate?

— E cât se poate de adevărat, boierule.

— Te văz mustăcind a zâmbet.

— Mă gândesc că ai vână de negustor, jupân Corbea.

— Am, cum să n-am. Altfel nu-mi încredinţa vodă atâtea treburi spinoase în ţara rumânească de preste munţi. Are vodă acolo, la Sâmbăta de Sus, o moşie rămasă de la bunicul său, vornicul Preda. Şi pentru întregirea ei a pohtit să cumpere de la groful Banffy o altă moşie alăturată, la Sâmbăta de Jos, cu castelul de pe ea, cu tot. A ridicat şi o biserică, mică şi albă, cu o singură turlă, de zici că e una de prin părţile astea. Acum voi pleca din nou cu treburi pe la canţileriile de acolo şi poate mai departe, la Viana, că vodă mai vrea să cumpere un sat de-i zice Poiana Mărului, şi s-ar putea să fie nevoie de încuviinţare împărătească pentru asta. Vezi dară că trebuie să mă pricep la negustorie ca să fac asemenea treburi.

— Ceea ce-mi spui domita, prietene, adăugat la ceea ce ştiu, fac dimpreună o poveste. O poveste în care puterea şi bogăţia unui om nu pot fi cuprinse cu mintea, căci vodă e pe măsura împăraţilor care pot orice. Dar că nu-i mai ajung pământurile din Ţara Românească şi caută acum să se lăţească şi-n vecini, asta nu cred să fie privit cu ochi buni nici de împăratul Leopold, nici de sultan. Nu-i poate fi prielnică această politichie şi numai setea de îmbogăţire îl duce în asemenea ispită.

— Am să-ţi arăt că-i este prielnică această politichie. Că nu ştiu, zău, dacă n-ar fi mai bine să n-aibă omul ţinere de minte, doamne iartă-mă. Dar având

el pacostea sau bucuria asta, ştie că însăşi fala domniei şi chiar puterea bogăţiei sunt primejdioase. Că au mai stat în scaunul acestei ţărişoare voievozi bogaţi şi toate ale lor s-au scurs până la urmă în haznaua Porţii, pe o cale sau alta. Au prins ei de veste turcii şi cât de întinsă e bogăţia şi din ce e făcută. A domni în ţărişoara asta e ca şi cum ai sta pe un muşuroi de furnici pentru turci: mereu se petrece ceva de care cu greu prinzi de veste. Şi atunci treabă înţeleaptă este ca vodă să-şi cate sălaş peste munţi, să ajungă în caz de nevoie acolo unde braţul mlădios şi cu ghiare lungi al turcului nu-l poate dibui. Başca de asta, nu-i strică lui vodă să-şi facă şi acolo mulţi prieteni, dacă are cu ce. Iacă, ştiu eu că Brâncoveanu a împrumutat isprăvnicia Braşovului cu 3.000 de taleri. E privit acolo ca un prieten, şi numai la rostirea numelui său uşorii uşilor alunecă şi se deschid de parcă ar fi atinşi de iarba fiarelor. În toamnă am fost acolo să pun la cale cumpărarea unor case în care să şadă trimişii noştri, să nu se răzleţească prin hanuri. Am găsit în Şcheii Braşovului un rând de case sănătoase, acoperite cu olane, pe care Francisc Bialis, proprietarul lor, mi-a cerut 1.000 de taleri. Nu precupeţeşte vodă bănetul când e vorba de fala curţii lui, că cei trimişi acolo nu-s nişte oarecine şi trebuie înconjuraţi cu tot respectul.

— Apoi Brâncoveanu este un norocos că are atâta bănet, dar şi mai norocos că se înconjoară de oameni ca domnia-ta, boier Corbea. Aş adăuga toţi meşterii care au ridicat Hurezii şi pe care i-am cunoscut îndeaproape, cei ce ridică acum hanul din mijlocul Bucureştilor şi au înălţat altele despre care doar am auzit, Potlogii şi mânăstirea de la Râmnicu Sărat şi Brâncovenii. Într-un fel, ăştia-s ostaşii lui vodă. Aşa cum alte domnii au avut căpitani, acesta îşi are meşterii săi cari au răsărit mai mulţi ca oricând.

— Ei, meştere! Vremurile de război cu ale lor, pacea cu ale ei... Dar bag de seamă că şi pacea-i destul de spinoasă uneori. M-am nimerit la un sfat al boierilor, la care nevoia banilor era întoarsă pe toate părţile. Că turcii sporesc de la un an la altul zehereaua. Se socotea fiecare cât să dea. A sărit boier Creţulescu să dea 10.000 de taleri, că taman a vândut nişte oi preste munţi, boierul Corbeanu a zis că amână cumpărarea unei moşii, spătarul Cantacuzino a pus şi el o sumă frumuşică. Dar ca să ajungă aici şi fiecare să pună la mijloc ceva, le-a vorbit Brâncoveanu preţ de-o pâine bună, punând în celălalt taler al balanţei primejdia ce s-ar isca dacă nu s-ar da la timp zehereaua, că nu le e turcilor ruşine să prefacă ţărişoara în paşalâc, aducând funcţionari turci preste tot locul şi venind la fiece moşie să-şi iee cât pohtesc, că ei lege nu cunosc. M-am minunat atunci de câtă înţelegere pot face dovadă boierii. S-ar fi minunat mai mult un Radu Mihnea ori Mircea Ciobanul, asupra cărora boierii se porniseră ca zăvozii de la stână. Se vede că i-a înţelepţit atâtea pătărănii prin care au trecut, şi pe deasupra au

încredere în dreapta judecată a Brâncoveanului. Căci însuşi vodă a dat partea cea mai mare. Asta-i o pace cumpărată cu bani grei, aşa să ştii domnia-ta, meştere Simioane.

— Apoi, dacă-i pe-aşa, banii boierilor tot de la truditorii pământului sunt storşi, că doar nu şi-or fi bătucit boierii mâinile ca să-i dobândească, păcatele mele. Şi până la urmă, fiecare român, cât ar fi el de necăjit, îşi plăteşte puţina tihnă pe care o are, nu-i aşa, boierule?

— Apoi ăsta-i un adevăr atât de limpede că-l ştie şi copilul de ţâţă şi atât de tăinuit că nu încape în vorbele nimănui. Nu eşti destul de preumblat prin ale vieţii, meştere, ca să ştii că adevărurile nu se trâmbiţează la toate răspântiile?

— Ba tocmai că sunt aşa de preumblat încerc să pătrund cu mintea-mi puţină ceea ce îndeobşte se ascunde. Dar soarta noastră, a celor cu condeiul şi pana, este de a sta pe lângă cei avuţi – deh! – ei cu mijloacele, noi cu priceperea. Iar cât priveşte boierii aceştia mari ai noştri, ei ştiu ce să ceară, că au văzut multe prin ţări străine. Iată, l-am cunoscut pe spătarul Mihail Cantacuzino când am lucrat la mânăstirea Sinaia. Cu puţin înainte de a mă îmbolnăvi a trecut pe la cancelarie şi, văzându-mă, a zis că-n primăvară se porneşte la înfrumuseţarea unei biserici ce s-a zidit pe moşia sa de la Fundeni. Zice că-i pe undeva, prin preajma Bucureştilor.

— Da, ştiu de ea. A fost moşia bătrânului Matei Voievod, are acolo zidire ca un palat şi un chioşc după modelul celor turceşti, ce poate fi văzut dinspre lac. Că e şi un lac acolo. Dar de când s-a pornit să înalţe biserica n-am mai trecut pe acolo.

— Cred că mă voi porni să văd ce se poate face pe acolo. Aşa cum mă aflu, de prea mare folos nu voi fi eu, dar sigur îmi va aduce întremarea lucrurile noi ce le voi vedea şi roboteala altora.

Spunea acestea şi-i creştea îndemnul cu fiece vorbă rostită. Şi chiar dacă, a doua zi, când se pregăti de drum, îl cuprinse un soi de spaimă nemaiîncercată, ca o slăbiciune la lingurea, totuşi nu catadicsi să dea înapoi. De atâtea ori pornise la drum bizuindu-se mai ales pe picioarele sale, încât nu putea crede că ele nu-i vor mai da ascultare. Tudor Corbea îl duse la curtea spătarului Cantacuzino, de unde plecau căruţe spre amintita proprietate a acestuia.

Porniră dis-de-dimineaţă şi soarele nu ajunsese încă în crucea amiezii când căruţaşul îi arătă lui Simion cu codirişca biciului clădirea palatului înconjurat de livezi. Se aflau într-o vale plină în toată covata ei cu stufărişul unei bălţi întinse, iar palatul avea un aer impunător pe dâmbul dimpotrivă, aducându-i lui Simion în amintire nici mai mult nici mai puţin decât casele cocoţate pe stâncile de la Capri. Surâse în faţa imaginilor atât de îndepărtate

încât abia le mai pipăia cu gândul. Dar un sentiment de adâncă mulţumire se cuibări într-un colţişor al sufletului, bucurându-se că asemenea frumuseţi sunt zămislite şi pe pământul ţării sale, şi năzuia să le vadă cât mai desăvârşite, cuprinzând cu totul şi târgul din care venea, închipuind o lume, ca un cocon imens din fire de mătase, în care viaţa reală se îmbina perfect cu imaginile aduse la suprafaţă de amintiri prinzând fiinţă şi culoare, o lume în care spiritul său avea atâta putere încât prefăcea realitatea într-o pastă numai bună de modelat. Se vede că ţinutul acesta era prielnic acestui hoinar ajuns la limanul vieţii, care cernea printr-o sită a lui tot pietrişul greutăţilor şi primejdiilor prin care trecuse, păstrând pentru sine doar alesătura de preţ, a imaginilor ce meritau întreaga sa trăire.

Întinderea din jur avea harul nemăsurării câmpiei unde ropotul cavalcadelor se poate stârni în oricare parte şi te simţi descoperit sub cerul nemărginirii, dar, în plus, trezea îndemnul dulcelui popas în scocul văii înfiorate de umezeală. Un pod de pământ tăia balta în două, conducând călătorul spre curtea boierească de pe deal. Suliţa trestiei, abia desfăcută din căldura mâlului de pe fundul bălţii, împungea luciul apei. Plopi negri cu coroana uriaşă făceau coridor umbros spre curtea boierească. Aceasta avea portic de lemn cam înnegrit şi brăzdat de ploi şi soare, ca un obraz îmbătrânit, altfel impunător, cu acoperiş de şindrilă peste cele două porţi largi. Aleea cu prundiş ducea la o casă mare cu un singur cat, care dinspre lac arăta mai impunătoare din pricina foişorului situat într-o parte a sa, adăugând un al doilea cat cu coperiş ţuguiat. Pe panta coborâtoare spre lac se mai găsea prispa întinsă a unui foişor de priveală rupt de clădire, cu colonete subţiri şi arcade simple. La timpul acesta livada îşi trecuse floarea vişinilor şi cireşilor, dar cele câteva pâlcuri de meri şi gutui înfloriţi păreau corturi albe, din cea mai pură pânză de in, luminate din interior de o vagă luminiţă trandafirie.

În faţa curţii boiereşti, pe partea dimpotrivă a drumului, se ridicase bisericuţă albă, cu zidăria terminată. Lucrau acum meşterii ţiglari acoperind-o cu olane aduse tocmai din Ardeal. Fără îndoială înăuntru se lucra la zugrăveală.

Simion îşi zise că n-are altceva mai bun de făcut decât să intre chiar în miezul lucrului. În prag, cât pe ce să se împiedice de o găleată cu chinoroz. Un tinerel iute-n mişcări se plecă s-o ferească şi-i făcu totdeodată vânt cu umărul.

— Hei, moşule, un'ţi-s ochii? Alt drum mai bun de plimbare n-ai?

Se vede că boala-i surpase rău înfăţişarea de vreme ce era luat drept moşneag. Altădată nu era strigat astfel, deşi pleşuvit şi descărnat, avea mişcări repezite şi nu se împiedica de lucruri.

După ce se obişnui cu întunericul putu să se preumble în voie pe lângă schele, căci nimănui nu-i ardea de dânsul. De altfel, se pare că atenţia celor de aici era îndreptată spre o gâlceavă ce se purta pe ton scăzut într-una din absidele bisericii. Unul dintre cei care vorbea avea un boi bărbătesc, cu umeri largi şi torsul lung şi împodobea o Fecioară care nu se poate, să nu-ţi fi atras privirile imediat ce te obişnuiai cu întunericul, o Fecioară tânără cu priviri şăgalnice surâzând unei mulţămiri tainice şi înflorind în ea. Celălalt era niţel adus de spate şi purta o chivără albastră din hârtie. Dacă unul spunea ceva, vorbele lui rămâneau încă mult timp suspendate în liniştea răcoroasă până să-i vină răspuns de la celălalt. Nu se grăbeau şi nici n-o făceau cu plăcere. Părea că lucrul lor o cere să se tot împungă pe îndelete, că până diseară au timp berechet.

— Nu-i vorba de frumos sau urât. Un chip omenesc trebuie să spună ceva, glăsuia agale, cu o voce groasă, cel cu umeri largi.

— Să spună, să spună, îl îngâna celălalt, fără tragere de inimă. Apoi o face dacă este viu. Altfel cum?

Liniştea care se aşternea părea să arate neputinţa celuilalt de a răspunde. Apoi el se pornea ca şi cum ar fi fost mânat din urmă:

— Dac-aş şti că zugrăvesc chipuri de morţi pentru morţi, m-aş lăsa de treabă. Ce fac eu acilea pleacă din îndemnul inimii, aşa s-o ştii, măre Mărine.

— Bine făcea meşterul de te punea să faci numai draci şi păcătoşi în pridvor! Pe aceia tot din îndemnul inimii îi făceai?

— Să ştii tu că-i făceam cu plăcere şi mă veseleam. Acu se schimbă kalimera. O fac pe Fecioara Maria şi n-o văd decât aşa. La drept' şi la dreptu' vorbind mâna-mi merge singură, parcă singură vrea să fie aşa.

— Dar chipul ăsta parcă e cunoscut. La toţi de faţă ne este cunoscut. Asta tot din pricină că s-a făcut el singur acolo, pe părete?

Hotărât lucru, cel cu chivără albastră căruia-i zicea Mărin, avea minte ascuţită şi cu fiecare vorbire îl împungea pe celălalt

Nu puţină fu mirarea lui Simion când, dacă cel voinic se întoarse, recunoscu în el pe-un ucenic al lui Pârvu Mutu, încă din vremea pe când lucrau la mânăstirea Sinaiei. Se schimbase arătând ca bărbat în putere, dar chipul cu ochi uşor bulbucaţi şi cu frunte de om îndărătnic nu suferise schimbări, afară doar de adaosul unei bărbi subţiri, care-i dădea un aer şi mai înnegurat. Îl chema Andrei şi-şi însoţea meşterul ca o umbră tăcută, fapt ce explică de ce nu-i recunoscuse vocea de data asta.

Se duse la el când coborî de, pe schele:

— Mă bucur, Andrei, să te văz lucrând ca meşter. Îţi mai aminteşti de mine?

— Cum să nu, neică Simioane? Cu treburi pe aici, cu treburi?

— Mă trage aţa încotro aud că pot simţi înţepătură de văpsea proaspătă în nări. Dar am venit cu totul nechemat. Iacă-tă că n-am făcut rău. Fie şi numai pentru a vedea această Fecioară care parcă-i vie.

— Aşa chiteşti matale?

Andrei îl privi stăruitor, să vadă dacă nu cumva vorbeşte batjocoritor.

— Văzut-am multe chipuri ale Fecioarei, mai ales în Italia, unde n-ai să întâlneşti unul aidoma cu altul. Acolo zugravii nu se ţin de canoane şi tipicuri. Că fac bine, că fac rău, asta-i treaba lor. Dar aici, la noi, eşti din cale-afară de cutezător, Andrei, făcând-o după capul tău.

— Carevasăzică venişi să le dai dreptate lui Marin şi celorlalţi.

— Stai binişor, băiatule, n-am vrut să zic asta. Zisei că eşti curajos şi asta nu-i rău deloc.

Andrei întoarse privirile arătând că nu mai vrea să vorbească despre asta. Mai târziu se vădi că celălalt zugrav, Marin, nu vorbise de-a surda când zisese că-i e cunoscut chipul pus pe perete. Chiar în ziua aceea Simion avu prilejul să zărească printre cei ce roboteau la lucrătura bisericii două femei, dintre care una mai tânără, cu aceeaşi privire uşor încântată de sine şi obrazul dulce şi rumen ca al maicii puse pe perete. Se vede că din cauza gâlcevii dintre cei doi zugravi fata se mişca stingherită, ţinând privirile în jos şi tot era prilejul multor vorbe în răspăr din partea celorlalţi.

Simion se împrieteni uşor cu ceilalţi. Cum aceste grupuri ale zugravilor se făceau şi se desfăceau după nevoile câte unui lăcaş, ei erau deprinşi să-şi vorbească cu încredere şi chiar din prima zi când se aşezau împreună la masă îşi dezlegau limbile, parcă s-ar fi cunoscut de când lumea. Pe lucru nu se învrăjbeau, căci fiecare avea partea sa rânduită de ispravnicul lucrării, canoanele erau şi ele rânduite prin învăţătura căpătată şi nimeni nu năzuia să cuprindă întreaga lucrare. Când unul făcea după capul său, ca de data asta Andrei, era socotit mai degrabă nepriceput şi lipsit de învăţătură şi-l luau în derâdere.

În afara lui Marin şi a lui Andrei mai lucra aici un fost ucenic al lui Pârvu Mutu – Stan, un bărbat uscăţiv şi înalt, destul de trecut în vârstă, care mai întâi fusese dascăl de biserică şi se apucase destul de târziu de zugrăveală, după ce-i murise nevasta şi doi copii. Se bucura de mult respect în rândul celorlalţi. Era zgârcit la vorbă, după terminarea lucrului îşi curăţa pe îndelete condeiele rânduindu-le după mărime, iar la masă se aşeza mai totdeauna într-un colţ. Ceilalţi lăsau un loc liber lângă el şi nu-l îmbiau la vorbă, socotindu-l un fel de schivnic, care numai de dragul înfăţişării sfinţilor pe pereţi se rătăcise printre ei, muritorii de rând.

Mai erau apoi Haralambie şi Ispas, doi cioplitori în lemn, care făceau iconostasul, şi un grec, Dionisie, al cărui hram nu-l prea cunoşteau cei din

jur, că el mai mult se preumbla în jurul bisericii, făcând măsurători şi tânguindu-se că nu are atâţia ucenici câţi i-ar fi trebuit.

În timpul unui răgaz, când Simion se trase mai aproape de el, află că omul era stucator de meserie şi că lucrase la palatul de la Potlogi împodobind tavanele. Aici fusese chemat să facă reliefuri în pridvor sau în pronaos, nu ştia prea bine ce suprafaţă va acoperi, că spătarul îi zisese să facă el mai întâi un plan şi-o probăluială şi dacă i le va arăta şi-i va place, va hotărî ce şi cum. De altfel, el nu pornea cu prea mare tragere de inimă la o asemenea ispravă, cum nu se mai făcuse, şi credea că până la urmă va rămâne să refacă tavanele casei de peste drum, căci şi asta era cuprins în chemarea sa aici.

Simion îi înţelegea descurajarea. Biserică împodobită cu reliefuri de ipsos nu mai văzuse, şi născocirea aceasta a cantacuzinului putea să nu fie de vreun folos.

Îl întrebă pe Dionisie dacă ceilalţi meşteri auziseră de planul boierului şi ce părere aveau. Nu, n-auziseră şi poate că va pleca de aici fără ca să spună ceva. Lui îi spusese că-l vedea vorbind pre elineşte şi că-l auzise că îmblase prin lumea largă. Mai auzise de aşa pocinog?

Simion îl linişti. Până-ntr-un sfârşit va vedea el însuşi boierul că-i o treabă nepotrivită, şi-l va lăsa în pace.

Timpul aduse şi lui Simion puteri noi. Aflându-se într-o dimineaţă la marginea lacului, înconjurat de singurătăţi, i se năzări că din ceaţa ce plutea deasupra luciului apei, răsare şi se încheagă arătarea unor mândre palate. Fuioarele de ceaţă se torceau ca trâmbe lungi învârtejite de vânt, alteori ca zvelţi pilaştri sau ca fântâni ţâşnitoare menite să răcorească aerul, se despleteau apoi tinzând să facă o ţesătură diafană prin firele căreia se vedeau ochiurile de apă, un tablou mişcător în care palate cu grădini cu chiparoşi dintr-un tărâm de poveste se lăsau bănuite prin perdeaua uşor fluturătoare a ceţii.

Simion se lăsă cu plăcere în voia acestei vedenii, sporind-o cu nişte amintiri ale sale din stampe persane, care-i trecuseră pe dinaintea ochilor. Nu vroise el să călătorească în ţări însoţite cu povestea? Văzuse şi mai-nainte drumuri lungi sub soarele arzător şi răsărind deodată, deasupra pânzei înfierbântate a aerului, oraşe albăstrii, adevărat prinos al cerului, pogorât ca o cascadă într-un anume loc şi numai în acela. Fusese statornic atras de acele înfăptuiri ale omului ce se cheamă oraşe, pornind de la cetăţile înfăţoşate în manuscrise vechi, până la cele întâlnite aievea în peregrinările sale. Acolo unde se putea mergea pe o înălţime din apropiere pentru a cuprinde cu privirea, atât cât se lăsa cuprins. Oraşele... aceste alcătuiri ale forţei şi statorniciei au dat dintotdeauna măsura vieţii laolaltă şi încrederea seminţiei omeneşti.

Se ridică degrabă pentru a păstra această vedenie în toată alcătuirea ei şi să nu fie de faţă când razele soarelui vor destrăma ţesătura din faptul dimineţii. Dar mergând în tabăra de lucru ceru condei şi hârtie ca să aştearnă în linii întruchiparea acelor palate ce i se năzăriseră. Dacă nu fusese arhitecton, deşi năzuise o vreme la asta, măcar pe hârtie să înjghebeze construcţii măiestre. Palate cu portale largi şi coperişuri cutezătoare. Grădini cu havuzuri şi alei străjuite de chiparoşi. Oglinzi de apă pe care plutesc gondole cu prove arcuite ca gâturi de lebede şi cu arcuite baldachine deasupra lor. Un oraş are de toate cele şi apa şi plantele îl întregesc.

Câteva zile se dărui acestei îndeletniciri noi, care nu era făcută pentru nimic anume, tovarăşii privind-o cu ochi cârcotaşi, ispravnicul puindu-l să plătească hârtia, şi doar Stan încurajându-l şi venind să-l întrebe de rostul desenelor sale, şi prin aceasta punând stavilă batjocorii celorlalţi. Stan îşi câştigase pe nesimţite drepturile unuia ce vede lucrurile în adâncime, şi dacă el îl oblăduia pe moşneag, lucru cu rostuială era acesta. Ba într-una din zile, pe înserat, îşi deschise baierile vorbirii acest singuratic, rămânând la masa de brad bătută pe ţăruşi, după cină, alături de Simion şi de Dionisie. Le zise că a fost la Constantinopole şi cum şi ceilalţi doi văzuseră oraşul, vorbiră mult despre el. Se potriveau tustrei într-un gând: oraşul bazileilor şi al ortodoxismului răbda altoiul semilunei, fără a fi îngenuncheat, îl răbda pentru a arăta peste veacuri strălucirea şi tăria lui. Simion spuse că e prea bătrân ca să mai calce vreodată pe acolo şi trebuie să se mulţumească cu amintirile în care unele amănunte se dilată, altele se şterg cu totul. Tăcură, gândindu-se fiecare la acele amănunte ce li se păreau de neşters.

— Iacă, domniile voastre, ne aflăm aici şi vorbim de Constantinopole de parcă ar avea suflet, zise meşterul Stan. Nu vi se pare că mai mult de sufletul lui vorbim?

Dionisie îi ceru lui Simion să meargă împreună cu el la boierul Mihai Cantacuzino, care îşi anunţase venirea pentru a doua zi. Dimpreună cu desenele lui să meargă.

Spătarul Cantacuzino avea faţa bălană şi îngustă pe care, dacă anii o ofiliseră, adăugaseră un soi de tristeţe şi îndepărtare de cei din jur. Aşa că, om de rând fiind, i te adresai cu destulă sfiiciune şi vorbele îţi îngheţau pe buze sub privirile-i pătrunzătoare. Mai ales când veneai cu o propunere, un gând al tău, era o mare cutezanţă din parte-ţi să crezi că el va fi primit. Ori tocmai asta vroia Dionisie acum. Îi spuse că e gata să înceapă lucrul la tavanele palatului, imediat ce camerele vor fi golite. Cât despre lucrul la pridvorul bisericii, avea aici, în hârtiile caligrafului Simion nişte înfăţoşări potrivite.

Spătarul plecă privirile. Luat de treburi uitase că vorbise cu Dionisie şi pentru pridvorul bisericii. Asta fusese când îi întâlnise la Potlogi şi când fusese atât de încântat de împodobirile tavanelor de acolo, încât îl angajase pe tavangiu pentru toată lucrarea de la Fundeni, sub impresia de moment că asemenea stucaturi ar merita să fie văzute şi la exteriorul unei construcţii.

Acum Dionisie aproape că năvăli peste boierul care nu era obişnuit cu oamenii de rând, fie ei şi meşteri, decât să-i vadă încuviinţând planurile sale. Dionisie nu vădea nici pic de sfială. Îi arătă că înconjurarea bisericii cu un grup de stucaturi o vor lăsa albă la exterior şi că, în plus, reliefurile vor aduna umbre schimbătoare în cursul zile pe pereţi. Că înfăţişând acolo palate şi chiparoşi vor adânci ideea de construcţii ce-şi dau mâna ca o horire în jurul lăcaşului, dar graţioase şi abia bănuite, lăsându-i bisericii sporul de volume.

Dionisie vorbea aşa pripit, că Simion, care nu ştia prea bine greceşte, abia înţelegea ce spune. Când fu întrebat de boier, recunoscu că planurile sunt ale sale şi că văzuse aievea în faptul dimineţii un oraş pe care boarea uşoară a lacului îl ridicase din adâncuri.

Boierul zâmbi:

— Apoi dacă l-ai văzut aici înseamnă că locul este prielnic acestor clădiri. Se mai întâmplă şi-aşa: locurile să fie cele cari să cheme aşezările. Poate ne va învrednici Dumnezeu să ridicăm aceste palate.

Simion nu înţelese dacă acest „ne va învrednici" este pentru posibilităţile acestui neam în generaţiile viitoare sau dacă însuşi spătarul îşi doreşte să ridice asemenea construcţii. Fapt este că boierul încuviinţă să se facă câteva din aceste întruchipări în jurul bisericii.

Lucrul acesta nou, odată pornit, trezi la Dionisie o energie nebănuită. Cât despre ajutoare, nu se mai putea plânge de lipsa lor; pe lângă salahorii recrutaţi dintre ţăranii din sat, înşişi zugravii ce se aflau aici, erau gata să dea o mână de ajutor în timpul lor liber. Lucrul înăuntru era aproape terminat şi spătarul vroia să târnosească biserica chiar în această vară. Ceva necazuri fură de întâmpinat cu icoana Fecioarei din absida stângă. Într-o dimineaţă o găsiră ştearsă de pe zid. Pasămite, Andrei, făcătorul ei, pătrunsese noaptea acolo şi lucrase cu sârg s-o şteargă. Atât de bine era făcut totul de parcă n-ar fi stat niciodată vreo încondeiere acolo. Zugravii se înfricoşară foarte. Un asemenea pocinog dădea peste cap socotelile spătarului în legătură cu târnosirea bisericii şi se putea înfuria împotriva tuturor. Nu-şi prea dădeau seama ce le-ar putea face. Se strânseră laolaltă, întrebându-se îngrijoraţi dacă vreunul din ei îşi amintea de o faptă asemănătoare. Matei, una dintre calfe, zise că i se întâmplase să vadă la biserica Sf. Spiridon din Bucureşti cum se ştersese un întreg zid, că nu-i

plăcuse boierului ctitor. Dar niciunul nu-şi amintea ca vreun zugrav să primească o pedeapsă grea, tăierea nasului sau urechii, sau bătaia la tălpi, de felul celora ce se dau dijmaşilor răi platnici.

Da, ce-i drept-e drept, zugravii erau respectaţi, fiind mulţi dintre ei călugări, dar când unul dintre ei făcea o nerozie care arăta că el însuşi nu-şi respectă îndatoririle breslei, ce drept mai avea la cinstirea celorlalţi? Şi apoi, nu se văzuseră chiar boieri pedepsiţi? Înşişi aceşti Cantacuzini suferiseră mare năpastă în tinereţile lor cărând la piatră şi fiind bătuţi la tălpi ca nişte netrebnici. Acum, acest Cantacuzin era îndreptăţit să ia o hotărâre oricât de severă. Aşa se tot socoteau meşterii în de ei, în afara lui Andrei însuşi care-i asculta ca împietrit. Se pare că orice hotărâre s-ar fi luat, el era în stare s-o primească. Îşi adună lucrurile într-o desăguţă, dar nu cu prea mare grabă de vreme ce se lăsă târât de nişte copii care vroiau să înalţe un zmeu pe marginea lacului. Trecu pe lângă fârtaţii lui ca şi cum pricina care-i frământa pe ei era de cea mai mică importanţă. Aşa că ei ziseră că omul s-a ţăcănit şi hotărâră să-i ia apărarea în faţa boierului cum vor putea. Se duse Stan, care aici avea rangul de staroste, să-i spună boierului că se petrecuse un lucru necurat, zugrăveala fusese ştearsă într-o noapte, ca şi cum n-ar fi stat niciodată acolo, asta numai ielele ce locuiau în fundul lacului puteau s-o facă şi acum zugravul e aşa de spăimântat că nu s-ar mai apuca să încondeieze din nou icoana nici dacă l-ai pica cu ceară şi eu zic să-l sloboadă pe om şi să se apuce careva de lucru în locul lui. Prea mult nu minţea Stan, că zugrăveala chiar că fusese ştearsă într-o noapte şi chiar dacă-ar fi minţit cu totul, el era învăţat de un preot bătrân că-s pe lume minciuni rele şi minciuni nevinovate şi acest neadevăr pe care-l înşira acu' făcea parte dintre cele din urmă, că ajuta să-l scape pe Andrei de pedeapsă.

Spătarul ascultă cu liniştea aceea care pe unii îi spăimânta deşi nu părea prielnică vreunei vijelii. Bărbiţa lui îngustă şi mătăsoasă de culoarea fuiorului de cânepă părea să-l apere de vestea aceasta neplăcută. Şi-o mângâia cu două degete ale mâinii drepte, degete uscăţive şi osoase, fără podoaba inelelor.

— Nu cumva meştere, ielele despre care vorbeşti purtau caftan şi cunoşteau prea bine taina facerii şi desfacerii zugrăvelilor?

— Ba taina zugrăvelilor o cunosc, mărite stăpâne, că aşa-s ielele, făpturi nepământene, dar ce chip anume vor fi luat ele, asta nu mai ştiu.

— Eh, meştere, meştere, aici pare să-şi fi vârât coada însuşi Sarsailă.

— Se poate şi asta, mărite stăpâne.

— Dar pe acest Sarsailă aş binevoi să mi-l aduceţi legat că ştiţi prea bine de unde să-l luaţi.

Meşterul Stan tăcu, descumpănit. Aşa-s boierii, din fire prepuelnici cu ce le spune unul mai de jos ca ei. Trebuia să se aştepte că nu-i va da crezare, chiar dacă nu se pricepea la zugrăveală. Atunci încercă altceva:

— Noi, ăştia de aici, am făcut ucenicie la Pârvu Pârvescu, zis şi Mutul. Şi ne-a povestit el odată cum tatăl domniei voastre, postelnicul, îl punea alături, la masa lui, şi se sfătuia cu el. Aşa mi-a zis: „că nu mă socotea un netrebnic şi chiar de nu i-a plăcut vreodată ce fac, nu m-a pedepsit, ci mi-a spus-o verde în faţă, ca unuia deopotrivă".

Spătarul zâmbi.

— Aşişderea domnia-ta ar fi trebuit să mi-o spui verde-n faţă dacă vroiai îndurare pentru vreun tovarăş cu mintea rătăcită.

— Cu mintea rătăcită, slăvite stăpâne... Voi face eu şi ceilalţi, ceea ce din prostie el a stricat.

— Era frumoasă Fecioara lui, dar mai bine ar fi stat pe zidul vreunui palat. Aici se cere un alt chip, în faţa căruia să ne smerim cu toţii.

— Aşa voi face, mărite stăpâne.

Meşterul Andrei se văzu absolvit de păcatul de a fi pus în locul unei icoane chipul fetei îndrăgite, care pentru el era o icoană. Dar i se păru că în acelaşi timp se vede despresurat de prieteni. Căci în ziua plecării lui toţi erau atât de ocupaţi, încât uitară să-i dea bineţe.

Când ajunse la un cot al drumului, după care ştia că bisericuţa nu va mai putea fi văzută, se opri s-o mai cuprindă o dată cu privirile. Parcă ar fi aşteptat de la această prea fericită îmbinare de rotunjimi şi unghiuri să afle ceea ce-l frământa de la o vreme: dacă priceperea de a mânui culorile, care nu era oarecare, era dată spre osânda sufletului sau, dimpotrivă, spre înălţarea lui. Crezuse statornic că, de vreme ce talentul este dăruit spre folosire, aşa cum stă scris în Sfânta Scriptură, el îi dă dreptul celui ce-l are să asculte de imboldurile venite din lăuntrul său. Ceva mai multă libertate, da, dar nici oamenii purtători de har nu-s pe toate drumurile. Iată însă că cei din breasla lui vroiau să-i arate că nu are dreptul să se abată de la anumite canoane. Şi atunci osândă era aceasta. Ceilalţi de ce n-o simţeau ca pe o osândă şi apăsare?

Asemenea gânduri îi treceau lui Andrei prin minte la o cumpănă a drumului său.

Acum ar fi trebuit să se simtă singur în această margine de drum neştiind prea bine încotro o va apuca. În plus, nefericit, pentru că în mintea lui se învălmăşeau şi se ciocneau multe gânduri de îndoială şi de cutezanţă, de care ceilalţi erau scutiţi.

Dar nu era chiar aşa. Se simţea liniştit şi puternic. Dacă reuşise să înfăţişeze un chip cu trăsăturile sale vii, nu era aceasta o dovadă a harului

său? Poate că e o osândă să-ţi porţi harul, neştiut de nimeni, dar o povară nu este. Şi, oricum, din moment ce ţi-l cunoşti, de el atârnă o rază ce-ţi întăreşte cugetul.

X
LIMANUL UNUI VEAC

Anul 1699 începuse cu geruri puternice şi cu multă promoroacă, ceea ce, după spusele bătrânilor, anunţa rod bogat şi o vară fierbinte. Dar primăvara venise târziu. După multe ceţuri şi pâcle, după stârnirea cu vuet a apelor de la munte, venise ca o sete a plantelor de a sorbi puterea lutului cleios şi a-i da altă faţă, aninând pe raze de soare buchetele răsurilor înflorite peste noapte, aburul verzui al arinilor din preajma apelor, ghirlande de iasomie cu luciu mat de ivoriu.

Totul izbucnise deodată, fără să ţină seama de soroace, sub o căldură neaşteptată ce părea că va ostoi curând gingăşia florilor. Ochiurile de apă lăsate în lunci după retragerea în matcă a râurilor deveneau curând smârcuri ce cocleau sub razele soarelui, pământul se usca şi suna sub tălpile botforilor ca o coajă de pachiderm uriaş, osândit să poarte truda muritorilor.

Urmele viiturilor nu se şterseseră nici în mijlocul acestui Cireşar în lunca Ialomiţei de lângă Târgovişte. Terenuri bune pe care nu se putuseră face semănături, bogăţie de muşchi în care se îngropa piciorul, la marginea pădurii, fâneaţa îngălbenită, când s-ar fi cuvenit să se facă prima coasă.

Aici, în luncă, îşi avea Brâncoveanu acel foişor de priveală cu toate laturile deschise spre crâng, cu umbra adunată în sine, dând spor de taină vorbelor ce se spuneau, îndulcind lumina prea crudă şi lăsând fuiorul zilelor să sfârâie molcom sub degetele verii, mai mult decât s-ar fi auzit el într-o încăpere cu patru pereţi zidiţi.

Când poposea la această curte, Domnitorul îşi primea aici în fiece dimineaţă vătafii de la moşiile din jur, făcând cu ei socoteli şi ascultând cum merg treburile.

În dimineaţa asta ţinuse sfat prelungit, în care retezase cu asprime văicărelile vehililor. Că grâul din coada luncii s-a fost înecat de apă. Că inul nu s-a putut semăna la timp. Că trifoiul a fost năpădit de cucută şi numai jumătate din el a rămas întreg.

Domnitorul n-avea urechi pentru aceste plângeri. Ştia că dându-le crezare, ele vor fi mai mari data viitoare, şi cu nimic nu va spori prin aceasta râvna vehililor.

Acum se plimba în lungul foişorului, plăcându-i să asculte tocănitul paşilor pe dalele de piatră. Aştepta o solie. De trei zile o aştepta. Vor fi avut ceva zăbavă oamenii săi, numai de i-ar aduce o veste bună. Socotea că mai bun loc de sfat e aici, decât la Bucureşti, unde de la o vreme se găseau curioşi chiar printre cine nu te aşteptai.

Ca să-şi uşureze nerăbdarea ieşi din foişor şi începu să urce dâmbul uşor îndreptându-se spre biserica domnească. Turlele ei ascuţite, care de curând fuseseră îmbrăcate în tablă de aramă, înmănuncheau razele soarelui sporind albastrul pe care se profilau şi prospeţimea frunzei de dud ce chenăruia curtea domnească.

Casele domneşti aveau şi ele acoperişuri noi. Zidarii le adăugaseră numai cu doi ani în urmă câte un cat, astfel încât aripa centrală, cea care pe vremea lui Petru Cercel avea un singur cat, se înfăţişa acum mai falnică, cu două niveluri, iar cea zidită de bătrânul Matei Voievod fusese refăcută, primind deasupra parterului încă un rând de camere cu frumoase fereşti din bucăţele de sticlă colorată, prinse în plumb, aduse taman de la Viana. În această parte se aflau camerele pentru oaspeţi. Îi făcea plăcere să ştie că aceste încăperi nu-s reci şi întunecoase, ca la alte palate, că primesc îndeajuns lumina, sobele rotunde din faianţă azurie şi albă, de modă olandeză, le fac primitoare pe orice vreme, iar banchetele şi jeţurile aduse din Lombardia îndeamnă pe oricine să adaste la vorbire cumpătată.

Vodă trecu prin faţa intrării principale străjuită de frumoase coloane cu capiteluri împodobite cu frunze de acant, îndreptându-se către biserică. Salahorii scoteau schelăria exterioară, dar văzându-l pe domnitor, se grăbiră să părăsească biserica, ştiind că pohteşte să rămână singur.

Aşa era. De mic copil trăise într-o familie numeroasă, laolaltă cu verii din neamul cantacuzinesc. Avea el însuşi o familie mare şi la mese se întâlneau rareori mai puţin de douăzeci de inşi. Dar uneori dorea să rămână singur cu gândurile lui. Atunci punea el însuşi întrebări, lăsa frâu liber îndoielilor, se gândea la faptele sale ca la ale unuia ce putea fi judecat.

Înfăţişările zugrăvite pe pereţi, făcute numai în urmă cu doi ani, nu avuseseră timp să se afume. Cei dinspre latura nordică îţi atrăgeau atenţia de cum intrai. Erau tineri mucenici îmbrăcaţi în armură, cu săbii şi lănci. În alte biserici din ţară, doar sfântul Gheorghe poate fi văzut în armură. În rest, alai de bătrâni cuvioşi, supţi de posturi şi rugăciuni. Când se pornise să picteze din nou această biserică, vodă ţinuse sfat cu Constantinos, Inochentie şi Stan. Le arătase că-i o biserică a cetăţii de scaun care prin multe primejdii a trecut şi a rezistat datorită unor bărbaţi viteji. Se cuvine a spune acest adevăr şi prin puterea culorilor. Dacă unele canoane ale bisericii bizantine nu încurajează înfăţişarea sfinţilor ca luptători, în afara sfântului Gheorghe, apoi el, domnitorul ţării, le dă dezlegare să caute a afla din cărţi şi pe cei cari au luptat cu paloşu-n mână şi să-i arate privirilor celor ce vor păşi în acest nou lăcaş. Va fi pentru îmbărbătarea inimilor şi întru amintirea unor bărbaţi ai acestui pământ, care, de n-au trecut în rândurile sfinţilor, sunt sfinţi inimilor noastre, căci au salvat ţara strămoşească.

Aşa făcuse meşterul Constantin. Pe un fond albastru catifelat ca cel al înserărilor de vară, se arătau sfinţi tineri şi zvelţi în veşminte de soldaţi romani, dar cu capetele descoperite, în atitudini de blândă aşteptare şi reculegere.

În zilele acestea când la Karlovitz se întruniseră pentru condiţiile păcii austriecii şi turcii, cele două pietre de moară între care se afla neamul românesc, Brâncoveanu îşi amintea din nou că lupta pentru cultură e tot una cu lupta pentru fiinţa neamului.

Păşind aici în plină zi, când auriul de pe pereţi este solar şi tihna desăvârşită, Constantin Vodă lăsa în prag grijile, atât cât putea, amintindu-şi de tăioasa răcoare a bisericuţei din Brâncoveni, unde mergea alături de frumoasa sa maică în copilărie. De ţăranii cu cămeşi albe, strânşi umăr lângă umăr, dar cu gândul la ale lor. Oamenii au nevoie totuşi să se simtă alături, uniţi. Altfel se adună fiecare în sine şi dă frâu liber, care pizmei faţă de vecin, care patimii pentru vin, sau furiei, sau leneviei. Cu atât mai mult cu cât nu-s ştiutori de carte să poată culege cuvinte înţelepte de la cei care-s în măsură să le dea. Cândva, poate, cine ştie... oamenii, fiecare dintre ei, vor putea avea în preajmă toiagul cărţilor, şi atunci, mai cu spor omul îşi va fi sieşi stăpân. Dar tot va trebui o idee înaltă, cuprinzătoare, care să adune truda tuturor şi să-i unească.

Aşa gândea vodă în această singurătate a naosului, mirosind a văpseluri, adunând puţina lumină în aurul înflorit al lemnului încondeiat şi oploşind răcoarea între zidurile groase.

Lipseau stranele de pe lângă pereţi care să dea echilibrul ce numai de la dimensiunile omului vine. Dar jeţul împărătesc în care avea să stea domnitorul fusese terminat de curând şi stătea în absida dreaptă, deasupra a două trepte de piatră. Spătarul înalt era încununat de vulturul cu cruce în cioc. Vodă Brâncoveanu îşi sprijini braţul drept pe un braţ al jeţului, atingerea lemnului dându-i o linişte aidoma celei care-i venea de la atingerea unei foi de carte. Pe mâna frumoasă cu degete lungi adăsta inelul cu smarald, piatra favorită a domnitorului. În apele ei verzi se răsfrângea întreaga lumină a turlei centrale, o altă catedrală cu vârful în jos.

Când îşi ridică ochii de pe verzuia miniatură oglindită în piatra inelului său, descoperi în partea dimpotrivă a jeţului, sub umbra masivităţii lui, prezenţa subţiratică a ginerelui său mai mare. Radu zâmbea strâmb cu o lucire a ochilor ce anunţa că încercase tăria unui vin bun încă de dimineaţă.

— Să mă ierte măria-ta că mă găseşte în preajma jeţului împărătesc. Aş putea zice că am căutat aici răcoarea. Adevărul este că am vrut să văd cu tot dinadinsul cum este lângă un tron încă neînceput, care n-a văzut nici vărsări de sânge, nici silnicie.

Radu vorbea greceşte cu toate că învăţase destul de bine limba ţării. Ţinea la limba cizelată pe care o învăţase cu cei mai buni dascăli de elinească din Stambul, dar se şi simţea la largul său, de vreme ce, atunci când lua avânt şi inima-i devenea mai săltăreaţă şi curajul se preungea ca untul până-n vârful limbii, tot de graiul învăţat în anii copilăriei de maica sa, Domnica, o Cantacuzină şi ea, îşi aducea aminte.

— Şi să-ţi mai spun ceva, măria-ta, şi să mă ierţi de supărare. Dacă-ar fi fost şezutul jeţului gata şi perna de pluş roşu pe el, m-aş fi aşezat să încerc moliciunea ei. Poate mi-aş fi făcut o idee despre slava împărătească şi aş fi ştiut dacă ceva din această slavă vine de la bucuria fundului odihnit pe o pernă moale sau dacă nu cumva te simţi ca-ntr-un sicriu în jeţul adânc de lemn.

— Eu zic că ar trebui să te nevoieşti dis-de-dimineaţă spre lucruri mai bune decât acesta.

— Da. Biserica e a măriei tale şi ţi se cuvine întâietatea s-o cercetezi. Şi pun prinsoare că şi măria-ta vroiai să încerci adâncimea jeţului ăsta, chiar dacă cu alte gânduri decât mine, netrebnicul. Măria-ta eşti începutul unui lanţ de voievozi, ai credinţa că dreptatea lui Dumnezeu se scurge prin mâna şi glasul măriei tale, te umpli de această slavă care te tot ridică. Eu mă gândesc că slava e doar fală, mărirea doar un loc de unde poţi cădea foarte cu durere. Dascălul meu îmi aducea mereu aminte de impunătorul arbore ghenealogic al familiei din care mă trag, spunând că un aşa neam princiar ca al Muşatinilor, mai rar în această parte a lumii. Îi era teamă bietului Lambrachis că voi uita pe vreunul din înaintaşi. In facto, amintirea mea nu merge mai departe de bunică-meu, urmărit de ideea că dacă va face economie de banii de mâncare va avea cu ce să-şi plătească a treia domnie în Moldova. Şi dacă am văzut şi eu acest principat pe vremea când a domnit acolo taica, asemenea întâlnire nu mi-a lăsat decât gustul vinovăţiei: că vrem să ne înfruptăm cu tot neamul din gloria acelui străbunic al cărui nume îl ştiu şi copiii ce se joacă în ţărână, fiind acel Ştefan mai viu decât noi toţi la un loc. Ce suntem noi altceva decât nişte viermi graşi care sugem şi tot sugem dintr-o rădăcină care tot se va sfârşi odată? Şi ce ne rămâne altceva decât să ne plângem de milă?

Mărunt de stat, cu torsul zvelt prins într-o tunică de culoarea vişinei putrede, cu părul căzând în inele pe umeri şi încadrând un chip măsliniu cu ochi negri scânteietori, Radu Iliaş se vântura de colo-colo, luând martori sfinţii de pe pereţi pentru trecerea lui prin viaţă, care nicio mulţămire nu-i aducea.

Brâncoveanu se gândea că tare mult greşise în privinţa lui. Năzuise să-l pună în scaunul din Moldova, nu atât că să-şi vadă fiica doamnă, cât mai ales

să aducă aceleaşi legiuiri, care din datinile pământului descindeau. Ar fi fost ca şi cum el ar fi domnit şi în Moldova, având acolo un ginere prea supus. Dar Cantemireştii erau mult prea tari la Poartă. Şi decât să-şi irosească banii şi drumurile soliilor pentru asemenea treabă, mai bine să facă tot ce se putea face în această ţărişoară. Mai apoi, văzând firea lui Radu, îl muşcase de inimă bănuiala că acesta nu l-ar fi ascultat.

Timp de patru generaţii, dacă socotea bine, aceşti urmaşi ai lui Ilie, unul din fiii nelegitimi ai lui Alexandru vodă Lăpuşneanu, şezuseră în afara ţării, dorind un tron şi un schiptru şi cerând pentru aceasta ajutor când la cazaci, când la împăratul Germaniei, când la grecii din Stambul, cu care se înrudiseră. De la acel Ilie care îl atacase pe Petru Şchiopul cu ajutorul cazacilor şi care, după nereuşita atacului, a plecat în Bavaria luându-şi un nume răsunător – „Ilustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Elias Alexander, Princeps Moldaviae" – pentru ca mai apoi să treacă în Rhodos, unde i se spunea Cojocarul, căci se apucase de comerţ cu blănuri, până la fiul său care domnise în Ţara Românească şi în Moldova, unde căsăpise ceva boieri, în ciuda jurământului de credinţă pe care şi-l făcuseră unii altora şi apoi la Iliaş Alexandru, care domnise timp de doi ani sub numele de Iliaş al III-lea şi se dovedise mult îndurător faţă de nevoile pământenilor, mergând până acolo încât plătea el datoriile celor ce n-aveau cu ce să şi le plătească, el, care n-avea moşii nici în ţară nici la Stambul, fiind atât de sărac încât la mazilire trebuise să se împrumute la boieri, ca să facă calea-ntoarsă, toţi aceşti înaintaşi ai lui Radu, aci de faţă, fuseseră bărbaţi ce se nutriseră cu vise de mărire, dar pierduseră legătura cu ţara, fiind în ea doar simpli musafiri. Poate – cine ştie? – dacă Iliaş al III-lea ar fi fost lăsat în pace de turci, ar fi devenit un domnitor bun, cu înclinaţia de a cunoaşte pravilele pământului şi ar fi uitat nevoile unei vieţi de pribeag. Dar, după câte se arăta, acest Radu Iliaş înclina mai degrabă spre bunicul cel aprig şi iute la mânie, decât spre tătâne-su, cel cu fire mlădioasă.

Se aşezase acum înaintea lui socru-său cu picioarele depărtate şi cu ochii lucioşi, înfruntându-l. Vedea sila de pe chipul acestuia şi, ca ultimul beţiv la drumul mare, văzându-se nesocotit, ţinea morţiş să se impună atenţiei, fie şi cu sacrificiul propriei demnităţi.

— Sub ce stea te-ai născut, măria-ta, de n-ai cerut nimic şi toate ţi s-au dat?

— Nu uita, Radule, că te afli într-o sfântă biserică şi e păcat să mânii pe Dumnezeu.

— Măria-ta n-ai fost hrănit din leagăn cu gândul că te aşteaptă o coroană. Şi părinţii nu te-au învăţat aşa: dacă vrei ca să-ţi încununeze fruntea această

coroană, apoi trebuie să-ţi apleci de multe ori spinarea şi să te umileşti înaintea turcului ca să-i câştigi bunăvoinţa.

— E drept că n-am crescut sub umbra amăgitoare a unei coroane. Şi nici nu mi s-a părut un lucru demn de a fi râvnit. Iubeam moşia mea, aveam libertate să mă mişc cât vreau şi griji de orânduit trebile, din zori până-n noapte. Acum, dacă mi s-a dat coroana, îi simt apăsarea mai mult decât strălucirea. Am de orânduit trebi ce privesc toată suflarea ţării.

— Lumea vorbeşte că nimic n-ai putea face fără Constandin stolnicul şi Mihai spătarul, că te mânuiesc ei cum vor.

— Nimic nu se poate face de unul singur.

— D-apoi cum vine asta? Eu ştiu din cât istorie am învăţat că numele unui conducător rămâne pe o pagină de istorie cu atât mai apăsat cu cât voinţa îi e mai nestrămutată şi tirania mai puternică. Al măriei tale va rămâne alături de al stolnicului şi al spătarului şi poate şi de al altora.

— Şi de al altora... că bine ziseşi.

— N-ai să fii atât de mare ca Ştefan cel Sfânt.

— Ei... alte vremuri, alţi oameni. Un cronicar moldovan spune că-s vremile deasupra oamenilor, nu noi deasupra vremilor. Şi de învăţat, am prins învăţătură nu numai din cărţi sau de la oameni cetiţi, dar chiar de la oameni mărunţi, care nu ştiau a scrie şi ceti, dar au cules ştiinţa trăirii din viaţă. Unul dintre ei este moş Gheorghe, un vecin al nost de la Brâncoveni. Spunea bătrânul acela: „Nu te poţi nevoi să fii mare, dacă n-ai un suflet mare, cu înţelegere pentru cei mărunţi". Şi tot el spunea că nobleţea e în firea omului, niciun blazon şi nicio proprietate nu-ţi şterge josnicia sufletului, dacă ea există, fiind aceasta adevărata proprietate ce te înseamnă ca un stigmat. Eu râdeam auzindu-l şi nu-l înţelegeam. Dar vorbele lui mi-au dat de gândit. Şi mai târziu am privit mereu înlăuntrul meu să văd dacă mă învrednicesc cu acel blazon al simţirii de care-mi vorbise bătrânul. Oricum, am năzuit mereu să-l am.

— De ce, măria-ta? Poporului îi ajung hainele scumpe şi harnaşamentele bogate, care-i iau ochii... Şi măria-ta le ai şi-i înfricoşezi cu asta.

Brâncoveanu părea să nu-l audă. Continuă cu privirile aţintite, spre aburul auriu ce se prefira prin ferestre:

— Avea acel moş Gheorghe o mică gospodărie în coasta moşiei noastre. Era aşezată în drumul spre viile noastre şi arendaşul socotea că din pricina ei ocolim prea mult ca să ajungem la vie. Şi atunci îi căta arendaşul tot felul de pricini lui moş Gheorghe, doar-doar i-o tăia pământul care sta ca un os de peşte în gâtul moşiei noastre. Dar nu i l-a tăiat, căci moş Gheorghe ştiuse să se dea bine cu mama. Venea la noi cu câte un plocon, un coş cu pere zemoase, o putinică cu brânză şi mama îl primea pe cerdac şi îi cerea sfaturi,

din ce buruieni să scoată culori pentru vopsitul lânii, cum să vindece o vacă, şi n-ar fi încuviinţat mama pentru nimic în lume să se ia cu japca pământul lui moş Gheorghe. Era diplomat bătrânul, nevoie mare! dar şi din asta am învăţat ceva. Le plac turcilor plocoanele? Apoi silim toată suflarea din ţară să-şi rupă fiecare din carne, să trimitem plocoane la Poartă. Vor să ne vadă supuşi, fără armată, fără oşteni? Apoi o facem şi pe aceasta, ca să nu vedem ţara prefăcută în paşalâc turcesc. Timpul e trecător, va trece şi nevoia asta, dar oricum, dragostea de pământ şi neam nu se va fărâma.

Iată, aşadar, că poţi trece în rândul celor cu care m-am făcut părtaş la domnie, nu numai pe stolnic şi pe spătar, ci şi pe moş Gheorghe, unul fără blazon şi titluri.

Singurătatea navei celei mari a bisericii îl îndemnase pe Brâncoveanu la multe aduceri aminte şi chiar la dezvăluirea unor sensuri ale domniei sale, pe care altfel, numai sieşi şi le-ar fi lămurit. Beţivul cel pizmăreţ era doar pietricica ce merge la vale, lovindu-le pe altele în drumul său. Şi nici nu credea că el aude prea multe din cele spuse. Iată însă că acesta se sumeţi mai departe să-l înfrunte la adăpostul aburului beţiei sale:

— Şi cu izlazul obştei din Daia, acela pentru care a venit să-ţi ceară îndurare zidarul acela bătrân, cum rămâne măria-ta? Voiai au nu voiai să-ţi sporeşti cu el pământurile?

— Voiam, cum să nu, că are pământ mănos. Dar dacă a venit meşterul Manea la mine şi mi-a spus că ei nu vor să-l vândă, cu toate că le dădusem preţ bun, mi-am luat gândul de la el. Se mai găsesc ele pământuri mănoase în ţara asta!

Radu Ilie se răzimase de o strană. Parcă-şi mai revenise din fumurile beţiei. Sau se aduna în sine ca să priceapă mai bine cum curge gândirea acestui voievod, care orânduia trebile gospodăreşti ca un moş Gheorghe oarecare. Din câţi voievozi fuseseră înainte mergători, niciunul nu ţinuse la asemenea preţ tărăgăneala, şiretenia, niciunul nu făgăduia cu atâta uşurinţă şi turcilor şi împăratului Austriei, ba şi polonezilor, fără vreun gând de a-şi ţine făgăduiala. Ştia acestea, căci şi el făcuse parte din unele solii în urmă cu trei-patru ani. Dar, de la o vreme, socrul său nu-i mai arăta încredere. Sfatul acesta ad-hoc, în biserica mare mirosind a lemn ceruit, deodată numai ei doi, îl înălţa pe Radu în propriii săi ochi, căci niciodată Brâncoveanu nu vorbise cu el atât de deschis, făcându-l să se simtă chiar în mijlocul ţesăturii de fire – care toate de la voievod porneau – chiar în mijlocul pânzei de păianjen, alături de puternicul care o ţesuse. Beat era el şi nu prea, avea doar atât rachiu cât să-şi sloboadă gândurile în vârful limbii. Ce fel de om era acesta care la toată cutezanţa sa răspundea blând ca un uncheş sfătos? Ce fel de voievod, care nu se sfia să recunoască că a greşit şi a încercat să-şi repare

greşeala? Puţină înfiorare tot simţea Radu între spete la gândul că vorbele spuse acum se vor întoarce cândva împotriva sa, dar tot nu se îndura să piardă ocazia să afle taina acestui bărbat mândru şi distant, care atâta vreme îi inspirase teamă în ciuda staturii mai degrabă potrivite decât impunătoare şi a vocii cumpănite, deloc spăimântos sau tiranic.

— Măria-ta, se tot zvoneşte că în beciurile acestei case domneşti au fost aduse într-o noapte în taină mare câteva butoaie ce nu aveau în ele nici vin, nici ţuică, nici praf de puşcă. Că cei care au lucrat să le dezgroape de sub Râul Târgului erau toţi scoşi de la ocnă şi după asta au fost băgaţi mai adânc, să nu vorbească niciodată. Că despre comoara din aceste butoaie ţi-a vorbit un om de pe lângă Câmpulung, care fusese crescut de o vrăjitoare ce nu cobora niciodată din munţi. Ea ştia locul, lăsat cu limbă de moarte de la bunică-sa, unde oamenii lui Vlad Ţepeş îngropaseră această comoară. Schimbaseră vadul Râului Târgului, îngropaseră comoara, apoi trecuseră din nou apa pe deasupra. Taina trebuia să meargă din gură-n gură şi podoabele ce zăceau acolo să fie încredinţate neapărat unui alt domnitor care va avea nevoie de ele pentru binele ţării. Aşa se zice, preacinstite al meu socru, şi toată lumea se minunează sub ce stea norocoasă te-ai născut.

— Minunează-te şi domnia-ta dacă asta îţi face bine, dar asemenea scorneli nu pot încăpea într-o minte luminată, fiule.

Expresia ivită pe chipul domnitorului era una de blândă dojană, ba, în vreme ce se depărta către uşă, clătina capul înveselit, ca şi cum de mult nu mai auzise aşa o glumă bună. Nu se apărase. Nu încerca să dea nişte lămuriri încâlcite, care să abată bănuiala că ar fi tăinuitorul unei comori dobândite peste noapte. El unul, Radu Iliaş, s-ar fi repezit într-o avalanşe de cuvinte fără şir – ar fi găsit el ceva – ca să-l sperie niţel pe cel ce vroia să-i scormonească taina, să sperie însuşi nenorocul, ştiut fiind că pizma celor din jur atrage nenorocul şi chiar urgia sorţii. S-ar fi tăvălit şi pe jos ca să arate a om cu mintea rătăcită şi să stârnească mila, mai degrabă decât poncişul gând al pizmei. E mângâietor să ştii că în slava şi gloria ta se găseşte şi un strop de milă pentru tine, o haină subţirică-i compasiunea, dar destul de bună ca să abată săgeţile sorţii capricioase şi nestatornice.

Dar Brâncoveanu nu făcea niciun gest prin care să abată gândurile înveninate, bănuielile, pizma, care ca nişte vâscoase tentacule de octopode se întind inevitabil în jurul unui scaun domnesc. Şi nu numai acum. Radu fusese de faţă când stolnicul, cu aerul lui de înţelept îmbibat de toate adevărurile vieţii, strecurase vorbe de înveninată ameninţare. Nimic limpede şi hotărât. Dar îndeajuns spre a-i aminti nepotului că asupra unei domnii stă mereu atârnată o sabie a lui Damocles. Gândul nesiguranţei e mai rău chiar decât o ameninţare făţişe. Şi ce făcuse nepotul? Se căinase că

primise o asemenea domnie împovărătoare? Îl rugase pe bătrân să-i dăruiască cârja înţelepciunii lui? Nicidecum. Se apucase să-l liniştească pe sfetnic, ca şi cum el era cel ameninţat.

Cel care, peste cincisprezece ani, când avea să fie mazilit, şi ştia bine că nenorocirile îi veneau de la unchiul său Constantin, ca să-l pună în scaun pe Ştefan, fiu-său, şi a stat o noapte întreagă de veghe, iar când a dat cu ochii de stolnic i-a spus simplu: „E mai bine că domnia i-a fost încredinţată lui, decât unui străin", când altul ar fi început cu tânguieli, poate chiar cu blesteme la adresa uzurpatorului, acela avea să rabde să vadă căpăţânile fiilor rostogolindu-se în ţărână, ca unor netrebnici, dar nu s-a turcit, era un mare bărbat. Vitejia armelor şi a înfruntărilor corp la corp aparţinea de-acum evului de mijloc şi el ştia asta. Timpurile ce se anunţau cereau o altfel de vitejie. Cereau puterea spiritului. Cereau o minte limpede şi înclinaţia de a cumpăni greutăţile fiecărui moment.

Şi mai avea vodă o înclinaţie ce ţinea de timpurile ce aveau să vină: el nu socotea o umilinţă dacă se aşeza în pielea altuia şi încerca să ştie cum gândeşte el. Acum îi era milă pentru acest despământenit, care nu supsese laptele ţării şi nu putea înţelege că ţara înseamnă oamenii ei şi nu un blazon, oricât ar fi el de însemnat, că domnul îşi merită slava numai dacă face ceva pentru binele tuturor, şi nu dacă aceştia se lasă striviţi de blazonul lui.

Păşi în felia strâmtă de lumină din mijlocul bisericii îndreptându-se spre ieşire.

Afară, ceaţa uşoară se risipise. Străjerul de veghe îi dădu onorul, Printr-o fereastră deschisă a casei domneşti se auzi sunetul cristalin al unei frânturi de melodie. Era un dar primit de doamna sa de la un sol străin, un pomişor din cristal de Murano, cu clopoţei tot din sticlă prin care dacă se prefira vântul se isca o melodie gingaşe. Pe pajişte, un păun îşi desfăşura mătasea magnifică a cozii.

Brâncoveanu sui treptele casei domneşti şi trecând printr-un coridor lung şi răcoros ajunse la cabinetul său de lucru. Dalele de piatră, roşii, albe şi negre, de modă veneţiană, erau aşa de bine lustruite încât oglindeau picioarele mobilelor, ca pe nişte dubluri încastrate acolo, aşa cum pentru veşnicie unele gâze sunt cuprinse în boaba de chihlimbar. Era şi cabinet de lucru şi sală de primire. Lui vodă îi plăcea preumblarea prin spaţii largi, chiar atunci când lucra. Pe peretele dinspre miazăzi se afla secreterul la care scria, un dulap scund cu multe sertăraşe, iar pe cel opus, un dulap bibliotecă, cu geamuri de cleştar. În mijloc, o masă de stejar şi jeţuri tapisate cu catifea roşie. Aducea întrucâtva cu cabinetul unui cardinal apusean, în privinţa îmbinării culorilor, brunul patinat al lemnului, albastrul azuriu al vitraliilor austriece, roşul stins al catifelei, un spaţiu răcoros cu nuanţe categorice,

prielnic judecăţii limpezi şi contemplării binevoitoare a chipurilor celor din jur.

Când era singur, şi aici gusta asemenea clipe mai mult decât la Bucureşti, citea sau făcea însemnări pe marginea „Foletului novel", un calendar pe care îl cerceta zi de zi, sau cerceta hârtiile cu socoteli.

Într-unul din sertare păstra însemnările cu cheltuielile făcute pentru conacele şi zidirile ridicate în ultima vreme. Câte o condicuţă pentru fiecare. Aşa aşezase acolo, peste catastiful cu cheltuielile pentru palatul de la Potlogi, pe cel ce cuprindea etapele ridicării Casei Băniei din Craiova, apoi un altul destul de voluminos pentru toate materialele trebuitoare bisericii Sfântul Gheorghe Nou din Bucureşti şi hanului din preajmă, mai subţirele pentru conacele de la Obileşti, de la Săteni, de la Cocorăşti, de la Mătăsaru şi de la Piteşti. Le păstra încă, să vadă cât a crescut preţul lemnului şi al varului, care-s locurile cele mai bune pentru adusul pietrei, câţi lucrători s-au folosit şi în cât timp s-au ridicat. Luate una peste alta, cheltuielile fiecărei construcţii erau mai mici cu câteva sute de ughii decât dacă ea ar fi fost făcută de un oarecine. Domnitorul se bucura de un rabat serios atât la materiale, cât şi la cărăuşie. Doar mâna de lucru o plătea după cerinţe, căci socotea că meşterii trebuie înlesniţi ca să facă cu spor şi tragere de inimă lucru trainic. Dar economiile, puse una peste alta, ajungeau la o asemenea sumă frumuşică încât îi ieşeau până acum două dintre casele sale aproape pe gratis. Asta îi aducea o mare mulţămire şi gândul de a ridica un palat mai mândru decât toate îi da târcoale tot mai des în ultima vreme. Dacă palatul de la Potlogi îl hărăzise fiului mai mare, Constandin, acesta, următorul, avea să fie pentru Ştefan. Se gândise mai demult, încă de când începuse pardosirea drumului din inima Bucureştilor cu bârne de stejar, să-l facă la moşia sa de la Mogoşoaia, de la care plecau drumuri spre nordul ţării şi unde, fiind aproape de Capitală, putea primi oaspeţi mai cu fereală decât la curtea domnească. Cu timpul, planurile pentru acest palat crescuseră şi se îmbogăţiseră în mintea lui vodă. De câte ori mergea în preajma locului pe care câţiva oameni îl îngrijeau şi-l curăţau, i se părea că vede oglindit în apa sa un palat cu temelie largă, de întinderea celor veneţiene, dar mai puţin solemn decât ele, cu coloane zvelte şi lucrătură în piatră, desfătătoare pentru priviri. Avea la timpul acesta meşteri pietrari şi zidari pricepuţi, care-i puteau înţelege viziunea.

Închise sertarul cu condicuţe în care erau adunate sub formă de cifre şi socoteli atâtea din realizările sale dragi. Deasupra dulăpiorului scund se găsea o stampă făcută în culori limpezi de apă pe care-şi anina de multe ori privirile. Ea înfăţişa un colţ de la Muntele Athos, văzut din dreptul portului Dafni, cu chiliile mânăstirii Zograful, înălţate unele peste altele pe coasta

muntelui, cu turnul pentru corăbii, ridicat de Ştefan cel Mare, cu multe tufe de smochini şi cu poteci înguste şi abrupte. Într-un spaţiu atât de mic erau îngrămădite o mulţime de amănunte, care te introduceau de minune în colţişorul acela îndepărtat de lume. Brâncoveanu se închipuia în pacea de acolo, niţeluş ameţit de aerul cu gust sărat al mării, constrâns la contemplarea unor bucăţi mici de lume, a caselor cu ziduri gălbui, cu cerdacuri cocoţate la primul cat şi cu coperişuri brune, largi, întinzându-şi aripile ocrotitoare peste vieţile celor ce au renunţat la plăcerile lumeşti.

Când omul său de încredere deschise uşa anunţând că boierul Ianache Porfiriţa este aici şi doreşte să-i vorbească, spuse să-l bage fără întârziere înăuntru. Îl aştepta de trei zile.

Intră un bărbat deşirat, într-un caftan brun, cu fireturi aurii. Capul descoperit avea podoaba unor plete de culoarea fuiorului de cânepă, faţa îngustă, mustăcioara aurie şi mătăsoasă şi privirea ochilor migdalaţi, vioaie şi catifelată ca de cerb tânăr.

— Să trăieşti întru mulţi ani, măria-ta!

— Bine-ai venit, Ianache, şi să nu-ţi fie cu supărare dacă nu ţi-am dat răgaz de odihnă.

— Mărite doamne, nici nu putea fi vorba de odihnă până ce buzele mele nu aveau să rostească cuvintele pe care atât le-am frământat în lungul drumului: „Pacea a fost încheiată, măria-ta! Aşa cum ai voit, aşa cum ai pohtit."

Vodă înclină capul de câteva ori încuviinţând aşteptările sale, preţul în multe pungi cu aur pe care le cheltuise, nerăbdarea şi entuziasmul lui Ianache, liniştea la care nădăjduia de aci înainte. Atâta doar. Înclinarea blândă a capului pentru multe ce decurgeau din aceasta.

— Stai jos, Ianache, şi povesteşte...

Ianache se aşează ca un şcolar ce fusese lăudat. Se aşează şi vodă în capătul acelei mese lungi. Pe celelalte scaune se aşezară pe rând, pe măsură ce povestirea lui Porfiriţa înainta, participanţii la Conferinţa de la Karlovitz: lordul Paget, mijlocitorul englez primit de cele două părţi, Austria şi Turcia, Iacob Colyer, contele Vozniţân, Alexandru Mavrocordat şi Luigi Ferdinando Marsigli. Pe toţi îi cunoştea bine Brâncoveanu şi, în afară de contele Vozniţân, cu toţi avusese un îndelungat schimb de scrisori. Tratativele începuseră în noiembrie 1698 şi, pe toată durata lor, principele Ţării Româneşti primise solii în legătură cu intervenţia fiecărei părţi, totuşi vroia să-i spună încă o dată trimisul său acolo, Ianache Porfiriţa, cum se desfăşuraseră ele.

În luciul stins al mesei părea să vadă chipurile bărbaţilor hotărâţi să pună la cale cu calm şi limpezime a minţii încetarea hărţuielilor din ultimii ani

dintre cele două imperii, încetarea vărsării de sânge. Numai faptul acesta îi dădea lui Brâncoveanu o mare mulţumire. Timpurile s-au schimbat. S-a ajuns să se pună preţ pe virtutea graiului şi a bunei înţelegeri, în locul sfâşierii bezmetice între oameni. Dar nu era numai asta. În pragul acestei conferinţe împăratul Leopold ceruse să ia sub aripa sa, în afara Ungariei, pe care o ocupase prin forţa armelor, Transilvania cât şi Moldova şi Ţara Românească. Toţi cei aflaţi în jurul mesei erau creştini, chiar şi reprezentantul turcilor, Alexandru Mavrocordat. Nădăjduia ca ei să înţeleagă că acesta e mai degrabă un gest de protecţie asupra unor ţări creştine, decât o pornire de anexiune. Numai că ştiau cu toţii ce înseamnă această protecţie faţă de alte ţărişoare cu care se sporise trupul imperiului. Ştia şi era îngrijorat de atâta mărinimie, mai ales Brâncoveanu. Apăsarea jugului habsburgic n-ar fi însemnat numai biruri grele, ci chiar administraţie străină, apariţia nobilimii austriece şi ungare pe teritoriul ţărilor române, înlăturarea boierilor de baştină, şi toate, legate de catolicizarea forţată, până la pierderea limbii şi a fiinţei neamului.

Tăinuise îndelung cu Alexandru Mavrocordat, acum cuscrul său, despre nedeclaratele dorinţi ale imperialilor. În taina sufletului său, Exaporitul, oricât ar fi fost el de omul turcilor, rămânea un bun ortodox şi înţelegea că ţările române rămăseseră un ultim bastion al bizantinismului. Lordul Wiliam Paget, cel care conducea tratativele, îi fusese oaspe şi Brâncoveanu ştiuse să-i stârnească preţuirea şi-l făcuse să înţeleagă situaţia specială a acestor ţărişoare. Chiar şi contele Luigi Marsigli, reprezentantul Austriei la tratative, devenise prietenul îndatorat al Brâncoveanului. Ce dorea acesta? Ca ţările române să nu fie aduse în discuţie la masa tratativelor, ca unele ce nu fuseseră alături făţiş nici de un imperiu, nici de altul, şi chiar de fuseseră târâte pe câmpul de luptă la vreo bătălie de către turci, o făcuseră ca vasali şi nu greşiseră cu nimic imperiului habsburgic. În fapt, contele de Marsigli recunoscuse asta la Karlovitz, iar Alexandru Mavrocordat pomenise de aceste principate în treacăt, imperiul otoman având tot dreptul să le păstreze în continuare.

La vremea aceasta, când turcii se stabilizaseră în Europa, le cam ajungea ce dobândiseră, fiind în situaţia ursului căruia îi place să-şi sugă laba, că dedulcirea la un trai mai puţin încrâncenat pătrunsese chiar în rândul armiei lor, crâncene odinioară. Cum mai pierduseră din bătălii, se obişnuiseră şi ei să înţeleagă ce înseamnă acela hotar de ţară şi îi interesa păstrarea comorilor adunate şi vedeau că vicleşugurile politichiei greceşti nu-s de aruncat. Pe undeva, devenise limpede pentru ei că îndărătnicia acestor români de a-şi păstra ţara şi obiceiurile nu le căşunează lor niciun

rău atâta timp cât haraciul şi zehereaua vin anual spre Poartă. Şi atunci îi lăsa în legea lor.

Cu ocolişuri, cu tărăgăneli, cu măiastră mânuire a vorbelor, calea tratativelor mersese aşa cum dorise domnitorul Ţării Româneşti, chiar dacă el nu fusese un egal al celor ce vroiau împărţirea.

Cât despre împăratul Leopold, acesta se lămurise mai devreme sau mai târziu că prietenia principelui Ţării Româneşti nu merge până acolo încât să se dorească vasalul său, aşa cum şi-ar fi dorit-o înaintaşul, Şerban Cantacuzino. Gândirea Brâncoveanului era cu bătaie mai lungă şi avea multe dedesupturi. Dar, la timpul acesta, împăratul nu se vedea favorizat dacă ar fi forţat lucrurile. Cu atât mai mult cu cât însuşi împăratul îi dăduse Brâncoveanului titlul de prinţ al Sfântului imperiu roman, în 1695. Trebuia acum să se mulţumească cu aleasa, dar şi fructuoasa prietenie, în care primea daruri bogate, şi, bineînţeles, cu asigurarea că niciodată nu vor fi uneltiri din această parte. Cândva, poate, cine ştie, lucrurile vor lua o altă întorsătură, că doar nu e aşa greu să ocupi cu armata o ţărişoară ca aceasta.

Brâncoveanu ascultă încă o dată cum se desfăşuraseră evenimentele şi pentru plăcerea de a-l vedea pe Ianache, însufleţit şi arzător, din nou în mijlocul acestor evenimente.

Ianache era fiul unui grec din Fanar şi al unei romănce frumoase, mlădie şi bălană. Ei, Aristiţei celei vioaie, cu vocea ca un clopoţel, pe care o ştia din anii mai tineri, îi era Brâncoveanu recunoscător pentru acest slujitor de nădejde. Un tânăr cu înfăţişare plăcută, care câştiga repede încrederea unor oameni diferiţi, care deprinsese cu uşurinţă italiana, elineasca şi germana, care în orice împrejurare părea la locul său, în saloanele ambasadelor din Istanbul ca şi într-un han de ţară în timpul unuia din lungile sale drumuri.

Tatăl său, negustor nu prea norocos, îl dăduse să slujească la cancelaria Porţii, unde umplea călimările, ţinea în ordine hârţoagele şi ascuţea penele de gâscă. Brâncoveanu îl întâlnise acolo pe când el era ispravnic al Bucureştilor. Văzând că o rupe pe româneşte, intrase cu el în vorbă şi aflase că e fiul Aristiţei, fată dintr-o familie de boiernaşi de ţară de lângă Brâncoveni, cam de-o seamă cu el, venind adesea să toarcă şi să ţeasă la curtea maicii sale. Socotise că băiatul ei merită o soartă mai bună şi-l trimisese pe banii săi să înveţe în Italia. Când revenise, tot Brâncoveanu fusese cel care, prin oamenii săi, îi găsise un loc de tâlmaci pe lângă împuternicitul împăratului Leopold la Istanbul. Apoi slujise pe lângă ambasadorul Angliei, câştigând încrederea celor din jurul său. La scurtă vreme de la înscăunarea lui Brâncoveanu fusese numit capuchehaie a sa la Poartă. Cunoscând treburile reprezentanţelor străine, poziţia lor în chestiunile Evropei, îi fusese destul de uşor să găsească calea pe care să le

facă permeabile pentru situaţia ţărilor române, să poarte cuvântul domnitorului Ţării Româneşti pe care soarta Moldovei îl preocupa în egală măsură când era vorba de un nod ca acesta în viaţa ei.

Prinzând de veste că se fac pregătiri pentru o pace europeană, Brâncoveanu îl pusese pe capuchehaia sa să-i scrie reprezentantului Angliei. Ianache Porfiriţa avea oameni de mare încredere prin care scrisorile sale ajunseseră în mâinile lordului Paget şi a secretarului său, Georg Philipp Schreyer. Nu una-două scrisori, ci un convoi întreg pornit pe drum de taină spre cancelaria engleză.

Ianache făcuse treabă bună, înţelegând întru totul gândurile suveranului său şi deţinând la rându-i gândire mlădioasă şi vorbire dulce, prin care să câştige atenţia şi înţelegerea înalţilor diplomaţi. Moştenise de la tată priceperea de a şti să ia oamenii, iar de la mamă o fire deschisă cu care le câştiga încrederea. Avea să-şi primească răsplata...

Această întrevedere îi dădu lui Brâncoveanu mai mult aer care-i umplea plămânii făcându-i aproape să pocnească, pătrundere mai mare a privirii, îi turnă vin negru, clocotitor, în vine. Aşa se întâmplă la marile soroace ale vieţii. Căci fiecare viaţă, socotea măria-sa, îşi are soroace înscrise în cartea trăirii, în afară de cele ale naşterii şi morţii.

Ceva aidoma încercase când terminase Universitatea din Padova. Fusese invitat în casa colegului său Amato Leonardi, la o petrecere la care întâlnise mai multe fete frumoase decât oricând până atunci şi ţurţurii candelabrelor de cleştar aruncau irizaţii de curcubeu şi auzise pe cineva numindu-l „un prinţ din Orient" şi el credea că o împlinire mai mare ca asta nici nu se poate. Trimisese o carâtă plină cu cărţi scumpe către ţară, curând avea şi el să se îndrepte într-acolo şi avea să-şi facă o casă mare, îi erau în gând atâtea lucruri frumoase cât să încapă într-o viaţă întreagă.

Mai apoi fusese ziua căsătoriei sale, un fel de soroc al armoniei universale în care totul din jur era bun şi frumos, simţise dragostea caldă a familiei sale şi toate privirile îndreptate spre el şi Marica, dreaptă, într-o nobilă atitudine, cu ochii mari şi adumbriţi de emoţie, cu tâmplele prinse în cununa perlată, aburul uşor al perlelor răsfrângând spre frunte răcoroasa boare din preajma izvorului. Şi ziua în care venise pe lume primul său născut care-i dase măsura rostului său pe lume mai mult decât oricând.

Ciudat că în toate acestea nu-şi făcea loc şi gândul la ziua înscăunării sale ca domn. Aceea fusese mai degrabă o chemare spre o Golgotă, cu spini şi trandafiri pe care o primea socotind că a făcut destule pentru sine şi că de-aci înainte, fie ce-o fi, aparţine poporului său.

Dar acum, iată, simţea din nou în preajmă-i aripa îngerului prevestitor de soroace, cu blândă hotărâre deschizând înainte-i lungi şi-mpietrite alei,

mângâindu-l pentru lunga aşteptare şi stăruinţă, înturnând spre el chipurile marilor voievozi înaintaşi, cari, din înălţimea lor, se însufleţeau vremelnic ca să-i cerceteze faptele. Acuma, da, se înfăptuise ceva şi va avea linişte din partea imperiului de la Soare-Apune, rămânând să vadă cât îi e de prieten imperiul de la Soare-Răsare, iar pe turci să-i sature cu aur şi cu vorbe de înduplecare. Să stăm deci cu privirile aţintite spre vremile ce vor veni...